

26085, H, C, f

Slovenske
VEČERNICE

za

poduk in kratek čas.

Izdala

družba sv. Mohora v Celovcu.

XXIV. zvezek.

Z dovoljenjem visokočast. Kerškega knezoškofijstva.

1871.

Natisnil J. Blaznik v Ljubljani.

Dupl.

coll. dpl. n. III, 36. (Fr. V.)
(Zandujan & Boffin)

Slovenske večernice

za

poduk in kratek čas.

Izdala

družba sv. Mohora v Celovcu.

XXIV. zvezek.

Anton Hramberger
1871
56.

Z dovoljenjem visokočast. Kerškega knezoškofijstva.

Natisnil J. Bleznik v Ljubljani.

1871.

II Q 26.085 f

IN 2 03 000 3319

Vojnimir ali poganstvo in kerst.

Izvirna povest iz časov pokerščevanja Slovencev.

Spisal J. Ogrinec.

Pervi del.

Poganstvo.

I. Ratibor, slovenski starešina.

Dežela je bila poteptana in oropana, stanovanja človeška požgana in porazrušena, ko so se bili Slovenci, očetje naši, ponaselili preko denašnjih slovenskih pokrajin. Hunje namreč, ljud divjega in grozovitega značaja, poplavili so nekaj let popred Evropo od izhoda do zapada ter vračevaje se pokončali napredek in dela človeških rok tudi po tedanjih krajih. Ali naši preddedi, vzlasti miroljubni in marljivi poljedelci, postavili so si iz nova pohištna, napravili si priročno orodje za kmetovanje ter jeli v miru pa v potu svojega obraza uživati sad svojega truda.

Toda dnovi zlatega miru in blagostanja so bili Slovencem le kratki. Zavidljivi, sovražni in bojaželjni sosedje so od vseh strani prežali na-nje. Očetje naši so kmalu primorani braniti svoje imenje in silo odbijati sè silo. In le njih hrabra pest jim spet pripomre, da zapored strahujejo trojne sovražnike, ki so jih bili napadli; četerti pak, Obri, strašni že po imenu, najkervoločnejši in trumoma, kakor listja in trave, ti jih pretopé: da je še tako junaška bramba Slovencev zastonj, da se morajo udati.

Mnogo, mnogo let so potlej naši predniki ječali pod težkim jarmom teh grozovitih sovražnikov, ki

so bili po vsem enaki poprejšnjim Hunom: že po vnanji podobi gerdi in strašni, po duhu pa surovi in razdivjani. Zgodovinarji pripovedujejo o njih, da je bil ta poganski ljud brez vere in morda tudi brez človeških čutov. Živili so se o potepinstvu in ropu. Podložnim Slovencem, ki so jim bili sužnji, jemali so brez vesti katerikoli imetek, davili brez usmiljenja njih žene, oskrunjevali hčere, metali otroke psom, in odrastle mladeniče pa morali, da so drugod ropali in vojskovali se za nje. Poleg teh in še družih neštevilnih grozovitosti pak so tudi na tisoč in tisoč slovenskih družin zarobili ter je sabo v izhodne kraje odpeljali v mučno sužanstvo. Naši preddedi, ki si tako dolgo niso mogli serda ohladiti nad temi grozovitimi trinogi, imenovali so je primerno in pravično „pesjanarje“ ali „pesoglavce“, in dandenašnji še groza sprehaja človeka, ko čuje ta priimka iz slovenske pravljice.

To je bila pač nemila osoda za ves slovenski narod, bili so bridki dnevi in Bog vé, kedaj bi jih bil konec, pa — naenkrat vstane mož poln navdušenosti za svobodo in blagor svojih rojakov, mož slavnega spomina, Samo po imenu. Le-ta hodi od kraja do kraja med Slovani, tolaži je, prigovarja jim poguma in skrivaj pa razodeva svoj naklep: da naj bi vsi skupoma planili nad le-te tatarske vrage. In res, njegova blaga misel je vsem tako všeč, da se nemudoma zložé v tisti vzajemni namen. V kratkem pripravljene na boj, zavihté zviškoma meče nad Obre ter je užugajo. Nekaj jih potolčejo, ostale pak potirajo iz slovanskih dežel v njih izhodne kraje, v azijske pustinje.

Po tej slavni zmagi jim pesoglavni ljud dolgo časa ni sile prizadeval. Zakaj, če tudi se je za Samotu kralju sledečih knezev spet kedaj pritepel, strahovale so ga združene moči vselej z lehka in hitro. In tako si Slovenci iznova oddahnejo, popravijo razderta pohišstva, potekó s plugom na polje, s kratka, poverne se jim nekdanja srečnejša doba.

Za teh časov je Borut, slovenski vojvoda, kneževal. On sam je bival na Koroškem, svoje poročnike, starešine in župane, da delé pravico pritože-

valcem, da čuvajo nad varstvom slovenskih mej in da so mu o sleherni, količkaj nevarni zgodi, vsak sè svojo zadrugo kar najhitreje na pomoč, — može take pak je imel po različnih krajih razdeljene.

Eden izmed znamenitnejih tistih starešin je bil Ratibor. Naselil se je bil na Kranjskem Gorenskem, ne daleč od savskih bregov, verhi prijaznega holmca, kteremu je gosto semrečje robilo severno stran, krotek potoček pak vmival južno vznožje. Na planem poveršji mu je stalo mično selce, majhen gradič, Predoslje po imenu. Razgled ž njega je dalen in krasen: na zgornjo plat sinje gorovje mogočnega Grintovca, na spodnjo peščeni posavski prod, po kterem se peneča reka valí, in potlej prostrane poljane preko južno-zapadne ravnine.

V ondašnjih pomirjenih časih, ko se tudi naša povest začenja, živel je Ratibor kaj zadovoljno in prijetno tam gori. Pod lastnim ostrešjem, v sprelepem domu na Predosljih, se mu je ravno najjasneja družinska sreča razcvitala. Mlada ženica Radoslava in dva ljubeznjiva otročiča, sinek Vojnimir, in nekaj mlaja hčerka Zorina njemu na strani: to mu je bilo vse in pravo veselje na svetu. V krogu le-te svoje male družinice ni nikoli ničesar pogrešal; pri njej mu je najkrajši čas bil, pri njej je skoraj neprenehoma in najraje prebil, o njej so se mu prihodni dnevi kar najprijazneje smehljali.

Prav tako vedra zadovoljnost mu je tudi sijala z obraza, kedar se je ozerl s Predoselj doli v ravnino. Tam doli so kmetje v veliko vaseh po rodovitnih poljanah stanovali in marljivo obdelovaje polje pa odrejaše si čede mirno vživali sad svojega truda in prizadevanja. Te, podložne svoje, ki so ga ljubili, kakor očeta in on nje, kakor svoje otroke, obiskal je prav pogostoma pa prijazno moževal ž njimi: vesel njihovega blagostanja, obilnega pridelka in čedne prireje, pa žalosten, če se je morebiti kaka nezgoda kteremu pripetila. To se vé, da ste mu taka priljudnost, kakor tolika skerb za srečo in blagor njemu izročene zadruge, priklonili splošno udanost, da so ga vsi vprek iz vsega serca ljubili, spoštovali

in posebno radi spoznavali za svojega starešino in gospodarja.

Vse to je storilo, da je Ratibor najraje ostajal pri svojih ljubih doma in njemu poverjeni zadrugi pred očmi. Le, če je sovražna nevarnost kedaj zažugala od kod, — pesjanarji so namreč tudi še za njegovih časov prežali iz svojih daljnih zakotij, in zdaj tu, zdaj tam ropajoč in požigajoč prihrumeli v katero slovensko vas, — takrat je berž za en dan ali dva pobajal h knezu Borutu na Koroško sporočat mu, kaj se godi, in posvetovat se ž njim, kaj v naglici početi. Kot starešina namreč je bil on tudi vojvoda o vojnih časih.

Kolikor časa tako starešina na Predosljih, mu še nobena oblačica ni znatno okalila vedrega obzorja njegove pozemske sreče, in nikakoršna grenkobna teženj, ki tako pogostoma spremljavajo človeka na tem posvetnem popotovanji, ni še vsekala čutiljivih ran njegovemu sercu. Le sem ter tje, če so sovražniki, vzlasti tisti Obri, zagrozili na slovenskih mejah, pomračil se mu je hipoma resni obraz in ozerl se je precèj nemiren v negotovo prihodnost, kakor kmetič v sivi oblak, ki se nad rumeno stern drví in dalen grom izza juga žuga nevihto. V tacih prilikah se ga je tudi bojazljiva Radoslava strahoma oklepala in prav tesnega serca potoževala mu svojo pravično skerb za mala, nedolžna otročiča. On pak je vselej tako in tako skušal tolažiti jo in prigovarjati jej poguma, češ, da ne dolgo skoraj do dobrega potolčenih Obrov se posehmal ni treba tolikanj bati, da, če tudi se zdaj za mogočnega slovenskega kneza Boruta derznejo trumoma privreti v njegove dežele, poklestili bi je že potoma združeni kmetje, ktere bi nevstrašeni starešine, kakor on sam, vodili proti njim, in kateri so vsakičas pripravljeni, da junaško branijo sebe, svoje imetje in blagostanje, kakor svojih starešin. Poleg tega jo tudi s tem tolaži, da Slovenci — tačas so bili večidel še poganje (ajdje) in malikovalci — imajo vzlasti na Kranjskem Gorenskem mogočne bogove, ki jih varujejo sovražnikov: proti zapadu boga Triglava, ki jih zaslanja, proti severu boga Velesa, ki čuva njih čede, proti jugu

pak boginjo Morano, ki če pomagati moriti hude protivnike.

Tako je dobri mož le človeškemu posrečju in namišljenim malikom zaupaval osodo svojo in svojih izročencev. Ali spolzla in nestanovitna, kakor malo-ktera druga reč, je pozemska sreča človeku, in pomilovanja vreden tisti, ki se, dokler je srečen, ne uči, kaj se pravi terpeti; dvakrat vbog, komur ni dano, da bi o času bridkih skuševanj zajemal dušni mir in tolaž iz preblaženega studenca, kateri je edino le prava, živa in sveta vera.

II. Poslov.

Prijazen pomladanski popoldan je bil, solnce se je že nagibalo za gore. Mil zrak je privabil srečno družinico s Predoselj venkaj na prosto. Nekaj korakov pod gradičem pod košato lipo na klopici sedi starešina Ratibor, njemu na levi ženica Radoslava, v naročji nežno Zorinico, in pred njima na stezi pa triletni Vojnimirček, vkvarjaje se, kako bi iz kamenčkov hišico naredil in prenaredil.

Prav mikalo je gledati tū dol, kako križem po polji veseli kmetiči sejejo, orjejo in z branami tekajo za brazdami, pa poslušati, kako čednikom rog trobi na paši, kako pastirjem piščalke piskajo in kako pastarice sladke pastirske prepevajo. Ratibor je ravno blagroval srečne kmečke ljudi, ki se pač res v potu svojega obraza trudijo za svoj vsakdanji kruh, pa so vendar zmeraj tako veseli in zadovoljni. Voščil jim je, posebno svoji zadrugi, naj bi le v neprestanem miru in pokoji srečno uživala sad svojih žulov. Kar, v tistem trenutji popoten človek prisopiha po bregu navzgor, in predno se še dobro oddahne, praša zelo zbeگان:

„Zdravi, — ste vi starešina Ratibor!“

„Da, jaz,“ poterdi starešina in koj nekako vznemirjen s klopi vstane. Tujčev obraz mu nič dobrega ne obeta.

„Tedaj,“ nadaljuje prišlec, „blagovolite poslušati, kaj vam naš starešina iz spodnjega kraja po meni poroča: Obri, tisti pesoglavni ljudje, so spet na poti

proti nam. Toliko še nikoli: vse černo in tema, pravijo, da jih je. Še tri dni od tod: ropajo, žgó in moré in — oj saj veste, tisti pesjanarji! Dajte, prosí vas ob enem, kakor hitro mogoče spraviti rojake na noge in v orožje; in tudi našemu knezu sporočíte nevarnost, ki žuga. Tačas jih bomo mi doli jezili in ovirali, da vas nepripravljenih ne prehité. To je. Sila je velika, čas skrajen, — vaš sluga, čestiti starešina!“

„Hvala ti za ročno sporočilo, prijatelj!“ odgovori Ratibor. „Povej, kedar prideš domú, svojemu starešini, da bodemo pripravljene, kakor vелеva. Poprej še pa z mano pojdi, da se pod mojo streho okrepčáš, — da Radegosta*) ne žalimo.“ Rekši poda desnico Radoslavi, ki je vsa trepetala, prime Vojnimirčka za rokco, ki se je, boječ se menda tujega človeka, stiskal k očetu, in vsi skupaj hité v grad.

Kmalu potem je starešina že napravljen za odhod. Hlapec Trelec pripelje osedlanega belca iz hleva na dvor. Ratibor z dolgim mečem na strani, stopi iz veže in se mu približa. Radoslava prihiti za njim ter se ga oklene. „Kaj bo, kaj bo, ljubi moj? Glej, tolika nevarnost, pa ti nas zapuščaš; mene in mala-le, lej!“ toži in zdiha, in solze jej v očeh zarosé. Sinek, ki je tudi pritekcal za materjo, ovije se njegovega kolena in prósika: „Atej, atej, kam — kam pa pojedete?“ In na vso moč, kakor bi ga hotel in mogel prisiliti, da ostane, oklepa male rokice očetu okoli noge. Ob enem hčerka materi v naročji zajokca, kakor da se že tudi njej usmiljuje, da se ljubi atej poslovlja.

Ta očitna in tako splošna žalost o nenadni ločitvi, to se vé, da tudi moža globoko gine v serce. Ali iskren in natanek, kakor je bil v spolnovanji svojih dolžnosti, ne omahuje le za trenutek ne. „Preddraga moja Radoslava!“ pravi jej in jo ljubó objame okoli vratú, „nerad, povedati ti ne morem, kako nerad, vendar se ločim od tebe in teh dveh malih-le, pa ko bi tudi le samo za eno uro bilo! Toda pre-

*) Tako so stari, poganski Slovenci imenovali boga gostoljubnosti.

misli: tudi sreča cele zadruga je meni izročena; knezu Borutu in vsem dobrim bogovom sem odgovoren za njo. Ko ne bi nemudoma hitel tega naznanit mu in iskat pomoči od njega, glej, koliko gorjé bi utegnil zakriviti vsemu narodu! Zatoraj, jaz pojašem, jaz — moram! Zató pa ti, moja spremljuba, nikar preveč ne toguj, nikar se ne vdajaj le premučnim skerbém! Obri so od tod še cele tri dni, in branili jim bodo naprej. Jaz pač imam urnonozega konjiča, da poteče, kot blisek. Če popred ne, pojuternjem otoré, predno bo solnce zahajalo, objamemo se spet pa gotovo, srečni in zdravi. In potlej — ni se bati vragov! Moja desna bo zaslanjala vas vse. Tačas pa“ — oberne se proti hlapcu — „ti Trelec varuj dom in moje tú-le; jaz sam čem kar spotoma zdaj-le naročati ljudem, naj še nocoj to noč zgrabijo za orožje, naj po hribih zapalijo kresove, da le koj vsa dežela izvé, da gredó pesjanarji.“

Ratibor objame in poljubi ženo, poljubi hčerko in na serce pritisne sinčka, ki se mu iznova kar z obema ročicama obesi okoli vratú; potlej naglo zasede konja, ki je že ves nesterpen kopitil v pesku. Še zadnjikrat jej stisne roko, pa z besedami: „Zdrava Radoslava, zdrava ljuba otročiča, kmalu se spet vidimo!“ zdirja po bregu navzdol.

„Srečen — zdrav tudi ti, ljubi!“ kliče zapuščena za odšlim in tiho zaihti. Vojnimirček, videvši svitle solze materi na licih, zavije se jej v krilo in tudi zajoče. Radoslavi pa še nikdar tako tesno, tako milo ni bilo pri serci. Dolgo dolgo gleda s tistega mesta za ljubljениm možem, pa kar zdi se jej, kakor da ga poslednjikrat vidi, da se je za vselej poslovila od njega!

Vsa vničena se poda z otrokoma v grad. Pred vratmi še v kratki molitvici priporoči popotnega moža, sebe in mala otročiča Svarogu in Vesni*), kamenenima malikoma, vštric podbojev stoječima pred vhodom.

*) Božanstvi poganskih Slovencev. Svarog, bog najvišji, oblastnik nebes, Vesna, boginja ljubezni in rodovitnosti.

Že prvi večer in posebno noč jej je strašno dolga. Pač skuša, da bi nekoliko zaspala, ali spanec nocoj ne mara za njo. Še le proti jutru v poluspanji malo zadremlje, pa človeški hrup od nekod jo hipoma izdrami, da vsa prestrašena plaho rine po konci in z viškoma prostre roke preko detet, mirno spečih v zibelkah. Mislila je, da to je že sovražnikov roj, pred katerim hoče braniti ta dva ljubljenska svoja.

Zjutraj jej Trelec razloži, od kod da je tisti ponočni hrup prihajal in kaj da pomenja. Kmetje preko poljan, katerim je bil Ratibor res že potoma naznanil, da se pesjanarji pritepajo, ti so se namreč mahoma oborožili, pozbrali v trume in celo noč na nogah kričali in grozili, kako da jih hočejo sprejeti. To dokaj utolaži zbegano Radoslavo.

Po dnevi si otožna in žalostna nikamor ne upa izpod strehe, ampak ves čas prebije le pri otročičih v gradu, pogovarjaje se z Vojnimirčkom o ljubem ateju, ki že jutri, kakor je bil zagotovil, spet pride. Še nemirneje prečuje prihodno noč. Drugi dopoldan, pa še zmeraj brez moža, že kar nič več sterpeti ne more. V eno mér hodi k oknu pogledovat na zgornjo stran, s ktere se mora Ratibor, zdi se jej, zdaj in zdaj prikazati. Pa tudi popoldne se solnce že jame nagibati, in njene prevroče želje se še le nočejo vresničiti.

Kaj če? To terdno verjame, da se ga je vsaki čas nadejati. Ali ne bi bil serčno vesel, ko bi mu ona sè svojima in njegovima ljubljenskoma stopila nekoliko korakov naproti? Zakaj mu ne bi privoščila te sreče? Popoldan je prijeten, da vabi pod milo nebo, nevarnosti še ni najmanje od nikoder zaznati; pa vsa zadruga stoji oborožena na straži: zakaj bi potlej ne vstregla svojim preserčnim željam? — In lepa pa mlada, štiri in dvajsetletna žena se obleče v zalo krilo, opravi prav mično triletnega sinka, obesi mu zlato verižico z očetovo in materino podobo na svetinjah okoli vratú, zavije nežno hčerko v pisan povoj, izroči jo dekli Viti v naročje, pa gre iz grada ž njo, sama peljaje Vojnimirčka za roko počasi po bregu navzdol.

Gredé sama pri sebi sladko premišljuje, češ,

kako bo ljubemu možu, ko pride in že potoma sreča svoje predrage, serce zgolj od radosti igralo, tudi še zato, ker bo videl, da tudi po prazničnejši obleki slavé njegove povernitve dan.

Blizo dná brega počijejo na klopici, nad katero je z enega kraja debel in votel kostanj prostiral košato vejevje, z enega pa studenček izviral. Od tod je bil najprostraneji razgled preko gorenske strani; toraj bi se tù Ratibor z daleč že mogel opaziti, kedar bi prihajal domu.

Zenski ste večidel le molčé sedeli na mestu, in zlasti Radoslava je imela oči le za kraj, s katerega je vsaki trenutek tako željno pričakovala edine tolažbe terpečemu sercu.

Solnce je zdaj le samo še nekoliko komolcev stalo nad sivimi verhovi gorá, pa — Ratibora še nikjer! To, kje da se ljubi mož tako dolgo, dolgo mudi, jame zmeraj bolj in bolj skerbeti in vznemirjati skušano ženo. Oči in misli le zá-nj gleda kar neprenehoma le gor in gor pred seboj in sem ter tje prav iz globočine serca izdihne svojo notranjo boleost. Tako pozabi okoli sebe vsega, tudi nevinega sinčka, ki se je bil nad tem, sama ni vedela kedaj, zmuzal s klopice pa oddalil do potoka, ki je majhen lučaj od tod šumljal po grabenci naprej.

Iskren odsev iz plitve mlakužice, v kateri se je ravno zahajoče solnce tako žarno oziralo, privabil je neskerbnega dečka, da je potekcal tjekaj. Nekaj časa se čudi svojemu zalemu, z rumenimi lasci obrobljenemu obrazcu, ki ga mu je vodeno zercalo tako živo pokazovalo, potem začne kamenčke pobirati in metati v vodico pa ploskati z rokami, videvši, kako biserno da se naslapijene kapljice razkropevajo. In ženski, če tudi ste ga bili zdaj morebiti videli tam doli; čemu bi mu hoteli kratiti nedolžno razveseljevanje? Saj si je tam in tako že večkrat in vselej brez oškodja igral.

V tistem hipu pak nastane neznan vriš prav v obližji nekje. Radoslava se zgane na vsem životu: ozre se za Vojnimirčkom. Kaj vidi! O groza, groza, gorje! Tropa ostudnih ljudi dere iz smerečje goščavi pa na ravnost nad njega — osamljenega! „Mama,

mama!“ ta mili klic iz ust nedolžnega otročička jo bridkeje, kakor nož, vreže v serce. „Pesjanarji! jojmene, joj mojega Vojnimirčka!“ zavpije, rine po konci pa — kaj pač ljubeča mati ne stori v skrajni nevarnosti svojega deteta? — zviškoma plane, le rešit, le rešit ga! Ali predno ga pogumna dohiti, je vbožec že roparjem v pesteh. Serdita, kakor levinja, kedar se jej mladi ugrabé, verže se ná-nje, toda zastonj! Zastonj viče in kliče po mami deček pesjanarjem v krempljih in steza ročice proti njej; zastonj prenesrečna mati skuša, da bi ga iztergala! Neusmiljen divjak jo udari preko glave, da se koj omedlela ščene na tla. Zraven privrela druhal pesjanarjev tira nesrečni žertvi, mater in sina, v hosto, ostali pak se v divji tropi zdervé navkreber proti Predosljim in že po poti pobijejo in pomandrajó pestunjo Vito, ki je onima dvema pomagat hitela.

Obri so že do čistega oropali starešino selo in spet zbežali v zakotje, ko so bili poljanci na znamenje klepetca, ki ga je Trelec gonil, pritekli semkaj-le, odkoder so se najmenj nadejali sovražnega napada. Na bojišču najdejo Vito na pol mervto, hlapca Trelca pa pred grajskim vratom v mlaki kervi, z razbito glavo. — mervtega!

Radi bi se bili maščevali, strašno maščevali, pa kako! Vspó se pač iskat vragov povsod po smerečji okoli, toda po Obrih ni duha ne sluha več. Kakor gromonosen oblak, ki nenadoma razspé točo na polje in stare sternino, potem pak ga vihar naglo naprej pozdervi, prihrumela in tudi potepla se je bila pesjanarska druhal.

III. Starešinova žalost in sodba.

Kdo bi popisal obup, ki se je starešine Ratibora polastil, ko je drugi dan zjutraj za rano prijezdari! domú in pozvedel, kolikanj neizmerna nesreča da je o njegovih spreljubih ravno njega zadela! Trelec, ki je brez dvoma pogumno branil grad, je mervte. Ali kje pa je ljubljena žena, kje dragi sinček? Kaj pač se je tema zgodilo? Pregrozna misel, da sta surovosti poživljenega ljuda izdana, ta mu skoraj huje terga

serce, kakor, ko bi ju tudi mrtva videl pred seboj. Od britke žalosti in divjega obupa kar rjove, in ne vé, kaj početi. Ne vé, ali bi hitel pesjanarjev iskat in vsaj maščevat se nad njimi; ali bi še sam sebi porinil meč v persi, češ, saj svojih predrazih tako nič več zdravih ne doseže: brez njiju pa se mu zdi bolje, da umerje, kakor da živi. Še v mislih na bogove ne nahaja več nobene tolažbe, ker zdi se po polnem prepričanega, da zdaj so pač besi in vsi zli bogovi s Cernibogom vred zadobili moč nad dobre bogove: da toraj le oni pošiljajo toliko gorje čez-nj ter da se zato posehmal nič dobrega ni nadejati.

Še le, ko Vita neprestano ihteča in vsa še omahljiva pride pred-nj, z malo Zorinico v naročji, utolaži se Ratibor toliko, da more zbranega duha poslušati njeno pripoved. In ko mu pové, kar je že znano nam, nadaljuje: „Jaz pak videvša, kako se mati zaganjajo v roparje, skrijem berž deklico v votlino kostanjevega debla, pa stečem tudi pomagat. Toda pesjanarska druhal me tekoma že pobije, da koj na tleh omedlim. Kaj se je potlej godilo, ne vem. Čez delj me prihiteli poljanci izbrihtajo in pomagajo mi na noge. Kakor v sanjih sem jih popraševala po materi, po Vojnimirku in Zorini, pa nihče mi ni mogel povedati, kje da so. Kar mi pride na misel, kam da sem bila sama položila Zorinico. In prišedši tje, najdem jo — zdravo. Tako mirno in ljubo je spančkala tam notri, ah! — pa sirotica, ta božica nedolžna, zdaj kar nič še ne vé, kaj — kaj se je zgodilo!“

Pri teh besedah jo poljubi, in deklica zažene krotek glasek pa se ljubo nasmehlja, pač, ker je menda po obrazu spoznala očeta, ki se je ginjen oziral na njo, na ljubljeno hčerko, ki mu je izmed svojih najljubših edina še ostala. Ta mili pogled mu je tudi nekoliko tešilnega hladila na kervavečo rano serca, da, še več: misel in skerb za hčerko, ki jo tudi tolikanj ljubi, ta ga izdrami iz mrtvoudnega obupa. Če že zavoljo samega sebe ne, živeti mora zaradi osiročene hčeri, in morda, — da žena in sin tudi še nista za zmeraj zgubljena!

Zdaj množica poljancev, večidel stari, sivi možje, obspé starešino, hoteč potožiti mu svoje sočutje. Nek

častitljiv starček, stopi iz verste pred njega pa pravi: „Verjemite starešina, ki vas vsi ljubimo, kako da nam je vendar žal, da ste — in pa ravno vi, tolikanj nesrečni! Radi bi bili branili vaš dom, in gotovo ga tudi ubranili vsake nesreče, ko bi bili vedeli, da se te besje pošasti pritepó. Pa še najmenj smo se jih od te, zgornje strani, nadejali. Pa brez upa še ni. Jaz pravim, da naša mladost, ki vsa serdito sledi pesjanarjem za petami, — da jih zajezi in vam še otmé ženo in pa sina. Samo, kar nas je starih tu okoli, ostali smo doma, pa — le recite, kedar porečete: pripravljani smo zmeraj kri in življenje dati za vas!“

„Kri in življenje!“ ponavlja množica in eden zavpije: „Le peljite nas, kdor le more, pojde z vami za njimi!“

Rojakov tako udana ljubezen in živo navdušenje za srečo in blagor svojega starešine kakor domovine, Ratibora še bolj utolaži. Obup, ki ga je ravnokar hotel kar zadušiti, spremeni se mu v vroče želje, da bi še in še živel. Ves povzdignjen stopi sredi množice tje, pa pravi: „Ginite me zares do dnú serca, da tako resnično in globoko čutite z mano in me obžalujete; pa ravno tako sem vaše nevstrašene serčnosti vesel. Da, pojdemo, pojdemo, in kervavo se moramo maščevati nad vrage, ki nam žene in otroke po nedolžnem tergajo iz rok! Borut sam, naš mogočni knez, od kterega ravno pridem, zbira silno vojsko zoper nje; zraven pa tudi še naše sosede na zapadu, Bavarce, pozivlje na pomoč: da vsi skupoma in za vselej staremo do zadnjega kolena ta besji, pesjanarski zarod: da nam nikoli več ne bo prizadeval nadlege! — Potlej pak imamo še druge sovražnike med seboj, pa prav v deželi. Vedite: to so tisti ljudje, ki, ne vem, od kedaj in od kod, prihajajo med nas, pa zaničujejo in zasmehujejo naše stare in mogočne bogove, ktere so naši očetje od nekdanj spoznavali in častili, in kteri so jim zato tudi radi pomagali, da so bili srečnejši, kakor pa mi zdaj. Taki ljudje, nam za nesrečo, pripovedujejo o tujem, nekakovem kristijanskem Bogu, pa skušajo, kako bi nam z vero vá-nj izpodrinili starodavno vero v bogove, ki so

edini, mili, dobri in pa mogočni. In ker jim nekteri verjamejo in se svojim starim bogovom gerdo izneverjajo: zato, glejte, se le-ti posehmal tolikanj serdé in togoté nad nami, prav zato nam ne privoščajo več svoje varne roke: da hudi sovražniki tako rušijo naše blagostanje. In pomnite me: dokler s poprejšnjo vernostjo in češčanjem ne utolažimo in ne ublažimo svojih starih, razžaljenih bogov, ne bo nam stisk in nadlog ne konca ne kraja!“

Množica vsa zavzeta stermí v Ratibora tako govorečega; nihče si ne upa, da bi besedico ugovoril.

„Ali pred vsem nam velja,“ nadaljuje starešina „da zataremo onega prvega sovražnika; potlej pak nam mora na mari biti, da si tudi te spravimo s poti. — Zdaj pa, pojdite vsak na svoj dom. Kar vas je starejih in onemoglih, ostanite v svojih domačijah pri družinah; kdor pa le more vihteti meč ali bét in se nekaj časa dá pogrešati doma, ta, recite in naročite, naj se nemudoma oboroži in pripravi, da kar najprej mogoče, odrinemo. Obrov je neki neznano veliko in gorjé, ko bi morali priderlo celo druhal še le iz svoje srede izganjati!“

Ratibor še tisti dan poskerbi vse svoje družinske in domačijske zadeve na Predosljih. Hčerko Zorino, izročeno in priporočeno dozdanjim zanesljivim rokam, pošlje za čas vojevanja v varno zavetje, na knežev dvor na Koroško, kamor bi bil sicer tudi ženo in sina poslal. Potlej pa na čelu svoje vojevite zadruge hití proti Obrom. Zapuščaje prijazno selce Predoslje, kjer je dozdej tolikanj tihe sreče in sladkega veselja vžival, dela se mu prav milo pri serci. Če morebiti popred še nikoli, takrat se je prav živo domišljjal: kako nestanovitna pač je pozemska sreča človeku!

IV. Nenadni poročnik.

Precej dolgo in kervavo so se Slovenci potem bojevali z Obri, ki so bili sosebno njim toliko časa zakleti sovražniki in huda „šiba božja,“ s katero je Bog otoré opominjal in k sebi vabil tudi še druge po temi poganstva blodeče narode. Ali po slavni

zmagi sta potlej zlasti Ratiboru dve reči kalili veselje, da se ni nič kaj potolažen oziral v prihodnost. Pervič, izpolnila se mu ni najserčneja želja, da bi bil namreč našel svojo ženo in sina, ali vsaj kaj povelj o njuni žalostni osodi; drugič pa se je ne dolgo potem tudi le predobro prepričal, da Slovenci kljubu tisti zmagi posehmal vendar niso več sami svoji gospodarji na svojih tleh; marveč kolikor toliko in zmeraj bolj in bolj odvisni pa podložni nemškemu Bavarcem, ki so jim bili v vojski na pomoč zoper sovražnike. Ko nekaj let pozneje še Borut umerje, in mu sin Karast nasledi na prestolu slovenskega kneza, jeli so Slovenci sosebno bridko čutiti tuje nadzorovanje svojih zadev. Karast namreč, izrejen in v kerščanstvu podučen na nemškem dvoru bavarskega kneza Tesla, navzel se je bil tam od svojih gojiteljev tudi tujega, neslovanskega duha ter le vse premalo zaupajoč v svoje narodne moči preveč se udal Teslu, ki ni imel pravega spoštovanja do pravic slovenskega naroda, kakor vemo, da ga Nemci tudi pred njim niti ne za njim niso imeli, pa žalibog —, da ga še dandenežnji nič kaj ne kažejo! Da je tedaj Karast tako nevredno ravnal, to je starešino Ratibora tolikanj huje bolelo, ker je bil po kervi in duhu prav slovenski mož, ves vnet za srečo in blagor svojih rojakov. Zatoraj, ko so bili spet mirni časi nastopili, vzame zdaj z nevšečnega mu kneževega dvora svojo hčer Zorino nazaj k sebi na svoj dom, na Predoslje.

Ali kako ljubo, prijazno in veselo mu je bilo življenje tu gori pred tisto strahozgodo, kako vse drugače, kako milo in tesno pri serci, pa zdaj! Njegovo nekdanjo, tiho družinsko srečo —, to mu je divji sovražni vihar neusmiljeno razdejal; njegova spreljuba dva, ženo in sina —, ta so tisti tako burni in hudourni časi pač za vse žive dni prikrili njegovim očem: kako bi si mogel drugač misliti le? In njegov edini pravi prijatelj, ki ga je dotistehmal poznal, knez Borut, — preselil se je v večnost. Le ljubljena hči mu je za sladek spomin na poprejšnje blažene dni še ostala, da vendar zdaj, ko se je nekoliko odrastli tudi že pamet kolikor toliko raz-

vila, razvedreva otožno lice tako bridko skušanemu očetu.

Tudi cela zadruga je še zmeraj tako udano ljubila svojega starešino, nasproti pak se Ratibor sam odalé ni nič več s tolikim zaupanjem oziral vá-njo, kakor nekdej. Nemci namreč, tačas že do malega pokerščeni, jeli so si prav resno prizadevati, da bi posehmal razširili sveto kerščansko vero tudi med večidel še poganske Slovence, katerim so nadzorniki bili. Že tedanji trud kerščanskih oznanovalcev iz Nemčije bi bil pri krotkih, poljedelnih Slovencih brez dvoma prinašal obilnega sadú, ko bi jim prvič tisti verski poslanci v popolno razumljivem, slovenskem jeziku oznanovali kerščanskega Boga, in ko bi jim drugič ne bili nemški oblastniki s svojim očitnim sovraštvom do slovenskega naroda prizadevali mnogo ovir in spotikljivega nápotja. Tako pak se je najsveteje blago iz neprijateljskih rok Slovincem podajalo, in če tudi so se posamezni iz prostega naroda po malem uklanjali pod sladek jarem zveličalne vere; župani in starešine njegovi so se ga na vso moč branili ter hudo čertili tuje poročevalce kerščanstva, češ, da se iz dežele, iz ktere se slovenski rojaki le zaničljivo tlačijo in pa zatirajo, pač nič dobrega in blazega ni nadejati, ter da jim ti s prilizljivim pripovedovanjem o Kristusu pa nabešajo le ojnice nemškega podjarmljevanja in gospodstva, ki jih pošilja k njim.

Toda močna je luč kerščanstva in kraj, kamor ta enkrat posije, ne otemni potem nikdar več. Ratibor in njegovi verstniki so serditi in strahoma morali priča biti, kako število kristijanov dan na dan veče narašča. Pač so se protivili in kljubovali temu, kar so le mogli, pa — brez izdatnega vspeha.

Necega dne, ko je bil Ratibor ravno prehodil okraj svoje zadruge, opominjevaje ljudi in grozé se jim: koliko stisk in rev da sami sebi nakopujejo na glavo, ko zapuščajo svoje stare bogove in sprejemajo vero v kristijanskega Boga, pa od zatirateljev svojih! — našel je, vernivši se domu, tujega gosta na Predosljih. Ta mu po kratkem razgovoru pové, da tudi on sam je slovenski starešina doli na spodnejih krajih, ter da danes obiskuje njega zato, da se po-

svetva ž njim: kaj da je početi in kako najbolje ravnati, da se narod otme pogubivne nevarnosti, ktera mu dan na dan huje žuga po tistih ljudeh, ki prihajajoči iz nemških deželá oznanujejo kerščanstvo.

Lehko si mislimo, kako vesel da je bil naš Ratibor teh besedi. Zdelo se mu je, da v tem gostu je nenadoma naletel na znanca in prijatelja, kakoršnega si je že davno tako serčno voščil, kakor ga pogrešal. V daljnem pomenkovanji si potlej res zaterdno prisežeta, da bočeta tistim krivim prorokom, kakoršne sta si mislila poročevalce svete vere, valiti kakoršne le mogoče ovire na pot, ter, ako bi z lepa ne dosegala svojega namena, braniti se jih tudi z gerda. Ravno tako se tudi zavežeta, da pridobita, kolikor se le dá, še drugih prijateljev za svoje naklepe.

Ker je bil ta nenadni prijatelj Ratiboru že tako po polnem po misli in serci, želel ga je še osebno natančneje poznati. In ta, Svitelj po imenu, sporoči mu tedaj drage volje poglavitne čertice iz svojega življenja, ki so, kakor bomo tudi mi po njegovi pripovedi lahko sodili, Ratiboru še veliko bolj segale v serce, kakor bi bil on že vsled tega spoprijaznjenja mogel pričakovati od njega.

„Moj rojstni kraj,“ pričel je Svitelj pripovedovati, „je lepa Savinska dolina. Oče so bili župan in vsa soseska jih je rada imela in spoštovala, ker so bili pošten in pravičen mož. Po njih smerti smo trije bratje vsi okoli enega ognjišča prav mirno in zadovoljno živeli. Imeli smo na široko poljá; na njem nam je rěž in pšenica rastla; imeli čede neštete drobnice in lepe govedi, in goricam po rebrih no-grade ograjene; vsako jesen veliko sodov sladkega vinca, da smo ga bili veseli. Pa — ko so se bili pesjanarji zadnjikrat pridervili, bilo je en dan po vsej tisti naši sreči. Domačijo, tako prijazno, — to so nam požgali, stern v rumenem zoru pomandrati, čede odgnali, ker bilo nas je premalo, da bi se bili branili proti toliko pa tako divjim druhalim, ktere so nas bile tudi kar nenadoma obsule in nepripravljene spopadle. Še le, ko je bilo naše imetje do malega vse roparjem že v pesteh, zbrala se nas je četa oboroženih

rojakov, da bi se vsaj maščevali nad njimi. V nekoliko dneh jih res dohitimo in v kervavem boji pobijemo na tisoče vragov; toda tudi naših precej veliko ostane na bojišču in meni na največo žalost in gorjé: — tudi moja brata oba! Nekaj rojakov, kateri so upali, da najdejo še koga od svoje razkropljene, po hostah skrite družine, verne se potem vsak na svoj dom; jaz pak, posehmal tako sam na tem svetu, brenpenel sem le samo še, da bi si serd kako ohladil nad tistimi, ki so bili krivi mojima bratoma smerti in meni tolicege gorjé! Na čelu peščice svojih, ktere je bila enaka bridka osoda zadela in jih je ravno tista misel bila, odrinem tedaj za pesjanarji.“

„Dva dni in dve noči jih sledimo vsevprek, koder so nam zapuščena in oropana selišča in pogorišča kazala za njimi. Kakor poprejšnja, tako tudi tretji večer prenočimo v gozdu. Pa nismo še dolgo počivali, ko nas hrup in divji krohot od nekod izbudita. Mi — nadejaje se koj sovražnikov v obližji, rinemo po konci, zgrabimo za orožje, pa na tihoma plazimo skozi hosto tjekaj, kjer so se dali čutiti. Kmalu dospemo iz goščave in — bolj pri kraji ravne senožeti, naokrog s hosto in drevjem obrobljene, zagledamo pred seboj velik ogenj, ki je na vse strani preseval ponočni mrak. Okoli kurjave gerdi ljudje, precejšna pesjanarska druhal, stojé in sedé. Na germadi osmojeno truplo oropanega živinčeta, ktero so roparji z velikim krohotom preobračali po žerjavici, tergali ž njega kosce opečenega mesa in pogoltno mašili si ga v žrela, vsi oprizani in kervavi po čeljustih! — Ali večá groza nas obide vse, ko iz srede pesjanskega šundra naenkrat zaslišimo neko milo stokanje, pa vedeli nismo, od koga da prihaja. Ko pa tačas plamen žarjave peteline zažene iz germade, opazim jaz vštric strašnega tovorišča tam, tik jelševega debela, čepečo žensko podobo, z bledim in opadlim obrazem, nagnjenim majhnemu detetu čez ramo, ki jej je, plašljivo pač, stiskalo ličice na serce in drobno ročico kerčevito oklepalo njej okoli belega vratú.“

„Ženska in majhno dete pri njej, — morda sin njen?“ ponovi ostermeli Ratibor in prebledi.

„Da, bila sta, zarobljena mati in sin, kakor sem

bil skoraj potem izvedel,“ poterdi Svitelj. „Prec bote slišali kako. — Jaz namreč, tudi koj sluté, da pesjanarji so tudi tista dva, kakor toliko drugih naših žen in otrok, iztergali kje komu iz rok, ter da ju brez dvoma grozna osoda čaka, — sklenem berž, če le mogoče, rešiti ju; zato namignem svojim tovarišem, naj mi tiho sledé. Ob porobji senožeti, v polukrogu zmeraj dalje skrivaj po goščavi, pridemo v malo trenutkih sovražniku prav tik za herbet. Nam na srečo so imeli vsi orožje raz sebe razmetano po tleh, in oči le za opečena bedra na germadi. Zatoraj, če prav jih je bilo najmenj po trije na vsacega nas, zdelo se nam je, da nam neče biti pretežko strahovati je, tem menj, ker so bili po polnem nepripravljeni za boj.“

„Ko tedaj jaz še enkrat oserčim svoje, planemo iz zakotja in — najbližjemu, ki je ravno hotel posegniti po tisti ženski zraven drevesa, odčesnem glavo; drugovi pa z velikim krikom mahnejo po družih, pa sekajo, dokler jim še kter prihaja pod roke. V malo hipih jih večina pojame na mestu, le nekoliko jih neznano rjové uteče v gozd.“

„Kaj pa z ubogo materjo in sinom, — kaj se je ž njima zgodilo?“ praša sila radoveden Ratibor, žareče oko nepremekljivo vperto pripovedovalcu v obraz.

„Da, tudi meni sta bila ta dva potem prva in najbolj na skerbi. Sklonim se tedaj k njej, in jo prijazno nagovorim, naj mi le odkritoserčno in nemudoma pové, kaj hoče in kaj da želi; in, da bi jo bolj potolažil, pravim jej, da se najmenj ne motim o njeni žalostni osodi, ter da naj se le brez vse skerbi meni zaupa, ker — jaz jej hočem pomagati! In ona, koj spoznavši resničnega prijatelja v meni, oklene se mi desne z obema rokama in pač neskončno vesela tako nepričakovane pomoči posili jo glasen jok, da jej kar ni bilo mogoče izraziti se, kaj da nesrečno revo teži. Tisti genljivi prizor: tako bridko ihteča mati in njej v naročji malo, nedolžno dete, boječe skrivaje glavico materi na nedrije, prevzame tolikanj tudi nas, ki smo otoré vsi stermé stali okoli nju, da si hipoma nismo vedeli pravega svèta, kaj bi.“

„Ah,“ vzdihne mlada in lepa žena, pa pravi z onemoglim in milim glasom: „Ti grozoviti pesjanarji so denašnji večer ugrabili mene in mojega ljubega-le;“ rekoč poljubi sinčka na lice in pristavi samo še te-le besede: „ko mojega druzega moža ni bilo doma, da naju bi bil branil.“

„Kaj je mogoče?! — to da je rekla? pa druzega vam ni govorila! Kako to? Prijatelj, prijatelj, povejte, jaz —“ sili Ratibor vès razvnet in zeló zeló nemiren.

„Ničesar druzega,“ odgovori Svitelj, „ker v tistem trenutji, ko ona še ni dobro izustila teh besedi, — pridervi iz hoste, kamor so bili ravnokar le nekteri pesjanarji utekli, druga, mimo poprejšnje veliko večja truma divjakov, in hrupoma dere naravnost nad nas. Jaz, videvši, kako skrajna nevarnost da hipoma žuga posebno ravnokar otetima, zarotim svoje za vse dobre bogove: naj se vsaj še zdaj junaško postavijo vragom v bran, da se vendar ti nesrečni siroti, tako brez pomoči, odtegnete strašni osodi! Prej, ko sem jim bil povedal to, razumé že mojo željo, ki je bila tudi njih in — jaz sam nemudoma dvignem otroka sebi v naročje, potegnem prestrašeno mater seboj, pa hitim ž njima, kar se je le dalo, po temnem gozdu naglo naprej, dalje in dalje v kako varneje zavetje, pa kam — sam nisem vedel: kajti bila je črna tema, in kraj meni po polnem neznan. Od zadej mi je hrup boja vrišal, ubogi, nevini otrok se stezal od mene in neprenehoma vsklikal po materi, ktere ni videl in ki ga pač gotovo ni mogla tešiti, ko je že sama, kdo vé, kako že pregnana in oslabela, še komaj hropela za manoj, pa zmeraj teže in teže dohajala me, dokler se — reva uboga! — brez zavesti ni zgrudila na zemljo.“

„Kako je ta prigoda zbolela mene v serce! Pa, kaj sem hotel, kaj mogel? — Krajec meseca je ravno vzhajal in berljavo osvitljeval mesto tam, da se je tudi materi nekoliko videlo v blede obraz, ki jo je presilno utrujenje pač verglo v medlevico. Otrok, spoznavši na mah svojo mater pred sabo na tleh, skloni se mi poželjivo z naročja doli; in, ko ga tudi čedno

posadim k njej, stisne se ljubo k materi, kakor pišče koklji pod perotnico: tih in pomirjen.“

„Ali kaj zdaj z ubogima, kaj početi ž njima, kam se obrniti pomoči jima iskat? Na to si nisem znal odgovoriti. — Kraj na okoli je bil očevidno jako samotni in zapuščen; kolikor sem vendar v mesečnem polumraku mogel razločiti, zdelo se mi je, da po rebri bližnjega pogričja nekatere posamezne pastirske koče stojé. Ali tudi ondi gori, vsaj tačas po noči, ni bilo čuti žive prijateljske duše, ki bi tista nesrečnika sprejela v svoje varstvo. V tej takej zadregi si ne vém boljšega sveta, kakor, da berž pohitim po dva ali tri svojih tovarišev na bojišče, pa se ž njimi vred vernem nazaj, češ, da potlej se že pomaga kako. Tedaj — da siroti bolje skriti ostanete — ukreham nekoliko vejevja in ga potaknem okoli nju, potem pa, priporočivši ju še vsem dobrim bogovom, odidem. Toda dalje, ko zdaj bredem po temni goščavi, dalje in dalje, zdi se mi, da boj vriša, dokler čez dolgo dolgo, ko že strašno razbegan, upehan in zmoten pretavam vès les in nenadoma na neko široko, po polnem neznano mi raven prihropem, utihne vse. Zdaj še le pa spoznam, da sem bil s prave poti zašel, — da sem zgrešil tudi svoje tovariše! Žalosten in pobit jih iščem na okoli in okoli, pa nobenega znamenja nikjer, ki bi pričalo, kje so, ali kod da so odšli. Sonce je že visoko stalo, ko nenadoma naletim na znano senožet in tisto grozno tovarišče tam. Pa med mnogo pesjanarji zagledam tudi tri svojih dragih prijateljev, v kervi — mrtve! Od tod najdem potem proti poldnevu tudi kraj, kjer sem bil mater in sina zapustil, pa — prazen! Ne nje, ne njega — ni bilo nikjer!“

„Kaj, niste jih našli? In tudi potlej nič več ne videli?“ vpraša prestrašen Ratibor, ki se je pač morda boljšega konca Sviteljeve pripovedi nadejal.

„Nisem, — nikoli več!“

„Kako je meni žal! Po tem tudi ne veste, kdo sta bila?“

„Kaj rad bi bil poizvedel to, pa sami lahko sprevidite, da le za trenutek nisem imel tiste priložnosti.“

Vkljub temu pa menim zaterdno, da vsaj en spominek vendar-le imam od nju.“

„Jeli mogoče? Kakšen vendar?“

„Čakite — pokažem ga vam. — Ko sem se bil namreč ozerl tje kaj, kjer sem bil zadnjikrat videl mater in sina, bliščalo se mi je nekaj iz poležane trate. Glejte — bila je ta-le svetinja!“ rekoč jo Ratiboru podá. Ali ta hipoma spoznavši jo, sklene križem roke in bridko vzdihne:

„O — bila sta! prav moja predraga — žena in sin: Radoslava pa Vojnimir sta bila! Ona dva sta to svetinjo zgubila. Poglejte le: njena podoba je to, ki jo vidite tù!“

In Ratibor pripove svojemu znancu: kako so mu pesjanarji ravno otore zarobili ženo in sina, ter da ju od tistehmal, kolikor si je bil tudi prizadeval, niti ni videl nikoli več, niti ne čul o njih, razen danes ta dan.

Svitelj mu potem zagotavlja, kako da mu je zdaj še posebno žal, da se ne more popolnega rešitelja Ratiborovih nesrečnikov spričati, ter, da tudi o njuni pozneji osodi ničesar sporočiti ne vé. Pa, ker se po tem takem še ne sme vse upanje zgubiti, — kakor tolaži Ratibora, — da se ubogi siroti vendar utegneta še živi na svetu kje nahajati, prigovarja mu tudi, naj si posehmal še zvesteje prizadeva poizvedati za njuno osodo; ker tudi on sam, tako mu zaterdno obljubi, pojde mu v tej zadevi kolikor mogoče na roko.

Po tem prijateljskem sporazumljenji Svitelj sam o sebi pripoveduje na dalje: kako je namreč nekaj dni potem, ko je bil tako nesrečno zgrešil tudi svoje verne tovariše in tako žalostno osamel, našel pa druge slovenske rojake, četoma zbrane; kako se je le-tim postavil na čelo ter vojskoval se z Obri, dokler jih ni premagal do dobrega; „radi česar, — tako sklene pripoved o svoji osodi, — me je bil ranjki naš knez Borut tolikanj počastil, da me je Slovincem za starešino izvolil.“

Predno se ločita, podasta si roke: da pokristijanovanju svojih rojakov, kar se je obema zdelo največe gorjé za Slovence, hočeta se vzajemno in na vso moč upreti. V ta namen se dogovorita, prav

pogostoma se obiskavati in sporazumevati se med seboj.

V. Verski poslanec.

Nekaj let je bilo poteklo po tem. Ratibor se je vidno postaral. Marsikaka bridka prevara, huda žalost in boleč dvom o nemili osodi svojih nesrečnih dveh: to vse ga je dan na dan huje težilo, da nikoli več prav iz serca vesel ni bil. Ravno tako sta mu skerb in strah pred naglo razširjajočim se kerščanstvom prek slovenskih pokrajin sive lase cepila v glavo. Že se je namreč zdaj tu zdaj tam kaka pohlevna vežica božja vzdignila, v katero se je čedalje več čeda Jezusova shajala častit kerščanskega Boga. Tudi po tistih zadrugah, katerih malikovalstvu terdovratno vdani starešine so hudo preganjali poročevalce svete vere, spoznavalo se jih je, čeravno bolj skrivaj, vendar pa zmeraj več in več h kerščanstvu. Celó Ratibor in Svitelj, ki sta kar očitno in zlasti ostro postopala proti vsem, ki so ali oznanovali ali sprejemali Jezusov nauk, bila sta vendar priči, kako vera v malike peša tudi v njunih zadrugah. Ker nista vedela, da poročevalci kerščanske vere, če prav na videz brez kacih pomočkov, oboroženi so vendar sè silo svete resnice, ktera jim odpira in pridobiva serca prostega ljudstva, — ker tega nista umela, sodila sta, da njuna ostrost nad narodom in poročevalci bode vendar izdatnejša, kakor mirna beseda nekterih človekov iz tujih dežel, ktere sta verhi tega še narodnega izdajstva dolžila ter jim tako jemala dobro in pošteno ime. Vendar ravno narobe: čedalje vidneje je bilo, da kerščanska vera zmaguje.

V tej stiski si Ratibor druge pomoči ne vé, kakor da poročevalce kerščanstva deva v zapor ali jih daje tirati iz dežele. Ali tako ravnanje pa mu v kratkem odverne serca večine podložnih, namreč vseh kristijanov. To pak ga pripravi v še večjo zadrego. Knez Kajtimar sam, kakor njegov bratranec Karast, kteremu je na prestolu nasledil, je vès vnet za kerščanstvo. Ko tedaj čuje, kako Ratibor preganja ljudi, kateri njemu na voljo prihajajo v slovenske pokrajine,

zažuga mu ostro: da naj hitroma neha kristijane sovražiti, ali pa naj se odpove starešinstvu!

Taka določna kneževa zapoved ustraši Ratibora. V tej tesni zadregi: pri večini svojih podložnih brez ljubezni in s Kajtimarom v razporu, misli posebno na svojega prijatelja Svitelja. Necega jutra zarano se tedaj tudi odpravi obiskat ga in posvetovat se z njim: kako in kaj bi posehmal.

Tistega dne dopoldan, bilo je prav ugodno na prostem, sedela je Zorina sè svojo varovanko Vito pod Predoslji doli na klopici pod lipo, kamor je poprej tudi njena mati Radoslava sè svojim možem in otročičema tako rada zahajala. Zorina je zdaj doživela že osemnajsto pomlad, in bila je prav lepa devica, polna goreče otroške ljubezni do očeta, kterega ni nikdar žalila s kako nepokorščino. Skoraj vedno in najraje njemu na strani, pogovarjala se je tudi s posebnim veseljem z njim o svoji zgubljeni materi in bratu, katerih ni nobenega poznala. Pri taci priložnostih so jej vselej gorke solze igrale v ljubo prijaznih očeh, in nehati ni mogla očetu zagotovljati, kako serčno rada bi vsaj enkrat v življenji videla Radoslavo in Vojnimira.

Razun v gradu pri očetu pak jej je bil tû pod lipo najpriljubljeneji kraj. Tik tam, iz sive skale, izviral je bister studenček in šumljal po ozkem grabenci navzdol v penečo Savo; od tod je bil prostran razgled preko savskega proda in širega polja; in tû se je najživeje spominjevala svojih tako bridko pogrešanih dveh: ker blizo tam jej je Vita že tolikokrat kazala tista osodepolna mesta za mater in sina in njo samo.

Tudi danes sedi Zorina že delj časa molčé in globoko vá-se vtopljena. Pač jej pred očmi doli nad savskim zercalom lastovke v vitem kolobaru švigajo, čivljajo in žgolé; ali to je ne moti v mislih, ktere so vse le dragemu spominu na nesrečna dva posvečena.

Vita, ki je pač v serce videla svojeji gojenki, za katero je vsikdar gojila polno gorcega sočutja, kakor bi jej prava mati bila, terpela je tudi zdaj raje tiha zraven nje, kakor bi jej ponavlja je pripoved o tisti

prežalostni zgodbi budila še toliko večo bridkost.

Čez delj časa Zorina globoko vzdihnivši sama pravi: „kako prijeten popoldan je vendar! O, ko bi tudi še moja mati tù bili in brat! Pa — kdo vé, kje sta uboga, kako se jima godi, če sta živa še? ah!“

„Pač res,“ pravi Vita ginjena na to, „tudi meni se tako milo dela pri serci; menda ravno zató, ker tisti strašni popoldan bilo je ravno tako prijetno, kakor danes.“

„Ali kako je vendar to, Vita!“ prasha čez nekaj časa spet Zorina radovedno, „da tisti dobri bogovi, ki pravijo, da nam privoščijo tako-le mile dneve, — da tisti pa tudi terpé, da so na svetu tako hudobni ljudje, ki ropajo matere, brate — brez usmiljenja, brez milosti!“

„Oj ti ljuba moja! Jaz tega menda sama dobro ne vém; pa še tvojega očeta bi se mi bilo bati, ko bi tebi pravila to.“

„Kaj res? Kako vendar to? O pa le povejte mi, lepo vas prosim, da mi poveste! Molčala bom.“

V tem trenutji se tuji človek prikaže po stezici naravnost proti njima.

„Glejte, glejte, Vita! nekdo prihaja,“ opomni Zorina, ki ga je bila prva zagledala. „Ali ga vidite, v kakšno černo haljino je zavit? Tako se naši domači Posavci ne nosijo. To mora tujec prav iz daljnih krajev biti. Ne mara, da kako hudo sporočilo prinaša; očeta pa ravno ni doma. Oj, kar bojim se ga jaz!“

„Pač res,“ odgovori Vita, „da iz daljnih pa srečnejih, kakor so naši. Če se ne motim, prav tisti poslanec je, ki kerščansko vero oznanuje.“

Zorina, ki je že marsikaj in posebno od svojega očeta veliko slišala o tistih ljudeh, ki so iz Nemške prihajali Slovencem vero oznanovat, bila je zdaj celó radovedna, kakšni neki so tisti oznanovalci, in kaj pač pripovedujejo, da jih njeni dobri oče tolikanj sovražijo.

V tem stopi poslanec pred nji, sname pokrivalo z glave pa pobožno pozdravi: „Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ „Amen na veke!“ odgovori Vita. Zorina

jo začudena pogleda. Dosehmal še ni čula enakih besedi, tudi Viti iz ust ne.

„Oj, koliko sreče! Tedaj sem med sestrama v Bogu, med kerščencima,“ reče duhoven srečen in se pokrije.

„Žalibog, da ne!“ odgovori Vita. Samo jaz, in to že celó davno, slišala sem nekoliko o vašem svetem Bogu; moja gojenka-le pa še nikdar tiste blage sreče ni imela. O, ko bi blagovolili vi kaj boljše mene seznaniti ž Njim! Morebiti, da potlej tudi ona — —. Ali čakite, vidim, da vas je trud in hoja razgrela. Brez dvoma vas žeja. Vam grem iz studenca zajet,“ rekši odide.

Zorina sama s tujcem pobesi oči sramežljivo k tlém. Ali zdaj, ko si ta jame pot brisati s čela, uide jej skor nehoté pogled sè strani ná-nj, in vidi, da to je čverst mladenič, prav prikupljivega obraza, star ne veliko nad dvajset let. Z obličja mu sije neka nenavadna čestitljivost, da njo nekak trepet sprebaja pred njim, in vendar tudi tolika krotkost in dobrodejna ponižnost, da jej že v prvem trenutji ž njim neki notranji glas pravi; da sovražiti tega človeka bi nikdar ne mogla.

Vita se verne z zverhanim korcem pa ga ponudi, rekoč: „Pijte tù! Bog vam bogoslovi na zdravje!“

„V imenu Jezusovem!“ odgovori duhoven, stori križ čez posodo in pije. Potlej pa pravi: „Lepa hvala vam, dobra žena, za vodo; največa hvala pa Bogu, od kterega zgolj dobrote prejemamo in ki vam bo obilno poplačal vašo postrežljivost, kakor blagodaruje on slehernega, kdor v Njegovem imenu in Njemu na čast skazuje ktere koli dobrote: lačne nasiti, žejne pojí, popotne gostoljubno sprejema.“

Zorina, kateri te besede nekako čudno dobrodejno do serca gredó, prehití svojo družabnico s prijaznim odgovorom, rekoč: „O saj, mogočen je bog gostoljubnosti, Radegost; pri nas ga nikdar ne žalimo. Vsaki gost nam je drag.“

„O Radegost,“ zaverne jo krotko verski poslanec, „ta pač nikakoršen bog ni; ampak čisto nemoč, namišljen malik, kateri, kedar se mu slepoverni ljudje odpovedó, zgine v nič, kakor zgine senca, kedar

solnce zaide. Pač pak je Bog, edini živi in sveti Bog gori v nebesih in razun Njega nobenega drugega boga. Samo On je vsemoč stvarnik in gospod vseh stvari; le od Njega imamo vse, kar imamo. Pred njim tudi najmanje in najskrivneje dejanje ni skrito; le On, ki obilno povračuje vse dobro z dobrim, hudo pa pravično kaznuje: Ta more in bode vam stokrat povračal za sleherno vašo gostoljubno postrežbo, ktero v Njegovem presvetem imenu delite.“

Obraz, kvišku obrnjen, bil mu je od svete navdušenosti kakor spremenjen, ko je tako govoril. Ženski ste pazljivo poslušali njegove besede, kakor da jima jih kako više bitje od zgoraj sporoča. Potem ga Vita uljudno povabi, naj bi izvolil k njima na klopico prisesti, češ, da se mu vidi, kako ga je težavna pot navkreber otrudila.

„Ko se odpočijete, blagovolili boste z nama v grad iti, in okrepčati se pri nas,“ pristavi Zorina priljudno in z lehka, kakor da vabi že zdavnej poznanega gosta.

Verski poslanec se posluži ponujenega prostora zraven nji, pa pravi: „Pač res, da pot do sèm gori me je nekoliko upehala; vendar kako mal je ta trud! Človek — iz gole ljubezni do Boga, lahko ia voljno prenaša, če treba, še tolike težave in neugodnosti. Saj, kdor dela in se trudi pa ima zmeraj Boga pred očmi, ne naveliča se nikdar ne! Kdor zá-nj kaj terpi, zadobiva že v tej sladki zavesti svoj dušni mir, pa tudi telesni počitek. Saj, kaj in koliko pač je vse človeško terpljenje proti onemu, ktero je prestal Jezus — sam božji Sin, da nas je odrešil.“

„Jezus!“ ponovi Vita pobožno. „O da nisem večkrat imela mile priložnosti, da bi bila čula, kaj je on storil za nas!“

„Dejte, poslušajte tedaj! saj ravno pridem Njegovo posvečeno ime oznanovat in presveto voljo njegovo.“

Ženski se pripravite, duhovni mladenič pak jima začne razlagati Izveličarjev nauk. Pripoveduje jima, kako da je bil Bog iz zgolj ljubezni vstvaril človeka pravičnega in nedolžnega in zato neumerjočega na duši in na telesu. Ali človek mu je bil v svojem naphu nepokoren postal in tako prelomil njegovo sveto

zapoved. Zato ga je zadela pravična kazen: smert, dušna in telesna: moral bi onkraj groba na veke pogubljen, od Boga zaveržen biti. Vendar Ta, v svoji neskončni usmiljenosti, mu obljubi, da mu v teku časov odrešenika hoče poslati. — Med tem se je človeški rod s pregrešnim življenjem zmeraj dalje in dalje odvrčal od svojega stvarnika, dokler ni popolnem pozabil ná-nj. Ker pa človek vendar ne more brez Boga biti, jel je Njegove stvari kot bogove častiti, poleg teh pak si namislil še brez števila drugih božanstev, katerih ni bilo nikjer niti jih ne bode; da, v svoji strašni zaslepljenosti menil je celó z najgerjimi hudobijami bogovom češčenje skazovati. — Pripoveduje jima na dalje, kako grozno gorjé da je to bilo: da tudi tisti, ki so še verovali na svoje duše neumerjočnost, niso vedeli, kaj bo ž njimi po smerti telesa. Takrat je bila reva človeškega rodu do verha prikipela in v tistem času je edini, živi in sveti Bog na svet poslal svojega edinorojenega Sina, Jezusa Kristusa. Spočet od svetega Duha in rojen iz Marije Device stopil je v človeški podobi med ljudi pa jim z neskončno ljubeznijo in poterpežljivostjo cela tri leta oznanoval voljo svojega nebeškega očeta ter jih tako spet privračal na pravo pot: k spoznavanju in češčenju pravega Boga. Pripoveduje jima, da s perva jih je le malo verjelo njegovim svetim besedam, da-siravno je spričeval svoje poslanstvo od Boga z najsvetejim življenjem in raznoverstnimi čudeži; ampak da večina, ktere strasti in pregrehe je njegovi nauk šibal, sovražila ga je in preganjala zavoljo tega in naposled ga kot največega hudodelnika pribila na križ. Tako je gori na lesu svetega križa, Sin božji umerl in prelil svojo sveto kri ter tako utolažil nebeškega očeta serd nad človeštvom. — Jezusov nauk pak, ker je izhajal iz nebes, ni zginil sè smertjo njegovo, marveč vkljub najgrozovitnejemu zatiranju razširjal se dan na dan bolj prek vesoljnega sveta, ter ravno s tem pričal, da prihaja res od Boga.“

Na to pravi verski poslanec: „Le-ta sveti nauk je najviši blagor za človeka. Kdor po njem živi: da želi prav in vedno bolje spoznavati Boga, da ga potlej more toliko bolj častiti in ljubiti, tisti je

dober in pravičen, da niti v dejanji nikomur krivice ne prizadeva, niti je v mislih ne privošči, ampak sam in svojemu bližnjemu le to želi in skazuje, h čemur ga dobra vest napeljuje. Taki ljudje se po Jezusu Kristusu, Sinu božjem, ki je z nebes prinesel ta blaženi nauk, imenujejo kristijanje. In če se kristijanje v vsem svojem dejanji in nehanji res tako ravnaajo, kakor jim njih vera vелеva, srečni so že na tem svetu, kjer pa vendar prave in stanovitne sreče ne iščejo, ampak gori v nebesih pri svojem Bogu, kjer zgine zá-nje tudi najmanja bridkost, in se bodo vsi dobri verni kristijanje po smerti združili in v resnici po polnem srečni v neskončnem veselji vživali Boga, zveličani na vekomaj!“

„Oj,“ vzdihne Zorina, ko si je bil verski poslanec po teh besedah nekoliko oddehnil, „oj, to je res dobro živeti in srečno umreti v tej vaši kerščanski veri, ko se po smerti pride v tista zveličavna nebesa, kjer se bodo vsi dobri kristijanje, pa stariši in bratje in sestre spet našli.“

„Gotovo vsi, ki vestno po tej veri živé, zjedini se bodo onkraj groba za zmeraj, če prav jih je tu morebiti nemila osoda ločila,“ pristavi poslanec.

„O,“ prosi Zorina srečna, „potlej blagovolite le povedati, kaj je človeku storiti, da postane dober kristijan?“

„Pač res, le-to vas prosive,“ pristavi tudi Vita.

Na to jima verski poslanec drage volje porazvije poglobitne resnice kerščanske vere in nazadnje pridene: „Pred vsem pak je treba, da sprejmete sveti kerst. In ko se v nekterih dneh s pobožno molitvijo vredno pripravite zá-nj, povernem se, da vaji kerstim.“

Zdaj si Zorina domisli, da bi bil že pač čas, gostu postreči s čim. Zahvalivši se mu tedaj prav gorko za lepo podučevanje povabi ga pohlevno, naj bi stopil ž njima v grad.

Potoma pravi Vita, ki je nekoliko v skerbeh mislila na očeta, ko bi se nategoma verniti utegnili in verskega poslanca našli pod svojim ostrešjem: „o ko bi bili pač tudi naš oče zdaj čuli vas, to vé m, da gotovo bi vam na vso moč še na roko šli v vašem blagem prizadevanji; tako pa niso mili ljudem, ki

vašo pot hodijo k nam, pač le zato, ker raje poslušajo one, ki vašim svetim namenom slabe in hudobne namere podtikajo, ter vas obrekujejo!“

„O pa mojega očeta se nikár bati!“ pravi Zorina na to s težkim glasom, ki je pričal, koliko bridkosti jo je omenjena resnica stala. „Ravno so v gosteh, ni jih doma. In če tudi nenadoma pridejo: pod svojo streho, to vém, da gostoljubje jim bo sveto. In,“ pristavi še nekako čudno vneta za tega mladeniča, „za vas bi jih jaz preprosila, gotovo bi jih!“

„Jaz grem brez strahú z vama,“ odgovori mladi duhoven določno polagoma stopaje navzgor. „Ne bojim se še tolikošnjega sovražnika, ki bi mi zavoljo mojega nauka grozil. Celó smerti se ne strašim. On sam, v čegar imenu prihajam, Jezus, naš odrešenik in zveličar je rekel: „Kdor zavoljo mene umerje, ta bo živel,“ to je, umerl bo pač po telesu, ali njegova neumerjoča duša bođe vekomaj živela pri Bogu. Zatoraj, telesna smert ni nikakoršnje gorjé za pravičnega, in bati se nam ni pred onimi, ki bi usmrtili naše telo: duše usmrtiti ne morejo! — Mi pak moramo vse ljudi ljubiti, tudi svoje najhujše sovražnike in še posebno moliti za nje pa priporočevati jih Bogu, da bi on tudi njim milostljivo dal resnico spoznati. In bodo jo spoznali pred ali pozneje, vsi protivniki naše presvete kerščanske vere, ki zdaj še v temi poganstva tavajo, — tako tudi vaš oče. Molil bom še posebno zá-nje, molite tudi vedve: in tisti Bog v nebesih, ki vaji je danes vredni spoznal, da ste se seznanili z njegovim presvetim imenom, tisti bo tudi uslišal vajine ponižne prošnje in mojo.“

Ko se verski poslanec v gradu nekoliko okrepča, prisede k njemu Vita, prašaje ga: „Ne zamerite — ste pač daleč doma? Z Nemškega, pravijo, prihajate?“

„Moj dom,“ odgovori duhoven „in slehernega kristijana — ta je le gori v nebesih. Tù na svetu smo vsi samo popotniki.“

„O res, zdaj vém, da gori nam bođe pač najbolji dom,“ pritegne tudi Zorina; „vendar tudi vi imate tù na zemlji kje milo domovje, kjer vam bivajo oče in mati in —“

„Tudi očeta najboljšega in mater — imam ju o nebeškem očetu in Mariji, materi Sinù božjega in nas vseh revnih njenih otrok. — Kje in kdo pak so moj telesni oče in mati,“ nadaljuje poslanec ginjen, „tega ne vém, niti se ne spominjam, da bi ju bil kedaj poznal. Nekakšna žalostna osoda mi jih je detetu še odvzela. Pa pravim in sem prepričan, da je že božja volja tako: brez dvoma njima in meni na blagor. Bog vse prav ravna, nam na prid, če tudi naravnost ne vidimo tega.“

„Rada vam verjamem; vendar pa vas tudi serčno pomilujem, da tako zapuščeni morate po širem svetu,“ pravi Zorina sočutno.

„Nisem tako čisto sam, kakor se dozdeva vam, dobra sestra v Bogu. Do vas sem hodil v društvu častitljivega starčka, kteremu sem za Bogom največi dolžnik. On namreč me je kot zgubljeno siroto odgojil in podučil v kerščanstvu ter tako pripravil za preimenitno delovanje: da namreč še toliko poganskim Slovencem oznanujem pravega Boga. Ravno to pot hodi tudi tisti moj blagi dobrotnik in ravnokar, predno sem se bil jaz napotil do vaju, sem se poslovil od njega. Zdaj pak, če prav se nič več ne vidiva na svetu, to upam zaterdno, da onkraj groba se bova gotovo. Z mano pak je koderkod moj zvesti angelj varuh, če tudi ga ne vidim; zatoraj, naj tudi pogrešam vsega, razun kar mi dobri ljudje radovoljno dadó, zadovoljen sem vendar po polnem in neskončno srečen, da le vém, da sem svojemu Bogu katero dušo pridobil.“

In videlo se je verskemu poslancu, ki je le v Bogu vse svoje sreče iskal, da mu je res tako, kakor je terdil. Dobro si namreč svest prihodnjega truda, ki ga čaka na njegovih potih, reče vendar z lahkim srcem pred odhodom: „Čas je, da se priporočim in poslovim. Še jih je veliko število, ki tudi potrebujejo tolažbe, katero daje vera kerščanska. Take hočem za verstjo obiskati in tudi pridobiti jih edino pravemu Bogu. V malo dneh pak se spet vernem, da vama podelim sveti kerst. Križani Jezus, v čegar imenu pridem in grem, ta naj bo tačas varoval vaji in“ — pri teh besedah seže v nedrije in izvleče zlato

verižico, na konci z dvema zlatima križcema, s svetim razpelom na njih; pa odločivši enega proč, ponudi ga Zorini rekoč: „da si boste toliko bolj vtisnili njegovo ljubezen do nas ljudi, vzemite in premišljuje le-to podobo. Tako je terpel za nas, Jezus, tako visel na križu, da nas je odrešil večnega pogubljenja.“

Zorina sè serčno zahvalo sprejame poklonjeni dar, in verski poslanec zahvalivši se za vživano gostoljubnost poslovi se rekoč: „Hvaljen bodi Jezus Kristus!“

VI. Perva skrivnost.

Poročevalec svete vere je bil ženskima že zginil izpred oči, ko ste še vedno gledali iz grada po poti, po kateri je bil odšel.

„Meni je kar žal,“ pravi Zorina, „da ta mladenič za zmeraj ne ostane pri nas.“

„Pač res; tudi jaz bi ga neprenehoma le poslušala, tako lepo govori,“ meni Vita.

„Da, tako lepo, tako modro in sveto, da mi je zdaj tako nekako dobro in lahko pri serci, pa da sem vsa nekako čudno potolažena, ko sem ga slišala. Ljuba Vita, povedati vam ne morem, kako globoko v serce so mi segale njegove besede!“

„O rada ti verjamem, ljuba moja! tisti kerščanski Bog, kterega ta oznanuje, tako terdijo vsi kristijanje, podeljuje svojim poročevalcem zares neke posebne moči in dari, s kterimi si tako z lehka pridobujejo serca ljudi. In, saj si čula: kristijanje so si med sabo vsi le bratje in sestre v Bogu.“

„Oj pač: meni se zdí, da bi tega lahko ljubila, kakor svojega lastnega brata,“ meni Zorina.

In Vita omeni, češ, da ta verski poslanec ima res nekaj takšnega izraza v obrazi, kakoršnega je imel Vojnimirček, ko ga je še pestovala. „Vendar,“ pristavi na to „ljudje so vsi vstvarjeni po božji podobi in zatoraj bolj ali menj drug drugemu podobni.“

Potem razkrije Vita vsa vesela svoji gojenki skrivnost, ktero je že tako težko sama dolgo nosila v serci. Pové jej, kako je namreč na kne-

ževem dvoru na Koroškem pervikrat čula o kerščanskem Bogu ter si zapomnila precej resnic kerščanske vere; kako je poslé od tistih časov skrivaj vedno verovala v kerščanskega Boga in molila ga; da pa, žalibog! vendar ni še prava kristijana, ker nikdar ni imela blage priložnosti, da bi bila sprejela sv. kerst.

To razodetje še posebno oveseli Zorino. Prosi toraj varovalko, naj jo nemudoma podučí v vsem, kar ona več mimo nje vé o veri kerščanski: češ, da bode tako toliko boljše po duhu podobna duhovnemu mladeniču, kateri si je v tako kratkem času pridobil vse njeno spoštovanje in zaupanje.

Vita jej drage volje izpolni to željo. Med tem, da se tako pogovarjate o svetih rečeh, preteče hitro čas do polnoči, dokler ste tudi pričakovali, da pridejo oče domu. Ker jih pa tudi do tega časa ni bilo, namenite se spat; saj ste se tolašili, da jih je pač pridržal pri sebi Švitelj, ki jim je najboljši prijatelj na svetu.

Predno se vležete k počitku, odpre Vita skriven predalček pa vzame iz njega dva lesena križa z bridkim razpelom.

„Tega večega,“ razlaga Zorini „podarila mi je koroška žena, ki me je podučevala o kerščanstvu; manjšega pa neki kerščanski duhovnik o času selitve sèm doli. Ta mi je priporočal, naj vsaj vsaki dan enkrat pokleknem préd-nj pa prosim kerščanskega Boga milosti zá-se ter za vse druge ljudi, zlasti pa tiste, ki še ne uživajo blage sreče, kakoršno podeljuje spoznavanje vere v Kristusa. Ravno tisti dan, ko me je hotel kerstiti, odpotovali smo proč od tam. Ali jaz pa neprenehoma delam po njegovem naročilu, posebno zvečer v spavnici, kjer sem boljše brez skerbi pred očetom. To mi res daje veliko veliko mirú in tolažbe.

„Rada toraj tebi, Zorina, prepustim enega, da tudi ti skrivaj storiš tako, če ti je drago?“

Zorina vsa vesela sprejame njeno ponudbo. Nese večí križ sabo v spavnico, obesi ga na steno in tamkej pred njim precej dolgo v noč preklečí, pa prosi pred podobo križanega kerščanskega Boga: naj bi

jej on pač skoraj nazaj povernil duhovnega mladeniča, da jo bode s podeljenjem sv. kersta sprejel v vero kerščansko; naj bi on tudi očeta navdihnil z blažimi mislimi do kristijanov, naj bi jej on, ki je vsemogoč, dal še kedaj na tem svetu videti izgubljeno mater in brata. In čudno dobrodejno jo poblaži in pomiri ta pobožno-goreča molitev iz dna serca: da polna zaupanja kar po polnem verjame, da On bode res uslišal in izpolnil vse te njene gorke prošnje.

Vleže se spat sè sladko pokojnim srcem, kakor dozdej še nikoli ne. In speči pridejo kar najslajše sanje. Tako živo se jej sanja, kakor da je včerajšnji verski poslanec res njen pravi brat; da jej je on našel mater pa pripeljal jo njej pred oči; da je spreobernal tudi očeta h kerščanstvu, ter da so tako potlej vsi skupaj spet srečni in veseli na svojem prvotnem domu.

Z radostnim srcem pripové družega jutra te svoje prijetne sanje Viti, ktera rada verjame, da usmiljeni in dobrotljivi kerščanski Bog lahko dá, da se vse to zares dogodi še kedaj; „zlasti če ga obé prosive s pravim, resničnim zaupanjem,“ pristavi izpodbujaje Zorino.

Solnce je stalo že na poldne, ko Zorina zagleda prihajati očeta in na njegovi strani spremljajočega njegovega prijatelja Svitelja.

Vesela jima hiti naproti. Oče jej je bil vse na svetu; čislala pak je visoko tudi Svitelja kot očetovega najmilejega prijatelja in gosta, in poleg tega tudi zato, ker je bil njeno mater in brata rešil iz pesjanarskih pestí ter — kdo vé doklé? — podaljšal jima življenje. Sicer je bil Svitelj tudi osebno čverst in ugoden mož, pri najboljši starosti. Kar se je bil seznanil z Ratiborom, bil je ž njim v vsem le enih misli; imel pak je tudi polno serca za zalo in ljubeznjivo Zorino, ktero mu je bil oče že davno zaročil na tihoma. Zorina sama je dostikrat lahko posnemala to iz očetovega govorjenja, in navadila se je bila zadnji čas sèm misliti na Svitelja že kar blizo tako, kakor na svojega ženina.

Vendar mlada deklica zdaj hipoma postane zeló maloserčna in skoraj trepeta, ko prihajočima

prihití pred očí: Pervikrat v življenji ima skrivnost, ktere si ne upa na ravnost razodeti očetu, kakor tudi bi rada! In ko jej potlej še Svitelj prijazno stisne ročico, spreleti jo neka tiha bojazen, češ, da ta bode njen ženin in mož — pa ni kristijan!

Ratibor sam je bil preskerben za svojo hčer, da bi bil prezerl njen nenavadni spremen.

„Ali se ti ni prigodilo kaj?“ praša jo ljubo skerbno, gladéč jej rumene lase s čela.

„O nič — nič hudega!“ ugovarja Zorina s krotkim, nekaj boječim glasom, ovije mu roko okoli desne, ne upa pak si k njemu povzdigniti svojih lepíh modríh očí.

Ratibor ni dalje silil vá-njo; saj ni mogel verjeti, da ona bi mu prikrivala kaj, kar bi njemu po volji ne bilo.

Tedaj povabi Ratibor Svitelja sabo, da stopita nekoliko okoli lepega selišča Predoselj, v tem, ko hiti Zorina gostu pripravít nekaj okusnega grižljeja, da se pokrepča.

Ne dolgo potem vsi trije sedé pri obedu. Ko nekoliko zavžijó, pravi Ratibor z resnejim obrazom:

„Bridki dnovi so bili že čez-me prišli: izgubil sem svoja dva, ki sem ju tolikanj ljubil; — vendar sem še življenja vesel, ko imam o Svitelju tú-le tako resničnega prijatelja, in ko imam tako dobrega otroka, tebe Zorina. Ali jaz se staram, prihajam ob moč in ne verjamem, da bi tebi, ljuba moja Zorina, mogel še dolgo biti tako zanesljiv varuh, kakor dozdam. Da, prav se mi zdi, da čérni bogovi že spet premagujejo bele, dobre bogove — da se je toraj iznova bati viharnih, nevarnejih časov. Sovražnikov nam zdaj v naši deželi vse živo migotá pred očmi, sovražnikov, ki s prilízljivimi besedami v tuje ojnice uprezajo naše ljudi! In gorjé nam vsem, če se jim siloma ne upremo! To se mora zgoditi!

„Za tisti čas pa ti, Zorina, potrebuješ še drugega človeka, da te varuje, ko bi se meni primerilo, da kako ponesrečím. In glej, ta pak ti je in ti bode ta moj prijatelj, Svitelj! Veš, kaj je storil, koliko sva mu dolžna! In on sam te ljubi! Zatoraj“ — pri teh besedah položí njeno roko v Sviteljevo —

„reci mu zdaj, da hočeš biti njegova nevesta in žena!“

Zorina nekoliko zarudi v lica, roka jej vidno trepeče v ženinovi in glas, ko pravi:

„Kako skerbite zá-me! Pa jaz mislim, da se še ne mudi tolikanj! Prosila bom svojega mogočnega Boga, da vam še dolgo dolgo dá zdravja in vas meni ohrani.“

„Toliko bolje; potlej bomo vsi trije skupaj toliko srečnejši!“ pravi na to Ratibor, natoči zverhano kupo bliščečega vina in napivši zaročencima na zdravje reče:

„Svarog, naš veliki slovenski bog, vama bode mil, in boginja Vesna bo blagoslovila vajin zakon.“

Tedaj spregovori tudi Svitelj, češ, kako srečnega se čuti v svesti si, da v prihodnje bode mogel tacega moža imenovati svojega očeta ter tako dekle — svojo nevesto.

Le Zorina se na tihoma v hudih skerbéh bori sama sabo. Kako rada pač bi od prevelike hvaležnosti do svojega dobrega očeta ter vsled resničnega nagnjenja in ljubezni do Svitelja izrazila svojo radost in veselje nad to prijazno ponudbo! Ali zdi se jej kar, da častitljivi mladenič, tisti verski poslanec, stoji pred njo, z resnim obrazom ljubo jo svaréč: naj ne izdaje in žali svojega kerščanskega Boga, ktereга je še le ravnokar spoznala na svojo tolikanj blago srečo! In odloči se s hudo bridkostjo in težkim premagovanjem v serci, da se neče nikakor vdati poprej, dokler se Svitelj ne spozna k veri kerščanski. Pač vidi že v duhu, da jej ta terdni sklep utegne še prizadevati veliko boleče muke; vendar tudi upa, da usmiljeni kerščanski Bog, kteremu edino se posehmal hoče izročiti in zaupati svojo osodo, da On že njej in vsem na bolje kako spreoberne dueve prihodnje.

VII. Očetov serd.

Nekaj dni je poteklo po tem, kar ste bili dve imenitni reči, verska skrivnost in ponudena možitev, predramili Zorino iz doslé mirnega mladostnega življenja. Polna skerbí je za naprej najraje samo-

vala se sè strahom pričakovaje trenutka, ko se bode morala po polnem odkriti očetu. Misel, da bo mogla z besedo na dan, očetu neljubo in nepokorno, in neprijazno svojemu zaročniku, ta jo najhuje peče pri serci. V ti bolestni stiski jej je le varovalka Vita mila pomočnica in oserčujoča tolažba goreča molitev, v kateri zapored vsako noč dolgo kleče prebudi pred podobo križanega Jezusa.

Hčerin nenavadni spremen in njeno bojzljivo vedenje nista mogla dalje časa skrivna ostati očetu. Verjel je marveč, da neka posebna skrivnost teži nje mlado serce, da se pa ne upa njemu je razodeti. Zategadelj jo marsikrat prijazno nagovarja, naj se mu le vsa odkritoserčna izpové; češ, da jej hoče on drage volje po vsem postreči in zadovoljiti, kar in kolikor le bode njemu v moči.

Necega dne, ko je imel Ratibor spet Svitelja v gosteh in sta se oba zlasti resno pogovarjala, kako določno ostro hočeta vsaki v svojem kraji brez odloga postopati z vsakim, kdor koli se spoznava h kerščanstvu, odtezala se je Zorina vidno poparjena njenemu pogovoru, in sploh Sviteljevim prijazno-ljubeznjivim besedam. Po njegovem odhodu poprašuje oče toraj toliko določneje Zorino, kaj je vendar krivo, da se tako obnaša proti njegovemu najboljšemu prijatelju ter svojemu zaročniku? Ali, ker se mu hči tudi pri tej priložnosti odkritoserčna ne skaže, popusti jo nagloma in pervikrat vidno nevoljen nad njo, ter hiti s Predoselj — ne vé kam?

Zorini še ni bilo nikdar tako milo pri serci. Zakrije si z obema rokama obraz, joka se, zdihuje in toži svoji varovalki in zlasti Bogu, naj bi jej on to terpko stanje kaj skoraj preložil na boljše. Bilo je že pozno v noč, ko je še zmerom medlela v spavnici pred bridkim razpetjem, ktero je berljavo osvitljeno viselo na steni pred njo.

Malo pred polnočjo pride Ratibor domu. Popred na večer je bil zalotil enega svojih podložnikov, ko je ravno nekemu oznanovalcu kerščanske vere gostoljubno postrezal. Ko ga je zato ostro poprijemal, izgovarjal se mu je podložnik, češ, da je komaj pet dni, kar je on sam na svoje oči videl tudi njegovo

hčer Zorino v prijateljskem razgovarjanji ravno s tistim oznanovalcem. To objavljenje toliko bolj razkači starešino. S perva tega celó niti verjeti ne more; ali potoma domu prešine ga na enkrat sumnja, češ, da utegne to vendar-le res biti, in krivo, da je Zorina po sedaj tolikanj drugačna. Koj jo hoče pozvati na odgovor, da se prepriča.

Tiho stopi do spavnice in odpre. Kaj vidi? Zorino, klečečo tam pred na pol razsvitljenim križem. Serce mu vskipi od divje serdi. Pred sabo ne vidi več hčere svoje, ampak le človeka — kristijana, kakoršne on najhujše sovraži. Z viškoma plane tjekaj, zgrabi sveto razpetje, odterga raz stene, trešči na tla ter togotno pomendra po njem, da se zdrobi na drobne kosce. Zorino, ki prestrašena na smert s povzdignjenimi rokami skuša poklekniti pred nj pa prositi ga milosti — pahne jo jezno od sebe, da ubogo dekcle z glavo priletí postelji ob stranico in se tam na tleh ščene omedlela.

Ta grozni prizor nekoliko ukrotí očetovo divjačnost. En čas jo molčé gleda tako tam. Potlej pristopi k njej, jo vzdigne na postelj in jej ranjeno glavo čedno zravna po vzglavji; on sam pak kakor obnorel dirja po sobi.

Čez delj, ko se dekcle jame zavedati, pravi jej očitaje:

„Tako tedaj izdaješ ti mene! Tako me žališ, tako greniš življenje svojemu dobremu očetu. O, da še to moram doživeti po svojem edinem otroku, ki mi je še ostal! kako sem nesrečen!“

Občutljivi Zorini, ko čuje tako tožiti očeta, hoče jej od bridke žalosti počiti serce. Počasi se vskloni po konci, hotéč okleniti se ga okoli vratú, prositi ga odpuščenja, prositi ga — pa kako? Zatajiti bi morala kerščansko vero. Ali tega — ne more, ne more! Verskega poslanca besede so s čudno močjo in gorečnostjo napolnile vso njeno dušo, da nje zdaj tudi še tolika ljubezen do očeta ne more prenagniti. Ne, zveličavni veri v Jezusa, ktero jej je tisti mladenič sporočil, — nikoli več bi se jej ne mogla odpovedati: to najbolje čuti zdaj v tem tako resnem trenutji. Z bridkim terpljenjem v serci zdihuje le: „oče, ljubi

oče!“ in onemogla nasloni se spet nazaj po postelji.

Očeta prevzame ljubezen do otroka, da se mu začne smiliti.

„Spoznam,“ pravi „da té žalosti in tolicege gorjé mi nisi tolikanj kriva ti, kakor marveč le óni tuji človek, ki je tudi tebe priprosto dekile premotil sè svojimi vražjimi slepotijami, kakor že toliko družih lehkomišljenih naših slovenskih rojakov. Zató — že ga poiščem, naj mi bo on odgovarjal, on terpel — on, nemški tihotapec, ki zapeljuje in nam izneverja naše ljudi!“

To žuganje vsplamti Zorini serce za mladeniča, da se hitroma spet kvišku spne in vsa vneta zá-nj pravi:

„O moj ljubi oče! samo to vas prosim: ne skrunite si rók nad tem nedolžnim človekom! Ta vam ne more krivice delati, ta vam ne more tuj biti! On je — —“

Oče je ne posluša dalje pa hití ven iz spavnice prisezaje v jeznem serci, kako se če znesti nad dotičnim verskim poslancem, kakor hitro ga dobi v roke.

Zdaj osamljena vstane počasi s postelje in vedno še trepetaje na vseh udih zbira po tleh razkropljene koščke bridkega razpetja, ktere potlej skerbno spravi v najskrivnejši predalček. Potem se vleže spat; pa predno zaspí, pritisne velikrat na ustne zlati križec, kterege jej je bil óni dan podaril verski poslanec in ga je od tačas neprenehoma hranila na svojih deviških nedrih. Sproti tudi še z gorcimi solzami v očeh prosi usmiljenega, križanega Jezusa posebno, naj pač milostljivo očetu prizanese bogokletno početje, kakor, naj varuje pred njihovim serdom poročevalca svojega svetega nauka.

Tretji dan potem je Ratibor stojé v gradu zraven okna ravno spet premišljeval žalostno osodo svoje nesrečne družine: kako so mu poprej pesoglavci zarobili drago ženo in sina; kako mu zdaj pak drug človek izneveril Zorino, ktera mu je bila edino še ostala, in ki je na-njo stavil vse svoje upanje. Polasti se ga tiha žalost, da se precéj tožljiv s kolmcem nasloni na okno, in globoko vá-se vtopljen

tamkej terpi. Na enkrat, kakor bi ga bil pičil gad, šine po konci. Zagledal je bil prihajočega človeka in hipoma spoznal v njem omenjenega verskega poslanca, v zdanjem trenutji svojega najzopernejega sovražnika.

Z bridko nevoljo in vrelim srcem hiti mu na-proti.

„Kdo si ti — kaj hočeš od mene?“ praša ga ostro, predno še poslanec kaj spregovori.

„Če vam je ljubo, da me zaslišite,“ odgovori mladenič nevstrašen, „hlapec sem kristijanskega Boga, najvišega gospoda nebes in zemlje.“

„Tako, tako —“ pobije mu župan hitro besedo. „Ti si upaš tudi meni v oči s takimi sleparijami na dan! Hlapec kristijanskega Boga? Kakov je ta Bog, ki ga mi ne poznamo in ga nočemo?! Ali glej, jaz ti povem, kdo si? Hlapec svojim pošiljateljem Nemcem, ki so nam Slovanom najhujji, najzagrizeneji sovražniki — to si ti! Ti posreduješ njih sebične černe naklepe: slepariš se sladkimi besedami naše priproste rojake, pripravljaje jih voljne njihovemu morilnemu jarmu, ki ga dan na dan že rezneje čutimo, ki ga že več prenašati ne moremo!“

„Mogočni starešina!“ pravi na to verski poslanec „pač da prihajam od ondot, kakor velite; vendar namen mojega prihoda tu-sem k vam nikakor ni tak, kakoršnega me dolžite vi! Jaz sporočujem marveč izključljivo le vero v edino pravega, svetega Boga vseh ljudi, kterega spoznavamo in častimo mi kristijanje. Pred njim so vsi ljudje, vsi narodi enaki! Njegova sveta volja je, da ves svet sprejme to vero ter se ravna po njej. In kedar se to zgodi, bodeta blagi mir in prava sreča kraljevala preko cele zemlje. Bratovska ljubezen in sprava bodete objemali vse ljudi. Nihče ne bo sovražil nikogar, ampak vsi bodo zložno prebivali drug zraven drugzega spoznavaje slehernega človeka za svojega prijateljskega bližnjega ter klanjaje se samo le jarmu Kristusovemu, ki je legak, sladak — —“

„Dovolj je teh besedi!“ kriči nesterpljivo župan. Take prazne marnje vam pomagajo in delajo vspeh le pri lehkovernih, prostih kmetovalcih; ali jaz nisem

tako kratkoviden: gospodstvo nad nas! to vam je geslo.“

„Verjemite: vaša sodba je celo kriva o tem. Niti najmanjega zlega ne, ampak zgolj blagor je le, ki ga sam večni Bog vam ponuja po meni in vseh tistih, kateri z mano vred ravno tisto pot, oznanovaje vero kerščansko, prihajajo k vam.

„Blagor — kako? Iz Nemške in od Nemcev še ni nikoli ničesar dobrega in blagega vshajalo za nas Slovane, nikoli!“ vpije Ratibor.

„Vi prav ne sprevidite,“ ugovarja poslanec. „Vera kerščanska, to ni nikakoršno posvetno blago, ali pridobitek nekterih posameznih ljudi ali tudi vsega kaknega naroda, ne! Kerščanska vera je marveč last nebeškega očeta nad nami, ki jo je po svojem edinorojenem sinu, Jezusu, izročil vsem ljudem na zemlji, in zdaj po nas tudi vam — le na blagor in srečo!“

„Čul sem o vašem Kristusu, ki ga imenujete svojega Boga. Bil je, kakor pripovedujete sami, ubog siromak ves čas svojega življenja. Svojim spoznovalcem ni pripomogel niti k časti niti ne k blagostanju; ampak zapustil jih je v stiskah in nadlogah. Njega samega so sramotno pripeli na križ! Kaj hočete tedaj z njegovim naukom vi nam? Mari se nam je kaj boljšega nadejati od vas?“

„To je res,“ pritegne poslanec, „z naukom Jezusovim vam ne podajem posvetnega blagostanja in premoženja; pač pak vsakemu, kdor ga sprejme, tiho zadovoljnost v serci in dušni mir: da z lehka prenaša vse bridkosti in težnje tega sveta, v svesti si, da onkraj groba še le ga čaka zlata očetnjava, kjer bo neskončno veselje in večno zveličanje. Ali prave sreče pak naj nihče ne išče na tem svetu, kjer je ni najti!“

„Zdaj vidim, da tvoj nauk je laž!“ vikne Ratibor. „Jaz sam sem bil svoje dni človek najsrečnejši pod solncem; pa okerhali so mi srečo drugi, hudobni ljudje. In edino, kar me je posehmal še osrečevalo, bila mi je moja vdana hči tû-le;“ — pokaže na ravno bližečo se Zorino — „zdaj pa še to — spridil, preslepil si jo ti, ravno ti, govori!“

„Ah, ljubi oče! pustite z mirom nedolžnega človeka!“ prosi Zorina vsa trepetaje stojčč od daleč tam na strani ter sočutno opiraje oči v verskega poslanca.

„Kaj hočeš, dekle ti neumno! Ali pojdi, stopi tu sem, pa odpovej se v pričo mene in tega slepotiji, s katero, vem, da je ta te premotil.“

„Ne tajim,“ pravi na to poslanec „da res pomeni se je naš kerščanski Bog in Izveličar spoznati dal vaši hčeri; pa terdno zaupam tudi vá-nj, da jej bode dal blage moči, da mu zvesta ostane tudi za naprej. Saj sem prepričan, da sama že izkuša živo resnico mojih besedí ter blagost vere kerščanske.“

„Kaj? Ti se derzneš — jej še prigovarjaš? Gorjé ti!“ rekoč pozove svojega hlapca, veléč mu, naj nemudoma verže tega človeka v zapor.

Sluga se polasti verskega poslanca ter ga tira sabo. Ta stopa voljno za njim kakor jagnje, hvaleč le Boga, da ga spoznava vrednega, da bode kaj terpel zavoljo njega, in moléč za svojega preganjalca, naj bi mu Bog milostljivo prizanesel, kar se pregreša nad njim.

Zorina tam od daleč klečé sklepa roke, joka se, izdihuje in prosi: „milost milost — on je nedolžen!“

Toda terdoserčni oče se ne zmeni za bridkost svoje hčere; marveč ves serdit hití naprej, odpre sam duri v ječo in pahnivši verskega poslanca va-njo togotno rohni:

„Tù notri se pokóri, dokler ne skažeš češčenja našim starim bogovom!“

„Naj se zgodi Njegova presveta volja!“ moli poročevalec svete vere še v ječi, in obernivši se proti Ratiboru prosi le samo zá-njo, katero je bil pridobil veri kerščanski:

„Imejte le s hčerjo usmiljenje!“

Ali starešina ga ne posluša, zapahne duri in zaklene.

Drugi del.

Kerst.

I. Vera zmaguje.

Kajtimar, slovenski vojvoda, bivajoč na Koroškem, terpel je že delj časa z nevoljo, kako nekteri njegovi županje in starešine po Slovenskem sovražno preganjajo oznanovalce kerščanstva, ktere je on iz sosednje dežele, iz Nemčije, povajal med svoje podložnike. Najhuja nasprotnika kerščanski veri sta bila Ratibor in Svitelj. Ker temu tudi na večkratni resni opomin nista hotela odjenjati, hotel ju je toraj Kajtimar odstaviti od županovanja. Ali ta dva zaveznika začneta naenkrt kazati, da ju je volja sè silo upirati se vojvodovim zaukazom. Tedaj pak začne tudi Kajtimar, previdevši, da njegova lepa beseda nič ne hasne, nabirati brez odloga kerščansko vojsko proti poganskim upornikom.

Verski poslanec je bil še le tretji dan v zaporu na Predosljih, ko Ratibor čuje, da že vojska o Koroške gre nád-nj. V ti stiski hitroma zapusti Predoslje in kar je na njih, odpeljuje sábo le Zorino k svojemu najboljšemu prijatelju in pristrancu, Svitelju, češ, da jej ta za čas vojevanja preskerbi varno zavetje pri nekem svojem novem znancu, Ozar po imenu. Ta namreč je županil veliko dalje od krajev, katerim je vojna nevihta zdaj žugala, in njegova zadruha je bila skoraj še čisto poganska. Vrhi tega je bil Ozar sam zagrizen pogan, ki je že za pervega spoprijaznjenja sè Sviteljem obetal, da pojde drage volje v vsem na roke njemu in njegovemu drugu, Ratiboru.

Ko tedaj zanesljiv spremljevalec odvede Zorino na odmenjeni, varni dom k Ozaru, obiščeta Ratibor in Svitelj bližnje še jima udane poganske župane, izpodbujata jih, naj se vsaki sè svojo zadrugo pripravi na boj, češ, zoper tacega vojvodo, ki že sam na svojih tleh več ni svoj gospodar, in ki služi le sebičnim namenom sovražnih sosednjih Nemcev, s

kterimi se brati in zavezuje njim le na škodo in gorjé. In stavlja je jim živo pred oči, kako nemila osoda pač da jih čaka, če se kar meni nič tebi nič udajo potujčenim zatirateljem, pridobita si res s pomočjo teh v kratkem precejšnjo trumo bojaželjnih poganov (ajdov), pripravljenih na smert boriti se s kristijani.

Vojeviti, oboroženi poganje se tedaj v dveh poglavitnih četah, kterima poveljujeta Ratibor in Svetelj, nemudoma napoté proti prihajoči Kajtimarovi vojski, potoma navduševaje in pridruževaje si ostale pagane ter sovražno napadaje slehernega kristijana. In tako, požigajoč vse vprek kerščanske cerkve ter razdevajoč vsakošno sled kerščanske vere pridere Ratibor s svojo druhaljo tretji dan po odhodu spet do svojega doma na Predosljih.

Ali kaj mora tú videti?

Njegovi združanje Posavci, ki so bili že večidel, če tudi le bolj na skrivnem kristijanje, ko so čuli, kako njihov poganski starešina grozovito razsaja s svojimi ljudmi, in zvedeli, da se tudi Kajtimar že bliža z veliko močjo, spuntali so se bili zanašaje se na tega ter razdejali najpopred Ratiborovo selišče na Predosljih.

Pri ti priložnosti puntarji razbijejo tudi vrata v zapor in prijateljsko sprejmó verskega poslanca iz temnice, ki le hvali svojega kerščanskega Boga, da mu je tako kmalu ter po tako čudni poti pomagal tudi izza železnih duri in dal mu svobodo.

Ratibor, ko vidi vse to, divjá toliko grozovitneje proti vsakemu, kdorkoli ni ž njim. V večih spopadih sè Posavci iz perva tudi premaguje svoje nekdanje podložnike, zlasti, ker je njegova poganska druhal suroveja in kervoločneja mimo kristijanov, ktere je sveta vera s prizanesljivostjo in blagodušnostjo navdihnila tudi proti sovražnikom. Slehernega kerščanskega vjetnika da pripeljati pred-se, njemu potlej sam grozi: naj se v pričo njega za vselej kerščanstvu odpové ter moli poganske bogove. Kdor stori to, temu daje prostost; kdor pa ne, izroči ga rabeljnom, da ga neusmiljeno mučijo in mu potem odsekajo glavo. Ali le malo jih je, kteri bi se v strahu

pred njegovo grozovitnostjo in telesno smertjo izneverili kerščanski veri; večina se jih nevstrašeno vklanja pod rabeljnov meč sprejemaje tako venec mučenstva in izveličanja. — Tako je tačas in še delj časa pozneje potekala tudi na slovenskih tleh kri za Kriščevo vero, kakor kacih pet sto let poprej v rimskem cesarstvu. In gotovo se tudi na sto in tisoče svetnikov in svetnic božjih iz našega slovenskega rodú nahaja v nebesih, če tudi nam mračna zgodovinska knjiga iz tedanjih, v mračno meglino nam zakritih časov, ni zaznamovala njihovih svetlih imén!

Toda dolgo ne strahujejo poganje kristijanov. Kajtimar se s svojimi vojščaki pridruži Posavčanom in kmalu jame od kraja do kraja poditi pogane. Sem ter tje jih tudi že precej zajezi in polovi ter ž njimi pa tako usmiljeno ravna, da se že vsled tega mnogo poganov spreoberne h kerščanstvu.

Še le, ko Svitelj sè svojo četo prispè Ratiboru na pomoč, postavita se oba zmagajočim kristijanom v bran. Na neki prostrani ledini se vname kervav boj. Na obeh straneh jih že mnogo popada, pa le na nobeni še ne odjenjajo: tako razkačeni so poganje in kristijanje. Na zadnje vendar-le tem posluži blagi namen, za kterege se bojujejo, da zmagajo. Poganje, popustivši veliko, veliko svojih mertvih in ranjenih na bojišču, začno bežati. Kristijanje, h katerim je čedalje večja in večja množica okoličanov prispevala, deró za njimi, dokler jih ne razkropè na vse strani, veliko pa tudi zajamejo, z lepa potem tirjaje od slehernega, naj se odpové poganstvu in vsakemu sovrastvu do kerščanstva.

Svitelj sam je le z majheno peščico svojih komaj ubežal zmagonosnim kristijanom; Ratibor pak je težko ranjen obležal na bojišču.

II. Rešnik.

Potekel je cel dan po omenjeni bitvi. Kerščanski boritelji vedno še vse križem brodèč za ubežalimi sovražniki in tudi pričakovaje, da jih utegnejo še iz nova nadlegovati od kod, niso mogli še misliti, da

bi hiteli na bojišče, pokopat merličev, ter streč terpečim ranjencem.

In med temi, ki so že celi dan pod hudim solnčnim pripekem vsi onemogli poječevaje od skelečih ran ter pojemaje od morilne žeje terpeli tolikošnje muke — med temi je bil tudi starešina Ratibor. Z zmandrano glavo in razpraskanim čelom ter z globoko zevajočo in kervavečo rano na desni nogi je ležal tam, nemoč, da bi se promeknil kam. Gledal je na svoje oči, kako je zlasti kaka ljubeča mati tiho ihté in zdihovaje pohajala preko kervavega tovorišča, iskaje pač, ko bi morda našla kje kacega svojega drazega; gledal je, kako je temu ali temu siromaku postrezala in pomagala kaka skerbna roka; ali usmiljene duše, ki bi njega rešila in ga tolažila — ni je bilo od nikoder nobene! V tacih revah ter tako zapuščen od vseh svojih in vsega sveta ni bil še nikedar, kar živi.

Kakor človeka sploh v hudih in nesrečnih časih, jele so zdaj tudi že Ratibora sprehajati nenavadne, blaže misli. Videvši toliko terpečih ljudi okrog sebe, katerim pak je bil prav za prav le on sam kriv vseh strašnih muk, začne se skoraj že kesati, da je sebi in toliko drugim na nemilo osodo tako zviškoma začel kervavi boj. Zakaj je divjal zoper svoje lastne rojake? Ali je opravičena njegova tolika meržnja do kerščanstva?

Taka vprašanja, ktera si je v tem trenutji prvi-krat jel staviti, bila bi ga že skoraj z milejim duhom navdihnila; ali berž se ga spet polasti njegova prirojena burnost pa mu zatopi vsaki bolji premislek. Edino le kerščanstvo dolži, da je že poprej in zlasti poslednji čas toliko neznano gorjé priderlo ná-nj. In rotéč pa grozéch se svojim sovražnikom, kristijanom, ter škertaje z zobmi od strašnih bolečin začne se premikati z mesta, skušaje, da bi se doprivlekel do blizo tam mimo tekočega potoka, zmit si rane, pogasit si žejo in kedar spet okrepčan, iz nova vihtit meč nad svojimi protivniki. Ali le kacih dvajset korakov se s težkim trudom in kobacaje po vseh štirih pretegne naprej. Tù pak, pod veliko, košato lipo po polnem omaga. Vlekóč se namreč raztegnil in raz-

dražil si je bil rano pod kolenom in izgubil toliko kervi, da se zdaj od slabosti skloni v medlevice.

V tem se začne mračiti. Za večera pride polni mesec izza goric in posveti samotno zapuščenemu starešini v prepadli, blede obraz.

Tedaj prikorači mimo mlad človek zavrt v temen plašč, in ko ogleda moža razgernjenega po tleh tam pod lipo, pristopi nemudoma k njemu. Na prvi pogled ranjencu v obraz se zgane na vsem životu in nekaj ostermel pa kakor prestrašen se za korak umakne nazaj; pa kmalu se mu iz nova približa ter pozorno in radovedno ogledovaje ga kima z glavo kakor neverjetno ali morda pomilujoč. Na to se nagne do njega, položi mu roko na vroče čelo in videvši, da se mu desna noga namaka v kervni mlaki, privzdigne mu jo z lehka nekoliko na stran.

Ta zgiblaj noge predrami Ratibora, da pogleda. In videvši pred seboj tega človeka zaječi, kakor grozéc se. Spoznal je namreč v njem tistega verskega poslanca, kterega je bil on pred nekoliko dnevi pabnil v zapor, in zdaj se je le tega nadejal od njega, češ, da za maščevanje porine mu v serce bridek meč, po kterega bi se bil zdaj tako hitro oddalil na bojišče. Ratibor v smertnem strahu skuša z veliko težavo in terpljenjem, kako bi se ob lipovem deblu spravil po konci, postaviti se, če bi mu bilo mogoče, sovražniku v bran.

Ali kako se zavzame zagledavši, da vračajoči se mladenič ne prinaša morilnega orožja ampak v potoku napojeno, belo tkanino, pač njega obvezat. Zdi se mu kar, da le sanja, da mu njegovo razvneto mišljenje slika to postrežljivo podobo, ki jo gleda na lastne oči, kateri pa on nič dobrega naprem sebi prisvojiti ne more. Toliko bolj tedaj ostermi, ko postrežnik res zraven njega počene in tkanino prijazno razgernivši pred njim mu iz zverhane železne čeljade molcé ponudi piti.

Ratibor iz perva skor kar ne vé, kaj bi. Vendar po požirljaji vode hlepéc kakor spehan jelen, ne more se premagati, pa željno potegne veliko požirkov iz posode v rokah tega človeka, kterega je on do tega trenutja strastno sovražil in tudi le sovražnika proti

sebi sumil o njem. Ko ga pa verski poslanec potem nagovori na ravnost po pravem imenu, češ, naj dovoli, da mu rane obveže, in ga ob enem tudi že po čelu začne zmivati, osterni Ratibor čudom začuden na tihoma terpeč njegovo prijazno postrežbo pa pre-mišljeva, kakšnega duha pač mora biti ta mladenič, ki v svesti si, da ima svojega sovražnika pred seboj, ravná pa tako! In kakor slana kopni pred solncem, tako mineva zdaj tudi Ratibora meržnja do tega blagodušnega mladeniča. Čuti, da, ko bi posehmal še tolikanj merzil kristijane, tega verskega poslanca sovražiti ne bi mogel nikedar več!

Ko začne Ratibor čutiti, kako dobrodejno mu obveza rano bladi in kako sploh krepkeji prihaja, ne more si kaj, da ne bi na tihem hvaležen prašal svojega dobrotnika: kdo pač da je on? In verski poslanec prijazno odgovori:

„Hlapec sem svojega kerščanskega Boga, ki me pošilja križem po svetu postrezat na telesu in duši slehernemu revnemu, pomoči in tolažbe delit potreb-nemu človeku: naj me ljubi, ali naj me sovraži! Ravno zdaj sem hitel na bojišče v svesti si, da tukaj je toliko bridko terpečih, katerim pomagati mi veleva vera kerščanska in ljubezen do bližnjega, ki je nam kristijanom vsaki človek. Srečal sem prvega vas in hotel sem iz ljubezni do Boga postreči tudi prvemu vam. In vsevedoč Bog mi poverne mojo dobro voljo: to je moja najslajša zavest!“

Ratibor je stermel nad takimi besedami. Da poročevalci kerščanstva res oznanujejo nauk s tako blagimi in človekoljubnimi načeli, tega se on ni nadejal. In ker mu je ta postrežljivi kerščanski mladenič v tem hipu tako nenavadno šel do serca in je imel posehmal polno zaupanja vá-nj, jela ga je nankrat obhajati želja, da bi natančneje pozvedel, kaj prav za prav uči vera kerščanska, kaj je kerščanstvo?

Ratibor izrazi to svojo željo verskemu poslancu. Duhovni mladenič je drage volje pripravljen svojemu rešencu vstreči po želji.

Ratibor je zdaj toliko okrepcan, da se s pomočjo svojega rešitelja spravi na noge, iskat si v obližji

kje kacega prenočišča čez noč, kakor mu je bil duhovni mladenič nasvetoval.

Stopaje polagoma od tod, ko jima mesec razsvitlja pot, pripoveduje verski poslanec o začetniku kerščanstva: da je bil sam Božji sin, ki je tak zveličavni nauk z nebes prinesel ljudem na zemljo, in kako je za poroštvo, da je govoril golo, živo resnico ter da je poslan zares od Boga svojega nebeskega očeta, dal svoje življenje, pa tretji dan potem spet s poveličanim telesom vstal od smerti — iz svoje lastne moči. V daljnem pogovoru mu pojasni vse druge poglobitve verske resnice, kakor jih verujejo pravoverni kristijanje. Na zadnje pristavi:

„In ta sveti pa blagi nauk našega Izveličarja Jezusa mora po sami njegovi volji sčasoma objeti vse ljudi za vse čase: vsem na največi blagor in tolaž na zemlji, in na večno izveličanje po smerti v nebesih.“

„Ker je pa našim sosedom, Nemcem, popred kakor Slovanom došla ta sreča, da so po kerščanskih oznanovalcih sprejeli vero v Jezusa; zato zdaj nas, poročevalce kerščanstva pošiljajo k vam Slovencem, edino le oznanovat in prisvajati vam ta blaženi nauk; družega, najmanjega posvetnega dobička in zgolj nikakoršnih hudoželjnih namér ne iščemo mi!“

Ratibor sam ni vedel, kako mu je, ko je naenkrat kakor čudom vès spremenjen, voljan in željen poslušal oznanovanje kerščanstva iz ust tega človeka, kterege je on skor do tega trenutja prav zavoljo tacega poslovanja njegovega tolikanj čertil. Le uganiti si ne more, ali ima ta, tako blagodušni mladenič, ali morda pripovedovanje njegovo toliko moč do njega, da je zdaj vès navdušen za-nj, da vès gori za njegovo reč, za njegovo sveto prizadevanje!

Ne more si kaj, da mu ne bi razkril, kaj misli po tem pojasnjenji, kako mu je pri serci?

„Če je tako,“ pravi, „potlej iz serca obžaljujem, da sem krivo ravnal: tako nepremišljeno preganjal kristijane.“

Ratibor zdaj za terdno obljubi, da se hoče zgolj in po polnem odpovedati vsakemu sovražanju do poročevalcev kakor spoznovalcev kerščanske vere; da

hoče marveč, kolikorkoli mu posehmal še utegne moč biti, delati le na prosep kerščanstva, ter da le to še želi, da prej ko mogoče postane vreden kristijan.

Kdo bi popisal veselje verskega poslanca, videvši, da je po tako čudni poti tako na nagloma pridobil z božjo pomočjo spet enega človeka kerščanski veri, človeka, ki utegne zaradi svoje veljavne besede kedaj še veliko, veliko pripomoči pri razširjevanji kerščanstva med svojimi slovenskimi rojaki. Z naglasom, ki je očitno razodeval njegovo notranjo srečo in radost, zagotovi tedaj mladi duhovnik Ratibora, da koj zdaj mu hoče najdraže volje izpolniti tisto njegovo željo: da ga namreč kersti ter tako sprejme v občino kristijanov.

V tem pogovoru sta prikoračila do pohlevne kmečke hišice, ki je v njej še lučica berlela. Na njun poziv jima radi odpró nazdravljuje ju po kerščanski: „Hvaljen bodi Jezus Kristus!“

Da sta bila v kerščansko hišo prišla, to zdaj toliko bolj razveseli oba. Verski poslanec naznani gostoljubnim ljudem, da pripeljava usmiljenja vrednega ranjenca z bojišča in da prosi v imenu Jezusovem blagovoljne postrežbe in prenočišča zanj. Na njih prijazno ponudbo jim še pravi, naj mu pred vsem blagovolé pripraviti posodo vode, da kersti tega spreobrnjenca.

Berž na to Ratibor v pričo pobožne družine sprejme sveti kerst, kesaje se svojega dozdanjega početja, pa radovaje se iz serca, da vendar zdaj je prišel do boljšega spoznanja.

Po končanem svetem opravilu, ko se gosta nekoliko poslužita ponudene večerje, praša Ratibor verskega poslanca, ali on morda ni bliže Slovenskega kje doma, ker mu tako z lehka teče slovenska beseda.

Poslanec odgovori: „Tega vam pri najboljši volji ne morem povedati, ker sem čisto otrok še, Bog vé, po kakošnem nemilem naključji zgrešil bil svoje ljudi in dom, ter potem samotno blodeč po nekem gozdu pač po previdnosti božji prišel v roke potujočemu, kerščanstvo oznanujočemu menihu, ki je potem mene

zapuščeno siroto, — kakor mi je večkrat pozneje pripovedoval, — vzel sabo na Nemško, pa dal v samostanu odgojiti in pripraviti za verskega poslanca Slovincem. Moj prvotni materni jezik je bil namreč slovenski, kar mi še zdaj dobro ugaja pri oznanovanju.“

Vsa družina se čudi mladeniču, da ima tako ne navadno življenje za seboj. In Ratibor sočutno kimaje z glavo vpraša ga še: ali se tudi svojega rojstnega kraja in svojih starišev morda nič več ne spominja?

Verski poslanec odkima, da nič, rekoč, da se mu pač časi še kakor v lepih sanjah dozdeva, da je že davno, davno tam daleč v prijetnem kraju nekje bival pri svojih starših, ktere je ljubil na vso moč, da se pa tega zdaj o ničem nič več ne zaveda po natančneje.

„Vendar,“ pristavi na zadnje, „zdi se mi prav, da ta-le podoba, ktero že menda blizo vse svoje življenje nosim na nedrih, da ta bi utegnila biti podoba mojega očeta na zemlji.“

Rekoč to, seže v nedri; pa kako se prestraši! Na konci zlate verižice, kjer je imel do današnjega časa pripeto svetinjico z obrazom — ni je več!

„Zal mi je,“ pravi na to verski poslanec vidno žalosten, „da vam je ne morem pokazati. Danes ta dan sem jo zgubil.“

Vsa družina z Ratiborom vred toliko bolj obžaljuje to njegovo zgubo, ker jim poslanec omeni, da tisto zdaj zgrešeno podobo imel je že tačas okoli vratú, ko ga je bil našel omenjeni menih, ter da je hotel na tega opomin, češ, da utegne to biti podoba njegovega očeta, hraniti jo vedno za dragi spomin.

Na to se je verskemu poslancu še od vseh strani stavilo polno sočutnih vpraševanj, na ktera naj bi bil on odgovarjal; ali njemu ni tenka vest pripustila, da bi po zdaj, ko je tu tako srečno po polnem dosegel svoj sveti namen, oprezoval še dalje ondi in gubil zlati čas, v mislih, da utegne pa na bojišču še veliko siromakov terpeti, ki potrebujejo tolažbe na duši in na telesu. In gnalo ga je tjekaj toliko bolj, ker je bil prepričan, da človek v telesnih revah in

nadlogah vse raje išče pomoči pri svojem stvarniku.

Vse te premisleke naznani pričujočim. Na njih prijazno vabljenje, naj bi nocoj vendar prenočil pri njih, pravi jim, da mu počitek ne bi bil nikakor sladak, v zavesti, da zanemarja dolžnost, ki ga tako nujno kliče na delo.

Tedaj ga nočejo dalje zadrževati. In verski poslanec se pripravi za odhod.

Pri vratih mu Ratibor še proži roko serčno se mu zahvaljevaje za vse, kar dobrega in blazega mu je danes storil, in proseč ga, naj mu odpusti, da je poprej preganjaje kristijane tako krivo ravnal ter nad njim samim tako zelo se pregrešil!

Verski poslanec ga na vse te težnje po polnem potolaži, rekoč, da v vsem tem, v čemur je njemu mogel postreči, zadobiva ravno on sam svoj najslajši mir in tolaž, kakor, da ravno po tem v dejanji skazuje kerščansko ljubezen, da vsakemu vse odpušča od serca.

Ratibor, ki se je čutil prevelicega dolžnika temu mladeniču, in ki se najraje ne bi nič več ločil od njega, poderži ga še toliko nazaj, da mu pravi:

„Ljubi prijatelj, če je tako, da vsakako hočete že iti, dajte se še v prihodnje blagovoljno spominjati mene! Obiščite me pač gotovo na mojem gradiču, kedarkoli po svojem poslovanji morda mimo pridete. Obiščite me, ker, če le Bog dá, morajo kristijanom prvo pribežališče posehmal Predoslji biti. Ondi potlej, kolikor mi bode v moči, storim za vas. Žalibog, da mi že v tem trenutji ni še mogoče!“

Verski poslanec drage volje obljubi tudi to. Potem, zahvalivši se družini za gostoljubno sprejetje in postrežbo ter priporočivši še Ratibora njih blagodušnosti, vošči vsem skupaj lahko noč in odide v imenu Jezusovem.

Veliko veselja je v tej kerščanski hišici tudi še berž potem, ko Ratibor pové, da on je starešina velike zadruga, v kateri hoče po sedaj na vso moč pospeševati kerščanstvo. On sam zagotavlja, da tako tiho zadovoljnega in srečnega ni se čutil že blizo dvajset let ne — kar ga je bila neznano bridka ne-

sreča zadela. In zdaj pripoveduje radovedni družini, koliko hudega in dobrega je on že doživel na svetu.

Druzega dneva za rano, ko je dekla pometala iz hiše, zatekla se jej je nakrat neka bliščeča stvar pod metlo. Pobravlši jo vidi, da je zlata svetinjica. Hitro se spomni, da to mora pač biti le tista, o kateri je verski poslanec sinoči pravil, da jo je zgrešil. Pokaže jo drugim.

Kdo bi popisal Ratiborovo zavzetje in veselje, ko na svetinji hipoma spozna svoj lastni obraz, kakoršnega je imel pred pet in dvajsetimi leti, ko se je bil oženil.

„To je bil moj sin, moj lastni sin, Vojnimir!“ vsklikne od neizrekljive radosti, sklepa je kvišku roke. „Da, moj pravi, moj dragi sin! Saj se mi je že sinoči, ko sem mu gledal v obraz in poslušal ga, kar zdelo, da le moj sin more imeti tako lice, more imeti take besede! Oj, pa da mu nisem bil tega povedal!“

Vsa družina veselja stermi. In v tem, ko hiti svetinja iz roke v roko, vsak hipoma spozna, da podoba na njej je res pravi obraz tega očeta, ki zdaj njim pred očmi od zgolj veselja kar ne vé, kaj bi?

Zdaj je srečnemu očetu na enkrat vse jasno, kako da njegov sin, pripovedujoč včeraj zgodbo svojega življenja, res ni mogel nič gotovega povedati iz svoje nežne mladosti: kajti bil je Vojnimir star tri leta še le, ko so ga mu bili ugrabili in odpeljali pesjanarji. Najraje pač bi bil kar hitel za njim, objet ter na svoje očetovsko serce pritisnit svojega ljubelega, tako davno že bridko pogrešanega sina, pa povedat mu, da on je pravi oče njegov, ki se tako neskončno veseli svojega zdaj spet najdenega sina. Toda storiti to mu ni še mogoče! Boleča in precej zatekla noga mu še ne dá izpod strehe. Poterpeti mora, počakati boljšega zdravja!

Cele tri tedne potem je vžival še gostoljubnost te prijazne kmečke družine, ktera se je z Ratiborom vred radovala tako nenadne sreče, ki je bila zdaj njega tako nategoma došla. Dajal je sicer med tem po ljudeh skerbno iskati in popraševati po svojem duhovnem, kerščansko vero oznanujočem sinu,

toda brez vspeha. Vendar zategadelj pa najmenj ni hotel dvomiti, da ga ne najde on sam, kakor hitro bude mogel na dan. In ta vroča želja, le hitro združiti se sè sinom, pa njegovo zdaj dokaj povikšano upanje, da ne mara tudi ravno po njem izvé kaj milejo osodo svoje izgubljene žene Radoslave: to vse mu dá moči, da toliko poprej more na noge in venkaj, kamor ga je tako silno gnalo serce.

Necega lepega jutra tedaj, ko je rumeno solnce ravno vshajalo, poslovi se Ratibor od teh kerščansko usmiljenih ljudi, zahvalivši se jim iz dna svojega serca za njih gostoljubno postrežanje ter pobožno proseč Boga, naj bi jim sto- in stokrat povernil vse dobrote, s kterimi so oni njega tako radodarno oblagali.

Stopivši čez prag vnema ga in oserčuje le ta misel, viditi svojega sina ter ž njim vzajemno prizadevati si na vso moč in le delati vse, kar bude kerščanskemu Bogu na večje češčenje in slavneje povikšanje. Ker posebno po sedaj, kar je bil ravno v Njegovem službovanji spet našel in spoznal svojega otroka, in morda ravno zato, gori on vès navdušen le za pospeševanje kerščanstva.

Prišedši pod milo nebo ureže si iz leskovega germa palico za daljen pot. In ob tej, ki je po zgubi tolicege posvetnega blagostanja zdaj edina njegova last, stopa brom še na nogi dalje in dalje, vesel, veder po duhu, tiho zadovoljen v serci in srečen, kakor do tega dne še nikoli ne v vsem svojem življenji. Saj ima sladko zavest, da po vseh potih hoče ga spremljati in varovati kerščanski Bog, kteremu je posehmal tako po polnem izročil sebe in vso svojo osodo; in saj ima polno tolažečega upanja, da On, ki mu je po tako čudnem in nevarnem potu spet pripeljal sina zdravega in v tako blagem pa svetem stanu pred oči, — da On mu lahko nakloni še vse milejo prihodnost morda še na zemlji, gotovo pak onkraj groba, v svetih nebesih.

Tako dobrodejno blaži in povzdiguje človeka v hudih pozemskih revah in težavah — edino le živa, kerščanska vera!

III. Ženitbena ponudba.

Berž po popisanem boji in zmagi kristijanov zoper nevernike, posvetila se je luč kerščanstva toliko jasneje preko slovenskih pokrajin. Razrušene veže božje so se popravile, zidale se nove: do malega povsod so pobožni kristijanje hitevali k očitnim službam božjim častit in molit Boga. Le nekoliko zlasti taci, ki so bili s posvetnim premoženjem bogateje obdarjeni, deržalo se je še terdovratno svojih starih poganskih bogov. Ali že se je bilo število teh tako skerčilo, da posehmal nikakor niso mogli misliti, da bi v stanu bili s količkaj vspehom sukati očitno orožje proti kristijanom. Gojili so vendar še na tihoma meržnjo proti njim, in skušali, kako bi jim skrivaj škodovali.

Eden izmed teh je bil tudi Svitelj. Zapuščen od do malega vseh, ki so mu bili v zadnji vojski na roko, pustil je berž po vojski verske zadeve na miru, naj so se razvijale, kakor hotele; češ, da se že spet poverne čas, spešen njegovi stranki in njegovim nameram po godu. Med tem pak, tako je sklepal, hoče poravnati svoje osebne zadeve.

Meneč, da je njegov priveržnik Ratibor mertev obležal na bojišču, ter da mu izpolni le prijateljsko dolžnost, ako se zdaj nemudoma oženi z njegovo zapuščeno in osiroščeno hčerjo Zorino, hiti na ravnost k njej, naznanit jej žalostno novico ter tolažit jo s tem, da se jej ponudi za moža.

Ali kako se zavzame Svitelj spoznavši iz njenih obupno tožnih besedi, da je ni volja omožiti se. To se mu je zdelo tem čudneje, ker jo je videl tako samotno zapuščeno, brez pravega varha na svetu, in ker je vedel pa čutil, da ona dobro še spoznavaje, kaj mu je dolžna, čisla in ljubi ga vendar še zmerom.

Njeno ugovarjanje ga toliko bolj vname za njo. Ker vedel ni, zakaj se mu tako odteza, jame jej pred oči staviti njeni revni in žalostni stan, če zdaj kar tako sama ostane; nasproti pak, kako bode svojo bridkost po ranjem očetu najlaže prenašala njemu na strani, ko jo bode tudi on delil ž njo; kako bode z lehka in brez skerbi živela ž njim, ki

ima obilo posvetnega premoženja in ki jo ljubi iz celega serca.

Zorina, ki je bila tudi res iz serca udana temu očetovemu prijatelju, in ki je vedela o njem, da jej želi vse dobro, bila je zaradi te prijazne ponudbe njegove v hudih stiskah. Branila se ga je le zato, ker je bil on pogan in ona kristijana; pa čuti še, kako nehvaležna bi se mu morala zdeti, ko bi on mogel misliti, da ona nima serca zá-nj ter da ne spoznava s hvaležnostjo tega, kar dobrega je on že storil za njo in jej še želi. Ali bala se je tudi hudega gorje, če zlasti zdaj tako po polnem v tujih rokah in brez zanesljivega podpornika razkrije svoje kerščansko vero zagrizenemu poganu in neprizanesljivemu sovražniku kristijanov. Vendar, ker si ne vé družega, ne boljšega sveta in si hoče vsakako olajšati serce, sklene na zadnje, da se le Svitelju razodene; pričakuje pa, da jej že kerščanski Bog milostljivo pomaga, ki vá-nj tako terdno zaupa.

Ko tedaj Svitelj vidno razžaljen radovedno povpraša, zakaj pač ona nekako zaničuje njega, odgovori Zorina pač s precej tesnim srcem vendar tudi še dosti pogumno in določno rekoč:

„Jaz sem kristijana!“

Svitelj se vgrizne v ustne. Pričakoval bi bil vse prej, kakor to. Tega mu Ratibor še ni bil povedal, pač, ker je vedel, da bi mu bilo neljubo; pa on tudi še zdaj kar verjeti ne inore.

Zorina, videvša ga dvomečega in kakor da je ne bi bil na tanko razumel, reče še enkrat:

„Da, kristijana sem. Sprejela sem pred malo dnevi vero v edino pravega, živega Boga, ki ga časté kristijanje. In te zveličavne vere, o kateri vém, kako blaži terpljenje človeku v bridkostih in zadregah, — ne odvzame mi je več nobena sila na zemlji!“

Zdaj je Svitelju vse jasno. Ta deklinška nevstrašena določnost, s kakoršno so se sploh vsi kristijanje spoznavaje svojo vero ponašali, povedala mu je mahom vse. Serdit vstane sè stola, oči se mu svetijo; pa še ne vé, kaj bi rekel, kaj začel?

Zorina pade na kolena pred-nj, povzdigne sklenjene roke proti njemu in prosi:

„Ljubi Svitelj, bodi še ti kristijan! Bodi, če me resnično spoštuješ in ljubiš; drugač — ne morem biti tvoja žena — nikoli!“

Te besede iz ust ljubeznjive device pred njim na kolenih hudo zabolé Svitelja. Rad bi jej podal roke in vzdignil jo k sebi na serce; ali tega, da je kristijana, ne more jej spregledati, ne more odpustiti!

„Zorina!“ pravi jej ostro „premisli, kaj počenjaš! Svojega dobrega očeta žališ še v grobu! Pri tej priči se odpovej tej skruneci slepotiji, ali če ne — gorjé tebi! Premisli, da si sama na svetu — da je tvoj blagor in gorjé, tvoja sreča ali nesreča posehmal v mojih rokah!“

„Ljubi moj,“ pristavi Zorina na to „bridko mi je, če te žalim; ali zatajiti svojega dobrega kerščanskega Boga — tega ne zahtevaj od mene! V njegovih rokah le je moj blagor, moja prihodnost, kakor osoda slehernega človeka! Zatoraj — le njemu zvesta ostanem do zadnjega dihljeja; stori ti z menoj, kar hočeš! On me bo varoval, on mi povernil!“

Svitelj jej serdit oberne herbet in gre. Tolaži se, da njeno spoštovanje in nagnjenje do njega sčasoma vendar gotovo še prenagne v mislih Zorino, tako zapuščeno! In da bi se to toliko poprej in s toliko večo gotovostjo zgodilo, naroči Ozarju, naj le ostro govori in osorno ravna ž njo, dokler se on spet ne povrne.

In tako se je revi Zorini tudi godilo. Morala je od tistega dneva prebiti dan na dan v ozki, zakotni stanici, da skoraj ni nobenkrat nobenega človeka spregledala. Postrezat jej je hodila le ena že precej priletna, tiha ženica, ki se je sama videla, kakor da jo tare neka tiha žalost, in kateri je Ozar hudo zagrozil, naj nikoli nobene besedice ne spregovori z le-to njegovo, novo jetnico.

Med tem je Svitelj spet na svojem domu tuhtal in pretehtaval, kako pač bi najložej z lepa spreobernal Zorino sebi po želji in po sercu. Ali prišel ni v tem do nobenega povoljnega konca, in že je bil namenjen, da gre pa poskusi najpervo sè surovim žuganjem, ali če s tem ne, potlej pa z gerda pripraviti

jo za svoje namere. Kar ravno otore vstopi na njegovem selišču — Ratibor.

Svitelj se svojega prijatelja, kterega si je mislil že v grobu, tolikanj bolj oveseli. Pa tudi ta kaj serčno vesel, da ga spet vidi, začne mu v eni sapi pripovedovati, kaj je bil doživel med tem časom: kako je bil namreč rešen z bojišča in smerti, kako je potem o tistem svojem rešitelju spoznal svojega sina Vojnimira kot verskega poslanca, in nazadnje, kako da je on sam ravno po svojem sinu prišel do boljšega spoznanja in prepričanja: da je postal veren kristijan za vselej.

Svitelj, ki je en čas molče stermel, jel je konci Ratiborovega pripovedovanja nepovšečno majati z glavo. A Ratibor ni porajtal tega, ampak ves vnet za svoje novo življenje, razkladal je na dalje svojemu prijatelju: da je zdaj ravno na potu za sinom, kterega išče; da vračevaje se vzame sabo tudi Zorino, že kristijano, kar poslušalcu zdaj radostno razodene, in da hoče on spet na Predoslje nazaj, prebivat tam gori v lepem miru in zlogi z vsemi svojimi, in častit pa hvalit kerščanskega Boga, da mu je še na pozne dni naklonil toliko veselje in nepričakovano srečo.

„Morda,“ pristavi na zadnje „da necega dné po milosti božji še doživim, da najdem svojo ljubo ženo, Radoslavo?“

Pri teh besedah se neki zaničljiv posmeh Svitelju poziblje po obrazu. Praša svojega nekdanjega druga, z dosti očitnim zasramovanjem, ali je li res resna volja to njega, kar zlasti tù govori o tistem nekem kerščanskem Bogu?

Na to mu Ratibor z živo, ognjeno besedo, kakor sploh kristijanje zagovarjaje svojo zveličavno vero, skuša dopovedati, koliko blaženo prednost ima kerščanski nauk naprem malikovalstvu. H koncu posebno povdari, da Nemci, kakor tudi Slovencem krivico prizadevajo v posvetnih razmerah, ne namerjavajo pak razširjevaje med njimi kerščanstvo ničesar hudoželjnega.

„Vera kerščanska,“ pristavi Ratibor, da bi Svitelja prepričal v svojem terdenji, „ta uči le bratovsko

ljubezen in spravo v obče. Kristijanu je sleherni človek, naj bo prijatelj ali sovražnik, bliženj, ktereга ima ljubiti iz ljubezni do Boga. Vse to sem čul svojemu lastnemu sinu iz ust in ravno tako res tudi v dejanji skušal po njem.

Svitelj spoznavši poleg teh besedl, da ima pravega terdovratnega kristijana pred seboj, začne ravno zato vès nevoljen zagovarjati svoje staro, sovražno mnenje o verskih poslancih in njihovih namerah, dokler se začne za hudo pričkatl in potem po polhno, razpirati z Ratiborom, ki je z lepo in prijazno besedo nameraval pridobiti še njega za kerščanstvo.

Konci tega prepira Svitelj vès razdražen z rezno žaljivim naglasom zarohni nad Ratiborom, češ, da ž njim, kot kristijanom, neče posehmal nič več nič imeti opraviti. Ratibor tedaj mirno vstane izpred njega, rekoč mu, da on pak ima vendar polno terdnega upanja, da po božji previdnosti tudi Svitelj sam prispe še do boljšega prepričanja.

Svitelj ga prevzetno in zaničljivo zavrača, da nikoli!

Ratibor ga nalašč poterpežljivo presliši. In da bi popred konec storil sitnemu prepiru, ki nikedar ne prinaša dobrega sadú, prosi svojega nekedanjega druga le to še, naj mu blagovoljno na tanko naznači kraj, kod najpopred pride do svoje hčere Zorine, češ, da jo poišče potlej že sam in odvede sabo.

Ta opomin na Zorino pride v tem dražljivem trenutji Svitelju po godu, da bi bil le zavriskal. Zorino ima v svoji oblasti! Kako lahko tedaj se znosi in maščuje nad očetom, če mu jo prikrije!

Komaj mu je bila ta hudobna misel šinila v glavo, hiti že tudi izpolnit jo. Ratiboru pokaže ravno napačni pot, sam pak zajezdi konja in zdirja na ravnost proti Ozarju, posvetovat se ž njim, kaj začeti?

In strupeneja zanjka, kakor jo ta dva spleteta, da bi vjela vá-njo nedolžno Zorino, ne dá se z lepa le misliti ne. Svitelj zaterdno verjame, da ž njo gotovo doseže svoje naklepe naprem hčeri in očetu.

Stopivši s hinavsko radostnim obrazom pred Zorino in hlineč se bog vé kako veselega pravi jej:
„Zorina! prinašam ti preveselo novico. Tvoj oče

in brat še živita. Glej, ko so oče ranjeni na bojišču skoraj že umirali, našel in rešil jih je Vojnimir, in potem sta se bila spoznala.“

Kdo bi si tukaj ne mislil nepopisljive radosti Zorinine? Vesela, kakor še nikoli v svojem življenji, vsklikne na glas:

„Moj ljubi oče in brat — še živa, oba?!“ S temi besedami hiti objet Svitelja okoli vratú, in njemu na sercu še presrečna šepeče:

„Kje sta, kje? O popelji me berž k njima, da ju vidim! Ljubi, dragi Svitelj — o popelji me!“

In prime ga za roko pa vleče saboj proti durim, da bi nemudoma šla na pot. Ali on jo ljubo gladeč po glavi poderži nazaj in pravi gerdo laž:

„Poterpi malo, ljuba moja! Popeljem te nemudoma k njima; ali, če raje imaš — ona dva k tebi; toda dej, pa reci poprej, da se pri ti priči zgola odpoveš kerščanstvu za vselej; da misliti na to tujo vero nečeš nikoli več! To moraš storiti; drugač, rekla sta in rotila se oče in brat, nečeta te videti!“

Te besede bridko zabolé ubogo Zorino, kakor bi jo bil oster nož zbodel v serce. Z obupnim jekom se pred njim tam onemogla ščene na klop in z obema rokama pokrije obraz naenkrat v grencih solzah.

Ali ta pogán še nima nobenega usmiljenja do sirote Zorine v tolikih neskončnih mukah. Odtezaje jej roko od vročih solznih lic pravi:

„In v znamenje, da hočeš vse to izpolniti očetu in bratu po želji — daj mi roko, da od tega trenutja si moja ženica!“

Zorina mu siloma odtegne roko in vzdihne:

„Ne, tega zahtevati vendar ne moreta moj ljubi oče in brat. O, to je nemogoče!“

Svitelj se spomni, da pri sebi še hrani svetinjo, ki jo je bil malo popred od Ratibora sprejel na ogled pa v prvem trenutji veselja kar po nevedoma obderžal. To tedaj pokaže Zorini z besedami:

„Za poroštvo, da ti sporočam golo resnico — glej tú svetinjo z očetovo podobo, ktero je tvoj brat Vojnimir do današnjega dne nosil na persih.“

Zorina na prvi pogled spozna očetov obraz. S

čutom goreče ljubezni do svojega očeta pritiska jo na ustne in poljubuje.

Pogan dopadljivo gleda ubogo devico pred seboj. Potlej jej reče:

„Odloči se tedaj! Stori, kar ti vелеvam v njunem imenu in zgodi se ti vse, kakor želiš. Videla bodeš očeta in brata; drugač pa — nikoli!“

„To je nemogoče — je nemogoče!“ vzdihuje in toži mučena devica in nepopisljivo terpljenje jo potare, da se kakor omedlela poveši preko klopi.

„Zorina!“ kliče vá-njo grozoviti mučitelj, „Zorina! Bodi pokorna svojemu očetu; ubogaj svojega brata; poslušaj mene, ki te ljubim iz vsega serca! Premisli, prevdari: čaka te tako lepa prihodnost, ali pa ostaneš zaveržena od vseh, ki te zdaj ljubimo. Zatoraj izvoli — še je čas, pa ne dolgo več!“

S temi besedami jej oberne herbet in odide.

IV. Sreča v nesreči.

Ko bi bila Zorina videla svoja draga dva, očeta in brata, tudi mrtva pred seboj, prizadevalo bi jej to ne bilo več bridkosti in hujega terpljenja, kakor tisto zlegano poročilo Sviteljevo in njegova tirjatev od nje. Tako sama, tako zapuščena na svetu — kako rada, rada pač bi na serce pohitela očetu, ktereга je že kot mertvega tako bridko objokovala, hitela objet svojega ljubega brata, ki se je spet našel; in na ktereга je ona tolikrat tolikrat tako žalostna mislila! Ali morala bi popred zatajiti vero v svojega kerščanskega Boga — v Jezusa, pri katerem je po sedaj toliko časa že v hudih stiskah in zadregah edino še iskala tolažbe in vsigdar v tihi molitvi res tudi nahajala polno sladkega, dušnega pomirjenja. Ne, tega storiti ne more!

In vendar, če se spomni očeta in brata, kervavi jej serce in tóne od premilega žalovanja. Če se domisli, da Svitelj v svoji togoti utegne jo surovo nadlegovati, trepeta in strah je nje prihodnjih reči. Vsa omaguje, obup jej tare dušo, da skor že ne vé, kaj bi.

V tem terpkem trenutji pade spet na kolena in

delate pred jedjo, da tudi vi, kakor jaz, ste kristijana!“

„Ah pač, da!“ vzdihne milo Zorina, „jaz verujem v Jezusa. Saj mi le misel na njega še daje dovolj moči, da zapuščena od vseh svojih prenašam tolike križe in težave. Pa pravite, da tudi vi ste kristijana — da tudi vas morebiti zavoljo vere kerščanske po sili zaderžujejo in terpinčijo tukaj?“

„Da, prav zato, mene in vse te-le, glejte!“ potrdi ženica in s perstom pokaže skozi okno proti ledini, po kateri so se vidile cele gruče možkih in ženskih delalcev, ki so razgrinjali platno po tleh in kropili ga z vodo, in katerim so zdaj pa zdaj beriške šibe žvižgale po herbtih, če tudi so ročno delat hiteli.

„Vsi ti,“ povdari postrežnica, „so Ozarjevi hlapci in kerščence*), ki raje tako terpeč prenašajo bridko sužanstvo, kakor pak bi zatajili svojega kerščanskega Boga.“

Zorina, ktera je po teh besedah čutila toliko več nagnjenja in ljubezni do le-te tihe terpežnice, praša jo z očitnim sočutjem:

„Ali kedaj in po kaki poti se je derznil ta Ozar zajeti si toliko teh ljudi v svojo last?“

Postrežnica odgovori: „Tačas, ko so ljudem po todianjih krajih pervikrat prišli verski poslanci oznanovat kerščansko vero, dajal je Ozar po svojih beričih slehernega kristijana poiskati in k sebi pripeljati: veleč mu, naj časti svoje stare bogove, ali če tega ne, da ostane pa njemu tlačan, pripert v njegovem gradu do smerti! In tako ti reveži že od tistihmal kot njegovi robovi raje na vso moč terdo delajo, kakor bi se bili izneverili kerščanskemu Bogu. Beriči jih stražijo, da se nihče nikamor ne gane vènkaj iz ograje. Ah, med tem pa njihovi doma tožijo in izdihujejo po njih!“

Pri teh zadnjih besedi zarosi ženici solza v očesu, da Zorina, ko vidi to, vsa ginjena praša:

*) Ta priimek izvira iz tedanjih časov, ko so namreč večidel še poganski premožniki jemali si že kerščene posle iz kmečkega stanu, in dékle zaničljivo psovali — kerščence.

„Tedad imate ne mara tudi vi svojih ljubih ktere-
rega, ki morebiti tù blizo doma bridko žaluje po vas?“
Postrežnici se svitle solze vderó dolí po licih.
S težkim, na pol jokajočim glasom tiho vzdihne:

„Oj pač, imela sem druzega moža, sina in
preljubo hčerko; pa to nekje daleč daleč od tod,
tamkej na svojem prelepem domovji — na Predosljih.“

„Na Predosljih — pod visocimi Grintovci tam,
ob reki, ob Savi?“ hiti Zorina povpraševati in z
viškoma jo neka sladka slutnja prešine.

„Da, ravno tam — tam je moj ljubi dom, kjer
sem le nekaj malo časa tako srečno živela sè svojim
Ratiborom, z Vojnimirčkom in —“

„In — večni Bog! — jaz sem hči vaša, vaša
Zorina!“ vsklikne dekle od neznanega veselja, spogne
se svoji materi na serce in objemaje jo okoli vratú
joka se od gole radosti.

„Ti moja hči — jaz tvoja mati — ali je mo-
goče, ali je mogoče?“ vsklika tudi Radoslava in ne
nadejaje se tako nenadoma toliko sreče, sama ne vé,
kako jej je?“

„O resnično, gotovo — jaz prava, vaša Zorina,
ki sem do današnjega dne tako bridko žalovala po
vas, kar sem bila zvedela, da so meni še otroku vas
odpeljali tisti nečloveški pesjanarji,“ hiti Zorina živo
zagotavljat, ko je bila čez nekaj časa svojo mater spet
izpustila iz objetja. In potegnivši iz neder svetinjo,
ktero je bil Svitelj uni dan popustil pri njej, vsa
srečna pristavi:

„Glejte, tù je podoba mojega ljubega očeta Ra-
tibora, tù je!“

Radoslava na prvi pogled spozna dobro znano
svetinjo in podobo svojega moža na njej.

„Resnično resnično: ta je moj Ratibor — ti moja
ljuba Zorina!“

In iz nova si mati in hči vsi srečni ležite na
serci.

„O,“ vzdihne mati „saj meni je že od tistihmal,
ko sem bila pervikrat tukaj tebe zagledala in kedar
sem govorila s tabo, dejalo nekaj vsakrat tako, ka-
kor da vidim le svojega otroka — svojo Zorino.“

„In meni — verjemite ljuba moja mati! — kakor

da imam le svojo drago mater pred seboj: — tako mili, tako dobri ste se mi zdeli!“ zagotavlja Zorina.

In druga drugi dolgo ne morete dopovedati, kako srečni, srečni se čutite, da ste se našli — tako nenadoma! Potem hiti Zorina radovedni materi pripovedovat vse: kje in kako je ves pretekli čas živela sè svojim očetom, kaj je med tem o njih, o svoji materi čula ravno po tem Svitelju, ki jo je bil pred malo časom izročil Ozarju, in ki je ravno danes odšel; kako se je med tem našel pa tudi njen zgubljeni brat Vojnimir, ki je zdaj neki pri očetu, in od kterega ima po Svitelju le-to svetinjo za spričevalo, da je vse resnično tako.

„Ali,“ pristavi na zadnje žalostno, „zdaj pa moj oče in brat nočeta k meni, ne marata zá-me, zato, rekel je Svitelj, ker sem kristijana.“

Svitle solze jej privró v oči.

Tudi Radoslavo ta nemila sporočba otoži tako, da žalostno pobesi glavo in jej tako bridko postane pri serci, da berž ne more nič reči. Potlej pravi s težkim glasom vendar polna zaupanja:

„Ljuba Zorina! jeli, moliti hočeve za nju? In ljubi Jezus, ki je nama skazal toliko milost, uslišal bode najine prošnje, da bode tudi njima razsvetlil um: da ga bodeta spoznala in se tudi spreobrnila h kerščanstvu. O, jaz upam za terdno, da se bosta!“

„Oh pač,“ vzdihne Zorina in prijemši mater za roko pristavi vsa navdušena:

„Noč in dan hočem moliti za ljubega očeta in brata, moliti, dokler se ne spreobrneta!“

Potem začne povpraševati mater, kako pak se je njim godilo med tem dolgim, dolgim časom, kar so bili odpeljani s Predoselj?

Mati jej pred vsem skuša dopovedati, koliko neznane groze in smertnega strahú je zlasti iz bojazni za svoja dva nedolžna otročiča prestala — od tistega trenutja, ko je bila Vojnimiru prihitela na pomoč ter še celo tisto strašno pot potem, ko so jo podeni pesjanarji vlekli sabo po gozdih, dokler niso že pozno v noč ostali ž njo na neki senožeti sredi hoste. Potlej pravi:

„In pesjanarji, ki so do tjekaj neprenehoma be-

žali z nama uropanima, in nama do tistihmal niso drugzega nič žalega še storili, Bog vé, kaj bi bili tačas z nama počeli, ko bi naju ne bil, kakor ti praviš, Svitelj rešil iz njih krempljev?“

„Do konca življenja bom za to hvaležna Svitelju!“ povdari Radoslava. In Zorina pristavi:

„Tudi jaz ga visoko čislam in spoštujem zato. Vzela bi ga bila že za moža, ker se mi ponuja, ko bi hotel, da popred tudi on sam postane veren kristijan.“

„Ali najhuje pak mi je tergalo serce,“ nadaljuje Radoslava, „ko sem se bila po tisti strašni noči zjutraj za rano na samotnem kraji prebudila iz medlevic in ni bilo nikjer mojega ljubega Vojnimira, ki mi je bil v tistem najhujem času edina še mila tolažba.“

„Svitelj ga je bil prav tje k vašemu naročju posadil,“ omeni Zorina, ki se je tega spominjala iz njegove pripovedi. Potem pravi zaupljivo:

„Kedar ljubi Bog dá, da se spet srečno snidemo ž njim, pové nama že, kako se mu je godilo, da je srečno ušel grozni nevarnosti.“

„Pač da, najhujši nevarnosti,“ pritegne Radoslava in nadaljuje:

„Jaz nisem nič drugač mislila, da moj Vojnimirček je že pesjanarjem v pesteh. In rinila sem po koncu, pa v neznanem obupu hitela naprej, naprej, iskat le svojega zgubljenega otroka — naj bi tudi sama našla svoj konec. Čeli dan sem tako vse križem iskaje in klicaje ga vsa omagana kretila za njim, pa nikoli nikjer ni bilo njega niti ne žive duše, ki bi mi bila kaj povedala o njem. Pozno na večer prispem do perve majhne, kmečke hišice. Samo sivo-star mož je bil doma. Na moje povpraševanje po sinu mi ni vedel ničesar sporočiti; pač pak je pomilovavši mene in moje zgubljeno dete tožil mi: kako je tudi vsa njegova družina, razun njega, ki od starosti ne more nikamor več, pred ta večer pred pesjanarsko druhalijo pozbežala v hosto in na gore. Pa nadejaje se, da njegovi ljudje se skoraj povernejo ter obetaje mi, da pojdejo mojega deteta iskat, vabil me je, naj do tistihmal počakam pri njem. Jaz to toliko raje storim, ker sem bila po polnem opešala. Dobri

tisti mož mi potem postreže s kozjim mlekom, naj bi se okrepčala. Vendar groza in strah in vse tisto neznano gorjé, kterega sem bila doživela preteklo noč, in verh tega preotrudljivi pot, kterega sem bila že prehodila tisti dan: to vse me je tako prevzelo in poterlo, da sem nategoma hudo zbolela. Za večera, ko je bila moževa družina res prišla domu, pretresal je mene že nevaren mraz in drobil me: da sem koj tačas poglela in potlej celi mesec hudo bolna ležala.“

„Ali še vse huje, kakor ta telesna bolezen, mučila me je misel na pogrešanega Vojnimirčka, ki ga ni bilo nikjer najti. Le družina, ki sem vživala nje gostoljubje, ta mi je pomogla, da v svojem obupu nisem res našla žalostnega konca, kterega sem si že želela. Bili so namreč to že pokerščeni ljudje, ko sem bila jaz pa še poganka. In priznavati moram še danes ta dan, da vse bolje, kakor njihova skerbna in prijazna postrežba, tolažilo me je v bolezni njih pripovedovanje o usmiljenem Jezusu, rekoč: da če sprejemem sveto vero v njega, spreobernil mi bode On vse tisto gorjé v veselje, morda že na tem svetu, gotovo pa na onem, in prenašala bodem lahko še tolike bridkosti. Jaz sem verjela dobrim ljudem, sprejela za svojo vero Jezusov nauk, v kterem so me radi podučili, in glej, zdaj vidim, da tiste besede njih so se mi že danes skoraj po polnem vresničile!“

„In meni,“ pristavi Zorina vsa vesela, „glejte, saj tudi meni se je zgodilo ravno tako! Ali, povejte mi še: kako da ste bili potlej prišli v le-to Ozarjevo hišo?“ povprašuje hči in okó jej kakor zamaknjeno počiva materi na razvedrenem obrazu.

„Viž, ljuba Zorina!“ nadaljuje mati „ko sem bila tako blizo že mesec dni pri tujih ljudeh v gosteh, in po njih podučena v kerščanski veri, prišel je bil mimo neki verski poslanec, in tisti mi je podelil sveti kerst. In naj že bo, da mi sveta skrivnost, ki mi je dajala polno dušnega mirú, oblažila po tem tudi moje telesno terpljenje, ali, da mi je ljubi Jezus z dušnim blagoslovom podelil tudi polajšanje telesnih težav — čutila sem od tistega dne,

kako se mi je ljubo zdravje vidno povračalo. Še dober teden potem in okrevala sem do dobrega.“

„Imela sem po sedaj le eno željo: da bi namreč kakor hitro mogoče prišla spet na svoj prvotni dom. Tamkej, tako sem menila, najdem morebiti tebe še živo ali vsaj svojega moža, ki naj bi potlej prizadeval si poiskati mi tudi še Vojnimirčka. Ali meni, kakor tistim mojim gostoljubnim ljudem, bil je svet na vse kraje neznan, da nisem vedela kam? V tej zadregi mi postrežljiva družina pa svetuje, naj se obrnem do njih starešine in župana, do Ozarja, češ, da moja osebnost, kot starešinova žena, priporočila me bode še posebno njemu, da bo tem prej in raje pripravljen prijazno skerbeti za me.“

„Tako se tedaj družini v imenu božjem zahvalim za njih postrežbo in napotim k temu Ozarju, ne nadejaje se nič hudega. In v nesvesti si, da on sovraži kristijane, stopim polna zaupanja pred-nj in pravim: Ljubi, dragi starešina! prosim vas v imenu križanega Jezusa — —“

„Ali komaj sem bila le-te besedice izustila, zahrnil je Ozar ne poslušaje moje daljne prošnje serdito nad mano in rotil me: naj pri tisti priči preklinjam ime, katero sem bila izgovorila; češ, da tega imena se le Nemci, najhujši sovražniki slovenskega naroda, poslužujejo tako, kakor človek povesma merve, kterege pomalja ušlemu konju, dokler ga ne vjame in potlej vpreženega v ojnice z bičem priteza. Jaz sem mu hotela ugovarjati in zlasti razkriti mu svoje žalostno zapuščeno stanje; ali on je v eno mér le kričal in žugal mi, naj mu brez odloga po volji storim. To se vé, da jaz tega zaradi svoje vesti nisem in nisem mogla; zato je on ne zmenivši se za vse moje težnje poklical svojega briča in pahnivši me njemu v roke grozil se mi: da, dokler s preklinjevanjem tujega Boga, (kakor je imenoval našega Izveličarja) ne utolačim starih slovenskih bogov, toliko časa ostanem v njegovem grajskem ozidji v zaporu.“

„Ali jaz, ker bi nikdar ne mogla zatajiti svojega ljubega Jezusa, in ker sem bila v tistem trenutji spoznala Ozarja, da on bi toliko ostreje postopal z menoj, ko bi vedel, kdo da sem: — molčala sem,

molčala do današnjega dne in voljno terpela vse iz ljubezni do svojega kerščanskega Boga.“

„In glejte, ljuba mati!“ pristavi Zorina z radostnim glasom „kako usmiljen in dober je Bog, ki sve zaupale vá-nj! Kaj ne, zdaj bodeve lahko pozabili vse, kar huđega sve bili že preterpeli?“

„O lahko,“ odgovori Radoslava in hitro pridene: „In toliko laglje bodeve zdaj obe z božjo pomočjo prenašali vse, kar nama bode morda še terpeti, dokler, kakor zdaj terdno upam, ne napoči veseli dan, da se tudi tvoj oče in brat združita z nama.“

„Oj pač,“ pravi Zorina „to hočeve prositi Boga in on bo uslišal tudi to najino prošnjo! Saj nama je že to, da sve se po tako dolgem presledku in po tako čudni poti in pa obe ravno v njegovem presvetem imenu zdravi spet našli — saj nama je vse to dobro znamenje njegove velike milosti naprem obema in nama vendar še velika sreča v nesreči.“

V. Tolažnici v skrajni potrebi.

Nekaj dni je bilo poteklo potem, kar ste se bili Ratiborova žena in hči na Ozarjevem domu srečno spet našli in spoznali. Boječ se, da bi Ozar, ko bi izvedel to, nevoščljiv jima te tihe sreče v nesreči, utegnil kako kratiti jo, varovali ste skerbno in previdno to svojo sladko skrivnost ter le na tihoma tolažili se med seboj. Ob enem mati zagotovi, da, kakor in kolikor jej bođe le moči, pomagala bode svoji hčeri, ko bi namreč utegnil Svitelj na nagloma poverniti se in bi po njem Zorini zažugalo kako gorjé. In tako ste obé v hudi zadregi, v kateri jima je bila živa kerščanska vera in terdno zaupanje na milost Jezusovo najblaža tolažba, pričakovali še dosti serčni in pogumni prihodnjih, milejih dni.

Nečega jutra mati na enkrat Zorini naznani, da je Ozar nevarno zbolel: da ga je po noči zdrobil mraz, da ga zdaj kuha pa huda vročina.

„Skor celo noč,“ pripoveduje Radoslava, „čula sem pri njegovi postelji in stregla mu, da sem sama zeló opešana. Ne vem zakaj — ima pa on največe zaupanje do mene. Ker je danes vendar sprevidel,

da jaz sama ne morem vsemu kaj, naročil mi je, naj si za njegovo postrežbo poiščem izmed družine pomočnice, ktera se meni najpriporočljiviša zdi za ta posel. Ozar namreč nima svojih lastnih nikogar. Jaz sem mu toraj omenila tebe in on ni ugovarjal.“

„O kako sem vam hvaležna zato, ljuba mati! O rada, rada pojdem bolniku streč,“ pravi Zorina vsa zadovoljna.

„Tudi jaz mu ničesar hudega ne želim, če ravno mi on prizadeva krivico: pa bodem zato imela toliko več zasluženja pred Bogom!“ pristavi Radoslava in potlej še pravi: „Zorina, kaj ne: prizadevati si hočeve na vso moč, da, če je volja božja, pripomo-reve mu tudi še medve kaj k zdravju? Saj, najin bližnji je vendar, če tudi je pogan!“

„Gotovo, gotovo!“ priterdi Zorina. „Tako nas uči vera kerščanska in človeški čut sam ob sebi že človeku veleva, da zlasti v križih in težavah mora drug drugemu rad pomagati. Prosili bove ljubega Boga, da še njemu milostljivo dodeli, da se spreoberne h kerščanstvu. Kolika sreča bi bila to za njega in tudi za naji obe!“

V tem hipu je jel zvonec klicati na postrežbo. Mati in hči odidete toraj k bolniku.

Ozarja najdete vsega v potu. Kuhala ga je vročinska bolezen. Toliko huje potare ga ta bolezen, ker do zdaj, blizo šestdeset let star, ni bil še nikoli bolan. Dva dneva potečeta, da mu vidno zmerom slabeje in slabeje prihaja.

In priklenjenega tako na bridko postelj začno ga pervikrat v njegovem dolgem življenji obhajati ne- navadne, resne misli? Kaj mu pomaga zdaj vse njegovo veliko premoženje, kaj veljavnost njegove osebe naprem toliko njegovih podložnih? Zdaj vidi, da z gola nič; da ste mu marveč te dve ženski, služkinji njegovi, ki mu tako ljubo postrezat hitite, tolažba še najbolja v skrajni potrebi, na kraji groba! Da, umreti bo moral! Upanja, da bi še ozdravel, tega nima nič več! Umreti — ali kaj ga čaka na onem neznanem svetu? Zdi se mu, da beli bogovi, ki so ga zdaj tako po polnem prepustili črnim bogovom v oblast, ne

bodo mu mili nikoli več! In začne ga strah in groza pred smertjo pretresati.

In videvši kraj svoje postelje postrežljivi ženski, kako jima neka tiha radost in sreča sije z obraza, da-si tudi pogrešate vsega na svetu, celó ljube prostosti — spomni se na enkrat, da tako srečno zadovoljnost, poterpežljivost in udanost tudi v najhujši sili, celó v pričo smerti, nahajajo vsi kristijanji le v svoji kerščanski veri, kakor je to že tolikrat slišal nje same terditi in zagotavljati. Že ga je volja poprašati Radoslavo, naj bi mu ona pojasnila to čudno moč in blagost kerščanske vere; vendar sram ga je te svoje slabosti, da se skesa.

Na večer mu lečnik prinese zdravil. Ozar jih zavžije z velikim zaupanjem; pa kmalu čuti, da mu še slabeje prihaja.

Med tem je Radoslava posvetovaje se s hčerjo in zavedaje se, da vsaki kristijan je dolžan skerbeti še vse bolj za dušni kakor telesni blagor svojega bližnjega, sklenila, da hoče v ta blagi namen nagovoriti svojega gospodarja v smertni nevarnosti. Priporočivši toraj še popred sebe in njega v tihi pa goreči molitvi usmiljenemu Jezusu stopi zeló oserčena k njegovi postelji in pravi:

„Ljubi gospod starešina! Tudi jaz sem bila svoje dni na ravno taki bolezní dolgo hudo bolna, pa pomagala mi niso nikakoršna taka zelna zdravila. Na zadnje, ko sem sleherni trenutek pričakovala že smerti, pride mi človek in — nakrat me ozdravi po polnem.“

„Kdo je bil ta — s čim te je ozdravil,“ povprašuje hlastno Ozar s tresočim glasom in hipoma nekaj razvedren. Videlo se mu je, da bi vse rad storil za zdravje.

Radoslava odgovori mirno: „Bil je ta zdravnik kerščanski duhoven, in sveti kerst, ktereга mi je podelil, ta me je ozdravil, ta — ljubi gospod!“

Ozar nekaj zarudi v bleda lica, ne reče pa ničesar. To podelí Radoslavi še večo pogumnost, da mu toliko živeje začne prigovarjati, rekoč:

„O ljubi gospod starešina! Ko bi tedaj tudi vi živo verovali in terdno zaupali v kerščanskega Boga

in potem v resnični ljubezni do njega sprejeli sveti kerst — potlej bi jaz pričakovala vse dobro za vas.“

Ozar bolešno zastoče na te besede ter se molče oberne po postelji. Radoslava, meneča, da ga posebno hude, morda smertne težave obhajajo, odjenja sama dalje govoriti. V hudi skerbi za njegovo nenumerjočo dušo na tihoma zdihuje k Bogu, da bi mu vsaj toliko še podaljšal življenje, da bi prišel do pravega spoznanja ter se spreobernil. Tudi Zorini, ki ravno otore stopi v stanico, naznani mati to svojo misel; potlej obé sè strahom pričakujete, kaj bo?

Med tem se je Ozar v duhu sám sabo boril, kaj će storiti? V tem premišljevanji mu čedalje živeje stopa pred oči: kako da toliko njegovih sužnjih raje terpi mučno robstvo, kakor da bi se kerščanstvu odpovedali; kako da so do malega že vsi njegovi podložni posprejeli to kerščansko vero, če tudi jih je on zavoljo tega kakor le mogel preganjal! Spozna poleg tega, da ta vera mora res imeti neko posebno blagonosno lastnost, da se tolikanj z lehka in s toliko močjo vsaja v serce ljudem! Primerjaje vse to sè svojo žalostno osodo pač na smertni postelji pride naposled do terdnega sklepa. O polnoči zakliče Radoslavo po imenu ter jej veli k sebi, k postelji pristiti.

Radoslava, v nesvesti si, kaj pomeni to, prestraši se v prvem trenutji; ali ravno tako se oveseli, ko jej berž potem bolnik razodene svojo željo, rekoč:

„Bodite toraj tako dobri, ljuba žena, pa povejte mi: kaj prav za prav tista vaša kerščanska vera hoče in more človeku?“

Radoslava mu vesela, kakor morda še nikoli v svojem življenji, pripoveduje s prijaznimi in ginjenimi besedami: kaj ima človek verovati, da je pravi kristijan, pa kolik blagor že na tem, zlasti pa na onem svetu, pričakuje tega, kdor se vestno ravná po Jezusovem nauku. In kolikor dalje jo je poslušal, toliko več mirú pa blage tolažbe je zadobival o njenem pripovedovanji. Na zadnje, ko mu tudi še Zorina izpodbujena po tem začne praviti, kako da je ona vsemu svojemu dozdanjemu terpljenju polno blagonosnega polajševanja nahajala le v živi veri ker-

ščanski, in ko potem tudi Radoslava ravno to sama o sebi poterjuje: izrazi se jima Ozar prav skesano pa določno, da tudi on želi postati kristijan.

Žensk veselje, da je njuno slabotno prigovarjanje naprem do malega terdovratnemu poganu tako na nagloma obrodilo tolikanj srečnega vspeha, bilo je nepopisno. Hvalili ste iz celega serca Boga za to ter potem toliko zvesteje stregli bolniku. Proti jutru jame jima ves srečen zagotavljati, da čuti, kako mu slabosti odlegajo. Ko se zdani, pokliče svojega prvega hišnega oskerbnika. Naznanivši mu v pričo obéh postrežnic svoje spreobrnjenje izreče ob enem svojo željo: naj se tudi on in kolikor je še poganskih poslov na njegovem domu, spreobernejo vsi h kerščanstvu; njegovi kerščanski sužnji pak naj prosto odidejo z njegovega grada, kamor kteremu ljubo. S tem naročilom ga pošlje k svojemu družinstvu.

Ženskima je v pričo teh besedi serce od radosti utripalo. V duhu se obé vidite že združeni in spravljeni z Ratiborom in Vojnimiom. In Radoslava v presrečnih mislih na to, ne more se več premagati, da mu zdaj ne bi razodela svoje tihe pa sladke skrivnosti naprem njemu. Pové mu namreč, da ona je Zorinina mati, in kako ste se bili spoznali.

Ozarju so se od veselja žarile oči. Obžaloval je le, da nimate svojih dveh že pri sebi, da bi se vsi štirje skupaj radovali o tako srečni najdbi na njegovem domu.

„Vendar,“ pristavi „odslé tudi vaji nečem in ne smém dalje zadržavati pri sebi. Pojdite le, pa združite se ž njima!“

„O,“ pravi Radoslava na to, „pa ko bi tudi vedeli kje najti ju — popred vas ne zapustive, da vi kaj bolj okrevate in da se vdeležive vašega pokesčenja.“

„Če hočete pa biti tako dobri, vedel vama bodem vedno, gorko hvalo za to. Ali gledal bom, da se nemudoma poiščeta Ratibor in Vojnimir. Tačas pa skerbíte vé za kerščanskega duhovna, da mi kar najprej mogoče pride podelit sveti kerst.“

„Zorina, ki do zdaj tudi ni še imela blage priložnosti, da bi bila kerščena, povpraševala je že delj

časa na tihoma po kakem duhovnu in pred kratkim res izvedela za-nj po nekem človeku, ki je bil po opravkih prišel iz obližja v grad. Vse to zdaj vesela naznani Ozarju, in ta še tistega dne pošlje hlapca na naznačeni kraj poklicat mašnika kerstit.

VI. Sprava na sodišču.

Med tem, ko se je vse to godilo na Ozarjevem domu, blodil je Ratibor želeč priti do svoje hčere Zorine delj časa po napečnem potu, kamor ga je bil zavodil Svitelj. Na zadnje mu dobri ljudje vendar pokažejo pravo pot proti Ozarju. Potoma tje povprašuje tudi vseskozi svoje rojake, ako bi bil kdo videl, kakega mladega verskega poslanca, češ, da izvé tako, kje pač bi zdaj bil njegov sin Vojnimir? Ali nihče mu ne vé nič povedati o kacem takem človeku; zagotavlja mu marveč vsak, da posehmal le redkokrat še kedaj kak verski poslanec prihaja med nje, ker zdaj so blizo vsi že kristijanje in imajo do malega že povsod svoje domače duhovne pastirje, kateri jih učé kerščanski nauk in poterjujejo v njem.

Da je temu tudi res tako, priča so popotnemu Ratiboru prijazne cerkvice pogostoma že stoječe po zelenih holmcih in gričih. Naši tedanji predniki postavljali so jih po višavah v svojem pobožnem mnenji, češ, da bodo tamkej gori Boga častéč toliko bliže njega, ki je nad zvezdami. Pozneje, zlasti za turških napadov, zidali so božje veže še više, verhu stermih gorá: nekaj tudi iz ravno omenjenega namena, posebno pak le zato, da so bile menj in teže pristopne Turkom, tem priseženim kerščanskim sovražnikom.

In kakor še dandenašnji taka svetišča, ki se z zračnih visočin po Slovenskem kakor božja očesa prijazno bliščé doli v ravnine, lijó pobožnemu in bogaboječemu samotnemu popotniku mnogo blage tolažbe in mirú v serce; tako je tačas tudi Ratibor v pričo tacih, kerščanskemu Bogu posvečenih znamenj, korakal vés oserčen dalje in dalje, terdno upaje, da varujoča božja roka ga kmalu kmalu pripelje do zaželenega cilja, kjer se mu vresniči vse, kar je še do zdaj le gorka želja njegova.

Po svojem dolgem popotovanji necega jutra na enkrat zagleda, kako neki taki kerščanski cerkvici verh prijaznega holmca ostrešje, tramovje in ostenje osmojeno, sežgano in razdejano vse navskrižem molí. Berž spozna, da tù je pred malo časom razsajal požar.

Izmed več delalcev, ki so na pogorišču hiteli iz nova popravljati svetišče, pové eden na Ratiborovo vprašanje, kako se je bila cerkev požgala: da to je bil iz gole hudobnosti storil neki poganski župan, ko je bil pred tem zločinom surovo napadil in razžalil njih obče spoštovanega, že starega duhovnega pastirja. Potlej pristavi:

„Vendar hudobnež ne uide pravični kazni. Naši ljudje so ga bili v pričo njegovega grešnega početja zalezli, vjeli in priperli. Ravno danes, in menim da že skoraj popeljejo ga na oni-le travnik, ki ga vidite od tod, da ga sodijo porotni možje in pravično kaznujejo.“

Ko Ratibor potem prikorači do naznačenega travnika, stala je na njem že velika množica ljudi v krogu jezno kričé na zločinca, ki je stal sredi med njimi. Ratibor ravno dospé do sodišča, ko razkačena množica pervikrat zažene hrup: „Umerje naj!“ Radoveden, kakov je ta človek, ki se je bil tako pregrešil, razkrije gnječo, da ga vidi. In zagleda ga; ali kako ostermi! Ta, ki na sodišču tam z zvezanimi rokami, z bledim, upadlim obrazom, s povešeno glavo in pač v smertnem strahu pričakuje svoje ostre zaslužene kazni; ta, na ktereга razljutena množica iz svete jeze, da je položivši ogenj vpepelil svetišče in razžalil namestnika kerščanskega Boga, ktereга oni zdaj časté in ljubijo, kliče smert, ta je — nekdanji prijatelj njegov, Svitelj!

Ratiboru se hud boj vname v sercu. Ta človek — tak grešnik! In vendar tudi njegov največi dobrotnik, ki mu je bil iz smertne nevarnosti rešil ravnokar spet spregledanega sinú Vojnimira, in kaj velja, da tudi ženo? In v tistem osodepolnem trenutji posili ga blaga misel, da bi tudi on preziraje vse tisto Sviteljevo pred malo časom tako sovražno vedenje proti njemu potegn timer se zdaj tudi za njega morda v skrajni, smertni nevarnosti! Ali kako? Kdo

se bode zmenil za njegove besede, kdo porajtal na njegove prošnje, kdo teh razkačenih poslušal njegove razloge za pomiloščenje — ko ga nihče ne pozna?

V tej stiski zagleda tam pri strani posvetujoče se stare porotne može in v njih sredini sivega, častitljivega starčka v duhovski obleki, pač njega, ki ga je bil razžalil Svitelj. Pogled posebno na tega zadnjega duhovnega očeta poda Ratiboru na enkrat veliko zapanja. Pohiti tje in stopivši med nje slovesno pravi:

„Stojte, ljubi, pravični možje! Stojte, prosim vas v imeou usmiljenega Krišča, pa počakajte malo, predno izrečete zasluženno kazen!“

Vseh nazočih pogledi se hipoma obernejo na Ratibora; on pak jim v čisto kratkih besedah porazvije, kdo je ta človek pa kaj da je storil že njemu, njegovemu sinu in ženi. Naposled še enkrat sklicevaje se na pravičnega, pa ravno tako usmiljenega kerščanskega Boga poprosi živo za Svitelja rekoč:

„O bodite toraj tudi vi, porotni možje, usmiljeni, pa prizanesite nesrečnemu možu, ki se je bil enkrat spozabil, da je tako grešil! Spreglejte in odpustite mu to pregreho; saj tudi naš ljubi Bog le rad odpušča grešnim ljudem, ki se kesajo svoje krivice! In ta — ta Svitelj, verjemite mi, da on ni z gola hudoben človek. Vém, da že zdaj spoznava svoje hudobno početje ter da se tega tudi že kesa iz vsega svojega serca. Zato — pomilostite ga, prizanesite mu! To vas prosim v presvetem imenu našega milostljivega Odrešenika in v imenu moje žene in mojega sina, ki je po čudni božji previdnosti postal verski poslanec in je zdaj kerščanski duhoven med nami, ker ga je bil, glejte, ravno ta — pokaže na Svitelja — otel iz rok naših najhujih sovražnikov Obrov, pesjanarjev!“

Ratiborove besede niso ostale glas vpijočega v puščavi. Napravile so pri množici veliko zaželenega vtisa. Zlasti globoko v serce segalo je ljudem tisto, kar jim je Ratibor pripovedoval o Svitelju v dotiki sè svojim sinom in ženo. In poslušalci, kateri so ravnokar tako shujeni pesti vzdigovali proti zločincu, jeli so se zdaj sočutno ozirati na njega. Kar je morda še manjkalo, da se množici poleže in ohladi

razserjena kri, to je pridal berž potem častitljivi duhovni starček, ko je dejal s povzdignjenim glasom: „Kerščanski možje! Bodimo toraj tudi mi v mislih na Boga, ki je blagoslovil tiste, ki so ga preganjali, in še na križu molil za svoje sovražnike — bodimo tudi mi milostljivi temu, odpustimo mu njegovo pregreho, pa prizanesimo mu iz kerščanske ljubezni tudi zaslužen kaznen, če se pokesa svojega krivičnega ravnanja ter nam obljubi, da noče nikoli več nobenega kristijana žaliti niti ne kerščanskemu bogočastju posvečenih reči onečiščati.“

Vsej zbrani množici so le-te besede kakor sam božji glas iz nebes: tako so častili in spoštovali tega svojega duhovnega pastirja ter tako visoko cenili vsaki njegov svēt, kterege so jemavali si za zapoved. Najstareji porotnih mož stopi toraj pred Svitelja, pa ga povpraša, ali pod takimi pogoji hoče pomiloščenje?

Svitelj je v pričo vsega tega, kar se je zdaj zapored godilo pred njegovimi očmi, mogel vès vničen le nakimati z glavo, da! In potlej z razvezanimi rokami vès ginjen objame zraven prišlega Ratibora zahvaljevaje se mu iz serca za rešnje besede, ktere je bil on ravnokar vložil za njega ter proseč ga tudi, naj mu ne jemlje več za zeló, ampak prijateljsko pozabi njegovo ondanšnjo osorno neprijaznost, s ktero se je bil on gerdo pregrešil zoper njega, kar pa zdaj obžaljuje iz globočine svojega serca.

Ratibor mu prijazno proži desnico v znamenje sprave ž njim, zagotavlja mu, da on sam zaradi tistega le en trenutek ni gojil sovraštva do njega, ter da naj se zato le po polnem utolaži.

Svitelj tedaj tolikanj veselejši hiti k duhovnemu očetu, poljubi mu roko in v pričo radovedno poslušajoče množice prisega, da od današnjega dne hoče sam biti veren kristijan.

Ljudje se na to zadovoljni razkropé sè sodišča. Ratibor in ž njim tudi Svitelj gresta na prijazno povabljenje z duhovnim očetom v njegovo stanovališče, ki je stalo dober lučaj od sodiščnega travnika.

Duhovnega očeta je namreč mikalo spoprijazniti se z Ratiborom posebno zavoljo gorečnosti v kerščanski veri, ktero je kazal zagovarjaje Svitelja, in

nekaj tudi zato, ker se je imenoval očeta kerščanskega verskega poslanca in duhovna. Prišedši na svoj dom, nagovori tedaj Ratibora, naj mu kaj več pové o svojem že omenjenem sinu, ki je duhoven.

Ali komaj Ratibor spregovori njegovo ime, Vojnimir, spomni se duhovni oče hipoma neke dogodbe, katero je bil že davno, pač pred dvajsetimi leti doživel.

„Vojnimir, pravite toraj, da je bilo vašemu malemu sinu ime?“ praša duhovni oče vés začuden.

„Vojnimir, da!“ poterdi Ratibor.

„In kako vam?“

„Meni — Ratibor.“

„In vaši ženi, materi Vojnimirovi?“ hiti duhovni oče nadalje povpraševati v tem, ko se mu oči veselo vedré.

„Moji ženi — Radoslava,“ odgovarja Ratibor rad, videvši, da s tem nekako posebno vstreza radovednemu duhovnu.

„In vi ste bili zgrešili, zgubili svojega sina še v nežni mladosti?“

„Da, dve leti je bil Vojnimir star, ko so ga mi bili pesjanarji ugrabili!“ reče Ratibor tudi čudé se zdaj, kako to, da ta duhovni oče na krat stavi tako vprašanje o njegovem sinu, kakor da že nekaj vé o osodi njegovega mladostnega življenja.

„O,“ pravi na to duhoven s povzdignjenim glasom, „tedaj se ne motim več! Vaš zgubljeni sin — to je prav tisti Vojnimir, ktereга sem bil jaz pred kacimi dvajsetimi leti pervikrat po todišnjih krajih oznanovaje sveto kerščansko vero našel samotno blodečega po nekem gozdu, in na vsako moje vpraševanje po njegovem imenu, po maternem, po očetovem in po domu kličečega le: Vojnimir, Radoslava in Ratibor!“

„To je pač lahko vse tako,“ pritegne Svitelj, in potlej hitro pripoveduje, kje pa kako ga je bil on s njegovo materjo vred odtegnil pesjanarskim roparjem, kako pa potem iz nova spet zgrešil.

Duhovni oče pripoveduje potem, kako da on v tistih nevarnih časih, ko so se tisti grozni in nečloveški Obri povsod še potikali, vedel ni za zgubljeno,

osiroščeno dete boljega sveta in pomoči, kakor da ga dá odvesti sabo v najbliži samostan na Nemškem.

„Tamkej, tako sem mislil, odgojil naj se bo otrok v kerščanski veri ter potem, ko bi kazal sposobnosti in poklic za to, pripravil se za verskega poslanca Slovincem, zlasti ker bi mu bil govorečemu slovenski materini jezik toliko laže tukaj tak posel. In glejte, ljubi Bog je dal, da vse to se je res vresničilo tako! Dobro pol leta je, kar je bil ta moj dragi varovanec pervikrat z mano prišel v le-te kraje Slovincem oznanovat kerščanske vere. Pred nekim gradom gori ob Savi, menda Predoslje po imenu, tam sva se bila razšla, tam je on začel svoje delovanje.

Pri teh besedah Ratibor vès vesel prime in stisne duhovna za roko, rekoč:

„Na Predosljih — glejte, tam je moj grad, je moj dom! In tako je moj ljubi sin pervega spreobernal svojo sestro Zorino — da revež sam tega ni vedel!“

„O,“ vzdihne zdaj srečni oče „ko bi jaz pač le berž mogel že najti ga, da bi mu povedal to: kako srečen bi bil potem tudi on!“

„Ta želja se vam še danes lahko izpolni, predno bo solnce stalo na višku,“ odgovori duhoven in nadaljuje: „Ravno pred nekoliko dnevi je Vojnimir mene obiskal ter mi pri tisti priči naznanil, da zdaj, ko so Slovenci skoraj do zadnjega že pokerščeni, vstanovil se je tudi on stalno na prijaznem selišču, kterege so bili tamošnji kristijani pripravili za svojega dušnega pastirja pa njemu ga ponudili. To selišče pak je blizo županovega gradú. Prašate toraj le po županu, ki mu je Ozar ime in ki je, kakor mi je bil pripovedoval Vojnimir, v vsi okolici edini še pogan. Od njegovega doma vam potlej ne bo težko najti sinovega selišča.“

Kaj je verh tega Ratibor potreboval še drugega napotka do svojega sina? Saj je bil sam ravno na poti proti Ozarju in Svitelj ga hoče ravno tudi spremiti do njegove hčere Zorine. In vse to, v kaki zvezi in dotiki da sta ravno oba z Ozarjem, sporočita zdaj duhovnemu očetu ter ga potem prijazno povabita, naj blagovoli tudi on iti ž njima tjekaj.

Ratibor mu skuša staviti pred oči, kako pač bode njegova hči vesela združivši se po tako dolgem presledku sè svojim bratom, ter videvši pri tisti priči tudi njega, duhovnega očeta, ki je bil toliko storil za bratovo časno in pač tudi večno srečo.

Duhovni oče na ta prigovor toliko raje privoli, ker ga je veselilo obiskati svojega mladega varovanca, nad katerim je bil doživel največo srečo in veselje v vsem svojem življenji.

Tako se vsi trije berž potem podajo na pot. Da jim je krajši čas, pripoveduje potoma Ratibor vso prečudno zgodbo svoje družine, katero je bil, kakor on na zadnje méni, buren vihar nekđaj nemilo razkropil križem sveta, ktere pa vójene po božji previdnosti in srečno združajoče se sedaj čaka toliko večje in blažje veselje — ko bi živel in našla se le še Radoslava, žena njegova!

Duhovni oče mu skuša tudi v tem oziru podajati upanja, rekoč, da ljubi Bog, ki je zlasti o njegovem sinu mu skazal toliko milost in po njem blagoslovil vso njegovo družino — da mu on že utegne tudi še to njegovo željo, da se združi spet z ženo, izpolniti berž ko ne kmalu že tukaj na zemlji, ali če tukaj ne, gotovo pa na onem svetu — v svetih nebesih!

Tedaj se Ratibor zeló potolažen in pomirjen tudi v tem po polnem vda v božjo voljo in njegovo sveto previdnost.

VII. Srečno združenje.

Vojnimir, ta namreč je bil, ktereга je dal Ozar k sebi pozvati, hitel je nemudoma k bolniku serčno veselé se v sercu, da tudi temu dozđaj tako terdovratnemu poganu mora zdaj prinašati tolažbo v imenu kerščanskega Boga.

Naglo prispè do Ozarjevega doma. Na pragu sreča tri popotne možé. Zamišljen v svoje zdanje sveto opravilo spozna v prvem trenutji le duhovnega očeta.

„Bog te blagoslovi, moj ljubi brat v Bogu!“ nagovori ga ta in berž potem reče:

„Kolika sreča, da te tu srečamo! Glej,“ — pri ti besedi položi desno na Ratibora — „to so tvoj oče!“

Vojnimir ozrevši se ná-nj veselo ostermi: spozna ranjenca z bojišča, kteremu je bil obvezal rane in ga potlej spreobernal h kerščanstvu.

„Da, ljubi moj Vojnimir!“ pravi Ratibor vesel, „glej, jaz sem tvoj oče, in ta“ — pokaže na Svitelja — „ta je tebe in tvojo mater rešil iz pesjanarskih rok; tega častitljivega očeta“ — namigne ná-nj — „tega sam dobro poznaš.“

Vojnimir v tem prvem trenutji od veselja ne vé kaj reči, kaj prašati? Molcé se svojemu očetu nagne na persi in ga objame.

Vse to je Zorina, težko že pričakovaje duhovna in zréč skozi okno, čula in videla. Bliskoma toraj prihiti, in z glasnim, radostnim klicem: „Moj ljubi oče, moj ljubi brat!“ oklene se obé, ko sta se še objemala.

Kolika neizrekljiva radost iz nova obide Vojnimira, ko vidi pred seboj svojo nekdanjo spreobernaljenko na Predosljih.

„Gori pri bolniku,“ pravi Zorina v eni sapi — „gori pa so moja in Vojnimir tvoja ljuba mati Radoslava!“

„Radoslava — moja draga žena, tudi tu? Kaj je mogoče?“ vsklikne Ratibor sterméč od nenadnega, tako veselega poročila. Zorina pak ga hlastno prime za roke in potezaje ga sabo prosi:

„O, pojdite, pojdite berž, da jih vidite! Gori so, strežejo.“ In vsi gredo ž njo v grad.

Odveč bi bilo popisovati Radoslavino radost in srečo, ko je zdaj na enkrat videla svojega moža in sina, oba zdrava pred seboj; ko je čula Ratiboru iz ust, kdo da sta ta dva moža, duhovni oče in njegov prijatelj Svitelj. Veselje, ko so se bili v naglici vsi pospoznali in porazgovorili med saboj, to jim je bilo neizrekljivo! Vsi zapored so priznavali, da toliko nenadno srečo jim je naklonil po tako čudovitem potu le milostljivi kerščanski Bog, kterega pred svojim tako žalostnim, silovitim razdruženjem niso poznali, kterega so potem pa našli vsaki na svojem

potu ter zdaj združili se tukaj v njegovem presvetem imenu.

Hvalili so vsi skupaj svojega dobrotljivega, svojega milostljivega Boga iz globočine svojega serca.

Tudi Ozar, ko je bil berž potem izvedel, kaka in kolika sreča je Ratiborovi družini došla na njegovem domu, pripravil se je za sveti kerst s toliko večim in resničnejim kesanjem svojega poprejšnjega življenja ter s toliko večim zaupanjem na milost kerščanskega Boga.

In res genljiva je bila berž potem slovesnost trojnega pokerščevanja, ko je namreč Vojnimir podelil zakrament svetega kersta svoji prvi spreobrnjenki, sestri Zorini, potem zadnjemu poganu v tamošnjem okraji, Ozarju, in na zadnje svojemu rešitelju iz smertne nevarnosti, Svitelju.

Ozar je kmalu potem srečno prebolel in ozdravel.

Ratibor se je na to z vso svojo družino preselil spet na svoje stare priljubljene Predoslje, kjer so ga zdaj kerščanski prebivalci ob Savi radostno sprejeli.

Tamkej gori, na Predosljih, obhajal je potem Svitelj tudi svoje ženitovanje sè svojo že davno zaročeno Zorino, ktera je poročil Vojnimir. In v lepem sporazumljenji sta živela potem še do poznih let, odgojevaje v kerščanskem duhu in božjem strahu svoje otroke, ktere jima je Bog dal. Zorina ni nikdar očitala svojemu možu, kar jej je bil ta še kot pogan bridkega prizadel.

Vojnimir je blizo svojega očetovskega doma živel med Posavci, učakal visoko starost in z veliko gorečnostjo pasel njemu izročene ovčice do konca svojega življenja.

In pobožni slovenski narod, ki si je bil po tako viharnem potu pribojeval najblaže, najsvetejše blago, vero v Kristusa, ta se še dandenašnji v hudih stiskah in zadregah na svetu nevstrašeno in stanovitno derži svoje stare, katoliške kerščanske vere, ki ga vodi v milejo in lepšo domovino — v sveta nebesa!

II.

Marija Devica iz Kroepe.

(Zložil France Poznik.)

Plamén iz linove peči
 Rudeč se močno dviga,
 Železno rudo žre, topi,
 In perhko oglje vžiga.

Pri ognju glej! kaj se verši!
 Kaj ljudstva je pri žrélu!
 Obraze jim trepet straši,
 Vroč pot jim je na čelu.

Fužinski gospod se jezi:
 „Neumne, nore bebe!
 Izbil vam bom neumnosti,
 Odpravil nepotrebe.

Podoba ta slepi vam um!
 Da dela, prav'te, čuda?
 Jaz pa imam o temu sum,
 Čaj, al' sežgé jo ruda?“

Zavzdigue kvišku že roko
 Da vergel bi podobo,
 Devico mater milostno,
 V rudeče žrélo z zlobo.

Zdaj ljudstvo strašen krik in jok
 Zažene, in ga ustavlja.
 On puli pa se jim iz rok,
 Z besedo jih odpravlja:

„Lenuhi! da vam treba ni
 Pri delu se vkvarjati,
 Začeli ste od kraja vsi
 K podobi tej letati.

Ne morem delj terpeti več
 Norije te, golj'fije.
 Vsi vaši čudeži so preč
 Naj plamen jo povžije."

In vergel je podobo v peč.
 S stermentem za njo gleda,
 In vidi, da plamen goreč
 Svetinje ne objeda.

Ljud verni vre in se vali
 V del spodnji, kjer plavijo,
 Železo mlečno se cedi.
 Podobo glej! Marijo,

Ki skoz rudeče vroč tomin
 Je šla in ne zgorela.
 Potomcem v večni le spomin
 Na oglu osmodela.

Veselo ljudstvo vre nazaj,
 Marijo poljubuje.
 Nesejo jo na sveti kraj
 Kjer danes še kraljuje.

Fužinski gospod še stermi,
 Podobo vidi celo.
 Obup ga lomi, vest mori
 Poskoči sam zdaj v žrêlo.

Plamen iz linove peči
 Rudeč se močno dviga.
 Železno rudo žre, topi
 Brezbožnika požiga.

Hči Turjaka.

(Zložil France Poznik.)

Pet že mesecev grad Turjaški
 Oblegava Turkov trop,

Vse vasi so njihov rop,
Grad le še stoji junaški.

Alu je prisegel paša:
„Pred ne ganem se jaz preč,
Da Turjaka ne bo več,
Dokler zmaga ne bo naša.“

Grajski zid se že podira,
Glad strašan morí ljudi,
Al najhuje to še ni,
Kajti stari grof umira.

Hči edino žalost tare,
Ona mirno le stoji
In pri smertni postelji
Poljubuje roki stare.

„Pojdi, pojdi le k pokoju,
Oče dragi, mili moj!
Jaz koj pridem za teboj,
Mene smert bo našla v boju.“

Grof še enkrat hčer pogleda
Potem v Bogu on zaspí,
Hči zatisne mu oči
Lica še poljubi bleđa.

Vstane, divje jej oko zablisne,
S stopinjo gre moško v hram
Jeklo pers okol in ram
Dene, v roko meč si stisne.

Vsa v orodju hlapcem reče:
„Bog namenil nam je smert,
Vi ste lačni, zid potert,
Oče vživa večne sreče —

Za menoj tedaj junaki!
Turek naj pogine tam,
Kjer je smertna ura nam;
Život drago plača vsaki!“

Vsuje se jih četa blaga
 Nad Turčinov krutih trop,
 Vsak si najde svoj pokop
 Pod množico trupel vraga.

Hrabro bori hči Turjaša,
 Seka vragu po glavah.
 Že se meča njen'ga mah
 Meri s krivo sabljo paša —

Z zadnjo močjo meč zavihne
 In razkolje mu glavo.
 V hipu tem zadene jo
 Pšica, pade, dušo 'zdihne.

III.

Devica Orleanska.

(Spisal A. Okiški.)

Junaštvo so od nekdanj jako cenili vsi narodje na zemlji, nekterim je bilo enacega pomena kakor krepost ali čednost, njemu so dajali najvišo slavo in poganje (ajdje) so celo bogovom prištevali svoje junake. Gotovo pomenljiva je le-tá prikazen v zgodovini človeškega rodú, saj mora vsakdo, da se le predrami iz otroške nezavednosti, berž sprevideti, kako je življenje polno silnih bojev, kako treba junaštva. Torej je tudi nam junaštvo krepost, krepost je edino prava pot skozi življenje; poleg vsake stopinje pa, ki si jo storil po pravej poti, zijá tudi globoko brezdno pogube, povsod in nenehoma te zalezujejo očitni in skrivni sovražniki, kateri bi te radi podvergli, kolikokrat moraš udariti se z vnanjem svetom, kolikrat mahnuti po razuzdanih notranjih strastih! Gorjé človeku, kteremu zmanjka junaštva, prepozno izdihuje v sovražnikovej pesti: premagan sem! Pa kakor je vsaka reč stvarnikov dar, tako je tudi junaštvo milost nebeška. Prosi večnega Očeta in dal ti ga bode, kolikor ga potrebuješ v bojih, ktere ti naklanja. On junači najmanjšo živalco v vodénej kapljici, najtanši

cvetni listek med rastlinstvom, najdrobnejši solnčni prah v zraku, da ga poveličujejo v vesoljnem soglasji, pa bi ne junačil tebe, ki si naravi gospod?

Junaštva torej je treba, pa ne le vojaku v ognji, ampak tudi gospodinji v mirnej hiši in celó puščavniku, ločenemu od vsega posvetnega bruma. Pravo junaštvo pa bode slovelo na vse veke. Na zemlji res da marsikaj ostane zakrito. Kakor marsiktera najlepša cvetlica na odljudnem kraju kalí požene, vzraste in zvene, da nikdo ni videl njene krasote, nikdo dišal blage vonjave: tako so pogosto najboljša dela skrita pred svetom. Toda cvetlica je doveršila svoj namen v krilu narave, človek pa, ki je viša stvar, kateremu je smert le prehod v drugo neskončno življenje, gledal bode še le tam cvet svojega truda na zemlji v polnej nebeškeji lepoti. Na tehtnici večne pravice bode enake peze junaštvo najslavnišega vojskovodje in najnižega prostaka. Človeštvo sicer zapisuje, kar se kaj bolj imenitnega godi po svetu, v veliko knjigo, pravi se jej vesoljna zgodovina; veliko nahajaš v njej junaškega, pa še mnogo več nejunaškega. Toda koliko vtone v morji pozabljivosti, in kaj je vsa svetna zgodovina v knjigah proti temu, kar shranja večni mojster v bukvah svoje vsevednosti! Popolnoma zgodovine torej se bomo učili še le na unem svetu, odkrila se nam bo v prečudnej neizmernej širjavi. Hvale vredno pa je, da si ljudje prizadevajo, od rodú do rodú v spominu ohranjati svoja dela, in Bog sam pomaga, da živé izgledi junaštva, kajti izgledov je treba, da te podpira njihova moč po kamnitej poti smertne dežeje.

Najviši izgled junaštva je Kristus sam. Ali koliko je preubogo človeško pero v stanu pisati o njem, ki ni le človek, marveč božji sin. Molimo ga, njemu gre večna čast in slava. Pa hvalimo ga tudi za to, ker je od nekđaj pošiljal in še zmerom pošilja ljudém junaških moči. Videvši izgled lastnih bratov in sester misli človek: Ta in ta je junak, zakaj ne bi bil tudi jaz? Serčnost veljá! Tako se izpolnuje resnična beseda: Beseda miče, djanje vleče. Čim više junaštvo, tem večja moč, ki nas naganja k posnemanju. Tudi izgledi na obzorji človeške zgodovine so

kakor najsvitlejše zvezde v temnej noči. Kogar hoče Bog že na tem svetu posebno slaviti, postavi ga na visok oder, da razsvetljuje drugim temne poti življenja, kakor solnce sterne tokave po zemlji.

Take luči na obzorji človeške zgodovine nas mogočno povzdigajo k Najvišemu, ker zgovorno pričajo, koliko tudi slaba umerljiva stvar premore v službi vsemogočnega vladarja. Kakor pa pregovor pravi, da nihče ni prerok v lastnej deželi, tako se pogosto tudi godí, da najverliši ljudje ne dosegajo zaslužene časti in veljave o svojem času, pri svojih verstnikih. Zavidnost, krive misli in razne druge okólnosti teptajo v blato, kar bi se moralo lesketati v solnčnej bliščobi. Toda nenehoma čuje oko večne pravice, prej ali slej se gotovo odkrije pravi obraz vsaktere dogodbe in marsikaj, kar je preganjala nekdanjost, povzdiguje sedanjost in bode slavila prihodnost.

To med drugim posebno veljá o zgodovini de-vice orleanske, katero ti hočem na kratko razjasniti v naslednjih versticah. Naj te opomnim najprej, da, kar se ti tukaj pripoveduje, ni izmišljena povest, ampak resnična dogodba, nahajaš jo v vseh knjigah, ki pišejo občno zgodovino. Ker je morebiti še nisi slišal, gotovo te bode jako mikala. Predno pa ti bode pravíl slavne čine njenega življenja, moram nekoliko razjasniti zgodovino tistega časa, da se pokaže, v kakošnih razmérih je stopilo na oder dek-le, ki bode na veke slovelo.

V petnajstem stoletji, od 1422. do 1461. leta je na Francoskem vladal kralj Karol VII. O tistem času so bile hude vojske med francosko in angleško deželo; tudi še druga kraljestva so se mešala vmes, posebno Burgundija, francoska soseda. Ako prebiramo, zakaj so se v nemali tako silni boji, večidel nahajamo razloge, kakoršnih je toliko v zgodovini. Prostaki po bornih vaséh mirno živé, ako se komu krivica dela, gosposka pravico spoznava in nareja mir; mogočneži na zemlji pa zmerom iščejo zdražbe, njihova sodnija je v nebesih, nebesa pa se ne vtičejo vidno v zemeljske zadeve, ampak svetijo človeštvu z lučjo zdrave pameti, dajó mu prosto voljo, in ako

se zapleta v hudobne zvijače, nakopava si samo sebi žalostne nasledke, kateri je dervé v nesrečo in pogubo. Ena najbolj žalostnih in škodljivih slabosti človeških je hrepenenje po krivičnem imetji in bolj ko v kateri koli strasti vgasuje plamen zdravega uma v pohlepu. Le-to je najhujša dušna bolezen, katero nahajamo pri mnogo vladarjih vseh časov, in posebno žalostno je, da v enacih primérah se mora pravica večidel v temnice skrivati pred močjo. Iz teh silnih nagibov se je porodila najstrašnejša pošast v okrožji človeškega gibanja, ki jo poznamo s hudim imenom: vojska. Vojska je ternjeva šiba božja slepej hudovoljnosti, pogostoma pa dosega tudi nedolžna serca, saj so pota svete previdnosti nerazumljiva, dokler tavamo po pustih goščavah smertnega vladarstva.

Francoske vojske za Karola VII. so se večidel sukale za to, ker so angleški kralji hoteli osvojiti si francoske okrajine. Vladarji so si bili nekako v rodu in kedar je kateri umerl, oglasil se je drug, da ima pravico do krone. Bili so se mnogo let že pred Karolom VII. in preteklo je blizo sto let, predno so se pomirili. Pomandrane dežele, prazna mesta in sovrastvo med narodi so bili žalostni plodi po tej kakor po družih vojskah.

Ko je Karol VII. zasedel prestol, nastopil je tudi na Angležkem vlado nov kralj, po imenu Henrik VI. Le-tá je bil komaj eno leto star; pa tudi pri kraljih je taka navada, kakor pri navadnih gospodarjih, če se sin tudi še le rodi pri očetovej smerti, vendar mu je namenjeno očetovo posestvo. Henrik VI. je bil tedaj že v zibeli imenovan kralj, pa ne samo za Angležko, ampak tudi za francosko kraljestvo. Angleški ministri namreč in drugi velikanje v deželi so terdili, da ima večo pravico do prestola ko Karol VII., ki je ravno takrat jel vladati na Francoskem. Torej je zopet priderla huda vojna z angleškega otoka čez morje na Francosko. Francozi so bili večidel tepeni in zmagani že v prejšnjih bitvah, dasi ravno jih je včasih bilo štirikrat več mimo Angležev. Taka se jim je godila tudi zdaj, Angleži so je povsod zmagali, vzeli deželo za deželo in mesto za

mestom. Sovražnik je že obsedal slavno mesto Orlean (Orleans) in kralj Karol VII. se je pripravljaj, da bi pobegnil iz lastne dežele. Imel je veliko nasprotnikov, celó njegova mati, kraljica Izabela, bila je zoper njega v zvezi z Burgundci, ki so pomagali Angležem. Sam pa je bil slab, brez terdne volje; njegovo kraljestvo je bilo v slabem stanu, zadolženo, zemlja pomandrana in zapuščena. Med takim razpadom je odrastel in se ni učil svetih kraljevskih dolžnosti, zato tudi ni vedel koristiti državi, niti prav ravnati lastnega življenja. Dvorniki in priliznjenci so mu bili tovarši in ga zapletali v zapeljivo vnémarnost mehkužnega življenja. Ni pa imel zmožnosti in značaja, da bi povzdignil moč in slavo v državi. Mar mu je bilo za dobro voljo in kratek čas, veselil se je rad v prijetnih družbah dvorske gospode, vodili so ga ljubljenci in ženske, med katerimi je posebno rad imel Nežo Sorelko. Sicer pa je bil dobrega serca, le slab vladar v slabih časih, in najbolj mu je manjkalo ene lastnosti — junaštva. Hotel je pobegniti; kdaj bega junak? V silnej stiski je bila vsa francoska dežela in kralj. Vse bi bilo prišlo sovražnikom v roke, ali zgodi se čudo: neko dekle reši deželo in kralja.

Francoska vojna je bila pri Vermantonu poleg reke Jone. Tu jo je zalezal sovražnik od več strani h krati, ni bilo mogoče nikamor ganiti se, najserčnim vojakom je upadel pogum, ker sovražnikov je bilo ko listja in trave. Poveljniki so se posvetovali, kaj bi storili; že je bilo sklenjeno, da položé orožje iz rok in se brez upiranja vdadó nasprotnikom: le-to bi bil konec francoskega kraljestva. Pa v tem silnem hipu se prikaže, pritekši iz neke goščave, mlada deklica med francosko vojno. Imela je čelado na glavi, bila je čedne postave, vse je stermelo nad njo in nekaka groza se je širila, ko je povzdignila glas: „Francozi! ne bojte se. Urno nad sovražnike in ko bi jih bilo več ko peska ob morji, zmaga bo naša!“ In hipoma zgrabi nekemu vojaku bandero ter naméri proti sovražniku: vse plane za njo. Osupnjen stoji sovražnik pred tem čudom, sterme gleda in se ne gane. Kar, ko bi je zadela šiba od neba, presilen strah napade vse. Vsa sovražnikova vojna se raz-

meša po planjavi, konjiki in pešci mečejo orožje iz rok in beže, nič ne izdá, ko poveljniki kličejo in ukazujejo. Francozi mahnejo po njih, in to je bil „ne boj,“ marveč „mesarsko klanje.“ Tako poparjeni so bili Angleži, da se skoraj nič branili niso. Več tisoč mrtvih je ležalo po planjavi in veliko jih je v reki potonilo. Tako sijajno so zmagali Francozi!

Tej čudnej deklici je bilo ime Jovana, njen oče se je pisal Tibó d' Ark in bil premožen kmet v Dom-Remiji Lotrinškega okraja. Jovana je bila priprosta pastirica, pasla je ovce svojega očeta. Nekje na pašniku je stal velik hrast in pri hrastu kapelica matere božje. Pri tej kapelici je velikrat klečala in v tihej pobožnosti molila k nebeškej devici. S tem si je pa tudi zadobila redko milost, da slovi na zemlji in v nebesih in bode slovela na veke vseh vekov.

Ko je počil glas po deželi, da je spet priderl sovražnik, da jemlje mesto za mestom, da bode kmalo vse v njegovej oblasti, da hoče pobegniti francoski kralj: tedaj so té novice zelo po glavi rojile Jovani. Kaj bi pa tudi ne, kdo ne ljubi svoje mile, drage domovine? Komu ne kervavi serce, kedar se jej sila in krivica godi? O, ljubezen do domovine je dragocen biser med človeškimi čuti, kogar ona vnema, umel bode Jovanine besede, ktere je navdušena govorila o svojej rojstnej deželi:

„Kaj, da bi padla slavna ta deržava, najslavniša, najlepša, kar jih obseva rumeno solnce? Da bi moja domovina nosila tujčeve verige, ona, ki je raj dežel in ki jo Bog ljubi ko jedro lastnega očesa? Nikakor ne, rešiti se mora, ali se ni tukaj zgodaj zaterlo malikovavstvo, tu je stal prvi križ, znamenje neskončne milosti nebeške, tu stojé perve cerkve, počiva truplo svetega Ludovika in Francozi so oteli Jeruzalem, ko so ga kristijanom zapirali neverci!“

Še bolj vneta ko prej je hodila molit pred Marijino kapelico in prosit Boga, da bi odvern timerič francoskej deželi. O tej priliki so jej znamenje dala nebesa ter jo navdušila za junaška dela, ktera je berž za tem zverševala. Prípoveduje se, da je tisti čas nekega dne Tibotov sosed bil šel na somenj v bližnje mesto in tam po naključji v roke dobil čelado

ter jo sabo prinesel domú. Te čelade se je Jovana polastila, in njena navdušenost za rešitev ljubljene domovine jo je tako naganjala, da domá ni več imela mirú, odpravila se je k vojni in pri prvi slavnej zmagi jo vidimo v boji, ki je zgorej omenjen.

Ravno pred to zmago so bili poslanci iz Orleansa pri kralji, ki je bil v taboru pri Šinonu. Prosili so ga za pomoč, ker so sovražniki obsedali mesto. Ali kako bi jim bil pomagal, ki še sebi ni mogel in se je pripravljaj, da bi pobegnil. Vse je čedalje bolj šlo navskriž, najboljši generali so ga zapuščali, vidévši, da nič ne opravijo, in kar jih je še ostalo, vsi so obupali nad rešitvijo. Toliko veseliši pa je bil nepričakovani glas, ko je nekdo prišel z novico, da so zmagali Francozi. Stermenje, radost, neverjetno popraševanje, vse se je mešalo v prvem trenutku. Kakor prevelika svetloba, ki nenadno posije, omami oko, tako tudi nepričakovano obilno veselje, posebno, ako pride za obupom, in če je s tem bolj zaželeno, vendar berž človek ne vé, kako in kaj, predno se ne umiri in ne prepriča. Še bolj pa so se čudili in stermeli izvedevši, da je deklica vojsko vodila in da ona je zmago dobila. Sprevideli so, da ni drugač ko da so nebesa poslala pomoč. Vsi dvorniki in druga visoka gospoda so prišli kralju srečo vošit, vsi pa so bili tudi radovedni videti deklico, ki taka čuda dela, in Jovana sama je po prvi zmagi želela iti pred kralja, da bi mu naznanila svoje poslanstvo. Pripoveduje se, da predno je stopila v kraljevo dvorano, rekel je Karol VII. nekemu drugemu, naj sede na prestol, češ, ako je dekle navdano z višo močjó, mora kralja spoznati, če tudi ni na prestolu. In res, ko pride Jovana, nekoliko pogleda krog sebe, pa reče onemu, ki je sedel na prestolu: „Odstopi, ti nisi kralj.“ Na to se oberne h kralju in mu pové, da je prišla v božjem in v imenu Marije device, da je rešena država, da bode otela tudi mesto Orlean in da njega, Karola VII. popelje v mesto Rem (Rheims), da si tam dene krono na glavo. Bila je namreč navada, da so nekđaj v tem mestu kronovali francoske kralje. Vse se je res tako izšlo. Jovana je od tistega časa ostala pri vojni. Nosila je jeklen oklep, čelado

na glavi in v rokah bandero s podobo Marije device, krog in krog z lilijami nasajeno. Tako je hodila pred vojno in z navdušeno zgovornostjo vojakom budila silno serčnost. Ona je pomogla, da je bilo rešeno mesto orleansko, ona je konec storila kavsanju in zdražbam na kraljevem dvoru, kralja je napeljala, da se je izbudil iz prejšnje vnemarnosti in da je popustil prazne veselice in nepotrebno kratkočasovanje, ž njo na čelu je francoska vojna nazaj dobila skorej vse, kar so si bili Angleži že podvergli; kar se je bila prikazala, obdana z višo nebeško močjo, zmerom je bila zmaga na francoskeji strani, in ona je kralja skozi več sovražnih mest pripeljala do Rema, da so ga kronali v tem mestu.

O tej priliki se pač morava nekoliko v domišljiji pomuditi pri lepej in sijajnej slovesnosti, ko so kralja kronali v Remu. Dragi moj, ako še nisi bil drugej, vsaj procesijo o velikej noči ali o svetem telesu si večkrat videl doma pri farnej cerkvi. Kaj ne, že tam je lepo in prijetno. Še lepše se to izveršuje po mestih. Toda ubogo umerljivo človeštvo ne more vredne slovesnosti napraviti svojemu nebeškemu, neskončnemu vladarju. On sam, ki je neskončna krasota, nevidno prebiva med nami. Zemeljskim vladarjem pa se lože napravljajo vredne slovesnosti, in ako si kedaj bil v velikem mestu, cesarju ali kralju v čast razsvetljenem, gotovo si zavzet pasel oči po ovenčanih poslopih in po krasnej bliščobi. Tako je bilo se ve da tudi v Remu. Kedar zmaga domača deželja, tedaj je splošnje veselje v njej; Francozi so torej s tem večo navdušenostjo hoteli kronati zmagepolnega kralja. Vse mesto je bilo krasno ovenčano in razsvetljeno, in nepopisljivo lepa procesija se je razvijala po mestu na poti v veliko cerkev, v kateri je nadškof kralju posadil krono na glavo. Mogočno se je razlegala vbrana godba in godci so bili prvi v versti, za njimi je šlo mnogo belo oblečenih deklic z venci v rokah, za tem mnogo visocih kraljevih služabnikov in veliko generalov in maršalov, ki so bili z zlatom okinčani, da se je vse lesketalo. Dva najslavniša vojskovodja sta na svilnatej blazini nesla znamenja kraljevega veličanstva, za njima so šli vi-

tezi in baronje, potem škofje in nadškof s sv. razpetjem v roki. Štirje najimenitniši baronje so nosili krasno nebo, pod katerim je bil kralj v procesiji, in pred kraljem je šla Jovana s svojim banderom v navadnej vojaškeji napravi s čelado in z oklepom.

Kaj ne, kolika čast priprostemu kmečkemu dekletu, nekdanja pastirica je bila prva za kraljem, prav za prav pa še pred njim, saj so vsi brezštevilni ljudje v mestu, zbrani pri velikanski slovesnosti, vedeli, da ona je zmago dobila in da brez nje bi se Karol VII. že skrival Bog vedi kod po tujih deželah, ne pa si krone deval na glavo v remskem mestu. Sijajna slovesnost je tedaj posebno veljala tudi njej. Poveličevalo jo je tisoč in tisoč ljudi ter slavil jo kralj sam. Zavoljo tega se vé da ni bila ošabna, marveč ostala je zmerom ponižna in pametna, vedé, da kar je storila, izveršila je le s pomočjo božjo. Pri tej slovesnosti so neki bili tudi njeni stariši, sestre in drugi znanci, ki so se čudili Jovani gledajoči jo v tolikej slavi. Delj časa prej je niso več videli, v Remu so zopet ž njo govorili.

Toda nobena reč ni stanovitna na zemlji, in osoda človeška se suče kakor oblaki po nebu, za jasnimi dnevi prihrujejo grozni viharji. Pa taisti neskončno dobrotljivi Štvarnik, ki pošilja mile solnčne žarke, daje tudi potrebne serčnosti, da moremo prenašati jezo sovražnega viharja. Tako je bilo tudi z Jovano, devico orleansko. Mnogo slavnih zmag je dobila Francozom, vsi so jo spoštovali in častili, vedé, da so jo poslala nebesa. Vojaki, sicer tako radi brezbožni in nečednega življenja, naučili so se od nje poštenega vedenja. Največi gospodje so se vpričo nje bali nesramne besede, nikar že ostudnega djanja. Celó kralja je svarila in mu dajala nauke, da naj se ravná po izgledu svetega Ludovika, ki je nekda bil kralj na Francoskem. Sovražniki so se je bali ko vrag križa, in kakor je bila pred njo francoska vojna zmerom nesarčna in boječa, tako se je za njenega časa godilo Angležem.

Prigodi se pa, da se v bitvi pri Kompjenji (Compiègne) sreča nekoliko izneveri Francozom, in Jovano samo so sovražniki vjeli. Najprej je prišla Burgund-

cem v roke, le-ti pa so jo prodali Angležem. Tega plena so bili sovražniki jako veseli, mislili so, da z Jovano imajo v verigah vklenjeno francosko srečo in da se je za vselej spet k njim vrnila zmaga. Pa motili so se. Dobro seme poganja nov zárod in se množi od leta do leta. Pogumnost, katero je Jovana obudila v sercih Francozom, navdušala jih je še dolgo po njenej smerti, in za zmerom je bila Angležem ugasnila slave zvezda na zemlji francoskej. Na videz se je tudi Jovani odslé izneverila sreča, toda Bog jej je poslal nadlog, da je njena slava še večja. Sovražno ljudstvo, ki je po sporočilih poznalo Jovano, in posebno vojaštvo je zahtevalo, da se vsakakor mora neusmiljeno umoriti. Pomniti pa je treba, da takrat je bilo marsikaj še bolj nerodno ko dandenes, posebno prazne in vražje vere so se ošabno širile po sercih nevednega ljudstva, še celó veliki gospodje so bili zamotani v take neslane misli. Govorilo se je, ko je bila Jovana še prosta med francosko vojno, da ne dela z božjo, ampak s pomočjo hudega duha. Tudi med Francozi je marsikoga nadlegala ta misel, Angleže in Burgundce pa sploh, torej so, vjemši jo, djali: „Cópernico moramo končati, z vragom je v zvezi!“

Burgundci so Jovano za veliko veliko denarjev prodali Angležem. Zaperli so jo v ječo, terdo vklenjeno, ter sploh neusmiljeno in sirovo ravnali ž njo. Morala je stradati in še veliko hudih grenkosti uživati. Po tem je v mestu Ruanu (Rouen) prišla pred sodnijo, zatožena bogokletja in copernije. Dolgo so jo izpraševali, mnogo zvijali in hudo stiskali, da bi spoznala svoje pregrehe; pa, svesta nedolžnosti, ni imela krivice spoznavati, in če je v prestrašnih stiskah, s katerimi so jo mučili, tudi katero zinila, da so iz tega hoteli sklepati na hudobijo, vendar jasnega dokaza niso imeli nobenega, toda slepi, kakor so bili, obsodili so jo za celo življenje v ječo pri suhem kruhu in vodi. Predno so jo zaperli, morala je na velikem tergu v mestu, vpričo vsega ljudstva, na glas govoriti za sodnikom, da se odpové zvezi z vragom, in v znamenje svoje spreobrnitve je morala odložiti vojaško obleko. Pa ta obsodba je bila še

premilostna Angležem in njihovemu kralju. Dali so jetniškimi čuvajem povelje, naj gerdo ravnajo ž njo in jo nadlegujejo in silijo, da se zopet po vojaško obleče. Višji pa so jo nalašč sumničili in dolžili, da je krivo-verka. Iz nova so naredili razsodbo ter jo obsodili, da mora na germadi zgoreti. Leta 1429. je Jovana dobila prvo zmago Francozom; 30. vélicege travna 1431. pa je po nedolžnej deklici švigal plamen germade, katero so pod njo zažgali Angleži na tergu ruanskega mesta. Stanovitno in junaško je umerla in ko je že gorela, klicala je: „Nedolžna sem, nebesa so me poslala, nebesa naj me vzemó!“

To je na kratko zgodovina device orleanske, ktera se je, kakor navadno svetla zvezda na nebu, prikazala na obzorji vesoljne zgodovine. Da-siravno je izginila, vendar se nenehoma razsiplje njena bliščoba in sijala bode na veke. Imela je osodo, kakor večidel vsi, kateri, čim več dobrega storé ljudém, tem večo nehvaležnost imajo za plačilo. Toda prava cena ne odide junaštvu, saj tudi demant ostane najdraži kamen, če ga tudi potlačiš v najgerje blato. Kmalu po njenej smerti je kralj Karol VII., da-si je prej omahoval in danes verjel njenim prijateljem, jutri pa njenim nasprotnikom, povzdignil Jovano in njen rod v plemski stan in ves njen rojstni kraj za vselej davkov oprostil. Leta 1450. je bila sklicana nova sodnija, ki je Jovano spoznala za nedolžno. Na onem mestu, kjer je na germadi zgorela, postavili so jej lep spominek. Še bolj so jo povzdignili v novejšem času in tudi sveta Cerkev je priznala njeno nebeško poslanstvo. Nemški pesnik Šiller je po njenej zgodovini zložil lepo šaloigro, katero je poslovenil naš Koseski. Ako nimaš pri rokah knjige „devica orlean-ska,“ beri tu krasno pesem, s katero Jovana slovó jemlje, na vojsko gredé:

Obvaruj Bog vas, hribje ljubeznjivi!
 Dolin cveteč, prijazno tihí raj
 Vi pašniki, vi logi, Bog vas živi!
 Slovó Jovana jemlje vekomaj.
 Jovana gre, — ozir še jeden zadnji,
 Zelene trate vam! Bog živi vas!

In tebe drevje, vas, studenci hladni,
 In tebe jek, doline sladki glas,
 Ki zvesto se z napevom pesmi snide;
 Jovana gre, in nikdar več ne pride!

Zapuščam vas na vedno večne čase,
 O mesta moje tihe radosti!
 Razkrópite po berdih jagnjeta se,
 Pastirja zdaj in varha več vam ni!
 Že desna moja drugo čedo pase,
 Kjer na kervavem polji boj germí;
 Od zgorej dano mi je to povelje,
 Ne tirajo me prazne svetne želje.

Ki Mojzu na Horebovej višavi,
 V gorečem germu prikazavši se,
 Stopiti jak pred Faraona pravi,
 Ki Davida nekđaj, pastirja še,
 Zmagljivo nad sovražnika postavi,
 Ki milost zmer pastirjem skazal je,
 On reče tak mi z drevnega veršiča:
 „Ti moje boš na zemlji slave priča!“

„Z oklepi si boš ude okovala,
 Pokrila z jeklom rahlo nedro si,
 Ljubezni moškej nikdar serca vdala
 Pregrešnih želj posvetne sladnosti;
 Nevesta nikdar pred oltarjem stala,
 Na persih se ti dete ne redí,
 Obdati pak ti hočem svetlo glavo
 Nad ženskami z visoko bojno slavo.“

„Ker, keďar bo junake groza zvila,
 Nagnil se dan poslednji Francije,
 Mogočno boš moj oriplam nosila,
 Kot urna ž'nica zrelo stern podrè,
 Ošabnega zmagavca v prah pobila,
 Iz rok mu stergala dobičke vse;
 Z navdušenjem francoski rod navdala,
 In kronala v otetej Remi kralja.“

Nebesa so mi znamenje obljubile,
 V spomin gotov čelada dojde mi;
 Neznana moč iz nje mi teče v žile,
 Pogum kerubski v persih mi budí;
 Nevidne me v prepír ženejo sile,
 Viharno preč me bitve slá derví,
 Vojaški klic zadeva sluhe moje,
 Se spenja konj in bojna tromba poje!

IV.

Irhaste hlače.

(Spisal M. S.)

„Moderata durant“ ali po slovenski: „irhaste hlače dolgo terpé,“ se glasi neki pregovor. Dá je temu res tako in je to gotova resnica, menda nihče ne dvomi, ni me tudi volja tega dokazovati; da pa irhaste hlače ne samo dolgo terpé, temuč da utegnejo tudi obraniti velike smertne nevarnosti, kaj takega se bo pa znabiti vendar le komu manj verjetno zdelo. Toraj v poterjenje te resnice in irhastim hlačem v čast čujte sledečo resnično prigodbo, ki sem jo slišal iz prijateljskih ust.

Popotvaje po Češkem, pripoveduje nekdo, se po naključbi na potu seznanim s prijaznim in kakor je bilo videti premožnim obertnikom. Prav po domače o eni in drugi reči kramljava, in ko mu povém, da zdaj ravno nimam posebnega posla in se mi nikamor ne mudí, me povabi, naj ga spremim na njegov dom, ter nekaj dni pri njemu prebijem. Mož mi je jako dopadel in z veseljem sprejemem njegovo prijazno ponudbo. Na eni bližnjih postaj zapustim železnico in v nekterih urah že nas sprejme na njegovem lepem in obširnem domovji veselo in prijazno njegova družina. Ko se nekoliko spočijeva in okreščava, povabi me moj novi prijatelj, naj ogle dam nekoliko njegovo imetje. „Pred vsem pa, mi reče, vam moram pokazati to, kar najbolj imenit-

nega in zanimivega v svoji hiši shranujem. Le idite z menoj.“

To izgovorivši me pelje v gornjo sobo ter pokaže na lepo s steklom vdelano omaro in mi reče: „Lejte tu so shranjene naše svetinje, vzrok in vir našega blagostanja.“

Radoveden pogledam v omaro, pa kako se začudim, ko v zali shrambi vidim viseti — stare irhaste hlače.

Nekako osupnjen jih gledam, pa ne zapazim nič posebnega, razun da so že jako obnošene in se spreminjajo na černo in rumeno ter da so na onem kraju, ki se pri sedenji najbolj rabi, prav na debelo nakerpane.

Čudite se mojim besedam, dragi gost, spregovori spet moj prijazni oštir, znabiti da še celó menite, da se šalim. In vendar je gola resnica, da je to borno oblačilce moj predragi zaklad, vzrok in podlaga naše sreče.“

„Zapuščina so mojega rajnega očeta, mili Bog jim daj večni mir! Mnogo let že počivajo v hladni zemlji; ni nam ostalo družega od njih kakor njih blagi spomin, naše blagostanje in le-te irhaste hlače. Borne so in obnošene, pa naj si bodo! v časti in hvali bodo ostale, dokler bo irhovna terpela in bo v moji hiši bilo še katero hvaležno serce!“

„Pa predno vam povém, kako in kaj je s temi hlačami, jih nekoliko bolj pazljivo pogledajte in videli boste, da imajo one kerpe na pošev globoko razpoko ali rano, kakor od udarca z ostrim orožjem. Tri kerpe so presekanе, pri četerti in poslednji je orožje zgubilo svojo moč.“

Pogledam toraj bolj bistro in vidim, da je temu res tako.

„In glejte, le-ta rana, častiti gospod, razklada moj prijatelj dalje, ima svojo zgodovino. Vsekana je bila v francoski vojski leta 1813 in se od istega časa ni več zaelila.“

Pri teh besedah vedno radovedniši prihajam, in z nekakim spoštovanjem se oziram na irhasti spominček velike in imenitne zgodovinske dobe. Te neme priče toliko znamenite vojske, ki so bile, kakor je

videti, djansko v boj zapletene, so se mi zdaj mnogo bolj zanimive in častitljive zdele, kakor še tako izverstno izdelana in draga obleka kacega nališpanega gizdalina.

Vsedevala se toraj k omari in moj verli gostivnik mi jame sledeče pripovedovati:

V začetku tekočega stoletja v onih hudih letih, ko je vojskini hrup begal celo Evropo, živel je na severni strani Češkega v Honski vasi, priprost pa pošten tkavec Vendelin Maier po imenu. Bil je mož male postave, posestnik male hišice z vertom poleg ceste. Pa vse to ga ni oviralo, da ne bi se pečal z velikimi mislimi in ugibal, kaj in kako bi počel, da bi postal velik gospod, ako mogoče celo fabrikant. Pa kaj tacega se dá dosti lagleje misliti kakor izpeljati in vresničiti. Priden in varčen je bil res Vendelin, dan za dnevom in še lepi del noči je presedel pri svojih statvah in kakor riba v vodi je neprenehoma ferkala sovavnica med nitmi; toda ko je teden minul, prislužil si je komaj nekaj dvajsetic. Lahko je tedaj preračuniti, kako daleč da je ubogi Vendelin še imel le do nekterih tisoč, ter do velikega gospoda in obertnika. Pa pri vsem tem, da pri takih okoliščinah ni bilo upanja, postati tudi le mali gospod, bil je Vendelin vendar-le veselega serca; kajti imel je zdrave ude, pošteno dobro ime, zraven pa tudi še sladko nado, da bo s časom vendar-le še v last dobil zaklad, ne sicer zlata in srebra, temuč ljubeznjivo in pridno učiteljevo Agato. Bil je namreč tudi izversten pevec, in tako lepo sta se njuna glasova na koru ob nedeljah in praznikih pri Božji službi vjemala, da se ni bilo čuditi, da ste se bolj in bolj soznanili tudi njuni serci, ter obema želja obudila, naj bi kmalu nerazvezljiva zakonska zaveza vezala tudi njune roke.

Bil je pa tkavec Vendelin, naj si tudi ne po korenjaško izraščeno, vendar-le ob nedeljah in praznikih v svoji čedni in prazniški obleki, ki se mu je kaj lepo prilegala, res videti jako priljuden in verli mladeneč. Drugači se vé da je bilo ob delavnikih, ko je pri svojih statvah sedel. Srajca in kratke irhaste hlače, bila je vsa njegova obleka. Da je zlasti

irhovna pri vednem sedenji veliko trpela, to je lahko razumeti; pa bistroumen in varčen si je Vendelin Maier tudi tu vedel pomagati, in sicer ne s pomočjo krojača, temuč po mizarsko, ker kerpo je na kerpo ne prišil ampak prilimal, tako da je s časom res kakor na zalogi irhovne sedel. In s to dobo se prav za prav začne zgodba toliko pohvaljenih in čislanih irhastih hlač. —

Strašna šiba grozovitih vojská, spletena po nenasitljivi častilakomnosti Napoleona I. je od egiptovskih piramid do merzle Moskve ljudstva v nepopisljive reve potisnila, — le severni strani Češkega je prizanesla do spomladi leta 1813. Pa ko so se po bitvi pri Lienu rusopruske armade na Šlesko nazaj pomaknile, oznanovalo je od vojskinih požarov zagorelo nebo tudi mirnim českim prebivalcem na saksonski meji, kaj jih groznega čaka. In res, ko se je kongres v Pragi brez vspeha razšel in je Avstrija Napoleonu vojsko napovedala, priderle so kakor silna povodenj Vandomove čete na severno Češko. Kmaló je sicer Francoz šel od tod, pa še huji gostje so mu sledili za petami: Poljaki namreč in njih poveljnik Poniatovski.

K sreči je general Bubna tudi te zmagal in kmalo od tod pregnal. Njih umik, podoben divjemu begu, nam je zarad tega zanimiv, ker so oplašeni Poljaci tropoma ravno skozi Honsko vas ter memo Vendelinove hišice dervili, da se je klopotanje konjиков in rožljanje orožja in vozov daleč okoli razlegalo. Naš verli tkavec, mirna in pohlevna duša, pri tem nenavadnem divjem hrupu trepetaje pri svojih statvah stoji ter pričakuje, da bo zdaj in zdaj kak silovit vojak planil v hišico in na-nj. Pa preveč se je oplašenim vojakom mudilo in nihče se ne zmeniti za-nj niti za njegovo imetje. To ga spet nekoliko oserči in ker je bil vendar skoraj še bolj radoveden kakor boječ, stopi k oknu, da bi videl in opazoval bolj natanjko, kaj se zunaj na cesti godí. Tropa za tropo sledi in neštevilna je rajda raznoverstnih vozov, skoraj se mu v glavi zverti, ko gleda berze ulane kakor tiče v zraku po cesti derviti. Sčasoma vendar divje klopotanje in bobnenje nekoliko preneha in kakor

po nagli plohi dež le še po malem kapljá, tako so se zdaj le še manjše trope verstile ter ravno tako urno za svojimi predniki hitele. Ker se je do zdaj vse tako mirno in dobro izšlo, tudi serčnost in hrabrost našega tkavca vedno večja prihaja. Ako so velike čete tebe pri miru pustile, si misli, se tudi male pešice zaostalih ne bodo za-te zmenile, saj se jim mora še bolj muditi kot unim, ki so že daleč naprej. Da bi se toraj še lagleje na dolgo in široko razgledoval, zapusti okno in stopi k hišnim vratom, jih varno odpahne in na polovico odpre. V tem hipu prijaha po cesti oddelek konjikov z vozom, ki so ga, kakor je bilo videti, spremljevaje varovali. In tu se zgodi, da ravno pred Vendelinovo hišico eno kolo težko obloženega voza močno zadene ob kamen in se pri priči razsuje. Voz omahne in se preverne in težek sod se z njega zvali na tla. Konjiki se precej ustavijo, berž ko ne da bi se posvetovali, kaj jim je zdaj storiti in najberže bi bili v vasi drugi voz poiskali, sod spet naložili in odpeljali, ko bi ne bila spet nova ovira in stiska nad nje prišla. Zakaj dokier se še posvetujejo, prikaže se od daleč tropica ruskih kozakov. Berž ko ne so zaostale Poljake zasledili in sliši se daljno že njih vojskini krik. Toda Poljaki zarad tega ne beže, temuč urno razbijejo gorenje dno po koncu stoječega soda, razmečejo z verha raznega vojskinega orodja ter drugi družega odrivaje hité po tem zajemati in polniti si žepe. O joj! kaj vidi tu Vendelin, kako neizmerno stermit! Menil je prej, da sod, ki se je z voza prevalil, je navadni vinski sod, toda zdaj spozna iz posamnih kapljic, ki so se zajemljajočim muzale izmed perstov ter cvenkljaje in blisketaje padale na kamenje, — da debelo vampasta posoda krije v sebi same velike prelepe zlate, samo golo zlato.

Že je videvái in slišavši kozake namerjal urno spet zapahnuti vrata in se stisniti v kakov kot, toda pri pogledu, ki se mu zdaj kaže, kakor okamnen obstoji pri na pol odpertih vratih, kajti prelepi zlati ga vendar še mnogo bolj vabijo in mikajo, kakor ga plašijo gole sable kozakov. „O da bi pač, sam pri sebi željno zdihuje, srečni vojaki saj nektere drobtinice

od svoje bogate mize za-me ležati pustili, da jih poberem, predno kozaki sem pridervijo.“ Pa kozaki so prej nad Poljaki, kakor so le-ti pri svojem važnem opravilu le mislili. Kakor sokol iz zraka šine na svoj plen, privihrali so zaraščeni, z dolgimi sulicami oboroženi sinovi Ukrajne na svojih malih pa berzih konjičih nad Poljake, in le nekoliko trenutkov je terpelo in zagnani so bili v beg.

Zdaj se kozaki spravijo nad sod, kajti komaj zapazijo, kaj da krije v sebi, se ne zmenijo več za bežeče Poljake, temveč vsakteri hití, da bi kolikor mogoče globoko zajemal iz zlatega vira — in gotovo v kratkem bi bila posoda izpraznjena, ako bi ne bili drugi družega odrivaje sami sebe motili in ovirali pri tem zanimivem opravilu.

Ko se tedaj tako rujejo in prepirajo, vernejo se nenadoma odpođeni Poljaki v nekoliko večem številu, da bi si prisvojili spet zgubljeni zaklad. In res, zdaj morejo slaběji kozaki odjenjati ter tudi po kratkem boji pobegnejo. Spet so tedaj Poljaki posestniki zlatega sode. Mahoma planejo nad-enj in ker se jim ne izide, da bi ves sod sabo vzeli, zato si vsakteri, ki blizo more, po moči prizadeva žepe in mavhe polniti. Pa njih veselje ne terpi dolgo. Kajti že dervijo spet Rusi v močnejem številu z divjim krikom nazaj in ker Poljakov ni volja plen lahkoma in dobrovoljno prepustiti, zato se pri priči vname živ boj. Na obeh straneh pade nekaj mož. Na posled jamejo Poljaki omagovati, ter se bojevaje pomikajo nazaj. Serdito pritiskajo kozaki za njimi ter vsi vneti in zamišljeni v boj nekako popolnoma pozabijo na sod in njegove zlate.

Vendelin med bojem trepetaje pri pripertih vratih stoji, od strahu in groze mu sapo zapira; pa ko se bojujejoči dalje in dalje odtegujejo in se njih hrup in krik le daljno še šliši, se kmalo spet zavé. Pogled na predragi sod ga še bolj oserči in ker vidi, da se tudi padlih vojakov nobeden ne giblje, misli si, da bi zdaj ne bilo tolikanj nevarno, urno skočiti ter si saj par pesti zlatov prisvojiti. To je v trenutku storjeno, si misli, le nekoliko serčnosti in v hipu sem

jaz ubogi tkavček bogatin. Greh tudi ne more biti se polastiti zlata, ki prav za prav ni nikogar.

Najberže pa naš Vendelin Maier še toliko ni pomišljeval; gotovo je le to, da je mahoma skočil čez prag in planil nad sod, ko so se Poljaki in kozaki bojevaje bili nekoliko odtegnili. Kakor plamen veho tako je tudi njega nesterpljivo na-se vleklo zlato. Še celo ubitih vojakov ga ni bilo groza in strah, marveč se je zdaj mnogo bolj živih bal kakor mertvih.

Kakor muha v latvici mleka je bil v hipu nad sodom, čegar dno je bilo še precej na debelo z zlati pokrito. In ko mu ljubo zlato toliko vabljivo in ljubeznjivo nasproti miglja, pozabi popolnoma na vse, kar se je krog njega godilo. Globoko vpognjen v sod grabi in zajema, kakor zajema urna gospodinja kislino iz kadi, z obema rokama, ter z bogastvom polni prostorne žepe svojih irhastih hlač. Z dušo in telesom je bil v svoje delo zamaknjen, in to bi ga bilo zdajci skoraj pogubilo. Ravno se je namreč spet upognil in stopil k zakladu, ko se, zmagane Poljake popustivši, nenadoma vernejo kozaki. Vendelin z glavo v sodu nima o njih vernitvi ne duha ne sluha. Že jahajo kakor v sapi nazaj, že je njih poveljnik, nekoliko korakov pred njimi pri sodu, ko se Vendelin zavé grozne nevarnosti, v kateri se v resnici zdaj znajde. Ko čuje klopotanje konj že kar blizo soda, od groznega strahu in skerbi, kako bi se rešil, ne ve, naj bi se li popolnoma vtopil v sod ali pa se zmotal iz njega.

Pa ni mu bilo dano dolgo premišljevati, naj bi se li za eno ali drugo odločil, kajti pri grozni zavesti, da mu je poslednja ura odbila, obvisi nad sodom, kakor visi po zimi zmerznjeno perilo na vervi. Pa le trenutek je visel tako; zakaj v hipu, ko poveljnik do soda prijaha in vidi nekatere človeške ude iz njega moleti, vzdigne tudi že sabljo in mahne po vabljivo nastavljenem oddelku života s tolikim serdom, kakor bi mu bilo ubozega tkavca razdeliti na dvoje. V Vendelinovo srečo pa so mnogoverstne irhaste kerpe njegove obleke silo mahljeja toliko zderžale, da se je izšlo brez rane in kervi; vendar pa je bil stres po udaru tolik, da se je tkavček čez glavo popol-

noma v globočino soda prevalil. Tam na kupu zlata je ležal brez zavesti in kakor mertev. Mislili so berž ko ne tudi kozaki, ko so se med tem zbrali okoli soda, da je njegov prebivalec ranjen za smert. Zgrabijo ga toraj za pete, ga izlečejo iz soda ter nikakor rahlo zarinejo med mertve vojake na tla. Potem izpraznijo v hitrici sod do zadnjega zlata. Ravno da so to delo doveršili, zaslišijo od daleč svoj klic in brez dalnjega obotavljanja hitijo berž od tod. V hitrici se ve da jim Vendelinovi žepi niso na mislih, še manj pa, da bi se bili potrudili preiskavati jih.

Kako dolgo da je Vendelin v omotici nezavedel ležal med mertvimi vojaki, sam ni vedel povedati. Najberže pa to ni ravno tako dolgo terpelo, kajti še predno se je kaka živa duša na mestu, kjer je bil boj, prikazati upala, jel se je zopet gibati in zaporedoma so se mu jeli vračevati peteri počutki. Pervo, kar je zdaj storil, je bilo, da je potipal na žep in potem še le oni kraj, kjer je čutil, da ga močno peče in skli. Kdo popiše radost njegovega serca, ko se po obojni preiskavi v svoje neizmerno veselje in tolažbo prepriča, da ne samo zlati še v žepih cingljajo, temuč da se tudi gorenji in dolenji del života nepokvarjen še skupaj derži. Joj kolika sreča! dva prostorna žepa polna zlata in pa le en sam žulj, ena sama klobasa! Ko pa v svoji hišici v tihem zavetju zagleda globoko rano, ki so jo irhaste hlače, rešiteljice njegovega življenja namesto njega prejele, prešinili so ga mravljinci od glave do nog, kakor se človek pogosto še le takrat prav prestraši, ko silno nevarnost, v kateri se je znašel, pozneje v spominu mirno in dobro preudari. Kako hvali zdaj Boga, da se je vse to na delavnik in ne kako nedeljo ali praznik pripetilo, zakaj v svoji zali pa tanjki praznični obleki bi bil po silnem mahljeji gotovo razpadel na dvoje. Toraj pa tudi sklene in obljubi svoje irhaste varhe in rešiteljice visoko častiti ves čas svojega življenja ter jih otrokom in vnukom v živ dokaz čudnega Božjega varstva skerbno shraniti.

Zdaj ko je Vendelin bogat mož, bil bi lahko brez ovire svojo drago Agato peljal k oltarju in na svoj dom, a on hoče prej svoje stanovanje obno-

viti, razširiti in olepšati, kakor je dandanes še videti. Med hišnim orodjem, ki mu ga je učiteljeva Agata prinesla seboj, najlepša je bila zala s steklom vdelana omara, toraj vredna in sposobna spoznana, da sprejme in shranjuje predragi spominek — irhaste hlače, kjer jih prijazni bralec še dandanes, ako mu je drago, more videti in občudovati.

V.

Pogled na skrivnosti v stvarstvu.

(Podučen spis v pogovorih; spisal A. Umek.)

Védiga in Koprivar sta bila prijatelja, pogostoma skupaj bodi-si v koči domá, ali na poti v cerkev, na terg, itd. Védiga je bil, smé se rêči, učen ðlovek, saj je celó latinski razuméval, ker se je nek-daj pripravljaj na to, da bi bil gospod; pa spremeni-lo se je bilo takó, da je za očetom imel gospodar-stvo. Koprivar pa je bil čisto preprost možiček, sicer pa berhkega uma in silno radoveden, ali prav za prav vedoželjen, torej je zmirom prijatelja izpraševal to in uno, rad ga je poslušal, pa norce je bril vmes in dražil ga, kedar je bilo kaj tacega, da ni vedel, je-li res in mogoče ali ne. O neki priliki se zopet snideta, in vname se med njima naslednji pogovor:

Koprivar. Hvala bodi Bogu, da te spet vidim, ljubi moj Védiga! Sam živ dan te je pripeljal, pa čisto o pravem času; veš, da sem te že prav težko čakal?

Védiga. Kaj te pa že spet šegeče?

Koprivar. E, kaj? saj veš, da me zmerom muhe grizejo, ne tiste, ki v skledo silijo, ampak take, ki se v glavo vrivajo, celo notri v možgane. Le poslušaj. Uni dan si mi pravil, kolika je zemlja, da je silno velika, kar rad verjamem, saj zmériti je ne morem. Rekel si tudi, da je solnce še veliko veliko večje, pa pravil si, koliko je od tukaj do meseca, solnca in drugih zvezd, ne vem, koliko let že da bi

kroglja iz puške letala gori in nazaj, ko bi se dala taka sprožiti. Ali največ sva se bila zmenila o zemlji, ker jo oba najbolje pozna. Pa veš, nekaj mi pa vendar nisi povedal. Veš gotovo, kaj bi ne, saj si že toliko knjig prebral, da bi jih par volov ne vleklo v breg, in zmirom še spravljaš pod streho, tedaj pa danes povej: Iz česa pa je zemlja ter vse stvari in reči na njej? —

Védiga. Koprivar! veliko imenitno prašanje si mi zastavil. Reči moram, da si me zelo razveselil. V tem, da ti take reči hodijo na mar, enak si najslavnišim možem, najsvitlejim duhovom vseh časov.

K. Če res kaj li? Pa naj bo, le rajši berž povej.

V. Poterpi, poterpi! Pri tolikanj imenitnih prašanjih se z odgovorom ne dá iz boba zleteti. — Slavni modrijan Tales iz Mileta, Empedokles in velikani starodavnih učenjakov, Aristoteles, — —

K. Veš, ne zaméri, izmed teh jaz nikogar ne poznam. Pa je že prav, če mi boš spet toliko novega razodel. Ali zdaj bi rad, da mi poveš, pa urno in berž!

V. Le-ti slavni možje in še tisoč drugih, od nekdanj do danes. . . .

K. Veš kaj, brez zamére, to ni nič; razčeljustil se boš spet v take širokosti, globokosti in visokosti, da nazadnje ne boš vedel, kaj sem vprašal. Saj pravim, vi učeni ljudje ste čudni. Ali tú ni treba ovinkov, ena beseda je dovolj! Pa saj sem te le skušal, zdaj pa že vidim, da — sam ne veš; jaz pa vem: zemlja in vse, kar je na njej, na nebu in pod nebom, vse je iz — nič! — Kaj ne veš kako uči sveto pismo?

V. Koprivar! ti si pa res mož, da malo tacih. S tem si mi jo kaj dobro zasolil, res, veseli me!

K. Že prav no, da te veseli, saj me poznaš, da sem Koprivar; vem pa tudi nekaj, kaj ne? Zdaj pa le dalje govôri, hvaležen ti bom za vse, kar mi boš pravil.

V. Po tem, kar si mi ti opomnil, moram drugje začeti, kakor sem bil namenjen. Res je: V začetku je Bog vstvaril nebo in zemljo, vstvaril ju je, kakor si tako lepo povedal, iz nič. Vsemogočnosti njegovi ni bilo treba priprave, kakor gospodarju kamenja,

lesa železa itd., kedar hišo zida; Bog je v neskončni mogočnosti izrekel le: „bodi!“ in bilo je. Torej je res, da, ako se prša: iz česa je zemlja? ni krajšega in bolj pomenljivega odgovora mimo tega: iz nič. Vsemogočni Stvarnik je sam razodel človeku, iz česa je vstvaril vse, toda s tem ni hotel rēci, da naj pri tem ostane, pa naj se dalje ne peča za stvarstvo. O ne, stvarjenje, ki je bilo celó Vsemogočnemu na radost prav dobro, naj premišlja človek, ker v njem spoznava Stvaritelja samega.

K. Dovoli, da te tú mimogredé nekaj poprašam. Zadnjič je bil tisti Udriha od sv. Križa pri meni, le ta je djal da ni res, da bi bil Bog svet v šestih dnéh vstvaril. Udriha, saj veš, tudi rad modruje in je kos dohtarja; pa to mu je neki terdil prav učen človek. Kaj ti praviš na to?

V. Pravim, da temu rad pritrdi vsak bogoslovec. Poslušaj. Sveto pismo je najpred pisano v hebrejskem jeziku, in tam kjer se pripoveduje, kako je Bog svet stvarjal in v katerem času, stoji neka beseda, ki ne poménja ravno tega, kakor naš dan; ampak znači toliko, kakor: oddelek časa, doba. Tedaj se razlaga takó, da v šestih dobah je Stvarnik doveršil vse takó, da je bila zemlja pripravna za človeka. Kako dolga je bila vsaka doba, koliko časa so trajale vse skupaj, predno je človek prišel, tega nam Bog ni razodel. Učeni si belijo glave s tem in računijo, da včasih spravijo milijone let skupaj, gotovega pa vendar ne bo nihče izduhtal. Naj opominim, da v svetem razodetji je jáko malo ravno o taci h stvaréh, ki človeku posebno radovednost budé. Tedaj tú vsa učenost malo pomaga, na unem svetu še-le bomo zvedeli najmičniše strani božje mogočnosti in modrosti.

K. To si mi pa kaj lepo razložil; lepa hvala, le naprej.

V. Rekel sem, da se človeku spodobi premišljovati delo vsemogočne roke. In kdo bi mogel biti tako mertev, da ne bi, berž ko se zavé, stermé uperl oči v čudapolno stvarstvo! Kako je vse velikansko in veličastno, v vsem neskončna mnogoverstnost in vendar se med-njo razodevlje prelepa enojnost, vse se

razvija in versti v prečudni lepoti ter v čudenje bu-
dečem soglasji! Ni torej čudo — naj začnem tam,
kjer sem bil poprej — ni čudo, da so se najslavniši
možjé vseh časov z vsemi močmi prizadevali, bolj do
živiga priti vsemu, kar je in se kaže v stvarjenji.
Pri tem bodi omenjeno, da stvarstva začetek so vsi
pametni od nekdej, tudi taki, ki niso poznali pravega
Boga, pripisovali višemu bitju. Drugi, in na žalost
in sramoto se mora rêči, da je celó dandanes mnogo
tacihi modrijanov, zabredli so pri tem preiskovanji
tako daleč, da pravijo: snov (materija) in moči v
njej je vse, stvarstvo in stvaritelj; snov je teló, moč
je duh, ki vse oživlja: tako je bilo vse veke nazaj,
takó bode na veke brez konca.

K. Tedaj taki terdè, da ni Boga?

V. Takó terdè.

K. To so bedaki.

V. Kaj jih je k temu napeljalo, imel bom še
priliko povedati, zdaj pojdiva dalje v razmišlje-
vanji, ktero nama je polglavitna reč. Človek vsako
zanimivo stvar, kedar se mu pokaže, rad bolj na
tanko ogleda, kakošna je vzunaj in od znotraj, iz
kakošnih delov je sestavljena, čemú je itd.; primérja
jo drugim stvarém ter prevdarja, kaj bi bilo iz te
stvari, ako bi tú ali tam bila drugačna, ako bi se
jej pristavilo nekaj obstojnih delov, kakošno obliko
bi imela po tem, in kako bi bilo, če bi se obstojni
deli drugač razverstili. Vse tako so zastran zemlje
umni ljudjé premišljevali že nekdej. Naravno je, da
pri tem se jim je najpred sililo prašanje: Kako in iz
česa se neki vse dela in strinja v razne oblike na zemlji.

K. Ne vem, ali te umem ali ne. Salomon je bil
tudi moder mož, pa je rekel, da ni nič novega pod
solncem. Jaz mislim, kedar se enkrat vé, kdo je vse
naredil, potem si ni več treba glave beliti, saj potem
je bilo zmerom takisto.

V. Zdaj si se brez vsega pomisleka zaletel,
Koprivar. Če je vse zmerom takisto, pa mi pokaži
zdaj, ker je ravno kres, skerl ledú tam na mlaki,
ali pa postavi lonec vodé k ognju ter jo pusti delj
časa, potem mi jo pa zopet prinesi, če se ne bo raz-
hlapila, ali pa mi po zimi pokaži njivo rumene, zrele

pšenice v latovji stoječe. Kako je umeti Salomonov modri izrek, nama bo tudi še pozneje jasno.

K. Kar si rekel, to je pa že res. Hotel sem se odrezati, pa mi je spodletelo.

V. Pri tacem razmišljanju jeli so že starodavni možaki sklepati takó: Iz vsega gibanja v natóri je videti, da snov ali materija se zdaj združuje v gostobo, potem pa se zopet razperšuje v tenkobo. Podlaga vsemu je zemlja, to kar imenujemo perst in kamenje, voda, zrak in ogenj. Iz teh štirih stvari, tako so mislili, dela se vse, kar v tolikanj raznoverstnih oblikah gledamo po zemlji. Niso učili vsi po enem kopitu. Stari Tales, kterega sem že pred imel na jeziku, ta je terdil, da voda je začetek in konec vsemu, da iz njenega zgoščevanja se narejajo vse reči. Tales je bil Gerk in tako prekanjen, da je že takrat 600 let pred Kristusom, naprej povedal na tanko, kedaj bo solnce merknilo. Empedokles, tudi Gerk, je 400 let pred Kristusom bil že bolj določil vse imenovane štiri reči in te so imenovali elemente, kar hoče toliko reči, da te štiri stvari so prvotni deli vseh družih. Najbolj učena glava izmed vseh starih modrijanov pa je bil Aristoteles, ki je živel 300 let pred Kristusom. Ta mož je med drugim spisal postave ali zakone, kako se prav misli, ta vednost je zelo važna učenemu svetu in se jej pravi; logika. Za naravoslovje pa je narisal takó važna načela, da so do novejših vekov bila edina veljavna. Pa tudi ta mož je priznaval imenovane štiri elemente, in zavaljo Aristotelove imenitnosti so tudi ti elementi zvonec nosili po učenem svetu notri do prejšnjega stoletja.

K. Kam so pa potem prešli?

V. Ne norčuj se, reč je preresna. Zdaj še le prideva do tacih stvari, o kakoršnih se ti nikoli še sanjalo ni. — Človeštvo cele zemlje, od nekdanj do zdaj združevano v celoto, dá se v nekterih zadevah primerjati posamnemu človeku. Kako počasi se tu razvijajo posebno duševne zmožnosti. Leta pretekó, predno nekoliko um dozori otroku. To o človeštvu veljá, kar se tiče napredka v naravoslovnih vedah. Koliko stoletij je bilo do Aristotela; ta je temu po-

slopju tako rekoč še le vogelni kamen postavil, potem pa je spet preteklo skoro dva tisoč let, predno je delo zdatno jelo napredovati. Ali zdaj se je veršilo s toliko hitrostjo in s tacim vspehom, da se svet po pravicu čudi bistrournosti človeški.

K. E, pa so bili stari tudi premeteni.

V. V marsičem bolj ko mi; ali tukaj govorim le o naravoslovju. Slušaj dalje. Proti koncu sedemnajstega in potem če dalje bolj v teku osemnajstega veka, posebno blizo pred sto leti, našli so učeni ljudjé popolnoma nov svet, ravno tako, kakor Kolumb Ameriko, ter ga odkrili drugim za vselej. Le-ta novi svet je star kakor zemlja, ali poznali ga nismo popred. Napravili so neko umetno steklo in s tem tako zvani drobno vid ali mikroskop, ki majhne reči, če se skoz-enj gleda, celó milijonkrat povečuje, in tû se res čuda odpirajo očesu.

K. Milijonkrat! de te no. Zatorej sem videl na sejmu bolho na podobi, ki so djali, da tolika bi bila, ako bi milijonkrat večá zrastla.

V. Ako deneš peró od drevesa pod drobno vid, kaj se ti vse ne odkrije! Kaže se ti po njem nitkasto germovje, oprášeno in bliščéče v voščenih kepica, ki visé na njem, po razorih pa je, kakor bi izviralí studenci. Najumetniši stroj ali mašina ti ne napravi tako tankih in rahlih zanj, kakor so tiste, ki se nabajajo v kolencih travine bilke in vežejo del z delom. S prostim očesom se ti zdí gladko, pod drobno vidom je polno gorá in dolinic. Kako čudovito je mušje okó, lepo rožno peresce, najmanjše zernice itd. Pa tako, kakoršno se ti kaže pod drobno vidom, je v resnici; ali preslabo je naše okó, da bi mogli toliko malenkost kar na ravnost razločiti. Resnica je tedaj, da z iznajdbo drobnovida nam se je odperl nov svet. Pomisli, pred so ménili, da poznajo že vse živali na zemlji. Ali kako zeló so se motili. Drobno vid je pokazal, da v majhni kapljici vode živi brez števila neizrečeno majhnih živalec. O tem se popred nikomur še sanjalo ni.

K. Ljubi Védiga! veš kaj, tak drobno vid bi bilo pa vendar dobro imeti. Dajva si ga omisliti!

V. Zakaj ne; potem boš vsaj videl, da na tvoji

koži, ki je že tako kosmata in grampova, stojé pravi Grintovci, katerih zdaj ne vidiš. Pa tudi lasje se ti bojo vse drugač pokazali.

K. Naj bo, kakor hoče, omisliti si ga morava.

V. Ali to, ljubi moj! kar sem ti ravnokar razlagal, skoro ni izmed blaga, kar sem ga za danes pripravil. Vendar vsaj nekoliko spada vmes, zato, ker je jasno iz tega, da je v stvarstvu veliko reči, katerih ljudje sto in sto let celó niso poznali. Ali to se tiče same zvnajnosti v stvarstvu. Še bolj se moramo čuditi, ako stvarém pogledamo v notranjo stran, ako preiskujemo njihovo bistvenost.

Brez števila, na milijone ljudi je živelo, kar zemlja stoji, pa dihali so, videli, da se voda razhlapuje, da rastline rasto; ali nič niso vedeli o zraku, ki nas obdaja, o njegovi teži in pezi. Še manj se jim je le sanjalo o tem, da ta zrak, kateri ni doseči, ni videti, dá se v posodo zajeti, razkrojiti, zvagati, celó v beli led spremeniti itd.

K. I ti, kaj je to res mogoče?

V. Res, pa le poslušaj, bova že še prišla na to. Vse to, ljubi moj! so učenjaki našli in storili; čuditi se moramo, koliko se je predrugačilo v kratkem času. Tisti štirje elementi, ktere so bili postavili stari modrijani, dan danes ne veljajo nič.

K. Za božjo voljo, kaj praviš! Zatorej bo res, da vsi ljudje vse vedó. Če ne bo kmalu konec svetá, ne vem, kaj poreče gospod Bog.

V. Okoli sto let je tega, kar je slavni francoski nčenjak Lavoizier steknil, da ni res, da bi bila n. pr. voda element ali pervina, ker je našel, da voda se dá razkrojiti v dvoje različnih stvari, kateri ste obé podobni zraku, samo da ena rada gori, druga pa ne; ali le-tá druga ima tako čudno lastnost, da sama ne gori, silno pa pospešuje gorenje pri gorečih rečeh.

K. To, prosim, moraš bolj na tanko razložiti, zdaj te nisem še razumel.

V. Prav rad, le poslušaj. Najpred naj zdaj omenim, da vsa snov ali materija, kar je vidiš na zemlji, kaže se ti v treh podobah: nektere stvari so terde, kakor kamen, les, perst, železo itd.; druge so te-

koče in jih imenujemo tekočine, n. pr. voda, vino, olje itd., druge pa so še tanše, imajo podobo plina ali gaza, t. j. zraka. Da me bolje razumeš, vzemiva še enkrat vodo. V navadni podobi, kakoršno največkrat gledaš, imaš tekočino. Kedar jo prevzame mraz, sterdí se v led in vidiš terdobo. Ako pa jo pristaviš k ognju ali na veter, spremeni se ti v hlap, tū imaš podobo plina ali zraka, torej zračno obliko. Pa to še ni vse. Ravnokar sem bil omenil, da slavni francoski učenjak je vodo razdelil na dva kraja tako, da obá dela imata vse drugačno podobo, kakor voda sama na sebi. Pokazalo se je, da voda ni reč sama na sebi, ampak združeni ste dve reči takó, da iz njih še-le se voda nareja. In ako ste ločeni te dve reči, znajo učeni tako ravnati, da tudi narobe iz njih vodo naredé, tedaj ne le iz vode te dve reči, katerih je vsaka sama za-se popolnoma samostojna.

K. Kaj mi ti ne pripoveduješ! Kako se neki to naredi.

V. Celó lahko. Ni drugega treba kot probke ali korka, košček kecmeca ali kavčuka, steklenice, retorte, majhne svetilnice in tehtnice ali vage; s tem si kemik odpré ves notranji svet vidljivih stvari.

K. Kaj pa je to: kemik?

V. Prav je, da si me opomnil, da ti ne pozabim razložiti. Kemiki ali kemikarji so taki možjé učenega sveta, kateri se pečajo z vedo ali učenostjo, kateri pravimo kemija. Kemija pa je ravno tisti oddelek naravoslovne vede, ki preiskuje notranje lastnosti posamnih stvari, ki pozna zakone ali postave, po katerih se snov spreminja. Kemija nas torej seznanja z nevidnim svetom življenja, kaže nam spreminjave plinov ali gazov, ki so enkrat v lastni zračni podobi, potem se zgosté v tekočino, kakoršna je n. pr. voda, vidimo jih pa tudi v čeversti, terdi obliki, kakor les itd. Imé „kemija“ se vé da nam je tuja beseda, učeni sami prav ne vedó, od kod prihaja. Pravijo pa vendar, da so si že starodavni Gerki posodili to besedo od starili Egipčanov, kateri so se neki pečali z enakim preiskavanjem; to se vé da njihovo in današnje v pri-méri je kakor noč in dan.

K. Veš kaj, ljubi moj Védiga! še nekaj moram oméniti, kar se mi popolnoma čudež zdi, če je res. Pa res mora že biti, ker ti nisi širokoustnež, da bi prazno slamo mlatil. Tedaj: Rekel si poprej, da voda se da razkrojiti v taka dva dela, izmed katerih eden celó gori. Kako je neki to mogoče? Ako pa gorečo tersko ali kar si bodi gorečega vtaknem v vodo, berž vgasne. In naj vodo zažigam kakor hočem, ne bo gorela.

V. Res se moramo čuditi, ali to je ravno zasluga novejših rodov, da so odperli pogled tako globoko v notranje naravno življenje. Sicer pa zaradi omenjene prikazni pri posamnih delih vode še ne bomo tolikanj stermeli, ako prevdarimo, da nam se že sama na sebi kaže v treh oblikah, kakor sem pred omenil in si sam do dobra prepričan. Da so tudi tekočine, ki same goré, to veš, le pomisli na žgano vino.

K. Tudi bi ti še rad v besedo segel zastran trojne podobe, katero ima vsa snov, kakor praviš. Tretja, kateri praviš plinova, gazova, ta mi ni prav jasna. Saj nas je še dandanašnji veliko taciš šlev, ki nič ne vemo, kakor si djal, da jih je nekdanj bilo še več. Ali koliko nas se še zdaj nič ne zméni za le tá zrak ali „luft“ (Bog mi grehe odpusti, in ti ne zaméri, da mi je spet na jezik prišla ta spačena beseda, zavoljo ktere si me že večkrat ongavil.) Ker ga ne vidimo, torej nam je — nič.

V. Če ga ne vidimo, pa ga čutimo. Za to pa res ni treba učenosti, da človek spozná, da tudi zrak je stvar, nikakor pa — nič. Le počakaj malo, tudi o zraku ti bom kmalu več povedal. Zdaj samo še to: Ali ti ne pomaga dovolj dim, megla, oblak itd., da sprevidiš telesnino tudi v plinovi ali zračni podobi?

K. Če ne, če ne! Tega pa nisem bil pomislil.

V. Da prideva do tega, kar sem ti razložiti namenjen, ker si me prašal, iz česa je zemlja in vse na njej, vzemiva še enkrat tisto reč, ktere je toliko po zemlji in ki je vsem ljudém tako znana kakor potrebna, namreč vodo. Slišala sva, da stari so jo prištevali svojim štirim elementom, kateri so: zemlja, voda, zrak in ogenj. Ménili so, kakor sem

djal, da iz le-téh štirih se po združevanju in ločenju napravlja vse, kar vidimo v brezštevilnih podobah, n. pr. vsakoverstne živali, rastline itd. Ali že sem bil tudi v misel vzel, da Lavoizier je vodo razdelil in svetu pokazal, da voda je le sestava iz družih dveh reči, ki ste sami na sebi v zračni ali plinasti podobi. Enemu le-téh dveh se pravi vodenec, enemu pa kislec. Da sta v vodi združena res samo ta dva, da ni nič družega vmes, dokaz temu je, da se tudi po umetni poti ravno in samo iz teh dveh zopet dá narediti voda. Tako se je tedaj izkazalo, da voda ni pervina ali element, zakaj sestavljena je sama iz dveh družih, od nje in med sabo različnih stvari iz vodenca in kisleca. Ta dva pa sta takošna, da se, vsaj po dosedanjih poskušnjah, nobeden ne dá dalje krojiti. V tej priméri tedaj sta vodenec in kislec prvotna dela, pervini, elementa. Kar z vodo, to se dá storiti z vsako drugo rečjo; če ni že sama na sebi pervina, dá se razkrojiti v tiste dele, iz katerih je sestavljena, bodi si kamen, les, zelenjava, tekočina, žival itd., vse se dá razložiti v take obstojne dele, da le-ti zadnji se ne dadó več deliti v take stvari, ki bi bile različne od teh. Po takem potu so našli, da zrak, ki ga dihamo, ni pervina, ampak mešanica iz dveh pervin, namreč iz kisleca in dušeca ali gnjilca, namešan je tako, da na vsake štiri dele gnjilca se šteje en del kisleca.

K. Kaj vendar učeni vse ne vedó!

V. Zdaj moram pa še nekaj posebno povdariti, da me boš bolje umel. Ako zmešaš rež in pšenico, dobiš soršico, kaj ne? Pri tem sta rež in pšenica res v neki zvezi ali družbi, toda tako, da rež, ostaja rež, pšenica pa pšenica, vsako zerno lahko razločiš. Ako soršico razpoloviš, bodi-si v dva ali več delov, dobiš sicer več kupčkov, ali vsak kupček ostane soršica. Vidiš, to je mehanična združba in mehanična delitev. Pri tem se nikakor ne spreminjajo obstojni deli. Kedar daš pšenico v mlin, dobiš moko; oblika je res drugačna, ali vendar ni družega kot pšenica, zmljeta. Še drugačna je oblika, ako iz moke spečeš kruh; toda ta sprememba še ni nič proti tisti, ktera se naredí v želodcu, kedar kruh

pojéš. Tù gre en del v meso in krí, drugo drugam, sploh pa so po tej razdelitvi taki deli, da so bistveno različni od prejšnjih. Take spremembe dela kemija; enaka zveza ali ločba se imenuje kemična.

K. Prav hvaležen sem ti, ravno to mi je močno pojasnilo vso reč. Tudi zdaj poznam izurjenega kemika; kaj ne, človeški želoдец je tak ptič?

V. Zadel si jo, in dobro. — Potrebno se mi je zdelo opomniti te na ta razložek, in naj še v misel vzamem, da vodenec in kislec se ravno kemično združita, kedar se voda naredi iz njih, in kemično je razdeljena voda, ako se razkroji v imenovani pervini. Naj pa tudi omenim, da n. pr. zrak ni kemična družba iz kisleca in gnjilca, ampak to je zeló enako primeri soršice, v kateri je zmešano dvojno žito. Ali tudi kislec in gnjilec se v družih okolnostih in razmérih kemično združujeta, iz ene taci h zvez se naredi hudi dušilni plin, ki človeka celó zamori.

K. Kako čudapolna zares je vsa naredba v stvarjenji!

V. Razkrojevaje vsakoverstne sestavljene stvari so kemiki našli, dataci h snovi, iz katerih se po jako različnem združevanju snujejo vse stvari na zemlji, bodi-si kakoršne in ktere verste koli, taci h je dan danes nekaj čez šestdeset. Nad šestdeset pervin ali elementov torej štejemo mi, stari so imeli štiri, izmed katerih pa po naše ni nobeden več element.

K. Veš kaj, pa saj jaz sem bebec in nič ne vem, škoda, da bi govoril; pa vendar en malo preveč jih je.

V. Kdo more zato? Saj je celó mogoče, da jih še kaj zasledé.

K. Pa veš ti vse te pervine ali elemente?

V. V glavi jih nimam vseh, pač pa v knjigi, imena namreč so v njej, elementi sami so v natori. Povedal pa ti bom nektere take, kakoršne poznaš; oménim pa, da tudi pervine so v vseh treh oblikah ali podobah, v kakoršnih je telesnina sploh. Pervine so: svinec, železo, zlato, srebro, živo srebro, fosfor, žveplo, kislec, vodenec, gnjilec itd. Te stvari so take, da vsaka sama za-se, brez druge, ostaja vedno to, kar

je in se nikakor ne dá spremeniti. Iz svinca n. pr. tudi kemik nikoli ne bo naredil železa, ali narobe.

K. Pa bi bilo vendar kaj dobro, ko bi se iz kamenja dal kruh delati, pa iz blata srebro ali zlato.

V. Pomniti se mora, da niso vse pervine enako razširjene in razmérjene. Izmed šestdesetih in kolikor jih je čez, nahaja se jih pet in trideset v obilniši méri. Pa tudi izmed teh se lahko izberó navadniše, tako da se število skerči na dvanajst. Med temi so po obilnosti najvažniše: kislec, gnjilec, kremen, apno (kalcium) in ilovica (aluminium). Vodenec, ogljec, žveplo, železo in še par drugih spadajo v drugo versto v tej zadevi. Po misli učenih je tretji del zemlje in vsega na njej iz kisleca, druga tretjina je iz kremenca, ves ostali tretji del iz drugih pervin, izmed katerih so nekteri zeló neznatne in redke. Toda bodi-si pervina v še tako pičli méri in še tako redka, vendar ima vsaka svoj posel v stvarstvu. Kakor pri lepi hiši, ako hoče popolnoma in doveršena biti, ne smé manjkati ni najmanjšega kamna, dilice, žeblja itd., ravno tako je neskončno modri Stvarnik vsaki tudi najmanjši reči odkazal posebno službo. Tako se neka pervina imenuje litium, ki nima sicer nikakoršnega pomena v naravi, ali nek učenjak je dokazal, da je silno potrebna na žitnem klasu v tistih jamicah, v katerih se nareja seme ali zernje. Kjer ni litiuma, tam se tudi ni zaredilo zernje. Drugi pervini pravijo fluor, le-ta je brez vsake pomembe in silno redka ali v pičli méri, terdó pa učeni, da brez nje ne bi se tako lepo lesketali — zobjé.

K. Kako modro, kako čudapolno je res Bog ustvaril svet!

V. Iz šestdeset in nekaj pervin torej je zemlja in vse na njej. Da-si pa jih je veliko in so različne, njihovo združevanje v posamne reči in stvari je vendar zeló enoverstno ali enojno. Po dve, včasih tri ali štiri pervine so skupaj v sestavi, sedem do osem je že kaj veliko, in take sestave so jako redke. V nekterih kamnih res da jih je celó po petnajst, ali take primere niso več enoverstne kemične združbe, ampak zmes iz več taci. Voda, kakor sva slišala, naj bode kakoršna hoče in naj pri-

haja od koder hoče, zmerom ima le dve pervini, vodenc in kislec. Rea je da se navzame marsikaj drugih stvari, ker je sploh znano, da se v njej raztapljajo mnogoverstne reči; od tod prihaja, da se v morski vodi nahaja nad polovico vseh pervin. Tudi sicer je namešana in je ta primes pogostoma zelo važna, pomisli samo na vodo v toplicah in sploh v zdravnih kopališčih. Ali v vsem skupaj je ta prirastek in naméček tako nezdaten, da, če jemljemo vso vodo v morji, v jezerih, po rekah, potokih, virih in v zraku, imamo 99 delov prave vode, le 1 del pa druge robe vmes. Ravno taka je z zrakom. Kislec in gnjilec sta pervini. Toda kakor se v vodi raztaplja toliko reči od zemlje, ravno tako mora zrak serkati mnogo mnogo plinov ali gazov, soparjev itd., ki puhté iz zemlje na kviško. Ali vse to je silno malo v priméri z množico pravega zraka. Pa vendar so celó tako majhni dodatki včasih silne pomembe, n. pr. kedar je kje nalezljiva bolezen, okuži se ves zrak in je jako nezdrav.

K. Kaj meniš, ali je po družih svetovih, v mescu, na solncu in po zvezdah tudi vse tako ali ne?

V. Tega ne vem in menda tudi učeni ne vedó, ker se ne more tje priti. Mogoče, da je kaj drugač. Saj še na zemlji ne vemo vsega, pomisli, da kroglja, kateri pravimo zemlja, je polna telesnine, ali kako daleč smo jej prišli do srede? V primeri z velikostjo to ni nič. Ali ni torej mogoče, da ima pervin, katerih ne poznamo? Po tem soditi, kar vemo, in kolikor nam ognjeblijuvalne gore pomagajo, ne bo dosti novega v tej zadevi. Mogoče pa je vendar le, tudi sem rekel, da jih morda sicer še kaj do zdaj neznanih zasledé. Posebno lepo pa bi bilo, ako bi zmanjšali pervinam število. To pa bi se le dalo, ako bi za pervinami, ki zdaj veljajo, našli druge, več ali celó eno samo, iz ktere se izpeljujejo vse druge. Da-si bo težko kaj, vendar se sme sklepati, da znaninci bojo še marsikaj vedeli, o čemur se nam zdaj še ne sanja, kakor mi vemo marsikaj, od česar prednamci niso ni pičice poznali.

Rekel si prej, da se ti zdi veliko pervin. Meni se jih zdi malo, ako prevdarjam nekaj družega, in

čudim se, da me še nisi prašal: Če je iz šestdeset pervin zemlja in vse na njej, kako je mogoča tolika raznoverstnost v stvaréh? Koliko verst persti in kamenja, rastlin in živali imamo! Kako različne so že same trave, n. pr. celo rež in pšenica! Kaj še le, ako pregledamo neštevilne barve cvetic itd.!

K. Tú sem pa res vedčen, kako je to mogoče.

V. Natančno govoriti o tem se vé da ni mogoče; tudi največa učenost mora le stermeti in moliti božjo neskončno mogočnost in modrost. Nekaj pa se dá razlagati. Vsa telesnina in tudi vsaka pervina se dá deliti; premisli, moka ima veliko manje dele, kakor je zernje. V mislih pa se da vse še veliko tanše deliti, tako da so posamni deli neskončno majhni. Takim neskončno majhnim delom, ki se dajo le misliti, dali so ime drobec = atóm. Vse tedaj je odvisno od tega, kako se taki drobci sprimejo v skladbo. V tako zvani neorganični naravi, kakor v persti, kamenji, pri vseh rudah in kovinah, sprimeta se po en ali po dva drobca vsake pervine. Pa kolika mnogoverstnost! Pri organični naravi pa, t. j. pri rastlinah in živalih se jih združuje po 20, 30, 40, celó 50. In koliko tisoč in tisoč, dà brezkončno različnih oblik se nareja po tem, koliko in kako razpolagajo nevidne moči take drobce posamnih pervin. Pomisli le, da v neskončni mnogoverstnosti vseh rastlin in živali nahajamo najbolj le štiri pervine: vodenec, kislec, oglec in gnjilec. Le nekaj malo drugih ima še opravek pri tem. Ali podob, v katerih se nam kažejo, je na milijone! V tem kaže stvarstvo, kako umetnost je Stvarnik pripravil va-nje. Iz tako enoverstne priprave zveršuje brezkončne razlike!

K. Pa res, temu se ne moremo načuditi!

V. V resnici, to so skrivnosti, to so čudeži v stvarstvu. Hvaležni moramo biti, da nam je dano vsaj gledati med-nje, če se jih tudi ne moremo naučiti in po vsem razumeti. — Ko sem bral v učeni knjigi, kako se ravno po različni skladbi in razredbi pervinskih drobcev stvari delajo z neskončno razliko, prišla mi je na misel tiskarska umetnost. Glej, stavec ali tiskar ima pred sabo predalčke, v njih pa zlite čerke, da jih zлага na dilico v besede. Za sloven-

ski jezik ima 25 čerk, s tem razločkom, da je v predalčku poln kupček za a, v drugem kupčku čerke b itd. Pa iz teh 25 čerk sestavi toliko besedi. Besede so spet tako razpostavljene, da ima vsaka stran drug ves nov obseg. In bodi si tisoč in tisoč strani, smerom nov obseg, stavec vendar le ne potrebuje več ko 25 čerk. Toda še več: Iz taistih čerk v drugi skladbi lahko stavi nemško, spet v drugačni skladbi laško, francosko, spanško, angleško besedo, ki je po svojem bitji čisto različna od družih. Rêči moram, da me je ta priméra razveselila samega, da-si še senčica ni gledé velikanske umetnije neskončno-modro vravnane stvarstva.

K. Nisem še bil v nobeni tiskarni, pa rêči moram, da ta izgled mi je zeló polajšal mišljenje o tem, kar si mi ravno pred pripovedoval.

V. Kakor so torej čerke tako rekoč pervine knjigam, tako, dalo bi se reči, so pervine v stvarstvu čerke velikanske knjige, kateri se pravi stvarstvo. Kdor čerk ne pozná, temu je skrito vse, kar je živega v knjigi; ravno tako pravi nek učenjak, da s pervinami so našli še-le čerke naravi. In res, ž njimi nam je dan ključ do notranje vredbe v neskončnem poslopji stvarjenja. V kako čudno ozki zvezi je vse tukaj. Rastlinstvo dobiva hrano iz zemlje in zraka, živali se redé z rastlinstvom, pa živé se tudi druga od druge, ker je mnogo tacih, da jim je hrana meso. Človek sam je v tej zadevi enak živalim; tudi njemu služi rastlinstvo in meso. Pa kakor sva slišala, pri rastlinstvu in živalih so enake pervine v sestavi, različnost je le v obliki. Tedaj tudi v življenji je razlika le v obliki. Vživaj meso ali rastline, oboje vživajš zavoljo enakih pervin, oboje se spreminja v enake. Rastline in živali pa merjó, kaj je ž njimi? Ali je mar kaj izgubljenega? Ne pičica ne pride v izgubo, vse se verne v pervine nazaj, iz kakoršnih je vzeto. Rad torej verjamem, kar terdé učeni, da teža zemlji ostaja vedno enaka, ne zmanjša, ne poveča se niti za najmanjši prahek.

K. Morda bi tukaj smel pritakniti Salomonove besede, da ni nič novega pod solncem, kaj?

V. Berž ko ne; da ravno imajo še drugo razlago,

vendar se lepo zlagajo s tem in so se tudi meni ravno bližale jeziku, predno si jih ti ponovil. Prihaja mi pa tudi na misel, kako lepo je rekel sv. Avguštin: „V razdevanji se tudi razodevlje življenje.“

Da pa še kaj povzamem, naj oménim, da kakor si n. pr. tiskarstva ne moremo misliti brez človeštva, ravno tako tudi stvarstva ne brez Stvarnika. Videvši, kako se delajo iz pervin brez nehanja vedno nove oblike, pa se ravno tako zopet povračajo v prvotnost nazaj, jeli so svetni modrijanje učiti, da v tem je večno življenje, da tako — kakor sem že rekel — je bilo od nekdaj in bode brez konca. Taki možje se mi enaki zdé tistim, kateri bi videli dan, dnevno luč, in solnce; ker je pa dan krog in pri njih, verujejo va nj, nikakor pa v solnce, ker je daleč na nebu. Velika torej je zaslepljenost tistih, ki stvarstvo gledaje nočejo videti Boga, njim veljá beseda kralja Davida: „Le prisma more v svojem sercu rêči, da ni Boga.“

K. Veš, to si pa spet kaj lepo povedal; posebno mi dopada to, ako bi bili ljudje, kateri bi verovali v dan, v solnce pa ne. Zdaj pa še nekaj. Kaj meniš ti, kako bode neki enkrat z zemljo in vsem drugim? Ali se res spet poverne nazaj v nič.

V. Pri Bogu je vse mogoče. Besede v pismu celó naznanjajo to, ako se morajo tako jemati, kakor se glasé. Gotovo ti je tudi znana pesem:

Dan poslednji pride sila,
Zemlja v prah se bo zvalila,
Priča David in Sibila.

Sicer pa so nam zakriti božji sklepi in kakor sem že djal, tacih rêči Večni v razodetji ni posebno na tanko razlagal, ki se tičejo zgolj radovednosti k zveličanju pa niso potrebne. — —

Ura odbaja, čas je, da sklenem. Povedal sem ti, iz česa je zemlja in vse na njej. Ali kar sem povedal, to je le pičica od vsega, kar bi se o tem še dalo govoriti. Morda se nama zopet ponudi prilika, da bodeva nadaljevala. Za danes pa: Zdrav mi ostani in srečen!

K. Bog ti poverni stoterokrat! Z Bogom!

VI.

Menčikov.

(Povest iz ruske zgodovine; poslov. J. Kosmač.)

„Kjer prevzetnost koli se spotika,
Za njo sramota se pomika!“

I. Pekovski fant.

Nekega meglénega zimskega jutra leta 1686 koraka borno oblečen deček kakih 12 let star v Moskvi po ulicah proti Kremeljnu, slavnemu gradu nekdanjih ruskih carov, in vpije na vès glas:

„Kupite, kupite paštet mehkih in gorkih dober kup, na pol zastonj! Paštet Korzakovih najboljših cele stolice, kupite vlažnih in gorkih, ravno kar iz peči pobranih. Očka, mamica le pogledjte, kadijo se še in dišé od limbarjevih žebic in rožmarina! Carov pek, jih ni v stanu boljših peči! — Kupite! kupite paštet Korzakovih! Dober kup, na pol zastonj!“

Vpijoč in kričeč se drenja skoz množico tako okretno, da marsikdó zarenči in zarezí nad njim, kakor da bi se za Krimom zabliskalo: vpiti le takrat pojenja, ko koga ogovori in mu okusnih paštet s sladkimi besedami ponuja. Kupite očka! kupite mamica! — se zasuče kakor fertavka zdaj h kakemu berkastemu, v dolgi hali zavitemu starcu, ali proti kermežljavi lončarici, ki na ulicah poleg kakega hišnega vogala piskre in kozice prodaja. „Kupite si gorkih paštet, da se ogrejete! nič ni zoper mraz tako dobrega, kakor gorke paštete! Le pogledjte, z dišavo so poštepene in vroče, da me skoz jerbasec jako grejejo. Marsikterega sladkojedca k sebi privabi, drugi ga pa osorno odženó; tako spečá komaj polovico svojih paštet, ko dospè do glavne straže poleg Kremeljna, kjer je bil en oddelek Streljicev*) na straži pred carovim gradom.

*) Streljici so stražniki ruskega cesarja.

Bila je surova soldatija, pogumni in razbezdani Streljici, katerih se je ljudstvo ogibalo kakor živega vruga, da ni ž njimi v dotiko prišlo. Ko fantè do njih prikrevsá, stalo jih je kakih dvanajst ali še več okrog nekega kmeta, ga zasmehujejo, zasramujejo in strašijo, da revež ni vedel, če je mož ali babica.

„Česa tukaj iščeš, vpijejo nad njim? Kaj hočeš v Kremeljnu imeti? Noter se ne boš prikradel, kakor v kako kmetiško bajto! Goljuf se hočeš noter splaziti in krasti, ta pa ne bo pela. Ostrižite mu brado, in spodite ga s knutami proč,“ zavpije neki zaraščen Streljic.

Borni se strese kakor šiba med surovim kardelom, prosi in moli svoje roke, zdaj proti enemu, zdaj proti drugemu.

„Pustite me, dragi gospodini, grém, od kodar sem prišel! Jaz stari Ivan nisem hotel krasti. Le krasoto in lepoto v Kremeljnu sem želel videti in zlate kuple ogledati, in če bi bilo moč, obličje svetlega cara videti. Jaz stari Ivan pridem prvič sedaj iz dežele v mesto. Zagotovim vas, nisem vedel, kakošne šege imate v Moskvi, in kako se obnašati.“

„Mar nisi znal vprašati, zarobljenec!“ zavpije neki desetnik nad njim. Ali se tako koraka mimo straže carove? Le na stol ž njim, naštetje mu dvanajst knut, potlej pa naj gré od kodar je priklamal, da bo pomnil, kje je Kremelj in carova telesna straža, da ga ne bo mikalo več sèm hoditi in tukaj stikati.“

Borni kmet vpije in tuli vès otožen, vojaki se mu pa krohočejo, ga zgrabijo in ga hočejo ravno na stol vreči, in število namenjenih knut mu naštetí, kar se pekovski fant s paštetami, kakor da bi z oblakov padel, pred nje vstopi; in ta prizor jih nekako osupne. Že precej en čas gleda od strani, kakošne burke in šale ž njim uganjajo; ubogi stari mož se mu v serce smili, ker vidi, da delajo ž njim, kakor svinja z mehóm.

„Rešiti ga hočem!“ si misli fantè sam pri sebi, in ko ravno najsurovejši Streljici čez kmetiča planejo, — stopi med nje, in zavpije s svojim navadnim zvonečim glasom, da vsem po ušesih zazvoni:

„Pašet!“ zavpije na vse gerlo, „kupite! kupite! pašet Korzakovih, gorkih in rahlih, ravno iz peči vzetih, kupite, dober kup, na pol zastonj!“

Vojaki komaj vpitje pašetarja zaslišijo, zasučejo svoje glave proti njemu in nekaka togotna všečnost se jame na njih berkastih obličjih pojasnovati. Noben se ne zmeni veliko za kmetiča; bolj se jim sline cedé po prinesenih pašetah, ktere prišli fantè na vso moč priporoča. „Kupite! kupite!“ vpije mimo gredé, brez da bi se na kmeta, ali na tropo Šteljicev oziral, naravnost skoz vrata v notranji dvor carove palače, kjer je bilo še več Šteljicev in carove straže.

„Aleksaška, kaj le misliš?“ zavpije neki koprol za njim iz glavne straže. Mar nas ne vidiš? Sèm s pašetami, sèm! Hej, ali si nem Aleksaška? Sèm s pašetami.“

„Tega pa že ne, Jermolov!“ se mu paglovec odreže. „Znalo bi se mi tako goditi, kakor temu kmetu, in bi mi znali nazadnje pašete s knutami plačati. Na dvoru so še drugi ljudje. Kupite! kupite pašet Korzakovih, gorkih in rahlih, ravno iz peči pobranih!“

Desetnik ga nekako gerdo po rusko zarotí in pravi: „Peté nam odnesel. Le za njim! Če pride na dvor, ne dobimo cempera pašet! Škočite za njim in pritirajte ga nazaj!“

Brez da bi se veliko obotavljal, spusti so prvi iz celega tropa Šteljicev za njim. Kristjanina (kmeta) popusté in le za pašetami hité.

Fant se ozrè nazaj in ko vidi, da je borni kmetič pri tej priliki Šteljicem peté odnesel, ustavi se in krohota na vès glas.

„Hej, očka ste skor ob sapo! mu nekako prekanjen odreče, ko jo koprol v eni sapi za njim pripiha. Očka vi ne dobite, pa tudi Šteljici ne dobé pašet, če bi si še toliko prizadjali.“

Čez 20 rok se steguje proti njegovimu jerbasu, ki ga je fant kaj urno zakril, Šteljici stojé in eden družega osupnjeno pogledujejo. —

„Aleksaška dragi moj, se mu podčastnik priličuje, le en par za-me, tešč sem še. Le en par za Jermolova, me slišiš Aleksaška!“

„Že prav, že!“ mu fant nekako zabavljivo pri-
kima. Dobiš, kar poželiš! Toda popred moraš svojo
dolžnost doveršiti. Kristjanin (kmet) mora svojo kazen
dobiti. Najprej dolžnost, potem okus!“

„Zgrabite kristjanina! zagromí Jermolov nad
vojaki. Zgrabite ga, in naštejte mu jih, kolikor sem
mu jih prisodil.“

Streljici se zasučejo, pa bornega kmeta več ne
vidijo in eden družega pogledujejo. Aleksaška se jim
pa smeja kakor poprej.

„Ti si kriv, da nam je uhitel,“ jame se koprol
nad fantom ujedati in jeziti, plane čez fanta, da bi
ga očofal; pa Aleksaška se še bolj krohoče, in se
ne krene iz mesta.

„Kaj se nad menoj spotikaš, sem mar jez kriv,
da ti je peté odnesel. Ti sam si tega kriv, in če car
to zvé, gotovo ti bo predla. Pa vendar pusti ga, naj
gré, kamor hoče, saj ni nič hudega storil! Na, tū
imaš paštet, vzemi si jih, in zamaši si goltanec ž njimi.“

Aleksaška odkrije jerbasček in pri pogledu okus-
nih paštet popusti jeza ljutega vojščaka, njegovo
zgerbančeno čelo se razvedrí in pomigne tovaršem,
poseže v jerbas in jé ž njimi vred pašteto za pašteto s
posebnim poželenjem, dokler niso jerbas izpraznili.
Obrišejo si berke, obernejo se od njega in ga mislijo
popustiti.

„Oho, ta ne bo péla! Jim jo paštetar zasolí. Pla-
čajte, potlej pa hajd, kamor hočete, pred pa vas ne
spustim naprej. Jermolov, ti jih plačaš dvanajst, ti
deset, ti sedem, ti devet — le urno v žepe po denarje,
dragi moji Streljici!“

Na ta ogovor vsi oglušé in koračijo meni nič
tebi nič na stražo nazaj, brez da bi bilj fantu paštete
plačali. Aleksaška pa za njimi vpije:

„Plačajte me, prekanjeni tički. Al morda mislite,
da bom zato od svojega gospoda nakrišpan, ker so
vam njegove paštete tako dobro dišale? Le na dan
z vašimi kopejkami (denarom), sicer vpijem, da me
bo car slišal. Le plačajte me berzo, dragi moji, dru-
gač mi zná Korzakov dušo iz telesa izbiti, če mu
denarjev za paštete domú ne prinesem; dajte mi, kar
mi gré.“

„Že prav“, zagodernja Jermolov, „boš pa ti namesti kmeta nakrišpan. Jez se ne zmenim za paštete, in ti ne dobiš nobene kopejke, ravno tako tudi od mojih tovaršev ne.“

„Tako!“ se Aleksaška pred Jermolova vstopi. — „Tako je tedaj ta reč. Da od pojedениh paštet nič ne veš, in vi drugi tudi ne, tako tedaj hočete ubogega ječka od sebe odpraviti brez plačila? To je pač žalaba in gerdó od vas, veš, Jermolov, kako ste se okrog mene vsipali, dokler je bilo še kaj paštet v perbasu.“

„O tem mi le molči, o tem nečem nič vedeti“, zagodernja Jermolov. „Spravi se mi izpred oči!“

„Tako! nečeš od vsega nič vedeti. Le čaki, da boš zvedel“, odgovori mu Aleksaška nevoljen. „Mar te misliš, da se mi pred tabo hlače tresejo, ne bojim se te ne. Lej, če mi urno ne plačate, kar ste mi dolžni, grém jez, Aleksaška Menčikov naravnost h poročniku Kurakinu, in mu bom vse povedal, kaj ste s kmetom počeli!“

„Le pojdi le, kamor hočeš! mi nič ne vémo, kaj ne tovarši?“

„Nič, prav nič“, jih zavpije cela tropa.

„Dobro, dobro, Kurakin je moj prijatelj“, pravi Aleksaška dalje, „še le včeraj je moje paštete jako hvalil, on vam bo vaše laži že prepodil. Ob enem vam pa še povém, da me več ne bo k vam s paštetami ali me slišiš, Jermolov. Raje jih bom nosil k preobrašenskemu polku (regimentu). Tukaj paštete radi jedó in tudi radi plačajo!“

„Tega menda vendar ne boš storil“, reče mu Jermolov, „kterega je bil poprej s Kurakinom ostrašil“, kaj ne, da ne, Aleksaška!“

„Da bom, bom“, mu fant prederzno odgovori.

„Ne boš in ne smeš“, zacepetá Jermolov nad njim. „Če kaj tacega storiš, ti ušesa premedem, da boš čutil“, zagermi Jermolov še huje nad njim. „Korzakov-e paštete so res v Moskvi najboljše; Streljici najraje segajo po njih!“

„Vém, da po njih radi segajo, al plačati jih nočejo. Zdaj pa grém hajd k Preobrašenkim!“

„Presneti samoglavec!“ zareži Jermolov nad njim,

skoči proti njemu, ga zgrabi za ušesa in ga jame hudo uhati. Aleksaška pa vpije kakor senica v precepu.

„Jermolov!“ zagermi nagloma en glas z okna ravno nad stražo.

Stražniki se kviško ozrejo, in jako prestrašijo.

„Sam car (cesar) je!“ šepetajo eden proti drugemu.

„Da, car sam, gerdi malopridneži“, jih jame oštevati, ker je vse slišal in videl, kar so z Aleksaško počeli.

„S kopejki na dan, gerdi sleparji“, zavpije car, „in plačajte fantu, kar mu gré!“

Ko bi trenil poseže eden za drugim v žep, in v tem hipu dobí fant plačo v svojo kučmo, ki jo je naglo iz glave potegnil, ko je cara v okni zagledal.

„Imaš dovelj, dragi moj?“ ga car prijazno popraša.

„Še več, ko dovelj, svetli car!“ mu fant serčan in vesel odgovorí, pa spoštljivo reče: „Bog blagoslovi čara ruskega!“

„Če si več dobil, kar ti gré, še bolje za te!“ reče mu prijazno, „to naj ti bo pa za strah, ki so ti ga Streljici delali, za to se jim bom pa sam zahvalil!“

„Bog živi čara ruskega!“ pregovorí Aleksaška jaderno. „Vaše Veličanstvo, bal se jih pa vendar nisem, Jermolov se gotovo bolj bojí, kakor sem se jez.“

„Zakaj pa?“ popraša ga car.

„Zato, ker misli, da ne bo več paštet dobival,“ odgovorí mu Aleksaška. „Jez pač vém, če bi le Vaše Veličanstvo dovoliti blagovolilo, kaj bi se temu ošabnežu dobro prileglo.“

„Govori kaj?“ zapové mu car.

„Če bi tri dni le gledati mogel, ko bi se drugi s paštetami gostili, to bi bila velika kazen za-nj! Vaše Veličanstvo naj le pomisli: Korzakove paštete niso kar si bodi!“

„Dobro!“ se mu car posmeja in reče: „Naj pa bol Jermolov, ti si slišal, da se boš tri dni postil, in vsi vi drugi ž njim. Ukaz bom dal, da se doverši.“

Okno se zaluskne, in hurá! „Živijo car ruski.“ Zavriska Aleksaška z veselim glasom.

„No, to ga imaš Jermolov!“ se proti njemu oberne. „Očka če bi bil bolj zvit, imel bi več denarja v žepu, kakor ga imaš, jutri pa paštete, zdaj si pa usta

obriši. Drugači se znaš pa za to kazen še zabvaliti, če bi ti jo bil car odmeril, gotovo bi bila hujši. Ne vihaj zastran tega nosa. Trije dnevi so kmalo proč, in potem boš zopet paštet dobival.“

Jermolovo temno obličje se razjasni. „No ja, Aleksaška, vidim, da imaš prav!“ mu potolažen pravi in roko podá, „bodiva prijatla, kakor poprej, toda glej, da bom paštete poredoma dobival.“

„Se vé, če jih boš poredoma plačeval. Če ne bo kopejk, ne bo paštet.“

„Ah, tega si gotov“, mu Jermolov v besedo seže, „kjer car dolge tirja, tam se ni za plačilo bati.“

Tako se ločita zadovoljna drugi od drugzega, Jermolov ostane na straži, Aleksaška jo pa pobere po ulicah od Kremeljna proti domu svojega gospoda.

Ta deček je res za kaj večega namenjen, kakor pekovskega fanta, misli si Jermolov sam pri sebi. Car ga je nekako prijazno gledal. Torej si ga moram prijatla obderžati.

Aleksaška se ne zmeni, naj mu bo prijatelj ali sovražnik, reže jo urno po ulicah in hoče ravno mimo enega vogala zaviti, kar oni kmet, ki ga je bil Streljicev oprostil, pred-nj stopi.

„Ti si moj rešitelj! mu pravi stari mož, in fantiča k sebi pritisne. Tukaj sem te čakal do zdaj. Ubogi stari Ivan ne more Moskve zapustiti, dokler se ti ne zahvali.“

„Ah, nikaar mi od hvale ne govori, dragi moj! mu Aleksaška prijazno reče. Smilil si se mi, drugzega mi ni bilo storiti, kakor pomagati ti iz zadrege. Saj dolžnost nas veže drug drugemu pomagati. Pusti me, da grém. Moj gospodin me pričakuje, in če prepozno pridem, dobim po plečih!“

„Ne hiti tako naglo od mene, draga duša!“ ga starček poprosi. „Pokaži mi saj svojo roko. Bog je staremu Ivanu vedeževanje naklonil, in po njem prihodnost človeško razodeti, in tvoje oko mi pravi, da si za kaj velicega stvarjen.“

Aleksaška mu podá rokó, ktero sivček urno sèm ter tjè prezrè, in komaj na stranske čertice pogleda,

se zavzame, potegne kučmo z glave, in se pred fantinom globoko prikloni.

„Aj, aj možicelj, menda vendar nisi trapast!“ se mu Aleksaška posmeja, „saj sem ti že povedal, da sem boren kmetovski fant, pred menoj se vendar ne boš uklanjal.“

„Ah, moj sin, ti boš še na visoko stopinjo prišel. Ti boš velik in mogočen gospod, kakorānih se na Ruskem le malo nahaja, in nihče ne bo viši od Boga in cara! — Fant zapomni si to dobro. Bog pa car! Pa gorjé ti, če boš hotel še više stopati!“ —

„To je traparija brez konca in kraja“, se mu fant posmeja. „Menda si se preveč vodke nacuzal, da tako prazno slamo mlatiš! Časa nimam dejtvojih marinj poslušati. Zdaj pa z Bogom, srečno hodi do doma!“

Mladi Aleksandrovič (Aleksaška) se mu je hotel iztergati in pobegniti na dom, toda Ivan ga priderži. „Še eno besedico, potléj pa idi z Bogom! Jaz imam enega sina Pavla Ivanoviča, ki ga serčno ljubim. Obljubi mi, da mu boš milostljiv, kedar boš velik in mogočen.“

„Obljubim“, mu Aleksaška odgovori in zderči smeja se od vedeža. „Le pošlji mi ga, kedar bom na tej stopinji, ki si mi jo prerokoval. Težko, da bo tako visoka, kakor turn sv. Ivana. Gori bi bil res visoko povzdignjen!“

„Dobro, tvojo obljubo imam, na-njo stavim zaupanje svoje“, mu starček resnobno odgovori, „in Gospod mirú naj ti ravná tvoje poti. V Kremeljnu te moj Pavel Ivanovič najde, po tem križcu ga boš spoznal, da je sin moj.“ — Starček potegne majhen križec s štirimi zelenimi kamniči izpod kožuha, ki ga je na persih nosil, in ga pokaže Aleksaški, kateri ga berzo ogleda, mu prijazno prikima, se posloví in steče kakor strela po ulicah proti domu.

Med potem se sam pri sebi smeja čez trapastega starčka, ki mu je prerokoval, take smešne kvante, katerih mu ni kar besedice verjel. Borni pekovski fantič, v borni obleki, nima ne zavetnika ne žlabtnika, kako bi mu le mogoče bilo na tako visoko stopinjo priti, kakor skor nihče na Ruskem od Boga in cara?

To je vendar smešno prerokovanje, si misli in se tako glasno krohoče, da se mu marsikdo mimogredočih čudi, misleč, da se fantiču v glavi meša. O tem se mu čez nekoliko dni še sanjalo ni; on več ne misli ne na Ivana, ne na njegovo žlobodranje.

Kmalo potem koraka nekega dne s svojim jerbasom paštet zopet v Kremelj, mraz je bil strahoten. Aleksaška se trese in dergeta kakor šiba, slab od moljev preluknjan plašč in raztergano obuvalo ga mraza slabo varujeta, tem urneje dalje stopa, da ga mraz ne premaga in pogostoma vpije: „Kupite, kupite gorkih Korzakovih paštet!“ In tako jo pripiha vès srenast do Kremeljskih vrat, naglo hoče noter smukniti, kar ga nek žugajoč glas ustraši.

„Oh, šmencaj!“ si misli. „Gospodin poročnik Matov je na straži, in me ne pustí notri, ker mu nisem hotel zadnjič paštet dati, suh je bil, zato me pa sovraži hudobnež. Pa le poterpljenje, za herbtom se mu znam splaziti, kedar se od mene oberne.“

Na tihoma stopi v bližnjo štacuno, od kodar preži, kako bi v Kremelj smuknil. Štacunar ga je rad pri sebi imel, ker mu je fant vedno šale in burke uganjal.

„Le pogrej se Aleksaška, le, danes je tak mraz, da tiči z zraka na tla cepajo. Zakaj pa ne grés v Kremelj paštet prodajat?“

„Ja, kako le? poročnik Matov je na straži in me ne pustí noter!“

„Vém, vém, on je oster mož, dobro ga poznam, tudi mene ne terpi, ker mu več posoditi nečem. Vedno tiči v dolgovih in skor nikdar nima denarja, da bi jih poplačal. Pa le poterpi, kmalo pojde v stražnico, tedaj pa le urno noter smukni.“

Res, kmalo jo v stražnico pobaše. Smuk! šine Aleksaško iz štacune mimo straže skoz vrata na dvor. Tukaj dobi Streljicev dovolj, katerim so se že od daleč sline cedile po Korzakovih paštetah, ktere je kakor bi mignil izpečal. Ko je fant skupljeni denar že v žepu imel in z vojaki še nekoliko časa burke uganjal, prisanka na dvor neki oficir perve verste, v krasnem kožuhu zavit, skoči s saní, v katerih so bili trije berzi konjiči vpreženi, potegne iz žepa mošnjico

in vzame iz nje vožnjino in jo berkastemu kočjažu dá, ter gré navprek čez dvorišče v notranja stanovanja.

Aleksaška se pripogne in pobere nekaj na tleh in skoči za častnikom (oficirjem).

„Gospod!“ ga zakliče. „Hej gospod, nekaj ste zgubili!“

Oficir ga zasliši, se vstavi in nazaj ozré in vidi za seboj fantiča iti.

„Kaj bi pa rad, fantič?“ ga prijazen popraša.

„Tukaj, gospod, vam vaš denar nazaj dati, ki vam je poprej iz mošnje padel, ko ste kočjaža plačevali,“ in mu moli svetli cekin v roko, pa oficir ga ne vzame, ampak gleda v bistre Aleksaškove oči in prijazni obraz s posebnim začudenjem.

„Ti si pošten deček!“ mu zadovoljen reče. „Spravi najdeni denar in pojdi z menoj, tukaj je premraz stati. No, idi!“

Aleksaška šeta za oficirjem in dospè ž njim v krasno okinčano sobo, kakoršne deček še nikdar videl ni. Med tem, ko se fant nad krasoto in lišpom čudi, dene oficir svoj z zlatimi portami obšiti klobuk na mizo, sleče kožuh, sede na zal stol in ogleduje zgovornega fantiča.

„Kako ti je ime?“ ga popraša.

„Aleksej Menčikov,“ mu ročno fant odgovori. „Streljici mi pa Aleksaška pravijo.“

„Kdo so pa tvoji stariši?“

„Ah, gospod! že davnej so mi umerli. Oče moj so bili kmet. Zapustili mi niso družega, kakor pot za seboj. Deželo zapustim in pridem v Moskvo, tukaj se borno preberačim, dokler se me bogati Korzakov ne usmili in k sebi vzame. Zdaj mu po mestu paštete prodajam. Gospod, če želite, jih tudi vam prinesem, prav okusne so.“

„Zahvalim!“ mu smehljaje se oficir odgovori. „Pa čeravno tvojih paštet ne potrebujem, znam morda pa tebe potrebovati. Poslušaj me, Aleksaška. Tvoja poštenost mi je všeč in ti želim dobro. Pridi čez 14 dni zopet sèm, poprašaj po generalu Le Fort, morda ti znam tačas kaj prijetnega povedati. Svojemu gospodu pa reci, naj jutri k meni pride. Me li slišiš?“

„Da, gospod, mu bom že rekel.“

„Zdaj pa le pojdi, in ne zabi, kar sem ti naročil. Na še ta denar k onemu, ki si ga najdel, in si toplejo obleko omisli. Sirota, če boš v tej obleki hodil, moraš prikreniti. Z Bogom!“

Aleksaška vès vesel, ko gospoda zapusti, ne misli na poročnika Matova, jo maha naravnost skoz vélika vrata. Naenkrat ga čversta roka zgrabi od zadej in častnik Matov mu za herbtom stoji in nad njim reži.

„He tíček, imam te v pestéh, kako si noter prišel?“ ga kričé popraša. „Le čakaj, zdaj pa ne boš kazni odšel, gerdi vlačugar!“

„Hej vojaki, peljite ga v zapor za 24 ur pri vodi in kruhu.“

Aleksaška prosi in prosi, pa vse nič ne pomaga, vojaki ga zgrabijo in odpeljejo.

„Pst, nikar se ne joči, Aleksaška!“ mu nekdo na uho zašepetá. „Jermolov, tvoj prijatelj sem.“

„Le pazi! no zdaj, iztergaj se jim, pa ročno, in beži, kar največ moreš, poročnik te ne bo vjel.“

Aleksaška se okrog ozre. Matov mu je bil ravno herbet obernil in Jermolov ga pod rebra sune in fant zbeži. Matov kriči: „derži ga, derži ga,“ pa vse zastonj. Aleksaška je imel preurne peté.

„Že prav, gospod Matov!“ godernjá domú prišedši Aleksaška. „Vas se mora človek varovati, al-tudi vi se varite. Če boste hoteli spet enkrat paštet imeti, obljubim, najslabeje boste dobili.“

Maščevanje in jeza ga pa kmalo popustite, ko mu začne dobljeni denar v žepu rožljati, presrečnega fantiča se misli, kdor je srečen in vesel, temu maščevanja ni mar.

Vesel pripoveduje, kar ga je danes doletelo, in ukaz, da mora mojster Korzakov jutri h generalu Le Fort v Kremelj iti. Mojster hváli fantiča zaradi poštenja, in gré drugi dan o pravem času v Kremelj, od kodar se pa nekako čmeren poverne, ker generala ni našel. Aleksaška gré čez 14 dni sam tje in poprašuje po imenovanem generalu, pa ni družega odgovora dobil, kakor gospodar njegov, in družega ne misli, kakor da je general že na vse pozabil, ali pa da neče od njega nič več slišati. Če se Aleksaška ravno zastran

tega pritožuje, vendar mu le v sercu hvalo poje. Gorki kožuh, ki mu ga je bila Korzakova mamica za podarjena rumenjaka kupila, mu je bil v hudem mrazu velika dobrota, in vselej, kadar ga obleče in sleče, spominja se dobrega gospoda ki mu ga je bil za malo poštenja daroval.

II. Zarotba.

Tedni in meseci pretečejo; léd na Nevi se taja, in velike ploše ga proti morju poplava, trava klije in rastline zelenijo, zlatobele breze se a svetlozelenim kinčem prepenjajo, Aleksaškov kožuh gré v oblačilnico, — in ž njim zgine počasi tudi spomin na dobrovoljnega darivca. Malokdaj se Aleksaška spomni generala Le Fort-a, in na zadnje ga še celó pozabi. Iz proste volje se ga ne upa obiskati, da bi se mu prederznost ne očitala, kar bi se bilo znalo res tudi zgoditi, ako se ne bi bil po neki čudni naključbi na-nj spomnil.

Po navadi donaša Aleksaška dan na dan poln jerbas paštet v Kremelj na véliko stražo in v kosarno Kremeljnovce, kjer je pridne zobé pogostoma nahajal, ki so radi po njegovem blagu segali; urno mu je šlo izpod rok, do zdaj je še vedno srečen, da ga ni v pest dobil ostri Matov, kateri mu je bil po zadnem uteku hudo kaznen obljubil.

Aleksaška si pa misli, gotovo me ne bo nihče kaznoval, dokler me v roko ne dobi in če se ravno tega zažuganja hudo ne boji, vendar le vedno pazi, da mu v pest ne pride, kedar on na straži stoji, ne gre tje drugači, kakor če se mu po zvijačinah prikrade, da ga ne zasači.

Nekega dné se je pa vendar le prekanil, da je bil zasačen.

Neki Streljici, ki so ga zarad njegovih burk radi med seboj imeli, ga v svojo sobo privabijo, in uganjajo razne šale s kratkočasnim dečkom, kosarna je bila precej daleč od Kremeljna; nikomur se ni sanjalo, da bi jih tù kdo opazoval, kar zasliši Aleksaška zunaj na mostovžu neko glasno vpitje, in se ga hudo ustraši. Smeh mu zastane, kratkočasnice

prenehajo, on se ozira sèm ter tjè kam bi pobegnil in peté odnesel, pa vse zastonj. Sôba ima le ene duri, in ravno pred njimi stoji mož, pred katerim se mu blače tresejo.

„Kaj ti je, Aleksaška?“ ga eden Streljicev popraša, ko plahega fantiča pogleda.

„Al ne slišiš?“ mu Aleksaška berzo odgovori, „poročnik Matov stoji pred durmi in z nekom govori.“ „Če bi le noter ne prilomastil. To bi bilo hudo! Če me zapazi, péla bo šiba! Pa morda ga vendar ne bo vrag noter prinesel!“

„Teško da ne bi prišel!“ Komaj vojak odgovori, odpró se že duri in več oficirjev zlato bliščeče oblečenih v sôbo prirožlja; tudi poročnik Matov je med njimi. Streljici skočijo na noge in v versto stopijo. Aleksaška v strahu in trepetu stoji za njimi; šine pod posteljo in čepi v kotu pod njo skrit tako, da ga ni mogel nihče videti, drugači ne, kakor če bi se bil na tla vlegel in pod njo pogledal.

„To je tedaj sôba, dragi polkovnik, od ktere sem Vam pravil,“ mu poročnik Matov pravi. „Dobro!“ mu polkovnik odgovori, ko sôbo od vseh krajev ogleda, ktere okna so bila z močnimi železnimi križi prepeta in pravi: „Vojaki, te sôbe danes zvečer potrebujemo,“ oberne se proti Streljicem rekoč: „Zdaj se pa vèn spravite. Vsi vèn, marš!“

Streljici odidejo, in so v skerbéh, kaj se zná Aleksašku pripetiti. V tem pa on kervavi pot poti pod posteljo.

„Zdaj smo sami,“ povzame polkovnik besedo, ko je vojake iz sobe odpravil. „Al mislite, gospod Matov, da smo varni, da nas nihče ne ovadi?“

„Živa duša ne, moj polkovnik! Zidovje je grobó iz golega kamna, in dva čevlja debelo, tudi duri so čverste in zunanja straža na mostovžu ne pusti nikogar mimo, ni je gorše sôbe od te. Okna so čez tri seznje od tal. Mi oficirji pridemo sèm večkrat h kakošni pojedini. Brez vsega suma smo varni. Vojaki bodo mislili, da obhajamo kako posebno veselico.“

„Že prav,“ mu polkovnik priterdi. „Tako naj pri tem ostane. Oznanite to drugim. Zdaj je šest ura, ob desetih moramo vsi tukaj biti; kdor zaostane,

glavo zapade. Poskerbite vi, poročnik Matov, za večerjo, posebno da ne bo vina primanjkovalo. Gospodje ob deseti uri tedaj! Bodite natanki.“

Vrata se odpró in oficirji odidejo, — Aleksaška diha prosteje. Ni ga do zdaj živa duša ovohala, nadja se, da bo brez težave nesreči peté odnesel. Še nekoliko časa posluša in se ne gane pod posteljo, potem se počasi izpod nje splazi in posluša, da bi se prepričal, kakošen veter zunaj vleče, in ko ničesar ne sliši, hoče vrata odpreti. Al strah ga prevzame! Vrata so zaperta.

„Sveti Bog, vjet sem in ven ne morem, kaj mi je storiti? Kedar se povernejo in me staknejo, sem gotovo ob glavo!“

Skoči od vrat k oknu in gleda, če bi se ne dalo tû skoz pobegniti, pa žalibog tudi tû mu je svet zapert, okno je z železnim križem prepeto. On je vjet in se mora hoté ali nehoté osodi udati. Le slepa sreča ga zna rešiti.

Od začetka je še zmerom mislil, da se bodo vojaki, v katerih družčini je bil, povernili in ga iz sôbe rešili, pa tudi to grenko upanje mu je splavalo po vodi, ura za uro mu preteče, tako da ni šuma ali prestopa pred sôbo slišal.

Ščasoma se jame mračiti in sôbo tema prepne. Zdaj pa zdaj se znajo oficirji verniti in Aleksaška prevede da je najvarniše, če se v poprejšnji kot pod posteljo splazi; tû misli, da bo tako skrit, da ga nikdo ne zagleda.

Tukaj čepí in čaka, kaj bo, serce mu tolče, da ga skor sliši.

Čez nekoliko časa zasliši zunaj šum. Koraki se mu bližajo, vrata se odpró in sôba razsvetli. Aleksaška v strahu še z očmi pomežkniti si ne upa. Pervi, ki v sôbo pride, je bil poročnik Matov, živi sovražnik njegov. Nekoliko vojakov pride za njim, ki donšajo mize in stole, posôdo, merzlih jedí, posebno pa vina, ki ga v steklenicah na mizo postavljajo poleg postelje, pod katero Aleksaška čepi.

Ko je že vse v sôbo prineseno in miza uredjena, gredó vojaki proč; sam poročnik Matov ostane v njej in koraka gori in doli nekako nemiren, kakor da

bi ga seršeni pikali. Večkrat pride tako blizo do postelje, da bi ga bil Aleksaška lahko z roko za bedro prijel, pa sreča za-nj, da pod posteljo ne pogleda. On čepi tiho in pri miru kakor miška, in še sopsti si ne upa, da bi ga sovražnik njegov ne staknil.

„Če me le ovoha, sem proč,“ si misli, zato se pa ne zgene na nobeno stran.

Kmaló se začnó zarotniki shajati, vrata so v enomer verzukajo, sablje rožljajo, razni glasovi se slišijo.

„Vsi smo skup razun polkovnika!“ pregovori poročnik Matov. „Ura je že deset odbila; kje mora neki biti, pa ne ko bi nam pot pretekel in kašo vpihal?“

„Le poterpljenje, kmalo bo tukaj, moralo ga je že kaj zaderžati. Za-nj se ne bojim!“

Pa nagloma se duri odpró in polkovnik jo v sôbo pripiha.

„Gospodi ne zamerite, da sem poslednji. Sém gréde me car sreča, se vstavi in govori z menoj to in uno, nisem se ga mogel koj znebiti. Zdaj pa le urno, smo li vsi skup?“

„Vsi!“

„Dobro, sedimo, pri kozarcu vina se bo ta reč najbolj doveršila. Zraven se mora tudi kaj prigrizniti. Prazen meh ne stojí po konci, poln želodec dá moč; vsega tega nam je treba.“

Aleksaška sliši stole premikati, okrožnike ropotati, nože in vilice rožljati in bokale žvenkljati. Bornemu jetniku pod posteljo so se o tej pojedini gotovo sline cedile; posebno ker ga je že precej dolgo lakota terla. Pa slo mu kmalo preide, ker večerja zbranih zarotnikov ne traja dolgo, in kar on od njih sliši in zvé, prežene mu vse slo.

Polkovnik se zdaj proti poročniku oberne in pravi: Naznanite poprej zastali pogovor. „Se mar smete na svojo kompanijo tudi zanesti?“

„Kakor na samega sebe. Ko sem jim obljubil, da bodo veseli in zadovoljni, če ta reč po sreči steče, bili so že moji.“

„In pri vas, kapitan?“

„Vse v lepem redu, gospod polkovnik!“

„In pri vas, gospodi?“

„Vse pripravljeno!“

„Dobro! Poročnik Matov, kdo bo jutri večer na straži v Kremeljnu?“

„Kapitan Simonides.“

„A Grek! na-nj se smemo zanesti. Čemu dalje odlašati, ker nam gré tako po sreči. Jez mislim, da koj jutri to reč doveršimo. Gospodi, ste z menoj enih misli?“

„Da, vsi!“

„Tako ostanemo pri izgovorjenem načertu,“ poprime polkovnik besedo. „Ob deseti uri se zopet tukaj snidemo. Vi poročnik Matov odrinete ob poli dvanajstih po noči s svojo kompanijo pred Kremelj. Vi pa, gospodi, zastavite ob ravno tej dôbi vhode raznih kosarn, ne dajte nikomur ne vên ne noter. Tù imate pismeno povelje. Najpervi se mora general Le Fort iz poti spraviti. To opravilo je vaše, gospod Matov. Vi prederete v spalnico njegovo in ga zabodete. Jez bom cara vjel in ga v samostan vtaknil. Koj potem izkličemo Sofijo, carovo mater in jo razglasimo za carinjo in vladarico ruske dežele; zlata darila nam bodo od vseh krajev skup vrela. Živela Sofija carinja!“

Deset glasov „Živela carinja“ se ob enem zasliši, kozarci zarožljajo in sablje zaklepečejo. Aleksaška se v kotu pod posteljo trese in koperni.

„Kaj?“ si misli, — „mojega dobrotnika hočejo umoriti? Cara pa vjeti in v samostan zapreti? To se ne sme storiti! Bog nebeški, reši me od tukaj, da ju nesreče obvarujem!“

Pa njegova želja se dolgo ni še spolnila. Zarotniki imajo šê zmerom obilo drug z drugim žlobudrati in to pa to določevati; zraven pa serkajo vince tako pogestoma, da so se vsi precej vneli. Divje zakletbe in zarotbe se razlegajo po sôbi in ubogi Aleksaška sliši rotnje in žuganje, pred katerim mu lasje vstajajo. — Vse mora končano biti, kar se nam bo v brambo stavilo, rujové zarotniki, in še celó tudi caru ne bo prizaneseno, če se ne bo zadovoljen udal naši zahtevi.

Aleksaška še zmerom v enakem strahu pod posteljo koperni in premišlja, kakošna kazen ga čaka, če ga zasačijo. Bog daj, da bi se kmalo iz sobe izmotali, sicer moram tukaj konec vzeti. Še bolj se pa za cara

in dobrotnika bojim; Bog ne daj, da ju v pest dobé, ah, če bi jima le pomagati mogli! —

Največa sreča za-nj je bila, da ni zarotnikov nihče mislil, da bi tako blizo sebe poslušalca imeli. Oficirji razsajajo, pijejo in vpijejo, da vse prek letí in še le ko jim vina primanjkuje, spominjajo se, da je že dôba, k pokoju podati se in pijanost prespati.

„Dovolj je že vsega tega!“ spregovori polkovnik. „Jutri moramo vse svoje žile napeti, da bomo svojo nalogo verlo doveršili, zato nasvetujem, da odidemo. Preden pa se razidemo, še en kozarec na srečo osnovanega namena in potem lahko noč!“ —

Še zarožljajo kozarci, dober vspeh „Živio naš polkovnik!“ Stoli se premičejo, oficirji se opotekajo, od mize vstajajo, se proti vratom obernejo in odidejo. Le eden ostane v sôbi, namreč Aleksaškov sovražnik Matov.

„Le idite, kamor ste namenjeni. Jez ostanem rají tukaj, kakor da bi šel domú, tukaj lahko ravno tako spim, kakor v stanovanji svojem. Čemu tako deleč hoditi?“

Vgasne luč in se na posteljo zavalí, da jako jako zaškriplje. Aleksaška se pod njo čepé zeló boji, da bi je ne prederl. Pa kmalo potihne in smerčati začne. Zdaj se je Aleksašku kamen od serca odvalil, on jame prosteje dihati.

„Hvala Bogu,“ si misli, „vrat ni zaklenil, on se ne zavé, straže se bodo spreminjale. Zdaj je dôba, da jo poberem od tukaj, zdaj ali nikdar!“

Pa še zmerom odlaša, dokler se popolnoma ne prepriča, da so oficirji odšli in da Matov terdó spi. Bog ne daj, da bi ga kak šum zbudil; ker ga sliši pa v enomer smerčati, in od zunaj ne čuje nobenega ropota, izleze izpod postelje in se počasi ob zidu proti vratom plazi, se vstavi in posluša, da bi kakošen šum od kakega kraja zaslišal, in se bolj varoval, da ne bi komur v roke prišel; ker je pa vse, kakor v temnem grobu tiho in poročnik Matov terdó spi, stopa po perstih in dospè do vrat, prime za kljuko, jo pritisne, in hvala Bogu, vrata se odpró, on smukne na mostovž, in jih natihoma zopet za sabo zaprè; kakor oplašeni golob zletí po znanem mostovžu proti kosarni, v temi smukne mimo straže in pride srečno na ulice.

Prost silnega strahú je vesel skoraj zaukal. Veselejši je bil, kakor bi bil iz berloga kervoločnih zverin peté odnesel; sredi ulice pade na kolena in zahvali Boga, da ga je iz krempljev brezvestnih zarotnikov rešil.

Po neizrečenem veselji ga zavednost obsije in jame misliti, kaj mu je zdaj storiti, da bi osnovani zakletvi v okom prišel.

Najpred misli general Le Fort-a obiskati in mu naznaniti, kakošna juha se mu kuha, kar je sam iz ust zarotnikov zvedel. Pa zdaj o polnoči ni moč do njega.

Kaj pa do dné početi?

K svojemu mojstru si ne upa, čaka ga huda kazen, ker ni prišel domu: do jutra se po ulicah klatiti, zdi se mu nevarno. Po kratkem premišljevanji sklene kje blizo Kremeljna pod streho kake štacune stopiti in belega dné pričakovati. Tjè gredé, pride kmalo do neke bajte, va-njo zleze in se na tla vleže. Čeravno je bila terda postelja, Aleksaška vendar sladko zaspi, se vé, da vesel po prestalem strahu, dokler ga šum mimogredočih Moskvičanov precej zgodaj ne prebudi. Pogleda okrog iz bajte, in če se mu ravno že dan zasveti, vendar se mu le še prezgodaj zdi v Kremelj iti. Ker mu pa vest dolgo počitka ne dá, vstane in korači vesel proti vélikim vratom tem bolj zadovoljen, ker vidi svojega znanca Jermolova na straži.

„He, Aleksaška, dragi moj!“ ga Jermolov ogori. „Ód kod jo primahaš tako zgodaj, in brez paštet? To je pač čudno, te ob tej dôbi tukaj videti.“

„Paštete bodo pozneje prišle, mu fant odgovori. Za zdaj imam drugo opravilo.“

„Kakošno le?“ se mu Jermolov posmeja. „Kakošno opravilo zná tù imeti tak paperk, kakoršen si ti?“

„E, ti menda že veš, Jermolov, da me je general Le Fort k sebi poklical, on me pričakuje, nikar me ne prideržuj.“

„Ab, da general, že vém!“ mu Jermolov pravi. „No tako pa teci, če te čaka, in ne zamolči mi nazaj gredé ničesar, kar ti bo povedal; pa menim, da ne bo nič posebnega!“

Aleksaška koraka urno naprej in stopi prederzno v desno krilo poslopja in gré ravno po tistem mostovžu, kodar ga je pred nekoliko časom general sam peljal. Neki še na pol zaspan služabnik mu pride na stopnjicah naproti in zavpije nad njim:

„Kam tako urno?“

„H generalu!“

„Še spi!“

„Bratec, prosim, daj ga zbuditi, jez moram ž njim govoriti.“

Služabnik se mu zakrohoče: „Neumnjež, generala buditi! in zastran tebe. Si nor kali?“

„Nisem nor ne, nekaj važnega mu imam povedati, če ga pa zbuditi nečeš, pusti me saj tukaj, dokler se ne zbudi,“ ga Aleksaška prosi, „gotovo ne bo tvoja škoda. General me pričakuje.“

„Ti se lažeš,“ odgovori mu strežaj. „Če bi to res bilo, bil bi general o tem gotovo meni kaj rekel. Noter si se prikradel, da bi kradel, pa ne bo péla, le brez vsega prepira te zgrabim in vén veržem;“ in res ga zgrabi za vratnik in hoče ga po stopnjicah zakaditi. Fant se mu brani, kar more, in gotovo bi ga bil res iz grada spravil, če ne bi bil šum in ropot še enega tretjega zraven privabil.

„Heda, kakošen šum je to in ropot?“ zadere se nekdo s krepkim glasom blizo nju.

Strežaj in Aleksaška se gromečega glasú jako prestrašita, ko cara pred seboj zagledata.

„Kaj se ravzata?“ popraša ju car z ostrim glasom. Al nisi ti pekovski fant, ki mojim vojakom paštet nosiš?“

„Sem, Vaše Veličanstvo!“

„In tí,“ se proti lokaju oberne, — „kaj imaš s fantom?“

„Vaše Veličanstvo!“ odgovori služabnik, — „fant tišči h generalu Le Fort-u, in se ne dá odpraviti. Menim, da nič prida ne misli, hotel sem ga po stopnjicah zagnati.“

„Ni res, da mislim krasti. Pošten dečko sem, le generalu bi rad nekaj prav važnega povedal.“ „Oho,“ mu car posmehovaje reče, — „je morda tvoj mojster

znajdel novo sorto paštet, ki je za vojake predobra in je bolj za generale pristojna.“

„Ne ne, Vaše Veličanstvo!“ odgovori Aleksaška vès vnet. „Vse kaj družega in resničnega je, kar pa drugemu ne izbleknem, kakor le generalu.“

„Tudi meni ne?“ ga car pobara.

Fant se straha zgane. „Oh, moj Bog! Vaše Veličanstvo,“ — zajecija. „Ah, da le borni siromak se nisem prederznil Njih Veličanstvu kaj tacega razodeti.“

„Zdaj pa le, če ti zapovem, da mi poveš, kar si hotel generalu na znanje dati,“ reče mu car, „le z menoj!“

Ponižno stopa Aleksaška za carom, ko v sôbo carovo prideta, zaklene car sôbo, ter pogleda fantiču v oči in pravi: „Zdaj pa le govori in povej ob kratkem, kar imaš povedati.“

„Generalu sem hotel naznaniti, da so zarotniki proti Njih Veličanstvu se zarotili: Vaše Veličanstvo bodo drevi vjeli, generala Le Fort-a pa umorili. To je vse kar sem hotel gospodu generalu povedati.“

„Sveti Ivan!“ pregovori car prepadel. „Ali ne lažeš? Vari se, če se caru lažeš!“

„Vaše Veličanstvo, tù je moja glava.“ odgovori mu Aleksaška. „Glavo dam, če sem krivico govoril.“

„No, ti že verjamem!“ priterdi mu car, ko se je od njegove odkritoserčnosti prepričal. Zdaj mi pa povej natanko, kako si k tej skrivnosti prišel.“

Aleksaška mu vse od konca do kraja za las natanko pové, kako in kaj. —

„Moreš li priseči, da je vse res, kar si mi povedal?“

„Morem, da je od besede do besede gola resnica in prisežem.“

Car stopa po sôbi gori in doli zamišljen, ostane pred fantičem in mu reče: „Verjamem tebi, pa le povej mi, če si meni samemu in prvemu to skrivnost povedal.“

„Pervo in edino je, Vaše Veličanstvo!“

„To je prav! Dober in razumen fant se mi zdiš. Ali pa véš za sôbo zarotnikov?“

„Da, najdem jo ponoči kakor po dnevi!“

„No, nekoliko časa tù ostani, ker te znam še

potrebovati. Stopi pa tje v ono sôbo — toda ti gré za smert, če jo zapustiš, ali komu le kaj čerhneš o tem, kar si meni povedal. Ne kaži se pri oknu nikomur. Bodi tiho in pri miru. Bomo videli, če se poročilo tvoje spriča, ti bom gotovo milostljiv. Če pa ne, vari se me.“

„Zdaj pa le idi.“

Aleksaška gré. Pri vhodu v izbo se vstavi in v cara milo ozrè, kakor bi mu hotel nekaj reči.

Car to zapazi in ga vpraša: „Kaj bi rad, ali mi imaš še kaj povedati?“

„Brez zamere Vaše Veličanstvo!“ — Pregovori dečko, „da se prederznem izustiti, lačen sem, od včerej opoldne nisem več kaj prigriznil, če bi le kosce kruha imel!“

Car se mu nasmeja. „Borni deček. Menim da, lakota človeka prevzame. Ti si bil pač pri večerji, pa te ni nič doletelo. No, le idi, pri meni pa ne boš stradal.“

Aleksaška smukne v sôbo.

„Ah, take sreče se pač nisem nadjal, ko sem pri zarotnikih pod posteljo čepel, da bom pri cesarji zajterkoval; če bi to moj mojster Korzakov vedel, pač bi debelo gledal.“

Le malo časa terpi, stranske duri se odpró in palačni služabnik v sôbo stopi, in mu prinese okrožnik okusnih jedil iz carove kuhinje. Pogerne mizico, postavi okrožnik na-njo in steklenico vina, potem molčé odide, od kodar pride. Aleksaška ne zine po carovi prepovedi k temu kar besedice, vsede se k mizici in jé s posebno slastjo, kakor ta, ki ni že celih štiri in dvajset ur ničesar prigriznil. Ko se okrepča, pahne okrožnik in skledo od sebe in pravi: „Hvala Bogu in caru! Dišalo mi je!“

„Da, da, sem videl“, pravi car v sôbo prišedši. „Verlo si se obnesel mojemu kuharju. Prav tako — kdor ima tak tek pri jedi, mora čisto vest imeti. Le tih bodi, če čuješ ali spiš, k oknu ne hodi, da te pri meni kdo ne zapazi.“

Car na to odide. Aleksaška se po sôbi ozira in vidi v neki omari obilo mnogoverstnih bukev, pa sirota jih brati ne zna, pa kje bi se bil

v tako bornih okoliščinah tudi brati naučil; od buken je pa vendar že večkrat slišal, posebno s podobami Radoveden stopi k omari in vzame iz nje druge za drugimi, jih polaga na mizo in pregleduje v njih razne podobe za kratek čas. Pa kmalo ga zaspanec premaga — pač ni čuda, da se mu po dobi pipi papi ukrade — in tako terdo zaspi, da ne čuje služabnika, ki pride po okrožnik in sklede. Tudi car ne sliši, ki z Le Fort-om v sôbo pride in pravi on tako terdo spi, da nič ne vé, ne vidi in ne sliši. Še le popoldne proti večeru, ko solnce skoz okno posije, se prebudi, poskoči na noge in si jame očmencati, pogleda okrog in se čudi nad krasno sobno pripravo, ter pravi: „Ah, zdaj se še le spominjam da sem pri caru! Da sem sladko spal, moram reči da bi le vedel, kaj hoče car od mene.“

Na to zadeti pa ne more, če bi se še tako glavo belil. Spet k bukvam sede in jih prebira, kakor zjutraj, do mraka in pričakuje kaj se bo zgodilo. Ura na predalniku bije deveto — deseto uro. — Nihče ne pride, nihče po Aleksašku ne popraša, nihče se za-nj ne zmeni. Kar na enkrat ko deseta ura odbije, odpró se duri, in car v sôbo stopi v krasni vojaški obleki, na kateri se mu leskeče svetla zvezda.

„Aleksaška!“

„Tù sem, milostljivi gospod!“ se dečko urno oglasi.

„Vstani, le urno“, veli mu car. Poznaš tega gospoda?“

Aleksaška pravi, da. „Njih ekscelencija gospod general Le Fort so.“

„Da“, mu general Le Fort prikima. „Še tvoji dolžnik sem, pa imam upanje, da se bova že pobotala.“

„Gotovo bo lep račun, če je le vse res, kar s meni povedal“, pristavi mili car. „Od tega se bomo pa pozneje pogovorili. Poprej se hočemo prepričati, ali je tvoje poročilo resnično. Zato boš Aleksaška najin voditelj. Pelji naji k sôbi zarotnikov, al dobro véš za-njo?“

„Natanko Vaše Veličanstvo!“

„Naji boš tje spremil.“

„Prav rad, če mi ima tudi za glavo iti.“

„Tedad le na noge! Se bomo pri gospodih na večerjo povabili, če smo jim ravno nepovabljeni gostje.“

Car se zavije v širok plašč, general Le Fort in Aleksaška gresta iz sobe pri družih vratih in pridejo čez dvor Kremeljna na ulice. Oddelek verlo oboroženih vojakov čaka v temi pred neko hišo. Po ukazu carovem se jamejo premikati in stopajo pred njim. Aleksaška gré pred carom proti kosarni, kar besedice se ne sliši med njimi. Zdaj pregovori Aleksaška in pravi:

„Tukaj je ona sôba zarotnikov, in straža pri vhodu.“

Car koraka na ravnost proti straži.

„Vaše Veličanstvo, ne bo li svojih zvestih čakalo?“

„Ne“, mu car resno odgovori, „boste že o pravem času tje prišli, mislim, da jih bom že sam v kozji rog ngnal.“

Zdaj dospejo do straže.

„Stoj!“ zavpije stražnik, in puško napné. „Tukaj ne smé nihče mimo!“

„Molči, sicer si proč!“ Stražnik se zdergetá, da mu skor puška z rok ovehne. „Car sem, ali me poznaš?“

Vojak ovehne, kakor da bi ga strela pobíla, in puška mu pade iz rok.

„Ah, car! Bog nam pomagaj!“

„Bodi miren, odpuščenje dobiš“, mu car zagotovi. „So li vsi skup?“

„Vsi, milo Veličanstvo, polkovnik Lepinski je bil zadnji.“

„Ha Lepinski! njega sem še le pred štirnajstimi dnevi na sedanjo stopinjo povzdignil. Pa dobrota je sirota! Tebi pa zapovem, da se ne smeš iz mesta kreniti, ne pusti nikogar ne vên ne noter, brez zapovedi moje.“

„Da, Vaše Veličanstvo!“

„Poberi puško! pa gorjé ti, če nisi pokoren. General Le Fort, naprej! fant, naprej!“

Brez strahú koraka Aleksaška naprej po mostovžu proti vratom, kjer so zarotniki zbrani.

Vpitje, šum in terkanje s kozarci jim doni na proti. En stražnik stoji deset korakov pred vratmi in puško napné, kakor oni spodaj pri vhodu. Na

mostovžu sveti svetilnica tako svetlo, da se vidi, ko stražnik petelina napenja.

„Miruj s puško,“ zavpije car nad njim, „mar ne vidiš, da sem jaz!“

Tudi ta stražnik mu je pokoren; general Le Fort mu puško iz rok vzame, ta pa ne da bi se mu branil. Ko se pa stražnik prepriča, da res car pred njim stoji, spusti se na kolena in ga milosti prosi.

„Ali ne veš cepec, da se puška na me ne napenja? Pa vendar, general, dajte mu puško nazaj. On je zvest vojak.“

„Zvest do smerti, Vaše Veličanstvo!“ pregovori prestrašeni stražnik. „Milost, milost Vaše Veličanstvo!“

„Odpuščeno naj ti bo, pa le glej, da nihče te sôbe ne zapusti. Kdor bi se pa prederznil peté odnesti, poderi ga!“

„Po zapovedi, gospod!“ mu stražnik priterdi, in se zasuče z napeto puško proti vratom.

„Aleksaška odpri malo.“

On vrata le toliko odprè, da se za dlan skoz široko špranjo v sôbo zarotnikov vidi, kjer so bili zbrani. Car pogleda noter, okó mu zaplemení in pravi:

„Da, vse poznam zarotnike. Pa le tiho! Poslušajmo!“

V sôbi ni slišal nihče vrat odpirati. Oficirji precej vinjeni vpijejo, šumé in besnujejo. Car jih le nekoliko časa gleda mirno in poterpežljivo. Zarotniki že naprej bahajo, kako se bodo v zaroti obnašali, pa njih bahanje je bilo prej pri koncu, kakor so mislili.

„Radoveden sem“, pregovori poročnik Matov, „kaj bo tujec, pritepeni beračon Le Fort rekel, kedar mu meč na persi nastavim, že naprej vé, da me bo prosil, ga pri življenji pustiti.“

„In caru, ne prestrašljivemu Petru, se bodo hlače tresle“, oglasi se polkovnik Lepinski smejaje. „Jaz mislim, da mu vendar enkrat do živega pridem in strah napravim!“

„Nidkarne boš tega, zanikernež, doživel“, zagromi car Peter v sobo stopivši, zasuče plašč s pleč in stopi ponosno z ogujenim pogledom pred zarotnike.

Vskrik stermenja in strahú zadoní po sobani, pa koj potihne, z divjim in plahim pogledom pogledujejo zarotniki drug družega.

„Ovajeni in pogubljeni smo“, jecla ta in uni!

„Zanikerni nehvaležniki!“ zagromi car nad njimi. „Proč z orožjem! Pokleknite in prosite milosti, hudobneži!“

Deset sabelj zarožlja na tleh, — deset glav se pred carom uklanja, le eden stoji pokonci, polkovnik Lepinski. „No, če smo že enkrat zgubljeni, — naj ti bo!“ — Potegne samokres izza pasa, in ga nameri na cara. Pa preden sproži, spusti se Aleksaška kakor ris proti njemu — samokres počí, kroglica zažvižga nad glavo carovo in v strop vdari, polkovnik telebi pa na tla.

„Fant, zdaj si jo pa že zadel,“ mu car radovoljen reče. „Vi pa zanikerneža zgrabite in zvežite!“

Zarotniki urno kviško planejo in denejo lesice na roke in na noge svojemu zapeljivcu. V tem času prikoraka zvesta carova straža po mostovžu, car se zaničljivo oberne od zarotnikov in proti generalu Le Fort-u obernjen reče:

„Naše opravilo je doveršeno. Vojaki, odpeljite zarotnike v zapor. Jutri bodo obsodbo zvedeli. Pojmo gospod Le Fort, pa tudi ti Aleksaška. Ti boš od zdaj za naprej vedno pri meni.“

Car, kakor se mu ne bi bilo nič posebnega pripetilo, oberne se od zarotnikov in odide, Aleksaška gré za njim zadovoljen in vesel.

Ti boš od zdaj za naprej vedno pri meni.

Kakošne gradove si Aleksaška že zdaj v svojih mislih zida, lahko si, dragi bravec, sam misliš. Živa elektrika ga presune, če se starega Ivana opomni. Ali je on morda res vedel, kar mi je vedeževal. Morda je v prihodnost videl, kakor njega dni preroki.

„Bog je velik in car mogočen“, si Aleksaška misli. „Bomo videli kaj še pride!“

III. Prijatelj Ivanovič.

Ko nazaj v Kremelj pridejo, izroči car Aleksaško general Le Fort-u. „Škerbi za-nj“, mu naroči in pravi: „Jutri bo osoda njegova določena in obsodba zarotnikov doveršena.“

General vzame fantiča seboj v svoje sobe, kjer mu odloči posteljo v bližnji izbi zraven svoje, kjer sladko zaspi in spi do družega jutra, dokler ga general ne izbudi.

„Na noge Aleksaška, s postelje, lenúh. Le urno vstani. Car naji hoče imeti.“

Ko Aleksaška cara imenovati sliši, poskoči naglo s postelje, kakor da bi mu podkuril, se berzo obleče in v malo minutah je bil pripravljen z generalom iti k caru.

„Urno urno, fantè, car ljubi natančnost, in midva imava le nekoliko minut časa.“

„Gospod jaz sem že pripravljen!“ mu Aleksaška odgovori.

„Ali nočeš poprej zajterkovati?“

„Gospod general, dolžnost in pokorščina greste pred zajterkom! Zajterk zna čakati, car pa ne!“

„Prav lépo, če boš tako ravnal“, mu general pravi, „boš kmalo, če po sreči steče, naprej prišel. No, tako pa idiva!“

Po raznih mostovžih gresta proti carovim sôbam. Car Peter, kmalo potem Véliki imenovan, ju že pričakuje s svojimi generali in slavnimi dvornimi poglavitniki. Pozdravlja prišla in ukaže vjetnike pred-se pripeljati. Dvokrilne duri se odpró in v lesice vklenjeni zarotniki se v sodnijsko sôbo pripeljejo. Bledi se veržejo na tía in si ne upajo oči v mogočnega cara povzdigniti. Car jih gleda z ostrimi pogledi in pregovori: „Zarotniki, je li to hvala, ki ste jo za prejete dobrote me-li skazovati dolžni. Je li eden med vami, kteremu nisem bil milostljiv vladar. Tebe, polkovnik Mihaelov, sem še le pred nekimi tedni na višo stopinjo povzdignil, zato si se mi menda

mislil po zarotbi hvaležnega skazati. Kteremu izmed vas sem kedaj že kaj žalega storil?"

Zarotnikov si ne upa nobeden jezika vzdigniti, ampak le sterme v tla gledajo.

„Vsi molčite? in nobeden si ne upa besedice ziniti? Vaše molčanje je spoznanje gerde krivice. Izrecite tedaj sami svojo sodbo. V katero kaznen so se izdajavci zakopali, ki so hoteli caru po življenji seči.“

„Smert!“ odgovoré enoglasno zbrani dvorni poglavitniki, zopet popadajo vjetniki na kolena in prestrašeni prosijo s povzdignjenimi rokami: „Milost, milost!“

Car jih zaničljivo gleda.

„Zaslišali ste!“ jim pravi. „Smert pod rabeljnimi rokami. — Tako govori sklep sodbe. Pa ta obsodba me v sercu gane, in v serce se mi smilite, zato vam življenje pustim in vas obsodim izpred obličja svojega za vselej. Proč z vami v daljno Sibirijo. Tam boste svoje hudodelstvo obžalovali. Le proč, proč ž njimi!“

Ko se vjetniki odpeljejo, oberne se car proti dvornim poglavitnikom, in jih vidi, da so prepadli in zmešani, ker niso vedeli pravega vzroka, zakaj so zarotnike k smerti obsodili, in ko jim car vse po redu razloži, kaj in kakó, spoznajo previdnost božjo, da ni osnovana nesreča cara in okolice njegove zadel, in mu odkritoserčno srečo voščijo.

„Dobro“, pravi car dalje. „Bog je vedno s carom in zoper zarotnike in izdajavce. Gorje mu, kdor se prederzne roko povzdigniti po posvečeni glavi. Videli ste, kakošna kaznen ga čaka. Smert v ledenih puščavah daljne Sibirije.“

Po tem govoru razpusti car zbrane dvorne poglavitnike. — Generalu Le Fort in Aleksašku pomigne, da naj še ostaneta. — Fant stoji prepadel in bled. Nasmehljaje se stopi car k njemu.

„No dečko!“ ga prijazno ogovori, zdaj se morava pa midva pobotati. Kaj pa ti je? se li treseš? koga se bojiš?“

„Oh, Vaše Veličanstvo!“ jeclja Aleksaška, „od

Sibirije sem slišal! Strašna dežela je, kakor pravijo in tam strašno bivanje!“

„Za zveste in pravične ljudi ni strašna“, mu car odreče, „le brezbožniki in hudodelci se je morajo bati. To si zapomni, in te ure nikoli iz misli ne izpusti. Človek je sam svoje sreče kovač. Videl si, kaj je zarotnike zadelo. Kaj enacega znaš tudi ti sam na sebi doživeti. Ker si pa sprevidno in zvesto ravnal, zaslužiš tudi plačilo po tem, zato te vzamem v število svojih pažetov, in vedno boš okrog mene. Pa le dobro si zapomni: Kakoršno delo, takošno plačilo! Bodí dober in zvest služabnik, pa boš tudi vedno milega gospodarja imel. Izdajavca in nezvestneža pa zdrobí moja jeza v prah, kakor si sam z lastnimi očmi videl. Zdaj pa le idi. Le Fort, glej da se volja moja doverši, da se Aleksaška preobleče, izuri in poduči ga v opravilih, ki jih pažeti opravljajo, za svoje posebne potrežbe ga hočem imeti.“

Aleksaška se na kolena verže, poljubi rob obleke carove in pravi: „Hočem Vašemu Veličanstvu vedno zvest in hvaležen služabnik biti!“

„Verjamem ti, moj dragi!“ priterdi mu car. „Prepričan sem, da nimaš krivega in popačenega serca. Ohrani ga in car te bo povzdignil, akoravno si bornega in nizkega stanú, na visoko stopinjo. Le idi zdaj!“ —

General Le Fort vzame fanta seboj in ga v svoje stanovanje pelje. Aleksašku se vse nekako sanja, carov paže in zmerom okrog njega biti, se mu res presmešno in skor nemogoče zdi; pekovskega fanta, v borni suknjici, kí ne zná brati ne pisati za pažeta storiti, je ravno toliko kakor pét krav za groš. Še le kedar pride v generalove sôbe, se zavé, da zna vendar res biti, kar mu je car rekel; posebno ko vidi mojstra pažetov in novo obleko, ko se skoplje, umije, razčeeše, od glave do nog okinča in novo za pažeta napravljeno obleko obleče, in ko ga general pred zercalo pelje, da se ogleda v podobi pažeta. Ko se fantè prvič v zercalu vidi, vstraši se skor samega sebe, vendar kmalo se zavé in vesel pregovori:

„Od začetka nisem samega sebe poznal in nasmehljaje reče: res nisem verjel, da je ta nališpani

in zali fant v zercalu poprejānji borni pekovski fant Aleksaška, pa zdaj vidim, da sem. Ah, če bi me moj mojster Korzakov videl, ta bi se mi čudil!“

„No, tako pojdi k njemu, in se mu pokaži,“ reče mu general posmehljaje: „Brez vsega mora pa vendar mojster zvedeti, kam si prešel. Le pojdi k njemu, eno uro ti dam odpusta.“

Židane volje leti Aleksaška k mojstru Korzaku, od kterega se v eni uri že poverne. Mojster in žena njegova videvši ga, se mu zeló čudita, tudi bližnji sosede pridejo prerojenega paglavca gledat; straža v Kremeljnu prezentira bornemu Aleksašku, poprejšnjemu pekovskemu fantu, kterega je pred malo časom marsikdo še uhal in ga dražil. Car ga je povzdignil in postavil na prvo stopnjo, po kteri znā k daljni slavi in imenitnosti stopati.

„Pa le pomisli, moj ljubi,“ mu general reče, „to je prva in najniža stopinja, ki si jo nastopil, in le v tvoji oblasti je, da boš više stopal, ali nazaj ovehnil. Car ti je moder poduk dal, ko ti je rekel: kakoršno delo, takošno plačilo! Le vari, da nobene stopnje ne izgrešiš, kedar boš po gredéh lezel. Pokorščina, zvestoba, čuječnost in ponižnost, to so stopinje, ki na kviško deržé; če jih izgrešiš, padeš v globoko brezno, iz kterega se ne boš nikdar izkopal več. Varuj se tedaj, da ti ne izpodleti!“

Aleksaška si je prejete poduke jako zapomnil, in obljubil, da jih ne bo nikdar zabil. S posebnim pridom se je naukov in ved poprijel, ki so bile pažetom predpisane. Zato je bil tudi povsod zeló obrajtan in čislan, prav pogostoma, tudi če ga služba ni zadela, bil je okrog cara, kteri ga še celó v deržavno svetovavstvo pogostoma jemlje.

Njemu so bile obravnave deržavnega svetovavstva verla šola. Pravila in naznanila ministrov in svetovavcev si zapomnuje s posebno pazljivostjo, in privabi si na tej poti, posebno ker je imel dobro glavo in zdravo razsodnost, mnogo znanosti o deržavnih razmerah, kakoršnih si v tako mladi glavi ni še nihče mislil. Proste ure je porabil za svoje daljno izobraženje. General Le Fort ga je rad podpiral in z bukvami oskerboval, iz kterih se je prav pridno učil, odkar je

carov paže postal. Marsiktero noč, ki jo je v pred-sobi carovi prečul, je v bukvah tičal, in ga ne vjezi, če mu ravno tudi tovarši očitajo, da namesti spati v bukvah tiči; vse to ga ne oplaši.

Neki večer sedi pri mizi v sprednji cesarjevi sôbi in se trudi doveršiti neko računsko nalogo, ktera mu je precej veliko težavo prizadevala. Polnoč je bila že proč, pa ga ni še zaspanec pokopal med tem, ko so bili trije njegovih tovaršev, ž njim v enaki službi, že davnej pospali. Bližala se je že ura zmenjave, kar se stranska vrata odpró, in car stopi v ponočni obléki v sôbo, ozira se po njej, in ko vidi one tri pažete spati, in le Aleksaška čuječega najde, pregovori nevoljen.

„Lepa straža. Na noge, leni zaspanci! Spolnujete li tako svojo dolžnost!“

Dremajoči se vzdignejo na noge in popadajo pred carom na kolena.

„Vsi trije greste za tri dni k sodniku. Ti Aleksej dobiš pa darilo. — S čem se ukvarjaš?“

„Računim, Vaše Veličanstvo!“

„Prav tako. Pokaži,“ mu k mizi stopivši car veli, „da vidim, kaj delaš,“ in vidi na mizi več od-pertih matematičnih (računskih) bukev. „No, to mi je pa že všeč, le tako naprej. Kako daleč si pa že prišel?“

„Aleksej pokaže caru nalogo in pravi, da je ni še doveršil, akoravno mu je obilo dela prizadjala.“

„Ni pa tudi lahka,“ mu car reče. „Čaj ti bom pomagal, morda jo bova oba zdelala, kar eden ne more. Pokaži mi bukve!“

Aleksej mu da zvezek v roke, in car pregleda podobo natanko od vseh krajev, tri vogalnike in okrog.

„Jo že imam,“ pravi car v kratkem. „Lej tukaj je pogrešek!“

Aleksej pregleda in popravi najdeni pogrešek, in naloga je prav.

„Ponižna hvala, Vaše Veličanstvo! To sem bil zgrešil, zdaj spoznam, da pogledu milega cara nič ne uide.“

„Gotovo ne, tem menj pa tvoji marljivosti in prizadetju!“ mu car odgovori. — „Da si si že

„davnej ure želel Aleksej, dobro vém. Stopi v mojo sôbo in vzemi jo z moje ponočne mize, podarim ti jo. Vi pa zaspanci, oberne se proti onim trem pažetom, sram vas bodi pred Aleksejem, kateri je stokrat več vreden od vas! Vem pa tudi, da ga psujete zastran njegove marljivosti in zasmehujete, pa upam, da bo vsega tega kmalo konec. Povém vam, da se boste pred njim še uklanjali, akoravno se zdaj čez-nj povik-šujete.“

Ko zaspani pažeti tridnevno kazen nastopijo, ogleduje Aleksaška podarjeno uro z žlahtnimi kameni, ki jo je po carovi zapovedi iz njegove čumnate prinesel.

„Porabi prihodnjič ure tako dobro, kakor ti jih kaže. Do zdaj sem s teboj zadovoljen in želim vedno biti.“

To zgovorivši se poverne mili car nazaj v svoje stanovanje. Kmalo potem se straža premenja, in drugi štirje pažeti jo nastopijo. Aleksej odrine vesel v svojo spavnico, njegovi tovarši pa v zapor k profosu (vojaškemu ječarju).

Nekaj let preteče v miru. Aleksej zraste lep in stegnjen mladeneč in oskerbuje še zmerom pažetova opravila pri caru. Nekega dné ga pošlje car po nekem opravilu v mesto, tje gredé zadene pred Kremeljnom na nekega borno oblečenega mladénča, kateri ga ponižno in milo gleda, pa se ga nagovoriti ne upa. Aleksej usmiljenega serca videvši tega prepadlega človeka, je nekako v serce ganjen, se spomni onih dni, ko je še sam reven in zapuščen okrog taval, stopi k njemu in ga prijazno popraša:

„Prijatelj, želiš morda kaj od mene?“

„Da, gospod, če bi mi le milost skazali in me poslušali,“ pregovori k sapi prišedši tujec. Že tretji dan postopam tukaj pred vratmi Kremeljna, pa ne smem noter stopiti, in nihče se zato ne zmeni, zakaj tukaj postopam, akoravno bi se rad znebil skerbi, ki mi na sercu leži.“

„Kaj bi rad, ali bi morda rad s carom govoril?“

„O ne, tako visoko ne segajo moje želje,“ mu tujec ponižno odgovori, „le z enim pažetom bi rad govoril.“

„Kako mu je imé?“

„Aleksej Menčikov. Ali ga morda poznate, gospod?“

„Ali ga poznam,“ se Aleksej začudi. „Ta sem jaz sam.“

„Hvala Bogu, da sem tako srečen in na vašem gospod zadel. Ah, kako sem kopernel po vašem gospod.“

„Kdo si pa? Ne poznam te, te nisem še nikdar videl!“

„Pavel Ivanovič sem, le tū pogledjte križec. Oče so mi ga dali in rekli, da naj se ž njim opravičim in na vašo dobroto zaupam.“

Aleksej vzame križec v roke. Bil je majhen, zlat in s štirimi zelenimi biseri okinčan; ogleduje ga in misli to in uno, kar se naenkrat zave in pravi:

„Da, se že spomnim, ti si sin starega Ivana, ki mi je pred leti čudne reči vedeževal. Bodi mi pozdravljen Pavel Ivanovič! Ali ti morem v kakih reči služiti?“

„Vse, gospodin, mene obupa, mojega starega očeta pa velike revšine rešiti. Žalostno je slišati, če bi vam vse povedal!“

„Le povej le, rad te bom poslušal in vama storil, kar bo moč, toda sem v carovi službi, in ne smem dolžnosti svoje zanemariti. Grém po opravku, spremi me, in gredé mi povej, kar se mene tiče.“

Pavel Ivanovič gre zraven Alekseja in mu pripoveduje:

„Moj oče so imeli majhino bajtico z vertičem in malim poljem v domačem selu. Bili smo vedno siromaki, akoravno smo svoje polje pridno obdelovali, vendar smo komaj toliko pridelali, da smo se preživili in davke odrajtovali. Letos nas je pa revščina premagala, toča nas je popolnoma na beraško palico pripravila. Šel sem k grajščaku in ga prosil, da bi nam davke odpisal; on me ne zasliši, ampak k svojemu oskerbniku pošlje. Grém k temu, pa me žalibog slabo sprejme. Spodi me z ostrimi besedami izpred svojih dur in mi zažuga rekši, če v osmih dneh dolga do zadnje kopejke ne odrajtamo, nas bo iz bajte in dvora zagnal. Pa vse moje tarnanje, prošnje in solzé ga niso omečile. Zastonj sem mu pravil, da moj oče ne morejo več težkega dela opravljati. Tako naj pa glada pogine, mi pravi. Sam sem se mu ponudil za hlapca in rekel, da čem

za dva delati, če le oteca mojega v hiši pusti. Pa tudi te prošnje ne sliši in me brez tolažbe od sebe odžene. Žalosten pridem domu in tožim očetu, kako me je grajščinski oskerbnik od sebe spravil.“

„Čas je prišel!“ mi oče pravijo, „da nas hoče terdovratni oskerbnik z dvora spraviti in sina sestre svoje na-nj posaditi, pa mislim, da mu zná spodleteti. Vzemi tedaj ta križec in idi ž njim v Moskvo, in poprašuj v Kremeljnu po žlahtniku, po Aleksej Menčikov-u. On se nas bo usmilil in nas rešil.“

„Vzamem ta križec in grém v Moskvo, kamor sem pred tremi dnevi došel. Koj drugi dan že o zori sem bil pred Kremeljnom, noter se vé, da me niso pustili, nihče ni hotel gospodu Alekseju od mojega prihoda in potrebe na znanje dati. Že tri dni čakam zastonj, poslednjič me je vendar Bog uslišal, in je vas, gospod, do mene pripeljal. Zdaj — vé, da nas boste rešili, in ne boste pustili mojega starega očeta v revščini poginiti.“

„Ne, pomagal bom, če bom le mogel,“ reče mu Aleksej ginjen. „Pa koliko morem tudi storiti? Bogat nisem. Koliko pa ima tvoj otec dolga?“

„Sto rubljev*), gospod! lep denar.“

„Nič več? S tem vam bo pa že pomagano! Res da denarja nimam, imam pa uro, in če se bom ravno težko od nje ločil, tem teže ker je darilo premilega cara, mora pa vendar biti, da se otec tvoj reši iz zadrege. Pojdi z menoj, Pavel Ivanovič, greva k dvornemu zlatarju (juvelirju), rad mi bo 100 rubljev na uro dal, in koj ko denar dobim, jo bom rešil. Pojdi, pojdi, prijatelj, da boste pred rešeni!“

Pavel Ivanovič se tega povabila tako razveseli, da je malo manjkalo, da ni na ulicah na kolena padel in se mu klečé zahvalil, ali Aleksej ga ročno potegne, da gresta berž k juvelirju. Ura je bila dvakrat več vredna, za kolikor jo je Aleksej zastavil, zato mu je zlatar tudi 100 rubljev rad na njo odštel, ktere je urno Pavlu prepustil.

„Pa gospode, da véste ure vam ne prodam,

*) Rubelj, ruski denar, veljá v srebru 1 gl. 32 kr.

ampak le zastavim, kedar bom pa toliko denarja skup spravil, jo pridem rešit.“

„Že prav že, gospodin. Uro bom hranil, dokler se ne reši.“

„Zdaj idi pa le urno domú, da vam ne bo terdo serčni oskerbnik zastran davka dalje burk vganjal. Pozdravi mi otca svojega, le peté nabrusi, da nepozno ne prideš.“

Pavel jo hvaležen pobriše kakor na perutih proti domu.

Aleksej gleda za njim in si misli — gotovo sem s tem pa sam pravo norijo napravil, da sem uro zastavil in tujemu fantu toliko denarja zaupal. Pa naj bo, drugače ne more biti. Če le car ne zapazi, da nimam ure. Šmencano bi ga znalo jeziti. Pa vendar mislim, da ne bo koj opazil, da je nimam in se bom preplazil, dokler toliko denarja skup ne spravim.

Preden od juvelirja odide, zaterdi mu še enkrat, da ne smé za noben denar ure iz rok dati, kakor le njemu, da jo bo sam pred ali pozneje gotovo rešil. Na to gré urno po opraviilu, ki mu ga je car naložil. Veselega serca pride po doveršenem opraviilu v Kremelj nazaj, in caru naznani, da je ukaz njegov opraviil.

„Že prav, Aleksej,“ mu car odgovori. „Zdaj pa le idi!“

Aleksej vesel, da ga je car tako naglo odpravil, gré, pa na enkrat ga zopet pokliče nazaj in popraša:

„Koliko je že ura Aleksej?“

Borni paže stoji tukaj, kakor od strele zadet, in osramoten, ne vé kako bi se izgovoril.

„No, mar ne slišiš,“ ga car nagovori „Uprašal sem te, koliko je ura?“

Aleksej se pred carom na kolena verže in milosti prosi.

„Kaj pa je to?“ ga car ostrejše popraša. „Zakaj me milosti prosiš? kakor vidim si uro zapravil. Kam si jo pripravil?“

Aleksej pripoveduje klečé prigodek s Pavlom Ivanovičem, in car ga nevoljen posluša.

„Aleksej — to je laž! Ti si uro, darilo moje milosti in znamnje moje dobrote zapravil in Bog vé

kam pripravil, povej kam si uro pripravil, in odpuščen ti bude!“

„Ne, ne, Vaše Veličanstvo, mu Aleksej jokaje odgovori. Ravno tako je kakor sem povedal. Gotovo ne bi si upal oči v Vaše Veličanstvo povzdigniti, če bi bil lagal!“

Car z glavo maje in na vse zagotavljanje vendar še ne verjame. Zgodba s Pavlom se mu zdi nekako neverjetna.

„Ali res nočeš obstati, da si uro vsejal kakor koli,“ ga car še enkrat popraša. „Govori resnico, če ne, občutil boš mojo pravico!“

„Ah, Vaše Veličanstvo, prisežem, da je gola resnica, kar sem rekel!“

„Bomo kmalo videli!“ mu car reče. „Gorjé ti, ako si lagal. Le v sobi ostani do daljega ukaza.“

Akoravno je Aleksej caru pravico govoril, da ni ure drugače zapravlil, ampak le zastavil, da je prijetla svojega iz hude sile oprostil, mu je bilo vendar hudo, da je milega cara razžalil in čaka v sprednji sobi daljne obsodbe v strahu in trepetu. Kake pol ure medli tù v strahu in čaka, kar ga naenkrat car pokliče. Aleksej stopi bleđ in prepadel v carovo sôbo, pa ko jasno carovo obličje pogleda, poskoči mu serce veselja, car se mu prijazen pomuza, pred njim se Aleksej zopet na kolena verže.

„Zakaj se jočeš Aleksej?“ ga car popraša. „Jaz že vém, da si resnico govoril. Poslal sem bil po juvelirja, ki mi je vse poterdil, kakor si mi ti pravil, in zdaj je vse dobro. Tukaj imaš zopet svojo uro. Rešil sem ti jo, in ti jo še enkrat darujem.“

„Ah, premilo, predobrotljivo Veličanstvo!“ pregovori Aleksej. „Tresel sem se kakor šiba in bal, ker sem bil Vaše Veličanstvo razjezil; zdaj se veselja jočem, da sem zopet odpuščenje zadobil.“

„Že dobro! Le vstani!“ mu car zapové. „To se vé da si se pregrešil, in prestali strah naj ti bo kazen, ki si jo zaslužil. Nisem se jezil zato, da si uro zastavil in v sili nesrečnemu pomagal, ampak le zato, da nisi v me zaupal in k meni prišel pomoči iskat. Moji podložniki so moji otroci, jaz jih bom varoval, če bi se jim imela krivica delati. Zapomni

si to dobro. Zdaj mi pa povej, od kod poznaš tega kmetiča, kteremu si v sili pomagat.“

Aleksej mu pripoveduje o starem Ivanu, kteremu je obljubil pomagati, če bo le kedaj v tem stanu, kakoršnega mu je Ivan vedeževal.

„No, tako si svojo obljubo pošteno dopolnil, zato ti tudi odpustim, če si tudi brez moje vednosti ravnal. Ker pa nisi še v stanu ubogemu kmetu velike dobrote skazati, zato sem pa jaz tvojo dolžnost prevzel, če je nje pa le Pavel Ivanovič vreden. V kterem selu pa njegov oče biva?“

Aleksej imenuje vas po pravem imenu.

„Že prav!“ pregovori car, „bomo videli!“

Aleksej prevesel, da se je vihar brez posebne škode vlegel, misli čez nekaj dni, da je ta reč zapala. Pa jako se začudi, ko ga nekega jutra car k sebi pokliče in pri njem starega Ivana in Pavla Ivanoviča najde.

„Glej, Aleksej, tvoja stara prijatla! pozdravi ju, vse dobro sem pozvedel, da se verlo obnašata, kar me najbolj veseli, da sem ju po tebi spoznal. Ivan je prost, oskerbnik ga ne bo več v kozji rog uganjal, in pride sam za oskerbnika na mojo grajščino. Pavel bo pa blizo tebe ostal in stopil v moj osebni polk (stražni regiment). Verlih vojakov potrebujem, in če se bo pridno obnašal, zná kmalo častnik postati. Zdaj pa le odidite in razgovarjajte se, kolikor vam je drago. General Le Fort bo že vse drugo poskerbel. Ti pa Aleksej, zapomni si, ura se ne zastavlja, da se prijatlu pomaga, ampak pomoči pri caru išče, kdor pomoči potrebuje. Poglej, jez znam bolj skerbeti od tebe.“

„Oh, premili gospod!“ pregovori Aleksej pred odhodom, „serce moje je polno kesa in hvaležnosti.“

„Prav“, mu car odreče. „Milost moja ti ostane. Le idite!“

Veseli odidejo. Stari Ivan in Pavel se Alekseju zahvalujeta za skazane dobrote. Pavel prime Alekseja za roko, in mu jo poljubi rekoč: „Gospod Aleksej! ti si mojega oteca revščine otel in na slavno pot spravil, besed mi zmanjkuje zahvaliti se ti po dolžnosti. Pa le poslušaj me, gospod, če boš kedaj prijatla potre-

boval, ki je pripravljen vsaki trenutek svoje življenje za te žertovati in vsako kapljo kervi preleti, misli na Pavla Ivanoviča. Pod solncem ne boš nobenega zvestejega prijatelja našel od mene.“

„Ravno tako se znaš tudi ti na-me zanašati,“ mu Aleksej odgovori. „Res, da do zdaj nimam še nobenega prijatla, in veseli me, če mi želiš ti biti. Stojva v sreči ali nesreči drug drugemu na strani, kakor nama bo prihodnost nanašala.“

„Na to prisežem stanoviten ostati!“ pregovori Pavel Ivanovič in mladenča se objameta. Stari Ivan stegne svoje roke, jih položi na Aleksejovo glavo in sina svojega in ju blagoslovi rekoč:

„Bog vaji blagoslovi in zvezo vajino. Prijaznost je blahten blagor in srečen je ta neprecenljivi nebeški dar na zemlji.“

IV. Kipeča sreča.

Vse se je doveršilo, kakor je car ukazal. Priletni Ivan pride za oskerbnika na carovo grajščino blizu Moskve, sin njegov Pavel stopi pa k vojakom v Potešnji regiment, ki je bil skor vsak dan v Kremeljnu na straži. Tukaj sta Aleksej in Pavel pogostoma skupej zahajala. Ker je bil Pavel posebno natančen v svojih opravilih, privabil si je v kratkem nagnjenje svojih prednikov. Pa pri vsem njegovem prizadevanju je vendar le počasi napredoval. Čez nekoliko let je postal komaj desetnik (korporal); Aleksej je med tem že davnej pažetovo obleko slekel in polkovnik postal.

To povišanje pa ni prijaznosti med njim in Pavlom Ivanovičem nikakor razrušilo, akoravno sta se bolj poredkama videla od poprej, ostaneta vedno enaka stara prijatla. Aleksej pričakuje le ugodne prilike Pavla priporočiti, da bi poprej na višo stopinjo prišel. V enomer mu le poterpljenje priporoča „bo že! bo že! — Saj tudi drevo ne pade na prvi mahljej!“

„Ne misli, dragi prijatel, da po časti in slavi blepim“, mu Pavel večkrat odgovori, ko ga Aleksej prihodnostjo tolaži, — „tako dolgo, dokler mi pri-

jatel ostaneš, ne bom se nesrečnega imenoval, če sem ravno daleč za teboj. Zadovoljen sem, in zadovoljnost več veljá od častne stopinje, slave in časti. Ravno tako sem tvojega čislanja in spoštovanja vesel, kakor da bi ga bil jaz sam deležen.“

Pavlova sprevidnost Alekseja gane in mu tako globoko v serce seže, da je pred carom večkrat željo sprožil za milostljivo njegovo povišanje, toda car se na Pavla Ivanoviča tako malo spomni, kakor da bi bil na-nj res popolnoma pozabil; tem bolj pa Alekseja povikšuje, in ga nenadoma za generala izvoli. Pavel je pa še zmerom desetnik.

Poslednjič se vendar Aleksej svojega prijatla spomni.

Bilo je po zimi. Hud mraz nastopi krog in krog, snega je padlo do kolena in čez, in volkov, ki ne dobivajo po gozdih kerme, prižene glad cele trope iz puščav do sel in še celó blizo Moskve. Ropajo po cestah in moré, na kar naleté. Tožbe bornih deželanov, katerim so požeruhi obilo živine potrebili, dosepejo do milega cara, kateri neutegoma zapové tej sili v okom priti, in volkove postreliti ali saj odpoditi. Celi regimentje so bili v brambo razposlani; še celó cara je nekega dné slast napadla se na lov podati. Lov napové in Alekseja izvoli za poveljnika. Med brojnim spremstvom jaha car z verlo risanico in lovskim mečem orožen v visoko zametene ravnine in gozde. Kmalo dosepejo do celih trop volkov, puške pokajo od vseh strani, požeruhi so bili postreljeni in razpodei. Spremljevavci carovi derejo za njimi, car spodbode svojega vranca, strelja za njimi, in volk za volkom obleži. Le še eden največi in najdivjiši je videti, kterege car izpred oči ne spusti. Še ti moraš pasti, si misli, in akoravno dvé ali tri kroglice za njim izstrelí, mu ne pride do živega in dervi na vskok za njim. Tako se je vedno dalje od spremljevavcev oddaljal, da nazadnje le en sam lovec za njim jaha, čegar konj je pa že tudi precej obnemogel, in deleč za njim ostal; pa še temu se poslednjič v goščavi iz oči zgubi.

Volk jo vedno dalje pobeguje, da bi v goščavi v kak berlog peté odnesel lovcu, kateri neprestrašen

za njim dervi, dokler ga med dvě skali ne pripodi, da ne more dalje, kakor nazaj proti lovcu.

Požerúh obstoji, se proti caru oberne, zarezí in kaže svoje dolge in ostre zobé in gleda s svojimi žareče-iskrenimi očmi. Car na-nj nameri in puško sproži; zver skoči naprej, kroglica zletí čez-nj. Ko blisk se vrancu na vrat zažene in mu v vrat globoko zobé zasadí. Konj razkačen in prestrašen se zveri oprostí skuša, se stresa, spenja in v divjih skokih pade pod jezdicem.

Pri divjih skokih plahe živine ni bilo caru moč za lovski meč prijeti in ga zasaditi volku v od-perto žrelo; konj leži z vso svojo težo na njem tako, da ne more strelec orožja rabiti. Volk spusti konja, vprè svoje žareče divje bliskajoče oči v cara, in se spenja ravno na-nj skočiti. Car vès terd, misli, da mu poslednja ura bije.

V največi nevarnosti počí puška — volk zarjoví, in namesti naprej skočiti, se na stran v sneg zavalí in krí zabrizga iz rane deleč tjè po snegu.

„Aleksej, si ti?“ ga car zakličé in se na rešitelja ozrè. „To je bil verl strelj in ravno ob pravem času! pomagaj, da izpod konja skobacam!“

Aleksej plane raz konja in pomaga caru na noge. Car se skloni, mu roko podá in pravi: „Zdaj si jo, moj dragi, pa že spet zadel. Le trenutek pozneje in zverjad bi me bila razmesarila. Prav hvaležen sem ti. Povej, kaj naj ti dam za darilo!“

„Ah, milostljivi gospod!“ mu Aleksej ponižno reče, — „čemu, ker nisem družega storil, kakor le dolžnost svojo, če bi bil moj konj le malo krepkeji, bil bi že pred tukaj, in požerúha bi bila poprej užugala.“

„Konja dobiš družega iz moje konjarnice, izberi si, kterege le hočeš. Pa le urno z besedo na dan, kaj naj ti še storim? Govori!“

„Vaše Veličanstvo! ker mi je tedaj pripuščeno in ker se ravno o pravem času svojega prijatelja Pavla opomnim, zato se prederznem za-nj poprositi, da bi ga Vaše Veličanstvo oficirja napravilo, on zasluži, milostljivi gospod! gotovo nima Vaše Ve-

ličanstvo vrednišega in zvestejšega podložnika v verstah svoje straže!“

Car se mu posmeja in pravi: „Tako še le zdaj, ker véš, da vse zadobiš, se spomniš svojega prijatla. Ta nagnjenost me veseli in mi priča tvoje dobro sercé. Pri tem te moram pa zagotoviti, da nisem Pavla Ivanoviča zato oficirja tako dolgo imenoval, dokler se nisem tvoje nagnjenosti do njega prepričal. Skušnjo si prestal. Kdor je svojemu prijatlju zvest, ta bo gotovo tudi svojemu gospodu in zapovedovavcu zvest. Zanesti se smem, ni res, Aleksej?“

„Res, do smerti, Vaše Veličanstvo“, priterdi mu Aleksej z živim glasom. „Ne preceja se kapljice krive kervi v mojih žilah, in poslednjo prelijem rad za premilega svojega gospoda!“

„Verjamem ti, Aleksej“, reče mu car dobrovoljen. „Tvojega zagotovila mi ni treba. Nihče mi ni nasledoval od tebe, nihče mi ni stal v nevarnosti na strani kakor ti. Pa vsega tega je dovolj, tvoje žlahtno serce poznam. Prošnjo zarad Pavla Ivanoviča ti dovolim. Le naznani mu, da ga izvolim za polkovnika Potešnje garde.“

Aleksejevo obličje se bliska prevelicega veselja, ta hip se hoče za preveliko milost zahvaliti, pa car mu odmaja z glavo, da ne.

„Nobene hvale! Pavel Ivanovič je vreden moje milosti. Njega in tebe sem že večkrat opazoval. Verli oficir bo, zvestobe njegove se nadjam, le povej mu. Zdaj pa tudi ti za-se izreci, kaj bi rad?“

„Oh, premili gospod“, pregovori Aleksej, „Vaše Veličanstvo me osreči s svojo milostjo, kaj čem več?“

„Le izreci svojo željo, to hočem vedeti!“ mu car zapové.

„No, če je pa tako, da smem željo izustiti, prosim za milost, da bi me Vaše Veličanstvo vedno blizo sebe imelo!“

Peter se mu pomuza in z glavo priterdi. „Obljubim, da boš vedno blizo mene, le v važnih okoliščinah ne, kjer bi te bilo drugej treba; to naj ti bo pa dokaz, da stavim vse svoje zaupanje v te. Menim, da me razumeš?“ —

„Razumem in od novega prisežem, da bom Vašemu Veličanstvu udan in zvest do smerti.“

Peter ga prime za roko in pregovori resnobno: „Sprejemem tvojo prisego. Zdaj pa grof Aleksej Menčikov, na konja, morava vendar videti, kje so moji spremljevalci ostali.“

Aleksej obledi, roka se mu trese, ko caru stopnico derži, da na konja stopi.

„Ah, vse preobilo milosti!“

„Ne, dragi moj, tvoje serce je prežlahtno in ne bo grofovskemu naimku nečasti delalo. Naimek ali naslov je le za svet, tvoje serce, mislim pa za-me!“

To zgovorivši spodpode vranca in zdirja od tod. Aleksej gleda za njim vès omamljen, pa saj tudi ne more drugače biti, če le nekoliko premisli, kako je vendar mogoče, da bi mogel oni nekdanji pekovski fant revnega rodú v grofovski stan povzdignjen biti! In vendar ga je Peter, car ruski, povzdignil, in njegova beseda je bila stanovitna kakor skala v morji. Aleksej jaha za carom kakor v sanjah, le glasovi za njim v skok jahajočih jezdecev ga nekako prebudé, in mu po carovem ukazu berzega konjiča pripeljejo.

„Tù imate grof Menčikov berzega konjiča, najgoršega iz konjarnice njih Veličanstva, ki vam ga car v dar pošlje.“

„Bog blagoslovi našega gospoda! Živio mili car!“ zakliče Aleksej vesel. „Zdaj pa le urno za njim, da se mu tudi za to darilo zahvalim in poklonim.“

Da je Pavel Ivanovič na enkrat na tako visoko oficirsko stopinjo povzdignjen, tega je bil njegov prijatelj Aleksej ravno tako vesel, kakor svoje lastne sreče, in komaj se je caru za darovanega konja zahvalil, hiti kar more k prijatlu Pavlu Ivanoviču in mu naznani, da ga je car za polkovnika izvolil. Pavel pa ni tega popolnoma verjel, dokler mu carov služabnik cesarjevega pisma in zavitka cekinov ne podá, da si za nje polkovnikovo obleko omisli; pa kdo bi si mogel tudi kaj tacega misliti, da bi se korporal na polkovnikovo mesto povzdignil;

kaj tacega doveršiti je bilo le Petru, ruskemu caru, mogoče.

„Aleksej!“ zavpije Pavel in pade svojemu prijatlu okrog vratú, „za to srečo se moram le tebi zahvaliti, gotovo nikdar ne bom pozabil, da sem le caru in tebi zvestobo dolžan; Bog naj me kaznuje, če jo le kedaj opustim ali kakorkoli pokvarim. Le povej caru, da bom za Boga in cara stal, kakor hrast do poslednje srage kervi.“

Aleksej izreče caru Pavlovo zahvalo, ki jo tudi z veseljem sprejme in pravi:

„Vem, da sta mi oba zvesta in vdana. Le deržita svojo prisego, in ne bo se vama bati, da bi ob mojo milost prišla.“

Po prešli zimi sklene car po Evropi tù pa tam običaje in šege, obertnijska opravila, fabrike in umetnijo z lastnimi očmi pregledati, in kar presodi in spozná, da bi bilo za rusko deželo pristojno, tudi tam vpeljati, da bi kupčijo in obertnijo na višjo stopinjo povzdignil. Za ta posel odloči Alekseja, da ga bo po tej poti spremljal. Tega naznanila je bil Aleksej zeló vesel, pa le žal mu je, da ne more tudi Pavel Ivanovič ž njim iti, in gré, ko ga je car poslovil, da ravno v Pavlovo stanovanje, in mu pové, da bo s carom popotoval po raznih deželah po Evropi. Pavel mu k temu srečo vošči in obljubi, da si bo tudi on domá na vso moč prizadeval svoje dolžnosti natanko dopolnovati.

Kmaló potem se car Peter s spremstvom na pot podá in gré skoz Eslandijo, Liflandijo, Branibor, Hanover in Vestfalijo v Amsterdam, kjer misli del časa ostati, se z mornastvom in tesanjem ladij pečati, kar je bilo v ravno tej dôbi v Holandiji, v najlepšem cvetji. Nepoznan obiskuje car Peter vsaki dan ladjodelnico, se skerbno podučuje v posamnih ladijetesanjih, in po vseh obhodih ga Aleksej spremlja, ker je bil za vse véde in poduke ravno tako vnet kakor car; zato ga je pa vedno bolj čislal in na višjo stopinjo povzdigoval. Drugi spremljevalci se pa za enake véde malo ali pa nič ne pečajo.

Nekega večera gré Peter iz ladjodelnice vés zamišljen v svojo palačo. Domá sedí v mislih za-

kopan, kar naenkrat pregovori: „Že vidim, da tako ne gré!“ reče Peter Alekseju. „Z gledanjem in razkladanjem, kako se to in to dela, ne dospemo tako deleč, kakor sem mislil, tega sem se danes do dobrega prepričal. Preden na Rusko pridemo, bomo polovico od vsega, kar smo si tukaj o ladjodelstvu s trudom zapomnili, zopet pozabili, — eno reč le po verhu znati, je dostikrat le toliko, kakor nič, in naša hoja na ladjodelnice bo naposled vsa zastonj. To pa ne smé biti! Aleksej nasvetuj mi, kako bi se dala prav koristno in vspešno osnovati?“ —

„Naj mi, Vaše Veličanstvo, blagovoli pravi namen našega ladjodelstva naznaniti,“ seže mu Aleksej v besedo.

„Namen našega ladjodelstva je očiten kot beli dan. Rusijo želim pred vsemi deželami in ljudstvi veliko napraviti, zato potrebujem pred vsem drugim čverstih morskih moči, brez brodarstva ga ni velicega vladarstva.“

„Vaše Veličanstvo zná nekoliko ladjodelcev in tesarjev seboj na Rusko vzeti in brodarstvo pod svojim vodstvom osnovati.“

„Na to sem že sam mislil,“ odgovori mu Peter, — „ali še vse to ni dovelj. Enaki ljudje bi nas znali prevariti in okaniti, in kdo bi jim mogel kaj, če bi mi njihovih del popolnoma ne razumeli. Aleksej le po drugo, ta ti ne obvelja. V možganih svojih nimaš slame!“

„Vem pač, kako bi se dala ta reč najboljšje doveršiti, — pa menim, da bi se je Vaše Veličanstvo težko poprijelo?“

„Kako le?“ ga car radoveden pobara. „Ne vstrašim se niti stroškov niti truda, da le dosežem, česar želim.“

„Gotovo, pa z veliko težavo, Vaše Veličanstvo mi bo javalne to misel poterdilo.“

„Kdo vé! verlo brodarstvo na noge spraviti, morem tudi več kakor hruške peč!“

„Morda še celó dela se lotiti?“ ga Aleksej nekako strahoma popraša, ker vedeti ne more, kaj vtegne Peter k temu reči.

„Se dela lotiti? kaj pa češ s tem reči? Le z besedo na dan, ne bom ti zameril, le povej kaj misliš?“

„Jez mislim, če bi se Vaše Veličanstvo po tesarsko obleklo, tako, da bi se nikomur ne zdelo, da ste car, vzemite sekiro in oglomer v roke in stopite kolikor toliko časa v poduk ladije tesati; kmalo se bote v ladjodelu in brodarstvu s svojo bistro glavo tako izbistrili, da bote nje prednosti in skrivnosti tako razumeli in poznali, kakor tesarji, ki barke tešejo že od mladih nog. Kar se človek iz pravega namena nauči, tega nikdar ne pozabi. Pa brez zamere, da se prederznem kaj tacega pregovoriti.“

„Kaj tacega praviš?“ pregovori car, vstane naglo s stola in koraka ročno po sobi gori in dol. „Dobra misel, boljše, bi djal, si ne moreš izmisliti, in kakor prižgana iskra mi je v serce šinila. Da, tako je! Mož je sam! kdor si z lastnim pridom, prizadevanjem in stanovitnostjo kaj pridobi, to mu tudi ostane. Ti si mi pot pokazal, ki se ga bom tudi poprijel in ne dvomim, da bi me v kratkem času do tje ne pripeljal, kar doseči želim. Tako, moj dragi Aleksej, škerlat in krono bom od sebe položil in plenkačo tesarsko v roke vzel. Kako prizadevanje ali ponižanje bi bilo vladarju pretežko, ki želi svoje ljudstvo izobraževati in osrečevati.

Če je Peter kako reč, ki se mu je za svojo deželo važna in koristna zdela, spoznal, poprijel se je je tudi brez odlašanja. Že koj drugi dan je vse svoje spremljevalce zbral ter njim naznanil, da jih bo za nekoliko časa zapustil, in smert jim zažuga, če le besedico čerhnejo od njegove nepričujočnosti. Le enemu zaupniku se je carovo vedenje zaupalo, da bo caru, če bi treba bilo, važna naznanila in poročila naznanjal in donašal. Potem zapusti Peter Amsterdam in gre z Aleksejem v Sardam, kjer je kakor prost tesar barke tesal.

V Sardam prišedši stopi car v prosti navadni deželni obleki kakor tesar v ladjotesarnico pod imenom Peter Mihaelov. Aleksej po izgledu svojega previsocega zapovednika se vede ravno tako in nihče ne vé, kdo sta prišla tesarja in od kod, ktera

vsaki dan redno v ladjodelnico dohajata in tešeta z veseljem in čversto, da je vse prek letelo.

Car vzame z Aleksejem neko borno bajto v najem, stanuje tû brez kakega služabnika, si posteljo sam postilja, sam kuha in ne pusti, da bi mu Aleksej tû in tam le kolikaj pripomogel.

„Nikar,“ mu pravi. „Lej, če bi ti jez to dovolil, kmalo bi ljudje jeli vgibati, kdo sva in naji cilj bi se popačil. Kar se pa dela, mora se popolnoma storiti. Kakoršno delo, tako plačilo, in midva se ne pečava s tesarstvom ladij za šalo in kratek čas, ampak se ukvarjava ž njim resno in natanko, kakor mora biti.“

Se vé, da se Aleksej vede po zapovedi svojega gospoda in mu pomaga, kar le more. Zmerom vesel, priljuden in dobrovoljen prepeva in žvižga car pri delu od jutra do večera, in tako si je tesarje privabil, da so ga prav radi med seboj imeli in veliko obrajtali. —

Celih sedem tednov ostane car Peter nepoznan v Sardamu. Med tem časom ne dela samo pri napravi velicih bojnih in kupčijskih bark, ampak sam si steše v prostih urah s pomočjo Alekseja lastno barkico, ktero v spomin svojega učenstva seboj na Rusovsko vzame.

Da je Peter sedem tednov nevajen delal, brez posebne postrežbe veliko terpel, ni treba v misel jemati. Debele žulje je dobil na rokah, marsiktera potna sraga se mu je po čelu pocedila, pa tudi, — in to je bila poglobitna reč, da je car svoj cilj in konec popolnoma dosegel, da ga niso pozneje ladjodelci pod nosom brili.

„Aleksej, zdaj bo pa že dovolj!“ reče Peter nekega večera po delopustu svojemu zvestemu tovaršu iz tesališča prišedši na dom. „Pošteno sva delala in najina marljivost je pridelke dónašala, ki bojo mojemu carstvu na veke koristili. Čas bo že, da se nazaj poverneva. Pa vsak delavec je svojega plačila vreden, zato si hočemo pred odhodom še eno veselico privoščiti, in jutri vožnjo za kratek čas po morji napraviti. Poskerbi barko Aleksej. Bomo videli, da ne znamo samo ladje tesati, ampak jih vémo tudi vladati.“

Ni mu bilo težko terdno in precej velike barke z verlimi mornarji obljudene dobiti in najeti, v kateri jadrajo drugo jutro na široko morje. Car sam prime za kermilo in ga vlada s krepko roko; vožnja se mu kaj prilega. Vès zamaknjen diha pomorski zrak in ne porajta, akoravno ladja vedno dalje od pomorja plava. Vedno hladneja in ostreja sapa jim piha naproti in visokeje valove proti njim podi; barkica pleše kakor orehova lupina tako, da mornarje začne nevihta že skerbeti.

„Gospod, al ne bi bilo varniše, da se vernemo?“ pravi neki star rujav mornar kermarju, kateri bi si bil berž ko ne poprej vsacega družega človeka pred seboj mislil, kakor Petra, ruskega cara. Sapa vihra vedno huje, od zahoda nam huda ura žuga, ki zná ladjico v globoko morje pokopati, in konec nas je vseh.

Preserčni kermar mu posmehljaje odkima ter pravi:

„Jez sem si že davnej kak mali vihar na prostem morji želel. Le naprej mornarji! Razpnite jadra. Po morji moramo leteti, kakor urna tonovšica.“

Mornarji ga ubogajo, akoravno odlašajo, ker se nevihte bojé. Tudi Alekseja strah preleti in stopi k svojemu gospodu rekoč:

„Vaše Veličanstvo, nikar naj si preveč ne upa!“ mu nekako prestrašen Aleksej reče. „Le pogledjte mornarje, da se res bojé. Če bi nas kaka nesreča zadela, Bog ne daj, že se dergetam, če le na to pomislim!“ —

„Strahopetnež, ne bi bil verjel, da se ti pred vsako sapico hlače tresejo,“ mu Peter Véliki pravi. „Kedaj si slišal, da bi bili morski valovi kakega ruskega cara pogoltnili? Ne boj se, do zdaj ni še nobene nevarnosti, če bi pa bila, bomo se jej že ubranili, ne skerbi za to!“

Aleksej se od cara oberne in pomaga mornarjem jadra razpenjati. Kmaló potem jame piš rojenjevati, car doseže, česar je pričakoval. Barkica plava ponosno kakor tonovšica tje po srebernosvitlem zercalu neizmerne morja. Čeravno se valovi od časa do časa na bok zaženó in prederzne mornarje do polti operó, vendar se za to nobeden menj ne zmeni, kakor car

Peter, kateri smehljuje slano vodo s sebe otresa, brez da bi roko s kermila potegnil.

Dalje in dalje ferči barkica v sinje morje in vedno više in više se povzdigujejo težki in temni oblaki na nebesu. Sčasoma ga popolnoma prepno, solnce zakrijejo, morje se zatemni, debele kaplje padajo, v oblacih jame bučati, nevihta je vedno bliže. Na enkrat zažvižga hud vihar, hlastne v razpeta jadra s celo močjo in verže ladijo skorej na stran. Mornarji zavpijejo in samega neplahega Alekseja strah prevzame.

„Mornarji na noge! nezgoda je zmerom bolj osorna,“ zavpije car s čverstim glasom. „Zvijte jadra, pa le urno.“

Mornarji sežejo po njih, toda piš jih tako suče, da prav malo ali celo nič ne opravijo.

„Aleksej, stopi sem!“ ga car zakliče. „Primi za kermilo. Že vidim, da nič ne opravite, vam moram pomagati.“

Aleksej plane in zgrabi kermilo, car šine pa po jadrnih, in ko jih zvižó, skloni se zopet barka, ako jo ravno piš jako sém ter tje suče, so se vendar tej ujmi odtegnili. Pa jim druga žuga. Huda nevihta, grom in blisk se jim bliža, blede in prestrašeni popadajo mornarji na tlá in kličejo Boga in sv. Miklavža na pomoč; le sam car stoji poleg jambore in gleda brez strahu v natorni spor. Aleksej se pa še zmerom pri kermilu trese in gleda plah okrog.

Ko tako oplašen zraven kermila stoji, opomni se na mlada leta, ko je slišal, da, če v barko trešči, udari strela po navadi v jamboro in se po njej v barko spusti, in ko ravno cara poleg jambore stati vidi, preleti ga strah.

„Ah, moj Bog, če zdaj trešči, je car proč!“ — In bolj se huda ura bliža, bolj se Aleksej za cara boji. Sklene ga od jambore spraviti, popade poleg njega ležeča verv in pripnè ž njo kermilo, šine proti jambori, pri kateri je car stal in pravi:

„Prosim, Vaše Veličanstvo, stopite od tukaj, za božjo voljo, za vas se jako bojim.“

„Zakaj le, tú sem varen kakor kje drugej, in če Bog nad menoj čuje, ktera nesreča me more zadeti?“

„Bog čuje nad Vašim Veličanstvom,“ pregovori Aleksej, „zato mi je tudi spregovoriti dal, Vaše Veličanstvo od tukaj spraviti. Stopite od tukaj, stopite, prosim lepo, da vas nesreča ne prehiti!“

„Tako naj pa bo, grém, da saj tebe potolažim,“ in stopi na ono stran kermila.

Aleksej gré poln skerbi za njim, in car mu je hotel strah ravno nekoliko skaliti in ga potolažiti, kar se naenkrat svitel žarek z višave pred njim proti tlam spusti, strašno se zabliskne, strela udari verh jambore tako, da se vsa barka strese od ene strani do druge. Bledi pocepajo mornarji tú in tam po tleh. Aleksej se prime za neko verv, da ga puh na tla ne podere. Ta oplaz preleti tudi cara, vendar se veliko ne zmeni in pravi:

„Presneto je hudo oplazilo. Aleksej glej, glej mornarji so vsi omamljeni in ležé po tleh, kakor da bi bili mertvi!“

Ker Aleksej koj zraven ne priskoči, šine car sam k njim, zmaketá enega za drugim za pleča rekoč: „Na noge, na noge mornarji! Strela nam je za zdaj prizanesla, udarila je le v barko in steno prebila, da voda v barko hahla. Če luknje berž ne zamašite, vsi smo proč, tedaj urno na delo!“

En strah podi družega, mornarji vstanejo in skočijo v barko, kjer kmalo zapazijo, da skoz preluknjeno špranjo voda v barko vré, in jo zamaše, da se barka ne potopi.

Vodo, kar je v barko priteče, iztrombajo, in strah in trepet pojenja. Nevihta potihne, černi oblaki zginejo in milo solnce posije.

„Nevarnost smo prestali,“ pregovori car Peter. „Če ste le luknjo dobro zadelali, potem se nam ni ničesar več bati.“

„Al jambora je prehudo razrušena,“ pravi eden mornarjev, „in ne moremo nobenega jadra na njo več razpeti.“

„Primate za vesla!“ jim car ukaže. „Pa le urno, gorše ko boste veslali, tem poprej bomo na primorji, le urno možje, vaš trud ne bo zastonj!“

Brez vsega ugovora popadejo vesla in veslajo iz vse moči, kdor bolj, ta bolj; čez kake pol ure

se jim v daljavi že primorje zabliska, kamor po hudem prizadevanji srečno priveslajo, in preden car in Aleksej iz ladijostaje odrineta, dá car pridnim mornarjem polno mošnjo rumenjakov, rekši: „nate, to imate obljubljeni darilo in za razrušeno jamboro,“ stopita z barke in odrineta v Sardam. Tukaj podá car Alekseju roko in pravi:

„Zahvalujem se ti, dragi moj! Že spet si me smerti otel. Car ti bo gotovo povernil, kar si tesarju Peter Mihaelov-u dobrega storil. Gotovo bi bil mertev, če bi me ti od jambore spravil ne bil. Kedar na Rusko pridemo, bomo kaj več o tem govorili.“ Car ostane mož beseda. Aleksej ni hrepenil po darilu, vesel je, da je le gospoda svojega smerti rešil.

Koj drugi dan odrine car z Aleksejem v Amsterdam in potuje od tukaj dalje po Evropi. Najprej gré v London, kjer v angležkobrodarski obleki v barkotesarskem dvoru stanuje, in se kakor v Holandiji tudi tukaj ladije tesati uči. Čez tri mesece se verne skoz Holandijo in Draždane na Dunaj; od tukaj se napravlja na Laško, kar zve nekega večera pred odhodom od Alekseja nov upor nepokornih in prešernih Streljicev.

„Kaj novega in dobrega dragi moj Aleksej!“ praša tisti večer car. „Gotovo mi važna poročila prineseš!“

„Na vsako stran važna poročila, ki znajo overati popotovanje naše,“ mu Aleksej omeni. „Neki poslanec mojega prijatla Pavel Ivanovič-a mi naznanja punt Streljicev. Tù je pisanje njegovo.“

Car ga popade in naglo prebere.

„Tega mora konec biti,“ mu car serdit odgovori. „Le berzo zapovej, da odrinemo. Še to noč hočem od tukaj v Moskvo odriniti. Gorjé upornikom! Tebi Aleksej pa hvala. Ne zadosti, da nad mojo varnostjo osebno čuješ, tem bolj tudi v daljavi za me skerbiš. Vsem, tebi in puntarjem bo po zasluženji povernjeno. Sedaj pa le urno od todi!“

Aleksej poskerbí, da car Peter še to noč s spremstvom Dunaj zapusti in proti severju odrine.

Zdaj se puntarjem vroča kaša kuha!

V. Ošabna prevzetnost.

Strašna je sodba, ki jo je 4. kimovca 1698 iz popotvanja po Evropi v Moskvo povernivši se car Peter čez puntarske Streljice izveršil. Sto in sto jih dá na vislice povесiti, družih sto in sto pa v sibirske puščave v pregnanstvo obsodi; tako celo vojsko Streljicev zatara.

Pa kakor pravično kaznovati, vé Peter Véliki tudi milostljivo obdarovati. Alekseja je z blagri, redi, častjo, gradovi in bogastvom preobložil in ni iz uma spustil, kar mu je bil Peter Mihaelov še v Sardamu obljubil, akoravno je vedel, da ga bodo deželni velikaši zavidovali.

„Naj te zavidujejo,“ mu car omeni, „kakor tudi hočejo. Ti dobiš, kar si zaslužil. Če mi bodo oni tako udani, zvesti in skerbni, kakor ti, jim tudi milosti svoje kratil ne bom. Lenobe in nevednosti pa nikdar nisem še podpiral, in je ne bom. Kakor šno delo, tako plačilo!“

Pavla Ivanoviča je za generala izvolil, in marsikteremu drugemu je bogata darila podelil, — med vsemi je pa cvetela najkrasniša cvetlica cesarjeve milosti Alekseju.

Tukaj moram pa še v misel vzeti dva moža, ktera je bila nemila smert kmalo potem pokosila, ko se je bil Peter iz svojega popotvanja nazaj v Moskvo vernil, ki ju je najbolj ljubil in čislal, namreč general Le Forta in Gordona.

„Moja najzvestejša služabnika in pridruženca sta me zapustila,“ pravi Alekseju. „Nimam ga nobenega več razun tebe Aleksej. S tako večim zaupanjem se zanašam na tvojo zvestobo.“

Aleksej mu odkritoserčno obeta, da je za-nj pripravljen tudi svoje življenje žertovati in mu v vseh nevarnostih na strani stati, da ga ljubi in čisla kakor punčico v lastnem očesu.

Da bi mu ne bil pošten in zvest, ne more se reči, pa le škoda, da je bil z raznimi hudobijami in napakami omadeževan, ktere so z njegovo slavo in mogočnostjo le prenaglo, kakor strupene gobe v je-

seni kviško vihrale. — Njegova poprejšnja sprevidnost, ki ga je kinčala kakor pava prekrasno perje, se stopoma umika njegovi ošabnosti in prevzetnosti; z bogastvom njegovim raste tudi njegova lakomnost, s slavo samovoljnost, terdoserčnost in nemilo serce proti vsem, ki se mu ne uklanjajo. Sreča ga dela vedno prevzetnejšega, bogateje ko ga s posvetnim blagrom obsiplje in kinča.

Peter ga obdaruje s prekrasno palačo in slava njegova mu privabi preserčno zaročnico, ktera mu po svoji serčni dobroti največi veselje družinskega veselja osnuje, in sčasoma čvetero ljubeznjivih otročičev povije, za ktere skerbeti jima car obljubi.

Kakor povsod se mu sreča tudi na bojišču smehljá in čelo z lavorom kinča. V vojski s Švedi se je obnašal kakor oroslan, kar mu zopet mnogo zaslug privabi. Tako se prerokovanje starega Ivana nad njim vedno bolj izpolnuje. Blišč, bogastvo in močnosť se utrinja če dalje bolj nad njim. Aleksej stoji na višavi, od ktere se nekdanjemu pekovskemu fantu Aleksašku gotovo nikdar sanjalo ni. Car Peter ga v kneški stan povzdigne, za general-feldmaršala in pomorskega podvojvoda izvoli, in mu podeli naslov „vojvoda Ingrijski.“ Vnanja veličanstva so si prizadevala carovega ljubljenca s slavo in blagodari osipati. Danija, Prusija in Poljska so mu slavne rede poslale in ga z mnogimi darili obdarovale.

Pa v sredi svojega veličastja se tako zadovoljnega in srečnega ne čuti, kakor takrat, ko je še carov paže bil; se vé takrat ni bilo njegovo serce še popačeno, in vest mu je bila prosta. Ravno to, ker je imel preobilno bogastva in posestva, ga nezadovoljnega dela; ker hoče vedno več imeti, zabrede v lakomnost in častimarnost, in k njima se pritepete še ošabnost in prevzetnost. Ni se čuditi, da je jel tega in onega žaliti in preganjati in iz okolice vladarjeve odpravljati, za kar si je obilo sovražnikov na glavo nakopal, ki so se noč in dan prizadevali, da bi mu srečo spodkopali in ga ob carovo milost pripravili. Car vse njegove muhe zasledi, ga svari in pravi:

„Kakoršno delo, tako plačilo! Veš, da

sem te zaradi tvojih čednosti na visoko stopinjo pripravil, varuj se, da te zaradi pregreh in nečednost ne ponižam!“

Enaka svarjenja pomagajo nekaj časa, al Menčikov si jih kmalo za uho založi, tem raje ker misli, da car Peter brez njega biti ne more. Tako zablodi iz ene pregrehe v drugo.

Car ni zastran tega le razkačen, ampak ga tudi kaznuje, tako da mora večkrat za pokoro obilo, obilo v denarjih plačati.

Pa tudi ta kazen Menčikova ne oplaši; on žene svoje ošabnosti še dalje. Po raznih zvijačinah in s pomočjo nekega podkupljenega deželnega komisarja prikrajša posestva svojim podložnim; ker se njegovim podložnim pred njim hlače tresejo, zato si ne upajo zoper njega tožbe povzdigniti, da bi jim še ostalih zemljišč ne vzel in jih še celó iz dežele v pusto Sibirijo ne spokal. Knez Dolgoruki, državni velikaš, pozvé nepoštenost njegovo, ter jo še vročo caru naznani. Petra, to slišati, jeza popade, zapové, da se ta nevestnost natanko preišče in presodi, ter gré sam k njemu v palačo, kjer najde ljubljenca še v postelji, ga zbudí in mu goljufijo njegovo razodene; ker jo Menčikov obstoí, ga prav verlo ošeska.

„Zdaj menda vendar vidiš, kako se mu plačuje, kdor tako dela kakor ti! S tem pa ni še vse pobotano, ampak moraš ne samo uboge kmete, ki si jih v posestvih prikrajšal, nemudoma odškodovati, zraven tega pa še sto tisoč rubljev kazni v državno denarnico plačati. Pri meni si jo za delj časa zavozil; le pred oči se mi kmalu ne prikaži.“

Menčikov se podviza carov ukaz neutegoma dopolniti; plačana kazen ga tako ne peče, kakor to, da je ob cesarjevo milost prišel. Ne dolgo po tem se napravi in obleče kot prost oficir, se podá v carovo palačo, pred njim se na kolena verže, in mu svoj meč in rede pred noge položi.

„Vaše Veličanstvo“, pregovori Menčikov bled in pobitega serca, — nisem vreden, da bi dalje te spričebe najvišje milosti nosil! Naj vzame vse zopet nazaj, le za eno reč se prederzno prositi, da naj

no odtegne Vaše Veličanstvo Menčikovu svoje drage milosti!“

Petra ta ponižnost v serce zbode. Še enkrat ga prav dobro ošteje in mu poboljšanje priporoča, se ga usmili, in mu reče meč in rede zopet vzeti.

Enake reči niso med njima bele vrane. Ker pa Menčikov vedno s skesanim srcem poboljšanje obeta, potolaži milega cara kmalo s svojo hlimbo, čeravno včasih nad njim hudo zagromi; pa poslednjič ga vendar le poterpljenje zapusti.

Vojska s Perzijani se uname leta 1722, kamor pa ni car Menčikova seboj vzel, ampak ga pusti na čelu državne uprave, ktere najvažniši ud zraven njega je til tudi general Šasirov, ktera sta se po navadi gledala kakor pès in mačka; njuno sovraštvo je bilo tako veliko, da sta se v državnem zboru z gerdimi besedami in goljufi obkladala.

Ko se car Peter iz Perzije poverne, bil je Šasirov prvi pri njem, in toži Menčikova, Menčikov pa njega.

„Oba sta kriva!“ pravi car, ko je pritožbi obeh zazihel. „Kazni sta vredna oba tem bolj, ker sta se pri očitnem zboru sperla; zato obsodim oba, da zapade vsak sto tisoč rubljev. Bolj natanko bo pa ostra preiskava razsodila.“

Preiskava te razsodbe je bila tako strašna, da car v prvi togoti oba v smert obsodi. Vojaška sodba se začne, pri kateri je car sam predsedoval. Menčikov ga je že na čelu poznal, da je hudo razkačen in čeravno misli, da je zgubljen, da mu vse zvijačine nič zdale ne bodo, vendar se verže na videz vès prestrašen in skesan pred cara na kolena in ga zviti prekanjenec usmiljenja prosi, obstoji vse svoje pregrehe, in mu jih tud pismeno izročil.

Kes, obžalovanje in preponižnost še enkrat premilega cara prevedré, jeza ga popusti in se v usmiljenje in pomilovanje premeni. Pa vse to bi bilo Menčikovu težko veliko pomagalo, če bi ne bil ravno o pravem času njegov prijatelj prošé za-nj glasú povzdignil, Pavel Ivanovič namreč iz hvaležnosti za dobroto, ki mu jo je Aleksej skazal, prederzne se besedico pregovoriti in za Menčikova prosi:

„Odpuščenje krivemu! Pri tej strašni dóbi prosim, naj se Vaše Veličanstvo opomni, da Vas je nesrečnež vedno ljubil.“

„To je res!“ mu mogočni Peter odgovori, in žar milosti mu na obrazu zasveti.

Menčikov to zapazi in jame prosteje dihati, kar tudi več družih nazočih opazi, najmlajši sodbini predsednik, kapitan garde, vstane in reče svojemu bližnjemu prisledniku precej glasno, da car zasliši: „Idiva brate, tukaj nimava ničesar več opraviti!“

„Kaj pa“, pregovori car, ker vidi, da oficir svoj klobuk vzame in hoče oditi. „He, kam pa?“

„Domú!“ mu kapitan derzno in serčno odgovori. „Če Vaše Veličanstvo take pregrehe in goljufije prizanaša, tako nimamo tukaj nič več opraviti!“

Menčikov se strese pri teh besedah, car pa druzega ne reče, kakor:

„Le vsedi se le na svoje mesto in govori kar zaradi tega misliš.“

Kapitan se globoko priklone in vsede na poprejšnje mesto.

„No, ker nas je Vaše Veličanstvo za sodnike sem poklicalo, zato bomo zvedeli kar na onem papirji zapisanega stoji; zatoženec naj pa pred branjem svojega spisa k vratom stopi, in potem, ker sem najmlajši sodnije, moram prvi svoje mnenje izgovoriti.“

„Ali slišiš?“ se Peter proti Menčikovu oberne, „kako se moraš sukati. Zdaj se sodba prične. Le stopi k vratom.“

Bled ko smert, misli da je že preč, vstane in gré proti vratom. Spisek njegov se prebere, potem mora prepadli zatoženec pred sobo stopiti.

„Zdaj pa le govori“, reče car kapitanu.

„Da!“ mu kapitan odgovori, „vse smo slišali, in namesti, da bi bil Menčikov kaznovan, je, ker je cara in deržavo ogoljufal in najzvestejše služabnike gerdo psoval, pomiloščen. On ni milosti vreden, ampak naj pride ob premoženje in življenje.“

„Le naprej, eden za drugim!“

Nekoliko udov sodnije, in skor bi djal, vsi predsedniki, katerim je bil Menčikov, zastran svojih gerdih del, tern v peti, so bili s kapitanom ene misli, le

peščica jih je bila, ki so mu lahnejo prisodili, nobeden pa od pregnanstva v Sibirijo. Sam Pavel Ivanovič mu še ohrani prijateljsko zvesto bo.

„Gospod“, pregovori Pavel, „Aleksej je kriv, ker se je pregrešil, pa nikdar proti svojemu vladarju. Njemu ni bil nikdar nezvest. Prosim njemu za odpuščenje!“

„Tvoja prošnja Pavel Ivanovič mi je všeč,“ pregovori car resnobno, vstane in gleda z ostrim pogledom po zbornikih. „Le poslušajte me vsi,“ pravi dalje. „Če gre za življenje enega človeka, treba je, da se zmote in zasluge natanko pregledajo in pretehtajo, in ko zasluge zmote prevagajo, po pravici je milosti vreden. Kako ste pa vi sodili. Vi ste le po pregrehah segali, ne pa na njegove zasluge gledali. Kdo je med vami, da bi bil meni in državi vesteja in koristneja dela opravljal, kakor Aleksej Menčikov. On je vedno modro svetoval, bil je pogumen v boji in zvest svojemu gospodu. Večkrat mi je življenje otel. Če sem ga kedaj tudi tožiti slišal, nisem nikdar nobenega našel, da bi me bil zvesteje ljubil od njega. Zato mu milost nasvetujem. Kazni na premoženji pa ne bo odšel, življenje in prostost mu zavarujem, ker ga bom še prihodnje potreboval. Jaz zahtevam še eno glasovanje.“ —

Sodniki sedijo tem bolj osramoteni, ker poznajo, da je car pravico govoril. Zdaj pa se zove obsodba vse drugače.

„Če je Menčikov caru življenje otel, tako tudi mi nimamo pravice po njem seči,“ pregovori eden med njimi. „Naj ga car sam na premoženji kaznuje.“

Menčikov pride zopet v sôbo, in car mu sodbo naznani.

„Aleksej Menčikov!“ ga Peter Véliki ogovori, „ti si se marsikterih nepoštenosti ukrivičil. Smert si zaslužil, pa le zastran tvoje zvestobe v službi, ti je življenje prizaneseno in kazen te le na premoženji zadene. Ti zapadeš grajščino v Ukrajni, prideš ob najemščino tabaka, boš odstavljen od oblastnije Estlandije in Ingrije. Razun tega boš moral v državno denarnico dvakrat sto tisoč rubljev plačati. To tedaj

je kazen tvoja. Le vari se, da kedaj še v huje zadrege ne prideš.“

Menčikov, ki pred vratmi ni družega mislil, kakor da je ob čast, prostost in življenje zapadel, diha zopet vesel, češ, da ga car še zmerom veliko obrajta in čisla, spusti se pred njim na kolena, in se mu spodobno za skazano milost zahvaljuje.

„Potolažen bodi,“ mu car reče. „Še enkrat ti prizanesem, akoravno sem ti hudo kazen naložil. Pa le za uho si je ne založi: da sva zdaj bot, pri novi zablodi se ne bo več na tvoje zasluge gledalo. Kakoršno delo, tako plačilo! To si dobro zapomni.“

Menčikov se caru zahvali, poljubi mu roko in poboljšanje obeta, kakor maček, da ne bo več bohalizal, dokler do njega ne pride. Vojaška sodnija se razpusti in Menčikov gre prost domú k svoji družini. Nesrečni general Šasirov mora pa, ki ga nobene poprejšnje zasluge ne varujejo, v Sibirijo.

Kmaló potem, ko Menčikov odpuščenje dobí in k družini svoji domú pride, povabi kapitana garde k sebi. Kapitan se tega povabila precej ustraši, ker vé, da je car Menčikova zopet pomilostil, in misli, da se bo nad njim z vso ostrostjo znosil.

Pa vse drugači ga je sprejel, kakor si je mislil.

K njemu prišedši ga Menčikov nekoliko časa molče z očmi meri, stopi bliže njega in mu roko podá ter pravi: „Kapitan, vi morate pač pravičen in gospodu caru udan vojak biti, ker se mojega sovraštva in maščevanja menj bojite, kakor da bi svojo dolžnost zatajili. Prosim vas, bodite mi prijatelj, podpirajte me s svojimi skušnjami in razumom, pristopite mi na pomoč razneseno zmedo in krive razvade prej ko prej odpraviti, prejmite tù darilo od dva tisoč cekinov, ki sem vam jih v znamenje svojega spoštovanja dati namenil. Prosim, ne branite se jih. Akoravno mi je car hudo pokoro naložil, vendar sem še toliko bogat, da svojemu prijatlu darilce brez škode podati zamorem!“

Častnik premagam od velikoserčnosti njegove vzame darilo, in postane najzvestejši pridruženec poprejšnjega nasprotnika. Car zve žlahtno obnašanje Menči-

kovo proti gardnemu kapitanu, in to ga tako gane, da Menčikova ravno toliko obrajša kakor poprej.

„Aleksej, Aleksej!“ mu pravi, ko zopet skup prideta, „če bi bil vedno tako ravnal, kakor proti svojemu nasprotniku, gotovo bi se ne bila taka nevihta med teboj in mojo milostjo pripetila.“

„Od zdaj si bom na vso moč prizadeval, milost Vašega Veličanstva pridobiti;“ in res stara razmera se je med nju zopet povernila. Toliko časa, dokler je car živel, ni Menčikov lakomnosti in goljufiji več vajatov prepuščal. Če se le car na-nj ozre, ga že strah preletí. Blagor mu, ko bi ga ne bil sam strah v sponah deržal! Žalostnemu koncu bi bil odšel.

VI. „Kjer prevzetnost klenka, Šramota za njo brenka!“

27. vinotoka 1724 spremlja Menčikov cara iz Petrograda v Lahto, od kodar je plavže in puškarnice v Sisterbeku obiskal. Pri Lahti vidi ladijo, polno ljudi ki na skalo buti in na njej obtiči, car jej nemudoma čoln na pomoč pošlje, da bi ljudi potopa rešil. Pa žalibog vse prizadetje bilo je brez vspeha, nevarnost pa vsako minuto večja. Ker pa vidi, da ni drugače, skoči sam v drugi čolnič, da bi v stiski zdihajočim iz nevarnosti pomagal.

Zastonj ga Menčikov zaderžuje. Car vedno pripravljen pomagati, kjer je pomoči treba, mu vse prošnje in ugovore odbije, dá čolnič od kraja odriniti in hiti revežem na pomoč. Pa k nesreči je bila voda preplitva, in ker vidi, da ne more s čolničem do ladije, skoči sam v vodo in brede do ostale ladije, in si ne dá poprej mirú, dokler ladije ne omaje, da plavati jame. Ravno pri tem prizadetji si je hudo prehlajenje privabil in po njem v kratkem pa smert. Že prvi večer potem ga je merzlica hudo stresla; bolezen prihaja in kipi od dné do dné više, kmalo ne more postelje več zapustiti.

Katarina, žena njegova, se kar od postelje ne gane in mu streže z največo skerbjo. Ravno tako je tudi Menčikov vseskoz pri njem, in sliši marsiktero svaRITEV iz njegovih ust.

„Varuj se!“ mu car še malo pred smertjo reče. „Jaz sem te na najvišjo stopinjo med vsemi cele države povzdignil, le glej, da se čednosten in pošten na njej obderžiš. Tvoja lastna opravila ti bojo sreča ali nesreča.“

8. svečana 1725 je car previden z Bogom od svoje žene in od podložnikov objokovan, izdihnil svojo dušo. Tudi Menčikov je po svojem dobrotniku prelival grenke solzé in se dolgo časa ni mogel od njega ločiti. — Pa osoda mu ne da dolgo mirú! —

„Na noge Aleksej!“ mu zadoni neki glas v ušesih. „Poskerbi za slobodo, če nočes jutri na vislicah viseti, in poskoči urno s svoje postelje.“

„Pavel Ivanovič, prijatelj moj!“ ga zakliče. „Kaj novega?“

„Naznanim, da se je pri Bojarjih zarota unela, in hočejo vélikega kneza na prestol za vladarja oklicati, cesarico Katarino pa odvreči.“

„To ne gré!“ zavpije Menčikov glasno. „Car je Katarino sam za svojo naslednico v vladarstvu odločil, toliko časa bo Katarina vladala, dokler ne bo carevič polnoleten. Tudi po njegovi smerti nam mora postava veljati. Na noge tedaj, Pavel Ivanovič, skličí gardne oficirje, zavaroval si bom njih zvestobo in carinjo varoval.“

Pavel Ivanovič stori berzo, kakor mu je ukazano! Menčikov se pa neutegoma h carinji podá.

Pač je že zadnji čas, ker zarotniki so bili v véliki dvorani palače zbrani, in so mislili ravno careviča oklicati. V sprednji sóbi zvé Menčikov, da je carinja v nevarnosti. Menčikov ne pomišljuje dolgo kaj in kako. Neki kapitan garde in k sreči ravno tisti, s katerim se je bil Menčikov po velikodušnosti sprijaznil, bil je blizo njega z več drugimi zanesljivimi oficirji, katerim Menčikov ukaze dá, nepokornim zažuga smert, zvestim pa bogata darila in povišanje obljubi. Častniki mu pokorščino zagotovijo. Nekoliko jih pošlje, da državni zaklad zavarujejo, kapitana odpravi pa ročno k Pavlu Ivanoviču, da pripelje gardne oficirje in cele polke pred palačo.

Ko je bilo vse doveršeno, gré Menčikov h carinji, jej zagotovi zvestobo in prosi, da naj se podá brez

strahù med zarotnike, kedar jej bo on znamenje k temu dal. Carinja mu obljubi; na to stopi Menčikov derzen v dvorano in pravi: „Gospodje, nikar si ne prizadevajte dalje. Vaše naklepe vém, vém pa tudi voljo umerlega milostljivega gospoda. Živela carinja Katarina!“

Nihče ne povzame njegovega glasú, tem bolj pa zagromé divji glasovi: „Zgrabite izdajavca!“ Nekteri planejo z golimi mečmi proti njemu, zdaj mu je pač predla, da menda še nikdar tako; barve ga spreminjajo, stopi nekoliko korakov nazaj, pa na enkrat se zasliši na dvoru palače strašno bobnanje, in zdaj še le pride Menčikov k sapi.

„Kaj pa pomeni to?“ zavpije poglavar palače razkačen. „Kdo se je prederznil brez ukaza vojaška kardela sèm pripeljati?“

„Jaz!“ odgovori Menčikov z nekako visokostjo in stopi pred zarotnike. „Jaz sem se prederznil po povelji carinje, kterež vsak dober podložnik pokorščino in vdanost, kakoršna jej gré, skazuje. Živela carinja Katarina!“

Vse ostane tiho, kakor poprej, toda prepadli in bledí pogledujejo plahi zarotniki drug drugemu. Zdaj ko Menčikov vidi, da jim puntarske sape zmanjkuje, dá omenjeno znamenje, izbina vrata se odpró, in z veličanskim in zapovedajočim obličjem, visokostjo in milostjo stopi carinja Katarina v izbo.

„Velikaši deržave!“ jih s krepkim glasom ogovori. „Akoravno žalostna stopim pred vas, da se iznebim skerbi, ki mi jih vi prizadevate, in vam naznanim, da nastopim po volji rajncega cara vladarstvo ruske dežele. Da boste pa vedeli, povém vam, da nisem nikdar mislila carjeviča Petra od prestola odvreči, po moji smerti mu je zagotovljen, in če bo le moje poduke in nasvete poslušal, imam upanje, da vam bom cara odgojila, da bo vreden kervi in iména svojega rajnega očeta.“

Vstavniki pobesijo oči in jih upró v tlá. Menčikov stopi pred nje in jih resnobno ogovori: „Kaj boste dalje premišljevali? — Rajni car je hotel, da naj bo po njegovi smerti njegova žena naša oblastnica in zoper njegovo oblast se ne smé nihče pregrešiti.“

Zarotnik in puntar je, kdor z menoj ne zakliče:
„Živela mogočna samovladnica, carinja Katarina!“

Zdaj še le povzame ves zbor Menčikov glas, pade pred carinjo na kolena, in Menčikov povzame besedo in pregovori:

„Spoznamo te za svojo milo carinjo in vladarico, za katero smo pripravljene žertovati življenje in premoženje!“

„No, tako bom tudi jaz domovini skerbna mati!“

Na to zavpijejo velikaši v eni sapi: „Živela carinja Katarina!“

Menčikov in njegovi zvesti tovarši so pripomogli, da je Katarina prestol in vladarstvo brez prelivanja kervi in strašnega potresa države nastopila. Zdaj še le se jame srečna zvezda Menčikova posebno lesketati, in zasluge njegove kviško kipeti; carinji se prikupi od vseh strani, ona ga bolj obraja, kakor njen umerli mož. Neizrečeno je bilo premoženje njegovo. Čez sto tisoč kmetov je štel med svoje sužnje, zaklade pa le po sodih zlata. Sploh se je pa pripovedovalo, da je, če po Ruskem potuje, od Rige do Derbenta vsako noč na svojem gradu spal.

Pa ni čuda, da Menčikov prevelike sreče omamljen, postaja vedno derznejši, silovitnejši in prevzetnejši, on misli, da se mu po carovi smerti ni ničesar bati, kakor da bi bil le Peter sam, kateremu je mogel pokoren biti. Ruskih velikanov se ne boji, in tudi carinjo misli s svojo premetenostjo in zvijačino voditi, da bo plesala kakor bo on hotel, toda si še ne upa na dan. Katarina umerje že čez poltretje leto po caru Petru, in na smertni postelji zaroči careviča Petra z Marijo starejšo Menčikovo hčerjo, Menčikovu pa zaupa vladarstvo Rusije, dokler je carevič še maloleten.

Tako dospè Menčikov na stopinjo najvišje časti, do ktere ni menda še noben podložnik došel, katero bi bil, če bi bil le bolj pametno ravnal, lahko do svoje smerti imel.

Al prevzetni Aleksej kmalo pozabi prislovico: „Kakoršno delo tako plačilo,“ katero mu je car tako pogostoma priporočal, pozabi prerokovanje starega Ivana, ki mu ga je, dokler je bil Aleksaška

še pekovski fant, prerokoval; djal mu je: „Pervi boš za Bogom in carom v ruski deželi, pa gorjé ti, če bi hotel še više stopati!“

Koj po smerti carinje se Menčikov šopiri, kakor da bi nobenega višega od njega ne bilo. Mladega cariča čisla, kakor svojega učenca, ne pa kakor svojega vladarja in gospoda; ker je ž njegovo hčerjo zaročen, misli, da ima vso pravico in moč čez-nj gospodariti. Kar mu je še na poti, mora se mu udati, ali brez vse milosti iz dvora odpravi. Vse se ga bolj boji, kakor rajnega cara, vse se mu uklanja, in gorjé mu, kdor se mu ustavlja. Deželni velikaši se pred njim tresejo, kakor trepetlikov list, in si skor sopsti ne upajo; kdor ga le pisano pogleda, mora v zapor ali v pusto Sibirijo koračiti.

Pa vse to bi ga ne bilo v nesrečo pokopalo, ako ne bi bil v svoji zmoti tako daleč segal, in pred mladega careviča s tako prederznostjo stopal in ž njim ravnal, kakor s kakim nevoljnim dečkom. Akoravno šteje še le 12 let, vendar se dobro zavé svoje visoke dostojnosti, ki mu je bila od njegove matere izročena; prederznost njegovega ministra ga s pervega nekako nevoljnega dela, poslednjič pa celó razkači. Menčikov se mu pa zavolj tega posmehuje in misli, da mu bo že kašo vpihal, in termo iz glave izbil, pa ne pomisli, da je 12 let stari deček ruski car, kateri čislanje in pokorščino od svojih podložnikov zahteva, in kdor mu to odreče, nakopava si sam svojo nesrečo.

Menčikov se je po svoji skopariji mlademu caru najbolj zameril. Akoravno ima brez mere bogatije, dere in hrepení vedno po večí, zastran ktere mu nekega dné hudo očita.

Od nekega svojih ljubljencev, ki mu je med drugim tudi opazuh bil, zvé, da eden carovih služabnikov, ki je žepni denar za manjše carove potroške hranil, od tega denarja caru kaj prav malega dá. Ker tedaj omenjeni služabnik to brez carove vednosti, ali morda po njegovem ukazu stori, zato ga Men-

čikov k sebi pokliče, prav hudó ošteje, čez vse to pa še ob službo pripravi in mu slovó dá. Žalosten zapusti služabnik sôbo in odide v carovo poslopje, da bi se pri svojih tovarših poslovil in jim svojo nesrečo potožil. K sreči pride mladi carevič ravno iz sôbe proti njemu in žalostnega ogovori.

„Kaj ti je, Aluška?“ ga prijazno popraša. „Ti se jokaš! Kdo ti je kaj hudega prizadjal?“

Javaljne bi si bil sam upal, zoper mogočnega ministra le najmanjšo besedico ziniti; zdaj pa, ker ga sam carevič ogovori, mu vse odkritoserčno pove, kako gerdó je Menčikov ž njim ravnal, in da ga je ob službo pripravil.

„To je pa že preveč“, pregovori carevič. „Ne boj se Aluška! Jaz ne dopustim, da bi se zvestoba kaznovala, ampak da se obdaruje. Ne boj se Menčkova, jaz mu bom že na pravi pot pomagal.“

Nenadoma se k Menčikovu napravi, mu njegovo početje očita in prepové, da nima prihodnjič več kaj enacega počenjati. Menčikov se hoče izgovarjati, pa carovič ga nekako pisano pogleda in pravi:

„Molči, pregrešil si se, jaz ne terpim nobenega izgovora. Vari se Menčikov, da ne pozabim, kdo je bil najboljši prijatelj mojega očeta. Njemu si obilo dobrega storil, meni pa ne. Po tem se vedi in ravnaj svoje obnašanje.“

Car osupnjenemu Menčikovu ziniti ne pusti, ampak mu herbet oberne pa grè. Nevoljen in prepadel gleda Menčikov za njim.

„Mladi orël hoče leteti“, mermra zvita buča sam med seboj. „Peruti se mu morajo pristriči.“ Namesti, da bi si bil ta prigodek zapomnil in se opomnil prislovice „kakoršno delo, tako plačilo“, postane še ošabniši. Priliko ima k temu kmalo.

Zidarsko društvo v Petrogradu pokloni mlademu careviču darilo devet tisoč cekinov v dokaz svoje ljubezni in vdanosti, kterege se carevič jako razveseli, in se zahvali pridnim ljudem za prejeto darilo in jih milostljivo odpusti, ter pokliče nekega dvoraniča k sebi in mu dobrovoljen reče:

„Glej, Galičin, kakošno darilo mi je zidarska

družba poklonila, kaj čem s tem denarjem početi? Za-se ga ne potrebujem.“

„Vaše Veličanstvo ga zná svoji sestri podariti“, mu dvoranič omeni, „prepričan sem, da ga bo s posebnim veseljem prejela.“

„Prav imaš, Galičin! ta nasvèt mi je všeč“, mu carevič priterdi. „Vesela bo Natalija tega darila. Njena denarnica je tako dostikrat izpraznjena, ker jo lakomni Menčikov tako poredkoma polni. Nesi jej te denarje, in reci jej, da jo pozdravljam.“

Dvoranič se podviza carov ukaz doveršiti, zversti v papire zavite cekine in gré proti sôbi velike knezinje, pa ne dospè še do njene sôbe, že ga sreča na mostovžu Menčikov in ga ustavi rekoč:

„Kaj neseš tukaj?“

Dvoranič mu brez vseh ovinkov pové, da nese Nataliji, véliki knezinji, devet tisoč cekinov.

„Óho, devet tisoč! Lep denar, ki se ne smé ferfrasto potratiti. Že vidim, car je še mlad in ne zná z denarjem prav gospodariti. Nesi te denarje le v mojo sôbo, zastran česar bom še sam s carom govoril.“

Dvoranič se tega nagovora prestraši, za korak nazaj stopi in reče:

„Tega pa že ne smem storiti, veliko nemilost carovo bi si na glavo nakopal.“

„Velika neumnost, dragi moj“, mu Menčikov smehljaje se reče. „Če te jaz čislam, ni se ti drugih bati. Le urno z mano v mojo sôbo!“

Ko se pa dvoranič še zmerom iti obotavlja, ga Menčikov za ramo zgrabi in precej strese, ter mu resno zažuga: „Ubogaj! Le urno naprej, sicer stražo pokličem, in te dam kakor si v Sibirijo odpeljati!“

Tega žuganja se dvoranič Galičin tako prestraši, da jecla:

„Že grém, pa le prosim, da me njih ekscelencija carove nevolje varuje!“

Se vé da te bom zavaroval. Koj ko denarje v sôbo prineseš, dobiš poročilo in ga poneseš do poglavarja derbenskega, in kedar nazaj prideš, bodo rumenjaki že davnej pozabljeni.

Dvoranič se mu več ne ustavlja, in koj ko se

cekinov znebí, mora na konjiča in jaha, brez da bi se bil smel pri mladem caru posloviti. Se vé, da se zdaj Menčikovu samo smeja, ker je prinesene rume-njake za svojo mavho pograbil.

Mladi car ne misli več ne na denar ne na dvo-raničana, ker je bil koj po njem tudi sam na neki lov odrinil. Ta dan je bila zvita buča kaj židane volje, in si ni mislil, da se nad njim že černi oblaki nevihte zbirajo, iz katerih zná pred ali potlej va-nj trešiti, in ob enem vso njegovo slavo razrušiti.

Carjevičina Natalija pride po navadi drugo jutro k bratu zajterkovat. Car pričakuje, kaj mu bo ona zastran podarjenega darila rekla, ker pa carjevičina nič ni dobila, zato se mu tudi zahvaliti ne more.

„No Natalija, kakor se vidi, te moje darilo ni razveselilo?“

„Kakošno darilo? jaz nisem nobenega darila vi-dela.“ Car jej pove, kaj in kako, in resnica pride na dan. Car razkačen zapové in hoče dvoraniča imeti, pa noben palačnih služabnikov ne vé, kam je zginil, le po nekem drugem strežaji zvedó, da je Menčikov Galičina v Derbent poslal, koj ko mu je bil denarje izročil. Mladi car se zarad te nesramne prederznosti tako stogoti, da nikoli tako, in ukaže Menčikovu na mah k njemu priti, da zvé, kako se bo zvita buča zgovarjal.

Menčikov pride, kakor po navadi, ošaben z na-pihnjnim obličjem, se vé da, ker še ne vé, kakošni oblaki se nad njim zbirajo, pred mladega gospoda, kakor da bi on nobene tožbe zoper njega ne imel. Pa se vendar kmalo prestraši, kakor hitro togotnega mladega kneza zagleda.

„Kako se moreš prederzniti dvoraniča Galičina z mojim ukazom poslanega zadrževati?“ ga togotno car ogovori! „In mu kakor kak navaden razbojnik s silo izgrabiti denar, ki sem ga bil svoji sestri v darilo poslal? Odgovori!“

Menčikov obledí. Kakor blisk ga misel preleti, da je njegovo gospodarstvo pri kraji, če mu ta vriš po sreči ne izteče in mladega cara ne potolaži. Skor se ne zavé, pri vsem tem se pa izgovarja, kar le more.

„Odpuščenje, Vaše Veličanstvo!“ pregovori strahoma, — potrebe države — slabi stan javnih denarnic — z eno besedo mislil sem denar koristneje obrniti. Če pa Njih Veličanstvo zapové, povernem koj teh devet tisoč cekinov in jim pridenem še en milijon rubljev lastnega premoženja! Zagotovim Vaše Veličanstvo, da jaz...”

„Da si največi goljuf v moji deželi, to dobro vém!“ mu car v besedo seže. „Tvojega izgovarjanja ne potrebujem, jaz te že dobro poznam. Če so denarnice prazne, pride od tega, ker se njih iztok večidel le v tvoj zaklad izliva. Ne prikaži se mi dalje pred oči. Nisem le car? in mi ne gré ravnati s svojim denarjem kakor hočem, brez tvojega dovoljenja? — Le poberi se! Kar si zaslužil, boš tudi prejel!“

Menčikov je vničen, ravno zdaj se opomni prerokovanja starega Ivana, ki mu je vedeževal: „Gorjé ti, če se boš mogočnejšega od cara delal!“ Pade na kolena pred mladega gospoda in ga odpuščenja prosi.

Pa je vse prepozno. Car ga nevoljen zapusti ter odide, kar tudi Menčikov storí ne dobivši odpuščenja.

„Zdaj pa vidim, da sem zgubljen!“ vzdihne sam pri sebi.

Ta novica zazvoni po vsi Moskvi, kakor bi ob plat zvoná udaril, da se je Menčikov caru jako zameril in ob milost prišel. Na enkrat se njegovih sovražnikov vse polno prikaže, kakor jeseni gob po deževnem vremenu. Ki si do zdaj zoper njega kar besedice niso čerhniti upali, ga zdaj tožijo, kar le morejo. Ponosni mogočnik, pred katerim se je do zdaj vsaka glava pripogibala, in kateremu so se vsa usta prilizovala, prijatla ne najde, da bi ga zagovarjal in se za-nj potezal. Hlinci in poprejšnji prilizovavci ga popusté in z lažmi in obrekovanji zatirajo. Še celó njegov zvesti Pavel Ivanovič mu ne more ničesa pomagati, ker je bil ravno tačas v uralskih rudnikih, kamor ga je bil sam Menčikov poslal, da bi ondi dohodke žlahtnih rud pregledal, da bi poprej v njegovo mavho prilezli. Edinega prijatla mu je beskoposti in lakomnosti odpeljal. Menčikov se mora

za storjene pregrehe hudo pokoriti, če ravno si je bil svest obilo zaslug, ki jih je umerlemu caru, ne pa mlademu njegovemu sinčeku skazoval.

Pri vsi nesreči, ki ga je zadela, si Menčikov že zmirom misli, da bo vendar pregnanstvu v Sibirijo ubežal. Nemilost carova je res velika, si misli, pa menda vendar ne bo taka, da bi me popolnoma v pogubo pokopala.

Res se mu pozdeva, kakor da bi se mu žarek upanja zabliskal — ker mu car le prepove se mu pred obličje prikazati, in ga spervega iztira v Oranienborg, kamor mu dovoli tudi družino, zaklade in služabnike seboj vzeti.

„Zdaj pa že vidim, da me nič posebno hudega ne čaka, vidim, da sem rešen!“ zavriska Menčikov zadovoljen, pa le vse prezgodaj, ker ne bo kaj vesel v svojo lepo grajščino dospel.

Še na poti tje gredé, v Tveru, ga carov ukaz doide, da se ima vse, kar premore zapečatiti, in le najpotrebniše reči pustiti. Zdaj še le vidi, da pride kakor jetnik s svojo družino na grad Oranienborg. Misli, da je kelih svoje nesreče do zadnje kaplice izpraznil, pa ga še hujši čaka. Sovražniki njegovi ne dajo mirú. Vedno huje tožbe se zoper njega povzdigujejo in mu podtikujejo še take pregrehe, kakoršnih se še okrivil ni. Glas njegov ne najde nikjer niti usmiljenja niti zaslišanja. — Končna sodba nesrečnega Menčikova je bila:

Pregnanstvo v strašno Sibirijo!

Nepričakovano, prestrašno sodbo zasliši knez Menčikov čudovito mirno. Le en trenutek ga barva spreleti, on obledí, potem miren popraša po osodi svoje družine. Ko pa zvé, da niso ne žena ne otroci njegovi okrivljeni, zdihne vesel proti nebu in pravi: „Zdaj-le vidim, da je Bog pravičen. Hvala mu na višavi!“

Potem se proti oznanovavcu sodbe oberne in mu vdan reče: „Dopolni svojo dolžnost! Podveržem se osodi in udam se vsemu, kar me zadene.“

Le še enkrat omahne prežalosten, ko vidi ženo in otroke jokati se in bitke solze pretakati.

„Zjokam se nad vami!“ pregovori žalosten. „Nikar ne žalujte, upanje imam, da boste še srečne dni doživeli!“

„Le na tvoji strani in s teboj zedinjeni!“ zapijejo enoglasno in mu naznanijo, da se ne bodo od njega nikdar ločili, ampak sklenejo ž njim v pregnanstvo iti. Zdaj se mu vroče solzé uderó; otročja ljubezen mu zljajša grenkost neizrečene bolečine.

VII. Kedar žalost do verha prikipi, Se veselje že glasi! —

Nesreča, če se z odkritoserčnim obžalovanjem zedini, dá človeku moč, da jo lože prenaša, kar se tudi nad nesrečnim Menčikovom, akoravno je bilo njegovo serce poterto in pobito, očitno razodeva. Zgubil je krasne gradove, neizmerno bogastvo in zlato svobodo, vendar njegova duša se kmalo zavé in povzdigne, ker hrepení le po žlahtnejem bogastvu, ktero je bil že davnej zapravlil, namreč po pravi ponižnosti.

Menčikov je bil vedno dober in ljubeznjiv oče svoji družini; zdaj pa ko je njegovo serce nežlahtne žlindre plitvega poželenja in strasti očiščeno, občuti globokeje kakor poprej pravo blažno srečo presrečne domačnosti. On je vesel, da ima le svojo družino pri sebi, ki ga čišla in ljubi, kakor njega dni v Moskvi.

Preden je bila njegova osoda veljavno zveršena, podtikale so se nesrečni družini skup živeti razne overe. Zdaj pa po izrečenem sklepu, ji je dovoljeno pri očetu ostati in ga spremiti v pregnanstvo. Ko tedaj Menčikov vidi, da so osvobodeni in da smejo skup živeti, jame nesrečni oče prežalostno ženo svojo in otroke s kerščanskimi pogovori in izreki tolažiti, pravi jim, da jih bo gotovo obvaroval Ta, ki nad nami živi. Lože je, jim prigovarja, težo nesreče na tem svetu prenašati, kakor težko breme pogubljenja na unem.

Njegovo blago prigovarjanje ni bilo brez vspeha, otročje solzé prenehajo, up in nada se v njih sercih

zbudita in od novega začno prosteje dihati in zaupljiviše v prihodnost gledati. Le žena Menčikova se ne more več okrevati po preostrih udarcih, ki so njeno družino zadeli. Gledé na svoje otroke jo prevzame strašna žalost. Poprej bleščobe in bogastva vajeni, jih vidi zdaj zapuščene in v revščini. Ta misel jej terga od dné do dné bolj serce, in ne najde ga hladila prežalostnemu sercu. Pregloboke otožnosti in vednega joka uboga žena oslepí, in Bog se je usmili in jo pokliče iz doline solz na boljši svet, še preden stopi na pot v divjo, pusto, strašno sibirsko puščavo.

Menčikov prenaša tudi to zgubo, to smertno bolečino, z milo Bogu vdano zavestjo.

„Njej je dobro,“ pravi svojim jokajočim otrokom.

„Ne jokajte se, ampak veselite se, da je Bog miloserčniši od ljudi. Vseh posvetnih težav je rešena, le nebeški mir jo objema. Ali bi mogli čez to žalovati, da bi ona z nami še delj terpela in težave prenašala? Ona v miru počiva, v večnem veselji, in kmalo, upam bomo ž njo zedinjeni in nikdar več od nje ločeni.“

Strašna ura odhoda na pot v daljno puščavo pregnanstva se jim približuje in tudi v tej skušnji Menčikov ne zgubi svoje zavesti. On pozná mladega oficirja od preobrašenske garde, kateri je ukaz dobil, ga v Sibirijo odpeljati. Ko oficir k njemu stopi, mu povelje pokaže in velí na pripravljeni voz stopiti, uda se Menčikov voljan vsemu, kar mu le ukaže.

„Dragi moj!“ mu Menčikov reče, „še pred nekimi tedni si se mi vklanjal in se bal, bi djal, moje sence. Zdaj sem pa sam v tvoji moči. Nič nisem bil, pa Bog me je bil na visoko stopinjo povzdignil, zdaj me je pa zopet vničil. Hvaljeno bodi njegovo imé.“

Ko mladi oficir ginjen pred njim stoji in besedice ne čerhne, ampak se globoko pripogne, oberne se Menčikov proti svojim otrokom, jih objame in na svoje persi pritiska.

„Le mirni bodite“, tolaži jih prepadli oče. „Bog je povsod pričujoč, torej tudi v daljni puščavi nas ne bo zapustil, ampak naša pobita serca zopet okrepčal po svoji ljubezni in milosti.“

Pregnanim se je vsa obleka vzela, in za njo dobé medvedove kožuhe, v te zaviti stopijo na pripravljeni voz in se odpeljejo svoji osodi naproti.

Vedno bolj, še tudi na tem žalostnem potu, se poterjuje Menčikova kerščanska krepost, ki je bila res verla podpora za njegove maloserčne otroke. V terpljenji in težavah, pri vsaki okornosti in pomanjkanji, jih je vedel z milimi in prijaznimi besedami tolažiti, da so težavno popotovanje lože prenašali, kakor so od začetka mislili. Pri vsem tem so bile vendar njih težave neizrečene. Mlade knezinje, vajene mehkih postelj, morajo zdaj cele dolge noči v bornih bajtah prebiti, v katerih niso dobile še celó slamnatega ležišča ne; vajene pri obili mizi jesti, na kateri so bili dragoceni pridelki iz raznih delov sveta nakopičeni, dobé dostikrat komaj suho krušno skorjo, da si glad potolažijo; vajene neizmerne potrežbe, katerim je na vsaki pomig cela tropa strežajev pri rokah bila in jim stregla, zdaj si morajo pa same streči, kuhati, vodo nositi, prati in obilo drugih težkih del opravljati. — Nekdanja zaročnica carova mora sama nogovice plesti in kerpati, ktere nježni perstje si poprej skorej niso upali cveteče cvetice utergati. —

Gledé na serčnega očeta tudi otroke serčnost navdá, ni je pritožbe slišati zavolj silne osode od nobenega; molče terpé po izgledu očeta svojega vse težave in bridkosti nemile osode.

Res pravo velidodušnost razodeva Menčikov pri raznih priložnostih, ko ga marsikdo potoma zaradi njegovega poprejšnjega ravnanja zaničuje in oponaša, kar se mu posebno v Topolsku pripeti. Tu stopita dva moža, ki sta bila tudi v pregnanstvu, pred-nj, ga psujeta in preklinjata; Menčikov pa miren in poterpežljiv poslušá in reče prvemu:

„Če se drugače nad nadlego sovražnika maščevati ne véš, kakor da ga grajaš in zasramuješ, le grajaj ga, on te bo brez vse jeze in sovraštva poslušal. Če te je pa on v pregnanstvo obsodil, storil je, kar mu je postava veléla, znosi se torej nad postavo in ne nad menoj.“ Potem se proti drugemu oberne in pravi:

„Kar se tebe tiče, prijatelj, še vedel nisem, da si

pregnan, ker nisem imel vzroka te sèm poslati. Če si pa res v pregnanstvu, moralo se je po kakem skrivnem sklepu zgoditi, od kterega pa jez nič ne vém. Ker te pa v Moskvi nisem že toliko časa videl, mislil sem si večkrat, kam si le prišel! Če pa misliš, da tvoje zasramovanje in rotenje moje težave zmanjšuje, le naprej, jez te ne zadržujem.“

Zdaj se še tretji kričaj proti njemu skoz zbrano množico prerije, zagrabi z rokami na cesti blata in ga na Menčikove otroke zadegá, prvič mlademu Alekseju, potem pa njegovi sestri na glavo. Da enako sirovo obnašanje Menčikova jako zgrabi, ni mi treba praviti, toda mu družega ne reče kakor:

„Prijatelj! tvoje delo je ravno tako nepošteno, kakor bedasto; če misliš, da sem te jez kedaj razžalil, znosi se nad menoj, ne pa nad nedolžnimi otroci. Le njih oče bi se znal kaznovati, — otroci njegovi so nedolžni!“

Menčikov se s tem pokojnim in rahlim govorom zbranemu ljudstvu tako prikupi, da to zanikerne razžalivce knezove odpodí, in mu zmerno svoje spoštovanje skazuje.

Iz Topolska se mora Menčikova družina dalje peljati na majhnem bornem voziču, kterega vleče deloma kaka meršava kleka ali pa cela rajda vpreženih psov. Nekega dné, ko se delj časa v neki bajti bornega kmeta pomudé, se duri naglo odpró, in v izbo stopi edini nepričakovani zvesti prijatelj pregnanega kneza, — Pavel Ivanovič.

Menčikov ga na mah spozná; Pavel pa, ki od njegovega pregnanstva kar besedice vedel ni, misli, da so nazoči kmetova družina, posebno ker je bila kočá jako temna, da se niso mogli natanko prezreti.

„Pavel Ivanovič!“ ga Menčikov nagovori. „Po kakošni naključbi ti le-sèm prideš?“

„Kdo si pa?“ ga Pavel osupnjen praša. „Te ne poznam.“

„Mar ne poznaš svojega Alekseja?“

„Kterega Alekseja?“

„Alekseja Menčikova!“

„Ah, on je moj dobrotnik in prijatelj!“

„No, le dobro poglej, on pred teboj stoji!“ pregovori Menčikov in ga objame.

„Tebi se meša!“ mu Pavel odreče. „Ti si tukajšnji hišnik, in se hočeš knez imenovati! Le pusti me!“

„Ne, moj dragi Pavel, jez sem, kakor me vidiš,“ pravi Menčikov, ga prime za roko in pred duri pelje, skoz ktere se svetloba v kočó posveti. Le prav me poglej! Vsaj boš svojega nekdanjega prijatla spoznal!“

Pavel Ivanovič prepadel zavpije „ah da!“ in se mu okrog vratú oklene.

„Ah, nesrečni prijatelj!“ pregovori Pavel in grenke solzé se mu uderó po licih. „Kakošna osoda te je tako daleč pripravila?“

„Pravična kazen božja me je zadela zastran ponosa prevzetnosti in lakomnosti!“ mu Menčikov odgovori in ob kratkem pové poslednji vzrok svojega pregnanstva.

Pavel ga trepetaje posluša in priserčno obžaluje, tolaži, pa le žali Bog, da mu ni bilo pripuščeno se dalje z njim pogovarjati. Spremljevalni poveljnik ga zakliče k daljnemu popotvanju, Menčikov mora odriniti hoté ali nehoté. Pavel Ivanovič ima komaj toliko časa, da Menčikova in otroke njegove objame, in jih svoje priserčne deležnosti zagotovi, preden so bili siloma od njega odtergani. S solznimi očmi gleda Pavel za njimi, dokler na ovinku izpred njegovih očí ne izginejo.

Poslednjič pridejo nesrečniki na odmerjeni kraj, v pusto Sibirijo. V borni hiši se vstanové, v njej je bila ena kapelica in štiri sôbe, v eni je Menčikov s svojim sinom, v drugi ste pa njegovi hčerki prebivali. Starejša je oskerbovala kuharijo, mlajša pa perilo. Menčikov in njegov sin obdelujeta majhen kraj polja in vertec za zelenjavo in kuho.

Pol leta jim preteče v tihem miru. Nekdanji ponosni knez se sčasoma zeló obrusi in poterpežljivo vsega privadi. Večkrat pravi:

„Zdaj sem ravno tako ubog, kakor sem bil bogat, vendar ne pogrešam zgubljenega premoženja, ubog sem na svet prišel, ubog idem iz sveta. Revščina nima ničesar, kar bi me strašiti znalo. Da je bilo moje življenje pregrešno, očitno spoznam, in ravno

zato tudi menim, da mi Bog revščino in nadlogo za pokoro doprinesenih pregreh pošilja. Pa le otroci se mi smilijo. Nedolžne stvari terpe z menoj vred, brez da bi se bile v tej ali oni reči pregrešile; le sam jaz sem jih v to nesrečo zakopal. Druzega ne želim in Boga prosim, da bi jim zopet milost skazal, sedanjo osodo preložil, in jih zopet v poprejšnjo domačijo nazaj poklical. To jim pred vsem najbolj želim.“

Ah, pa tudi ta njegova poslednja želja ni uslišana. Marija Menčikova, najstarejša hči, umerje v naročji svojega očeta v pregnanstvu, preden eno leto preteče. Ta zguba užali serce, ki je do zdaj vse težave prenašalo in poterpežljivo terpelo. Menčikov od žalosti, skerbí in velicega prizadevanja jako oslabi, merzlica ga napade, in njegove moči tajajo, kakor pomladanski led, kedar jame gorak jug pihati. On čuti, da se mu konec približuje. Ko čuti, da mu že poslednja ura teče, pokliče svoja še živa otroka h postelji in ju blagoslovi.

„Moja priserčna otroka!“ ju ogovori, „Bog me pred svoj prestol kliče. Smert mi bo velika tolažba in upanje imam, da mi bo milostljiv Bog, ki vidi v serce skesanega grešnika, moje grehe odpustil. Njegova pravica je neskončna, in nič manjši ni njegovo usmiljenje, kterega se po zasluženji Jezusovem tudi nadjam! Draga moja otroka — le vi dva sta mi vedno pred očmi, če se vaji le spomnim, žalost mi serce zaliva, in mi ločenje od vaji težko in grenko dela! Vaji brez pomoči v pusti puščavi zapustiti, to je edino, kar mi serce terga. Ah, moj Bog usmiljeni oče, kaznuj le mene po svoji ostri pravici in usmili se teh mojih otrok in obvaruj ju pred vsem hudim!“

Njegov glas oslabi, otroka klečita poleg postelje in se jokata. Opešani mož z rokami sklepa in povzdigne svoje oči zdihovaje proti nebu. — —

„Čuj zaslišijo se pred durmi berzi koraki — vedno urniši — duri se naglo odpró — visoka oseba stopi v izbo, in posmehljej veselja se zabliska po razah v obličji pregnanega kneza.

„Pavel Ivanovič!“ pregovori s poslednjo močjo

glasú proti prišlemu prijatelju naproti, „Vidim, da mi srečno poročilo prineseš!“

„Prinesem milost in odpuščenje, moj dragi prijatelj, tebi in tvojim otrokom. Car je moj glas uslišal, poprijaznil se in tebe pomilostil!“

Prejasni žarek razveseljenja se zabliška v očeh že zeló opešanega Menčikova.

„Hvala, priserčna hvala tebi, večni Bog, za neskončno milost! pregovori opešani knez. Zdaj pa miren in zadovoljen umerjem. Nebeški blagoslov naj vaji navda, priserčna otroka! Doživela bosta še srečne dni. Blagoslov tudi tebi, dragi prijatelj! Usmiljeni Bog naj bo z vami na veke, Amen! V njegove roke priporočam svojo dušo.“

Še enkrat razpnè svoje roke, da bi svoja otroka blagoslovil, ali moči mu zmanjkuje, ovehne v posteljo nazej in mirno v Gospodu zaspi. Pavel Ivanovič objame jokajoči siroti in na svoje serce pritisne.

„Jokajta se,“ jima z rahlim glasom reče, — „jokajta se in imejta upanje, da vama bom jez zvest prijatelj in vedno na strani. Ti pa, dragi prijatelj, počivaj v miru, lahka ti zemljica! Veliko si sicer pregrešil, pa si se za pregrehe tudi hudo pokoril v tem življenji, zato boš pa v večnem raji pred božjim stolom venec večnega veselja prejel. Bog je usmiljen, blagor njegov terpi vekoma.“

Zapuščeni siroti pelje Pavel iz pregnanstva v Petrograd in blagoslov umerlega očeta gré ž njima in ju varuje na njunih potih. Ona dobita večidel grajščin rajnega očeta nazaj. Živita srečna in vesela brez vseh težav. Poduki očetovi in terda osoda njegova obrodé bogate plode v njunih sercih. Vsak, kdor ju le pozná, ju ljubi in čišla, ker med nju krasnimi čednostmi so se lesketale priljudnost, dobrotljivost, ponižnost in pobožnost. —

VII.

Domači zdravnik.

I. Varuj se prehlada!

(Spisal dr. —ž—).

Prehlad je vzrok in začetek mnogoterih bolezní ter slabi človeško telo, da se ga ravno gospodujoče nalezljive bolezní rade prijemajo. Naše zdravje se ravno po tej poti najbolj pogostoma podkopuje, po prehladu včasih cela množica ljudi v kratkem času nekteri celó nevarno, razbolé. Po šolah, po cerk^{vah} čuješ po zimi celo muziko kašljanja, kakor bi ^{šlo} za stavo; in vse to, ker so se ljudjé prehla^{tíli}. Kolikokrat se čuje: ta in ta je nevarno zbolel in ^{se} pristavlja, da se je prepel, pretegnil; pa večí ^d takih bolnikov terpi na pljučnih boleznih, ktere so navstale, ker se je človek ves v znoju po težkem delu na zraku, na vetru prehladil, ali pa v svoji največi vročini merzle vode napil in takó prenašlo ohladil. Kolíko plesalcev in plesalk konča svoje zdravje po prehladu za vselej, ker nespametno pri največem znoju ali potu hladne pijače vživajo; ali pa, da bi se popred ohladili, ravno tjé gredó, kjer je najsilniši pih in zrak.

Ker je prehlad zdravju tako nevaren in v svojih nasledkih tako škodljiv, hočem tukaj nekaj besedi o njem pregovoriti.

Iz zdravniških poročil se vidi, da se ljudjé najbolj pogostoma prehladivajo, kedar je vreme bolj hladno, mokro, spremenljivo, kedar se med seboj na nagloma čredita mraz in vročina, za pozne jeseni, v začetku zime, proti koncu zime, in v začetku spomladi; posebno tedaj, kedar po odjužnem vetru nenadoma ledén sever prevlada. Pa tudi vsak drug čas, kedar po znojni vročini naenkrat hladen veter nastopi in človeka v potu nenadoma in nepripravljenega zadene.

Posebno bolestitvi, rahli, vremenskih premen menj vajeni, izstradani in po težkem delu preveč spehani ljudje so radi hudim prehladom podverženi. Rahlo dete in starček visoke starosti sta za takih premen v največi nevarnosti zdravje izgubiti: marsikteri sivček se je prehladil, zadušljiv kašelj dobil in v malih dneh za vselej zaspal. Zimaki kašelj pri starčikih je torej silno nevaren in jedini in najboljši svét, ki se starim ljudem dati zamore, je: ostajajte za mokrega mraza radi in mirni za pečjó.

Ker po naglih vremenskih premenih boleznih po prehladu najbolj pogostoma navstajajo, sledi iz tega, da bi se morali ob takih in podobnih časih skerbnejše varovati in bolj vestno zdravje čuvati; le tako nam bode mogoče marsikterim boleznim uiti, ki nas po prehlajenju napadajo.

Najnavadnejše boleznih po prehladu so: skernina ali reumatizem, kamor spada mnogokrat tudi terganje po glavi, po zobéh in ušesih; nahod ali rima, katar ali zanetje v gerlu, v dušniku ali v pljučih, zanetje pljučnih mren in oserčja, katari želodca in črev (driska ali propad), zanetje ogibov ali členov, šena v obličju in še več drugih menj navadnih boleznih. Pa života, po prehladu oslabiljenega, se rajše prijemajo tudi nalezljive boleznih, če vladajo v katerem kraju, kakor: griža nalezljiva, legar, kolera, vročinske boleznih kože, nektare hude otročje boleznih. Prehlad je nazadnje posebno škodljiv tudi v krajih, kjer merzlica ali groznica gospodari.

Prehlad je toraj eden najhujših in najnavadnejših sovražnikov človeškega zdravja, pa tudi zdravja živine; zato bi se moral vsaki prehlajenja vestno ogibati.

Da se ne boš tako lahko prehladil, pazi na to-le: oblači in obuvaj se vselej vremenu primerno. Dobro je v pozni jeseni obleči pod srajco jopico volneno ali pa iz flanela, na Ruskem dušegrejko imenovano, ktere pa ne sméš spomladi naenkrat odložiti, ampak počasi, s prvega samo okoli poldne. Volnena in pavelnasta roba vročino bolj nazaj derži ali bolj greje, kakor platno, če ga imaš na golem životu. Za noge so coklje kaj dobra nošnjaja na kmetih;

čevlji morajo imeti po zimi debele podplate. Dobro je vtikati v nje primerno obrezane kose klobučine, debelega flanela ali drobne slame. Tudi te bode manj zeblo in ti moča manj škodovala, če namažeš noge s kako mastjo, posebno z lojem. Dalje ne delaj pretežko na hudem vetru, ogibaj se sploh krajev, kjer piše, posebno če si preveč izpoten ali premočen. Ne hodi iz pretople izbe slabo oblečen ali celó bos pod milo nebo, na mraz; nikoli ne pij vode, dokler se nisi malo ohladil in si snoj osušil. Če ni drugače in te preveč žeja, jemlji vodo samo v usta in jo precej zopet izpljuvaj; za potrebo si bodeš po takem žejo malo utolažil. Ne kopaj se, dokler si še vroč, in s potom polit; hudo bolezen si s tim lahko nakoplješ.

Da bodeš prehladom manj podveržen, umivaj si vsaki dan vrat in persi z hladno vodó, pa pri zapertih oknih in durih, da nisi na spihu. Ta navada je kaj koristna in se mora vsem svetovati, posebno pa mladini. Kedar te preveč zebe, jej malo bolje, če zmoreš; zakaj jed je znotranja kurjava in daje več moči, da se branimo prehlajenju. Skerbi najbolj ko moreš, da ostane tvoja polt (koža) suha, ravno tako tudi obleka in obuvalo, sicer ti grozi velika nevarnost, da se prehladiš: če smo mokri ali izpoteni, zgubimo najhitrejšo svojo gorkoto, ker je prirodna postava ali zakon, da vlaga največ toplote in najnaglejšo jemlje. Navedeno in podobno ravnanje te bode mnogokrat ubranilo prehlada in te otelo marsikterim celó nevarnim boleznim.

Kaj pa je storiti, če si bil tako nesrečen, da si se vendar le prehladil?

Dokler se čutiš samo pobitega, semtertje kako terganje, ti jed ne diši, utrudiš se lahko, preletava te pri vsakej stopinji nekak mraz; tedaj je najboljše in najkoristnejše, da se prav obilno izpotiš, en večer ali pa več večerov zaporedoma. To dosežeš, če si noge v prav topli vodi, v kateri je malo pepela ali goršične moke pokuhane, omiješ, hitro potem v toplo postelj ležeš in se prec gorke pijače napiješ. Bezgov, lipov cvet in nekaj komilic vkup kuhanih je pri

vsaki hiši dobiti. Takega izvarka moraš vsaj en do dva kozarca popiti. Ruski čaj z limono, vroča limonada, celó vroča cukrana voda so tudi dobri. Znojenje bodeš pomnožil, če si trenutek popred s toplim kisom (jesihom) roke in persi dobro dergneš. Dokler se znoj ni na polti pokazal, treba je prav mirno ležati; pogosto obračanje v postelji je znojenju nasprotno. Še lože se bodeš izpotil, če si napraviš popred v banici ali v kadi toplo kopelj za celi život, in v njej 10 do 20 minut ostaneš in potem prec ležeš in se dobro odeneš. Glavo smeš ohladiti z vodó ali kisom. Znoj si bodeš tudi izvabil, če se zaviješ v rjuho, katero si v hladni vodi namočil in dobro izžel, pa moraš se prav dobro in toplo pokriti in kaj mirno ležati. Znojenje, obilno in če je treba več dni zaporedoma s posebno skerbjo in marnostjo, da se iznova ne prehladiš, je proti prehladam in boleznim, iz njega navstalim poglavitno in najboljše zdravilo; če ti po prvem znoju ni odleglo, zgodi se po drugem ali tretjem. Nekatere nekaka slabost obhaja, popred da znoj polti ne polije; to naj te ne straši, leži nepremakljivo mirno in imej glavo na hladnem, ali jo daj s kisom pomočiti.

Če se je pa po prehladu kaka bolezen že določno razvila, tedaj ima pri tem vsako zdravljenje razun pótjenja še kaj posebnega; tukaj naj bodo omenjeni navadni pripomočki proti posameznim boleznim, ki so navstale po prehlajenju.

Nahod ali rima bode prešla sama od sebe, če se količkaj čuvaš. Če te nos preveč skeli, namaži si ga z lojem ali kako drugo maščó, vleci v sebe hlap, ki puhti iz vrele vode. To izpelješ najlože, če vliješ v lonec, kterega pokriješ z zavitkom popirja tako, da gorenji, spičasti otvor do nosnic seže. Če pa rima predolgo in preobilno teče, vleci v nos hladno vodo, v kateri je nekaj malega sirovega goluna ali pa železnega vitriola raztopljenega, večkrat na den.

Katar v gerlu, zanetje ene ali obéh mandlovih žlez, zanetje žrela itd. Ta bolezen čestokrat po prehladu navstaja, včasih veliko množico ljudi

na enkrat napade. Tú en primer: blizo 300 vojakov novincev je prišlo zimskega časa k svojemu polku; vreme je bilo nestanovitno, jug in sever, moker in suh mraz sta se čredila in v desetih dneh je blizo 40 mož na zanetju obeh mandlovih žlez razbolelo. Začenja se navadno z mrazenjem in terganjem po glavi, drugi dan se že težko požira. Odraščeni pridejo po tej bolezni malokdaj v nevarnost, sitno je samo, ker te bode večkrat prijemala, če si jo enkrat imel. Poznam ljudi, ki so vsako zimo po tri po šestkrat v gerlu bolni. Pripomočki: gledaj se dobro izpotiti, kakor je bilo že omenjeno, razun tega si zavij okol vrata ruto, v hladni vodi namočeno in dobro izžeto, pokrij jo z drugo, pa večo in suho takó, da zrak od nikoder do polti na vratu ne more. Če na to ne gledaš, in če imenovana zaveza ne prilaga tesno, ti ne bode nikakor koristila. Nosi to zavezo neprenehoma več dni, dokler si bolen, in namakaj spodnjo ruto, kolikorkrat se je posušila. Dalje gerkljaj z galunovo vodo, večkrat v vsaki uri. Namesto goluna smeš vzeti železni vitriol, benečaski boraks, od vseh po malo žličico na polič vode. Izvarek iz žalboja, iz drobno narezane mlade dobove skorje se namesto čiste vode tudi priporoča za gerkljanje, z golunom vred ali pa tudi brez njega. Za gerkljanje je tudi izverstno mleko iz mandelnov, če v poliču malo drobtinico hudičevega kamna (*lapis infernalis*) dva do pet granov raztopiš.

Dokler si v gerlu bolan, ostajaj za gerdega vremena večidel v sobi, ogibaj se vročih in preterdih jedi, popra itd. Vrat preveč zavijati ni dobro, je boljše vsaki dan s hladno vodo omivati.

Katar v dušniku in pljučih je kaj navadna in včasih dolgotrajna bolezen. Začne se navadno z mrazenjem, po katerem te semtertje na persih posebno pa za persno kostjo kaj zaboli. K temu se kmalo pridruži kašelj, s perva bolj suh, pozneje pa moker. Nekteri za en dan kaj veliko množico žlima ali slezovine v tej bolezni izkašlja. Zdravljenje s perva je najbolje znojenje, več večerov zaporedoma z imenovanimi pripomočki. Posebno toplja kopelj, po kateri se vlezi odmah v topljo postelj, da se prav izpotiš,

čisla se prav visoko. Za navadno pijačo se svetuje mandlovo mleko, izvarek iz sleza ali slezov čaj, izvarek iz lanenega semena, ki se mora popred dobro stleči in druge podobne slezate reči. Vse to se mora delj časa rabiti. Dobro je tudi zvečer pred spanjem jemati žvepljenega cvetú s cukrom v enaki meri, obilno toliko, kar na špic noža gre; ravno tako po en prašek (pulver) Doverov, pri odraščenih vsaj do pet granov na enkrat. Dobi se v lekarnici pod imenom Doverov prašek. Izprazniti čreva po ricinovem ali lanenem olju pospešuje zdravljenje. Če je kašelj že delj časa, cele tedne trajal, tedaj je kaj dobro dihati kakor je bila že o tem beseda, hlap vrele vode, v katero se pa vsakokrat po 4 do 5 kapljic terpentinovca vlije po deset minut vsaj dva do trikrat vsaki den, več dni zaporedoma. Mazati persi z očistenim terpentinovcem je tudi dobro. Proti dolgotrajnemu kašlju se svetuje dalje pitje ribjega olja po eno do dve žlici na dan: da izgubiš prec njegov pust okus, vzemi vsakokrat kerhlič frišnega jabelka v usta. Poskušnje vredni so proti dolgemu kašlju ali pljučnemu kataru tudi izvarek iz islanskega maha, ki se s toplim mlekom vkup pije, potem ječmenov slad in raznoverstne mineralične vode. — Če imaš hud kašelj, ne trudi se preveč, varuj se silnih vetrov, ne pij preveč spirituoznih pijač in živi se pa zmerom dobro.

Driska z grižo po črevah in brez nje, dobi se tudi pogostoma po prehlajenju, posebno če si trebuh prehladil in noge premočil. Ta bolezen se najprej prežene, če se deržiš nekaj časa bolj trezen in tešč, trebuh ogrevaš s toplim platnom in kopaš noge v vročej vodi s pepelom. Navadna zdravila proti driski so: slezasti izvarki sleza iz lanenega semena, potem pa reči, ki obsegajo čreslovino, ki so oskrapne. V slezaste izvarke se daje navadno nekaj kapljic opijeve tinkture, ki se dobiva v lekarnicah, za odraščenega človeka po 20 do 30 kapljic na den. Tudi štupa ali perha iz dobovih šišek s cukrom mešana po pol žlice vsaki dve uri je dobro; ravno tako izvarek iz stlečenih šišek, ali iz drobno narezane mlade dobove skorje dve do tri žlice z enim maslecem

vode, dobro kuhan, skoz platno precejen in primerno zacukran. Če si dobil pa samo grižo v črevih brez driske, tedaj pokuhaj si nekaj komilic in komine, malo stlečene, in izpij vsaj en kozarec takega čaja, ogrevaj trebuh s toplim platnom, ali toplo opeko (ceglom) in glej, da se olja napiješ, ki skoz tebe predere. Če pa griža ne zavisi od prehlada, od vetrov itd. ampak je nasledek kake nevarne bolezni, tedaj pa ne odlagaj ter pošlji po zdravnika, posebno če belečine prihajajo od kake kile itd. Če imaš drisko, jej pičlo ne preveč vlažno, ampak bolj suho, ogibaj se mastnih jedi, sadja, vina in žganja, samo rudeče vino dene dobro; pij rad čokolado, ovseno kavo, ali pa kavo iz želoda, ne preveč vode, če bi te še tako hudo žejalo. Žejo lahko gasiš, če jemlješ vodo samo v usta in zopet izpljuvaš.

Skernina ali rheumatizem je ena najnavadnih bolezni po prehlajenju in se prikazuje navadno z bolečinami, terganjem semtertje po životu. Tukaj naj je govor samo o rheumatizmu, pri katerem ogibi ne otekajo, zakaj proti skernini z otokom ogibov moraš nemudoma poslati po zdravnika. Tudi skernina začne se večkrat z mrazenjem, kteremu sledé bolečine raznoverstno opisane kmalu tú, kmalo tam, posebno v ramah, v križu itd. včasih tako hude, da se bojiš ganiti se, da se ti dozdeva, da si ves tog. Ta posledni rod skernine ni nevarna bolezen. Najbolje je tu zdravilo, prav pogostoma potiti se, dalje je dreganje in gnječenje bolečih delov kaj koristno: ali z mokrimi izžetimi cunjami ali z osoljenim spiritom, ali pa z očiščenim terpentincem. Če so bolečine prav hude, položi tje natrenega hrena, ali pa testú iz gorčične moke in pusti ga ležati dokler moreš terpeti, da koža prav rudeča postane. Da te to rudeče mesto potem ne bode preveč peklo, namaži ga z navadnim oljem. Včasih ti bode kmalo odleglo, če prilepiš na boleče meso smole na platno natrene in jo delj časa ležati pustiš. Tudi pijavice, pa samo v malem številu, so včasih kaj koristne, posebno če se ena za drugo stavi, ne pa vse na enkrat.

Druga bolj po mestih navadna zdravila so proti skernini še: parna kopel, elektrizovanje, in stavljenje

kupic na boleči del; in proti dolgotrajni skernini žvepljene toplice.

Kdor terpi na skernini, mora posebno pijače piti, ki zeló na vodo ženejo, prehlada se skerbno varovati in poleti vsaki dan svoj život s hladno vodo tretí. Govorjeno velja samo za rheumatične bolezni, ne pa za protin ali arthralgijo, ki je čisto drugega rodú boleznen.

Zanetje pljuč in pljučnih mren so že bolj nevarne bolezni in tu je nemudoma treba zdravniške pomoči. Pred ko pri teh boleznih v postelj ležeš in zdravnika pokličeš, menj nevarno je in prej se bodeš ozdravil. Znamenja so: v začetku hud mraz, po njem pa precej težka sapa, bodenje na persih posebno okoli žličice in doli proti jetrom, naglo dihanje, pri vsakem dihljeju v začetku velike bolečine. Vsem tem prikaznim se kmalo pridruži kašelj s pičlim, včasih tudi obilnim izveržkom, ki je navadno rijaste barve. Dokler zdravnik ne pride, lezi bolj v hladno izbo, ali pa polagaj na persi hladne oklade, pij navadno, postano vodó, ne govori preveč in se mirno zaderžuj. Težka sapa včasih na pol odjenja, če se daš prenesti iz tople v hladno sôbo, ali pa če začneš pokladati hladne ohlade na persi. Tudi hren ali gerčica se včasih na persi polaga in dobro dene.

To so najnavadnejše bolezni po prehlajenju, ogibaj se torej prehlada in se derži navedenih vodil in poduka, s takim in enakim ravnanjem se bodeš gotovo večkrat bolezni ubranil, mnogo časa in denarja, kar bolezni zahtevajo, prihranil in boš zadovoljen, zakaj zdravje je najpervo bogastvo na tem svetu, brez njega ni veselja, ne radosti, ne dobre volje, ne kratkega časa, pa tudi ne zadovoljnosti.

2. Varuj si oči.

(Spisal P.)

Srečen je pač človek, kateri ima vse počutke zdrave; slehernemu tedaj mora biti prva skerb, da si jih ohrani nepopačene, kakoršne je prejel od Stvarnika. Izmed vseh počutkov je pa vid človeku gotovo najdraži; ker je li kdo nesrečniši od slepega revčeka? — Ako pa časi vidimo, kaj nekteri vse zahtevajo od svojih oči, kaj vse počenjajo ž njimi, misliti bi se morali, da ljudje ne čislajo tako zelo zdravega očesa, kakor zasluži. Ali, zdravje sploh, tako tudi dober pogled cenimo še-le izgubivši ga; kesamo se takrat ter obžalujemo prejnje nerodno ravnanje z očmi, pa se vé da, žalibog le zastonj. Da nam tega ne bo treba, varujmo skerbno drage nam oči!

Narava sama nam že kaže, da moramo okó kot najdraži biser varovati; v jamice pod čelom je oči položila ter jim bogato in mehko postljala s tovsčo, da bi jih ničesar ne pritiskalo: obervi in trepalnice z vejicami jih branijo, da jim kaj zunanjega ne škoduje. Glejte modrost božjo!

Da moremo videti, treba nam je svetlobe. Prevelika, ali pa premajhna svetloba škoduje očem; pa tudi tmina, ako bi predolgo trajala, kazila nam bi zelo pogled. Ker so nam gotovo zdrave oči drage, ne glejmo po bliščečih belih planjavah, kakor n. pr. po snegu, v bele hiše, stene, i. t. d., kedar jih solnce obseva. V severnih krajih, kjer zemljo večni sneg pokriva, zgodi se kaj pogosto, da ljudje popolnoma oslepé, ker njihove oči skorej vedno zrejo le po bliščečem snegu. Tudi v naših krajih se časi kaj takega primeri in sicer večkrat, kakor bi si navadno mislili, vsaj popači si jih s tem zelo veliko. Varno moramo ogibati se ogledovanja prav svitlih reči, kakor tudi takih, ki so prežive barve. Kdor ima tako delo, kakor zlatarji in drugi, naj privoši očem počitka, vendar pa ne tako, da bi vsak trenotek

drugam pogledal, potem pa zopet prec na svitlo reč; najbolje je, da tak odloži za nekoliko časa delo, ter pogleda, ako je mogoče skoz okno na zeleno, to ti krepčá oči, kajti zelena barva jim je najvgodniša: tudi je dobro, da si pri tacem delu večkrat z merzlo čisto vodo oči izmiješ.

Pogled nam tudi slabi, ako moramo drobne reči razgledovati, kakor branje drobno tiskanih knjig, pisanje, šivanje in druga taka dela, zlasti, ako jih moramo pri luči, in morda še celó pri slabi luči opravljati, kajti takrat morajo oči svoje moči veliko bolj napenjati, kakor pri dnevni svetlobi. Napačna in zeló škodljiva navada je tedaj, da posebno otroci, časi pa tudi odrasčeni pri vsaki luči berejo, pišejo itd.; da le lučica berli, pa je dobro. Da bi si pač taki hoteli zapomniti, da se luč lahko popravi, pokvarjene oči pa se ne dajo. Da pri luči oči veliko več terpé, čutimo časi sami, ker nas jamejo skeleti to je znamenje, da preveč tirjamo od njih. Najvgodniša je očém srednja svetloba, ter da ne gledamo ne preblizo, pa tudi ne predaleč. Sploh škoduje pogledu kolikor toliko vsako vmetno razsvitljenje; čisto zdravim očém ne še tako, tem bolj pa bolnim in že pokvarjenim. Nič kaj dobrega ne dé očém, ako se trese to, kar gledamo; to se zlasti godi, ako peljaje se na vozu beremo; tedaj je treba varovati se. Nič pa ne škoduje očém tako, kakor berzi spremeni svetlobe v tmino ali pa narobe. Zgodilo se je že večkrat, da je kdo zarad tega oslepel. Varovati se tedaj moramo, da nam solnce ne sije v spalnico, ali pa še celo na posteljo, da bi, izbudivši se, na ravnost v solnce pogledali. Temu moremo v okom priti najbolje, da se pred solnčnim izhodom poberemo iz postelje, ali si pa, ako nismo tako pridni, prestavimo posteljniki v drugi kot spalnice ter jej zagernemo okna. Iz ravno tega vzroka ni dobro, ako je naša soba zvečer v enem kotu zeló razsvitljena, drugod pa toliko temnejša. Luč mora mirno goretí in sicer vedno enako; lojeve sveče tedaj, ki preveč bakljajo, niso nič kaj dobre za svečavo.

Kar se tiče barv, očém so najmanj vgodne svitle, posebno bela, živo rudeča in rumena; temneje so

jim že bolje, najboljše pa dé očem zelenkasta barva ali pa modra.

Da si boljšamo oči ter bistrimo pogled, priporočajo skušeni možjé, da naj jih vadimo daleč kaj razločiti zlasti, ako motrîmo ter prav na drobno razgledujemo od daleč kako zeleno polje ali gozd. Take vaje s časom neki res čudodelno zboljšajo oči. Zato imajo kmečki ljudjé sredi zelenih gorá sploh dobre oči. Priporočajo tudi zdravniki za oči tale pripomoček, ki jih ohrani zdrave ter jih krepča: da si večkrat čez den posebno pa, predno spat gremo, trepalnice, obervi in senci z merzlo vodo pomočimo. V resnici ne more biti boljšega pripomočka od tega, ki bi bolje odganjal od oči kri, o kateri zdravniki učé, da je prvi vzrok skorej vsem očesnim boleznim. Vseh drugih zdravil se je treba kolikor je mogoče ogibati, posebno, kedar nam jih nevedni mazači ponujajo in svetujejo; tudi ne smemo brez zdravnikovega sveta nobenega izmed naših, če tudi še tako nedolžnih domačih zdravil rabiti. Očali ali očnice naj nam bodo zadnji pripomoček; bodimo brez njih, dokler moremo; ako jih moramo imeti, zberimo si rajši slabeje kakor preostre. Dobre očnice ne smejo nobene reči ne veče, pa tudi ne manjše kazati, kakor je v resnici, ampak bolj razločno.

Hranimo si skerbno dragi biser, dober pogled ter ne zabimo nikdar, da lože se je varovati, kot pozneje brez vspeha pomočka iskati.

KAZALO.

	Stran
I. Vojnimir ali poganstvo in kerst	3
II. 1. Marija Devica iz Krope	84
2. Hči Turjska	85
III. Devica Orleanska	87
IV. Irhaste hlače	99
V. Pogled na skrivnosti v stvarstvu	107
VI. Menčikov	123
VII. Domači zdravnik	196
